TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

HAAPSALU RAJOONI KOLHOOSI "JÕUD" LOOMINE JA ARENG AASTATEL 1948 - 1967

Diplomitöö

MÜÜRIPEAL, Osvald
Ajaloo-Keeleteaduskonna
ajaloo osakonna mitte-
statsionaarne üliõpilane

Juhendaja ajalookandidaat
M. Lõhmus

TRÜ NSV Liidu ajal. kat.
Inv. nr. 2108

Tartu 1968

"... lõppkokkuvõttes võib kodanluse üle saavutatud võitude kõige sügavamaks jõuallikaks ning nende võitude kindluse ja vääramatuse ainsaks tagatiseks olla ainult uus, kõrgem ühiskondliku tootmise viis, kapitalistliku ja väikekodanliku tootmise asendamine sotsialistliku tootmisega."

(V.I. Lenin, "Suur algatus", Teosed, 29.kd., lk.390.)

S I S S E J U H A T U S

Eesti NSV põllumajanduses toimus 1948-1950.aastal tohutu ajalooline murrang. Eesti talupoeg veendus väiketootmise perspektiivituses ja asus Nõukogu Liidu Kommunistliku Partei poolt kättenäidatud kollektiivse suurtootmise organiseerimise teele. Kommunistliu partei ja Nõukogude valitsuse poliitika elluviijaks on töötav rahvas, sealhulgas andsid oma panuse ka talupojad. Kaasaja põllumajandusliku tootmise kõrge tase on saavutatud kommunistliku partei poolt kavandatud abinõude elluviimisel. See protsess oli aeganõudev ja keeruline, selleks andis omapoolse panuse iga üksik tootmiskollektiiv, iga kolhoos.

Töökollektiivide uurimise vajadust sotsialistliku ühiskonna ajaloos märgiti tunnustavalt NLKP Keskkomitee 1963.a. juunipleenumil, kus öeldi:

"Kas meie ei peaks uuel alusel jätkama M. Gorki initsiatiivil omal ajal alustatud tööd tehaste, linnade, kolhooside

ja sovhooside revolutsioonilise ja töölisajaloo loomiseks?

Pole õige seisukoht, et selline ajalugu on vaid vanadel ettevõtetel ja linnadel... Nõukogude inimesed kujundavad ajalugu oma tegudega. Meie kohus on säilitada tänase võitluse paatos neile, kes tulevad meie asemele."[1]

Arvestades asjaolu, et suur osa vabariigi kolhoose tähistab lähematel aastatel oma kahekümnenda tegevusaasta juubelit ja paljud kolhooside asutajaliikmed ja veteranid on juba manalasse varisenud, on praegu optimaalne aeg kaasaeglaste mälestuste kogumiseks ning nende abil kolhooside tekkeloo ja arengutee jäädvustamiseks.

Kolhooside ajaloo uurimine on vajalikuks eeltingimuseks kogu vabariigi sotsialistliku põllumajanduse teadusliku ajaloo koostamisel. Iga üksiku kolhoosi ajaloos peegeldub meie vabariigi põllumajanduse arengukäik. Seepärast valisin diplomitöö teemaks Haapsalu rajooni kolhoosi "Jõud"tekkeloo ning arengu uurimise. Kolhoos "Jõud" on kujunenud 5-st väikesest, majanduslikult nõrgast kolhoosist rajooni üheks suuremaks ja elujõulisemaks. Kohaliku Risti 8-kl. Kooli ja mainitud kolhoosi vahel on tihedad majanduslikud sidemed: kolhoos abistab kooli majandusmurede lahendamisel ja kool omalt poolt aitab majandit hooajatöödel.

Kolhoosi "Jõud" kohta ei ole seni ilmunud trükis ega käsikirjaliselt mingit mahukamat kirjutist, peale sõnumite ajalehtedes. Haapsalu rajooni kolhooside ja sovhooside loomist ning arengut pole seni uuritud.[2] Nii osutub käesolev diplomitöö

---

1 Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded, Tallinn 1963, lk.38.

2 Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.

"Haapsalu rajooni kolhoosi "Jõud" loomine ja areng aastatel 1948-1967" esimeseks sellelaadseks uurimuseks rajoonis.

Töö kirjutamisel on peamisteks allikateks Haapsalu Rajooni Riikliku Arhiivi (lühendatult HRRA) ja kolhoosi "Jõud" arhiivi materjalid. Tähtsamad dokumendid endise Piirsalu valla kolhooside kohta on HRRA materjalides säilinud, puuduvad ainult Piirsalu Külvaja kolhoosi esimese üldkoosoleku protokollid, seepärast pidin kolhoosi asutamise kohta kasutama suulisi mälestusi. HRRA-s asuvate statistiliste materjalide iseloomustamiseks peab ütlema, et tootmisplaanides ja aastaaruannetes on pahatihti palju ülekirjutusi ning parandusi ja seepärast peab neile lähenema kriitiliselt. Alates 1953-1954. a. neid puudusi enam ei esine, või esineb vähem. Kolhoosis "Jõud asuvad hilisema perioodi materjalid on süstematiseeritud ja hästi korrastatud. Hilisemal perioodil lisanduvad eelmainitutele veel normipäevade dokumendid, eelkõige normipäevade arvestuse lehed, millised on tagasi toodud Haapsalu Rajooni Riiklikust Arhiivist, kuna seoses kolhoosnike pensioneerimisega on need sageli vajalikud pensioni arvestuste tegemisel.

Marksismi-leninismi klassikutest kasutasin V.I. Lenini teoseid "Suur algatus" ja "Kooperatsioonist".[1] Põllumajandusliku tootmise organiseerimise ja planeerimise kohta on kasutatud NLKP KK kongresside ja pleenumite direktiivseid materjale ning Nõukogude valitsuse määrusi. Käsitletava perioodi esimese poole kohta on need koondatud kogumikku NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid

---

[1] Lenin, V.I., Suur algatus, Teosed, 29.kd.; Lenin, V.I., Kooperatsioonist, Tallinn 1946.

ja otsused" III osa.[1] Hilisema perioodi kohta kasutasin vastavaid materjale väljaantud brošüüridest.

Üldistavatest teostest kasutasin J. Kahki artiklit "Mõningaid põllumajanduse sotsialistlike tootmissuhete võidulepääsemise võrdleva analüüsi küsimusi" kogumikust "Eesti talurahvas teel sotsialismile"[2] ning V. Matini ja M. Bronšteini monograafiat "Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused".[3] Võrdlevat materjali pakkus ka V. Matini "Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis".[4] Kolhooside algperioodi arvepidamises aitas orienteeruda käsiraamat "Kolhoosi arvepidamine lihtsüsteemis".[5] Väärtuslikke andmeid pakkus A. Ruusmanni "Põllumajanduse taastamine ja kollektiviseerimine Eesti NSV-s aastail 1944-1950".[6] Kolhoosnikute pensioneerimisest Eesti NSV kolhoosides andis ülevaate E. Tubenšljaki brošüür "Kolhoosnikute pensioneerimisest Eesti NSV kolhoosides".[7] Majandusgeograafiliseks sissejuhatuseks kasutasin V. Tarmisto ja M. Rostovtsevi "Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade".[8] Lisaks

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957.

2 Eesti talurahvas teel sotsialismile, Tallinn 1965.

3 Matin, V., Bronštein, M., Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn 1959.

4 Matin, V., Kolhoosi_korra võit Nõukogude Eestis, Tallinn 1955.

5 Kolhoosi arvepidamine lihtsüsteemis. Toimetanud Sofijev, E.S. ja Krasnov, A.P., Tallinn 1948.

6 Ruusmann, A., Põllumajanduse taastamine ja kollektiviseerimine Eesti NSV-s aastail 1944-1950. Dissertatsioon ajalooteaduste kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. (Käsikiri ENSV TA Ajaloo Instituudis).

7 Tubenšljak, E., Kolhoosnikute pensioneerimisest Eesti NSV kolhoosides, Tallinn 1961.

8 Tarmisto, V. ja Rostovtsev, M., Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade, Tallinn 1956.

eeltoodule kasutasin perioodikast eelkõige Lääne maakonna ajalehte "Läänlane", milline hiljem seoses rajoniseerimisega nimetati ümber "Stalinlikuks Teeks" ja praegu kannab nimetust "Töörahva Lipp".

Töö kirjutamise käigus kogusin rohkesti suulist informatsiooni, kuid seda võib kasutada ainult mineviku üldolustiku väljaselgitamiseks, kuna selle kronoloogia- ja statistikaalane täpsus jätab väga palju soovida. Hinnates suuliste mälestuste ja seisukohtade väärtust, olen arvestanud andmete subjektiivsust.

Fotokoopiad on tehtud HRRA-s asuvatest materjalidest. Väga hinnatavad on Piirsalu Külvaja kolhoosi esimehe V. Rahumeele fotomaterjalid 1949.aastast. Fotod kolhoosi kaasajast on autori tehtud.

Tootmistaseme võrdlemiseks sain andmeid Haapsalu Tootmisvalitsusest. Parteiorganisatsiooni tegevusest kolhoosis andsid ülevaate EKP Haapsalu Rajoonikomitees asuvad materjalid ja kolhoosi parteiorganisatsiooni sekretäri informatsioon.

Töö kirjutamisel seadsin eesmärgiks põhjalikumalt käsitleda endise Piirsalu valla esimeste kolhooside tegevust, sest see pani aluse praegusele suurmajandile ja kajastab ilmekalt põhjalikku murrangut Piirsalu talupoegade elus. Esimesed kolhoosid olid väikesed, majanduslikult ebastabiilsed, kuid suur ja tugev on alati välja kasvanud väikesest ja nõrgast algest. Kohusetruud tööinimesed oma visa tööga viisid ellu V.I. Lenini poolt kavandatud revolutsioonilise pöörde põllumajanduses. Seepärast püüan jäädvustada kolhooside asutajate-veteranide tööd, et austada nende visadust ja kiindumust kodukoha

vastu. Kolhoosi ajaloo periodiseerimise põhilisteks tähisteks on Nõukogude valitsuse ja partei vastavad otsused.

Diplomitöö I peatükk annab ülevaate Piirsalu loodusest, majanduslikest tingimustest, nõukogude võimuorganite taastamisest ja tegevusest ning Läänemaa esimeste kolhooside edusammudest.

II peatükk käsitleb esimeste kolhooside loomist Piirsalus ja arengut kuni 1952.aastani.

III peatükk näitab 1953.a. toimunud NLKP Keskkomitee ajaloolise septembripleenumi ning sellele järgnenud abinõude elustavat mõju kolhoosidele.

IV peatükis on antud ülevaade kolhoosi "Jõud" lõplikust väljakujunemisest ja arengust 1959-1965.aastal.

V peatükis on käsitletud kolhoosi "Jõud" arengusüünda uuel viisaastakul ja saavutusi 1966-1967.aastal, samuti on näidatud uusi jooni kolhoosiküla elus ning tõstetud üles kolhoosnike diferentseeritud pensioneerimise probleem.

Kokkuvõttes antakse veelkord ülevaade kolhoosi "Jõud" senisest arenguteest ja aktuaalsetest probleemidest.

Töö tekstis on kasutatud kolhoosi "Jõud" nimetust kohalikus rahvakeeles juurdunud vormis "Jõud" kolhoos.

I peatükk

PIIRSALU VALD KOLHOOSIKORRA EEL (1944 - 1948)

Piirsalu loodusest ja minevikust.

Maapinna reljeef praeguse Jõud kolhoosi territooriumil on tüüpiline Lääne-Eesti tasandik võsastiku, soode ja metsadega. Idast läände, paralleelselt Tallinna-Haapsalu raudteega läbib kolhoosi maid Palivere-Ellamaa moreenseljandik, millest lõunas asuvad ülesaharimata Marimetsa ja Risti rabad. Risti asulast põhja pool, asula vahetust lähedusest algab Rõuma küla, edasi laiuvad mitu kilomeetrit Piirsalu metsamassiivid, siis jõuame Piirsalu asundusse.

Piirsalus on suhteliselt väike rähkse pinnasega maa-ala, kus paasaluspõhi on maapinna lähedal. See viljakama mullastikuga piirkond moodustab tihedamini asustatud saare keset metsi ja soid.

Piirsalust edasi Keila suunas asuvad Kuijõe Mõisaküla ja Vallaküla. Mõisakülas on põllumaa domineerivas osas vesikruusane, aga Vallakülas kruusasegu.

Risti asulast läände asuvad Nõmme küla kruusased ja Jaaknа küla vesised põllud.

Ajalooliselt tähtsamaid paiku Risti asula läheduses on Kolovere loss, milline rajati võõramaiste anastajate toetuspunktima Lääne-Eestis. Kolovere lossi lähistel pidasid Liivi sõja ajal Põhja- ja Lääne-Eesti ülestõusnud talupojad traagili-

se lahingu. Kohalikke rahvapärimusi ja traditsioone pole põhjalikult uuritud, küll aga liigub rahvasuus jutte mitmetest paikadest ja nimedest. Nii olevat ènne sõda olnud Risti asula läheduses asuv Kalva mägi muinsuskaitse all. Sinna olevat maetud rootslasi. Piirsalu asundusest 5 km kaugusel asub Annamõisa küla. See nimetus pärinevat Piirsalu mõisahärra teenija Anna nimest, kuna mõisahärra andnud väljapoole abielu sündinud poja emale päranduseks suurel soosaarel asuva küla.

Kindlasti peab märkima Piirsalust pärinevaid kuulsaid mehi, eelkõige heliloojat L. Verlinit, kelle isa oli Kuijõel kooliõpetaja. Samuti on Piirsalust pärit sotsialistliku töö kangelane Juhan Tanner. Piirsalus oma õe juures on peatunud eesti kirjanik A.H. Tammsaare. Tema jutustused "Rahaauk" ning "Kaks paari ja üksainuke" on kirjutatud Piirsalu motiividel.

Piirsalu lähistel maandus Suure Isamaasõja ajal Eesti Partisanide Staabi eriülesandel grupp parašütiste. Üks selle grupi liige Felix Tikanov töötas hiljem Piirsalu valla täitevkomitee sekretärina.

Piirsalu mõisa viimaseks omanikuks oli parun von zu Mühlen. Tema nimega on seotud Piirsalu kooli asutamine. Piirsalu mõisa jagamisel käesoleva sajandi 20-ndatel aastatel moodustati Piirsalu külas palju asunduskohti, kuna naabruses asuvas Kabeli külas asusid ènamuses vanemad ostutalud. Et kodanlikus Eestis ei saanud uusasunikud majanduslikult "jalgu alla", näitab fakt, et Piirsalu külas loodud Piirsalu Külvaja kolhoos oma materiaal-tehniliselt bassilt oli tunduvalt nõrgem Kabeli külas moodustatud Ühisjõu kolhoosist.[1]

---

[1] Jõud kolhoosi liikmete S. Külvi, J. Kooki jt. suulised mälestused.

Kuijõe piirkond kuulus enne kodanlikku maareformi parun Rosenile. Maareformi tagajärjel ja hiljem majanduskriisi ajal tekkis selles piirkonnas ka suurtalusid, millistel oli üle 100 ha maad, kuid majanduslikku jõukust oli neil vähe. Nii oli 80-100 ha suurustel taludel ainult 5-8 ha põldu, ülejäänud maa oli aga põhiliselt ülesharimata Kuijõe soo. Väiksematel taludel, millised moodustasid majandite enamiku, oli põldu veelgi vähem.

Piirsalu talupojad olid tuntud oma töökusega ning visadusega. Kümne küünega olid nad oma maalt visalt nappi viljasaaki välja meelitanud. Enne sõda oli keskmine viljasaak 5-6 seemet, s.o. 10-12 ts hektarilt. Kehvad tingimused ei võimaldanud jõukust koguda ja maaharimises otsustavat pööret tuua. Seepärast tervitati Piirsalu talupoegade poolt nõukogude võimu taaskehtestamist.

---

[1] Jõud kolhoosi liikme Hermiine Nurmiku suulised mälestused.

Esimesed sõjajärgsed aastad

(1944 - 1948)

Nõukogude Armee vabastas Piirsalu valla 24.septembril 1944. Kuna fašistide taganemine oli muutunud paaniliseks põgenemiseks, siis vaatamata sobivale geograafilisele asendile ei avaldanud fašistlikud sõjaväed Piirsalu-Risti piirkonnas relvastatud vastupanu. Kohe peale vabastamist asuti taastama nõukogude võimu. Piirsalu valla taäitevkomitee esimehena hakkas tööle sõja ajal Läänemaal partisanina tegutsenud Arno Lepp. Alates 1945.aastast oli valla täitevkomitee esimeheks Salutee ja aseesimeheks Õunapuu. Nad mõlemad said surma 1946.aastal riigilaenu tellimise ajal bandiitide kallaletungi tagajärjel.[1]

Pärast Salutee ja Õunapuu mõrvamist oli täitevkomitee esimeheks Toomet ja partorgiks Põder. Neid mõlemaid aga karistati kohtu poolt konfiskeeritud vara omastamise eest. Järgmine täitevkomitee esimees Pärnapuu läks koos sekretäriga, kellega ta oli intiimvahekorras, metsa bandiitide juurde. Nende nõukogude võimule mitteustavate töötajate ajal juurdus täitevkomitee tööpraktikasse altkäemaksuvõtmine. Seega tõid vead kaadri valikus suurt kahju nõukogude võimu autoriteedile.

Alates 1.juulist 1946.a. hakkas töötama täitevkomitee esihena demobiliseeritud Elmar Valker, kes oli kaasa teinud

---

1 Jõud kolhoosi liikme, 1946-1950.a. Piirsalu valla täitevkomitee esimehe E. Valkeri suulised mälestused.

Eesti Laskurkorpuse kogu sõjatee.

Tol ajal oli valla täitevkomitee personal küllaltki suur, aga tööd-tegemist veelgi rohkem. Nõukogulik maareform oli selleks ajaks põhiliselt läbi viidud, kuid mõningaid vigu ja ebatäpsusi tuli siiski likvideerida. Uusmaa- ja juurdelõikesaajaid oli vallas umbes 25 peret, valla ligi 450-st majapidamisest tuli umbes 300-l kärpida maakasutust.[1] Tegemist polnud kõigil juhtudel kulaklike majanditega, osalt oli vähe-viljakas pinnas põhjuseks, miks kohalik talupoeg oli võimaluse korral oma maid suurendanud. Kulakutena ja rahvavaenlastena asustati Piirsalus ümber umbes 30 perekonda.

Esimesed sõjajärgsed aastad Piirsalus olid rasked. Talumajapidamised olid laostunud, puudus oli mitmesugustest tarbekaupadest, seemnest ning väetistest. Asula varustamisel leivaga oli mitmesuguseid takistusi. Riiklikud kohustused normide tasumise, metsatööde, teeparanduse või künnikordade näol olid esialgu visad täituma.

Uus täitevkomitee esimees sm. E. Valker asus täie printsipiaalsusega tööle. Tuli kontrollida täitevkomitee kappe, sest sinna kippus siginema "meelehead". Kohalikus kaupluses lõpetati "onupojapoliitika". Sm. Valker läks ise leti taha ja tõstis leti alt suhkrukoti riiulile, nii et seda sai iga ostja. Rakendati tõhusamalt tööle rahvakaitse, kuhu kuulus 25 meest ja üks naine. Komplekteeriti nõukogude võimule ustavatest talupoegadest külavolinike ametkohad, likvideeriti fiktiivsed majapidamised. Kobulaenutuspunkti töö allutati

---

1 E. Valkeri suulised mälestused.

uusmaasaajate ja kehvikute huvidele ja kontrollile. Jõukamatele talupoegadele, kes ei tahtnud viljanorme täita, tuli ka survet avaldada.

Talupoja fašistide poolt ülesköetud umbusk nõukogude korra suhtes hakkas pikkamööda vähenema. Ometi ei lakanud veel kodanlik-natsionalistlik propaganda, pimeduse katte all hiilisid ringi metsadesse peitupugenud bandiidid. Tööülesannete täitmisel olid langenud Salutee ja Õunapuu. Täitevkomitee juhtivatele töötajatele saabus anonüümseid ähvarduskirju. Nendes lubati täitevkomitee esimees E. Valkerit ja valla partorg F. Tanseri üles puua täitevkomitee ees kasvavate mändide otsa.[1]

Oma tegevusega muutsid bandiidid rahva elu raskeks. Osa bandiite olid kohalikud elanikud, ~~kuid oli kohalikud elanikud~~, kuid oli ka teistest piirkondadest pärinevaid elemente. Nende keskel oli ka üks Vaterlandi põgenemisega hilinenud sakslane hüüdnimega "Hans". Üksikud perekonnad toetasid bandiite. Söögikraami hankimiseks riisusid bandiidid ümbruskonna taludest liha, mett, jahu, varastati karjamaalt lambaid. Rahvas nimetas neid bandiite tabavalt "varaste artelliks" või "pussimeesteks", kuna igale poole, kust nad riisusid või varastasid, jäeti maha pussnuga.[2]

Valla täitevkomitee ei astunud esialgu nende vastu operatiivselt välja, kuid lõpuks said terroristid teenitud karistuse. Bandiitide poolt võllasteks määratud männid saeti täitevkomitee eest maha. 1947.aastal likvideeriti bandiitide

---

1 E. Valkeri suulised mälestused.

2 Jõud kolhoosi liikme H. Nurmiku suulised mälestused.

jõuk Kuijõe mõisas. See operatsioon viidi läbi rahvakaitse poolt. Mitu eelmist operatsiooni polnud andnud tagajärgi, sest Piirsalu valla oma rahvakaitse koondamisest "imbus läbi" aegsasti teateid ka Kuijõele. Riisipere valla rahvakaitse aga tabas bandiite une pealt.[1]

Raskem oli Varese talus asuva bandiitide punkri likvideerimine. Esialgu läks seda likvideerima väike rühm rahvakaitselasi. Tekkinud tulevahetuses said 3 rahvakaitseväelast haavata, kusjuures üks neist on tänapäevani pime. Peale rahvakaitse jõudude juurdetoomist siiski punker puhastati. Üks bandiit sai surma, teisel õnnestus põgeneda. Üks bandiit vangistati ning vahistati ka bandiitide 2 abilist.[2] Pärast seda muutus elu vallas hoopis rahulikumaks.

Nõukogude võimu autoriteedi tõstmisel tegi suure töö täitevkomitee esimehena E. Valker, kes töötab praegu Jõud kolhoosis traktoristina.

Meenutades möödunud aegu tunnustab ta külavolinike ja aktiivi ennastsalgavust, kohusetruudust ja täpsust tööülesannete täitmisel, mis aitas jagu saada kõigist raskustest.

---

1 E. Valkeri suulised mälestused.

2 Varese talu operatsioonist osavõtja E. Valkeri suulised mälestused.

Ettevalmistused kolhooside rajamiseks.

Kolhoosieelseid kooperatsioonivorme peale masinaühistute ja tarbijate kooperatiivi Piirsalu vallas ei olnud. Põllumajanduses domineeriv väiketootmine aheldas ajakohase tehnika ja agrotehnika rakendamise kitsastesse raamidesse. Talupojad ei saanud unistadagi kiirest põllumajanduslikust arengust. Puudusid vahendid uudismaade ülesharimiseks, võitluseks soode, rabade ja võsastiku vastu. Kohalikes tingimustes oleks võinud arendada karjakasvatust, kuid väiketootmine muutis need võimalused piiratuks ja loomade juurdekasvu praktiliselt polnud.

Kohalikud nõukogude organid ja parteiorganisatsioon tegid palju talupoegade abistamiseks, kuid üksikmajapidamised ei suutnud siiski tööloomade, masinate, tööjõu, rahaliste vahendite vähesuse ja agrotehniliste teadmiste nappuse tõttu kitsikusest välja rabelda. Talupojad ei suutnud täita kõiki müügikohustusi. Väikemajand ei suutnud tehnilise piiratuse tõttu viia tootmist kõrgemale tasemele. Jõukamad talupojad püüdsid kasutada palgalist tööjõudu.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu andis kehvik- ja keskmiktalupoegade kaitseks ning kulakute vastu 26.septembril 1946.a. välja määruse, millega palgaline tööjõud pidi olema lepinguga vormistatud. See leping aga tuli registreerida kohalikes võimuorganites. Seega pidid kulakud hakkama ka "vabatahtlikke

abistajaid" või "sugulasi" registreerima. Esimene valus löök kulakute pihta oli antud.

Kuni 1947.aastani oli riiklike müügikohustuste ja põllumajandusmaksu määramise aluseks talumajandite üldsuurus. Väiksema maaga kulaklik element võis rahulikult edasi elada. 1947.aasta augustist alates rakendati kõigi kulaklike majandite täiendavat maksustamist. Näiteks tulu alla 15 00 rbl. maksustati täiendavalt 20 %-ga, tulud 15 000 - 20 000 rbl. 30 %-ga ning tulud üle 20 000 rbl. 50 % kõrgema maksuga. Samal ajal said kolhoosi astunud talupojad maksusoodustusi. 1948.aastal suurendati kulaklike majandite piimamüügi, samuti teravilja, kartuli ja heinamüügi kohustusi 50 % võrra. Samal ajal suurendati veelgi kulaklike majapidamiste põllumajandusmaksu.

Niisiis sedamööda, kuidas valmisid tingimused talupoegade massiliseks ühinemiseks kolhoosidesse, intensiivistas nõukogude võim majanduslikke abinõusid kulakluse likvideerimiseks. Kehvik- ja keskmiktalupoegade enamus ei kõhelnud valiku tegemisel kaua. Asi aga oli uus ja talumees soovis täpsemat informatsiooni. Seda pidi pakkuma eelkõige elupraktika, aga ka vastav selgitustöö.

Selgitustööd hakkasid tegema eeskätt kommunistid. 1948.a. detsembris toimunud EK(b)P V kongress valmistas ette organisatoorsed tingimused vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimiseks.miseks

Juba 1947.aastal oli vabariigis loodud 5 kolhoosi, nendest üks ka Läänemaal: Lihula valla Koostri küla talupojad olid ühinenud kommunist E. Rammu juhtimisel Edu kolhoosiks. 1948.

aastal kolhooside arv pidevalt suurenes.

12.detsembril 1948.aastal toimus Läänemaa kolhoosnike esimene konverents. Maakonna ajaleht "Läänlane" kirjutas sellest 18.detsembril 1948.a.[1]

"Konverentsil esines kõnega parteikomitee I sekretär A. Pruks. Ta tõi kujukaid andmeid esimeste kolhooside töötulemuste kohta. Neist selgus, et kevadkülvi ajal oli maakonnas 5 kolhoosi, kuid detsembris juba 14 kolhoosi. Ühe tööjõulise kolhoosi liikme kohta tuli 27 ha maad, sellest 8 ha põldu. Tubli oli Edu kolhoosi esimene aasta normipäevatasu: 10 kg vilja, 4,2 kg kartuleid ja 2 rbl. raha."

Kolhoosid olid saavutanud suure edu maaviljakuse tõstmisel. Sellest annab ülevaate järgmine kokkuvõte.Läänemaa kolhooside ja üksiktalupoegade keskmise hektarisaagi kohta:

	kolhooside saak	üksiktalupoegade saak
teravili	14 ts/ha-lt	12,8 ts/ha-lt
kartul	170 "	109 "

Aasta jooksul oli kasvanud loomade arv. Veiste osas oli juurdekasv 68 %, hobuste osas 18 %, kuid sigade arv koguni 173 %.

Esimene tööaasta tõi esile ka esimese töökangelase. Edu kolhoosi lülivanem Maimu Kamarik saavutas oma lülis hektari kohta 22-tsentnerilise rukki- ja 24-tsentnerilise nisusaagi. Nii hakkas tekkima uus töö ja uus töössesuhtumine.

Kolhooside esimese aasta töötulemused lõid jalad alt ku-

---

[1] "Läänlane" 18.dets. 1948.

laklik-natsionalistlikel elementidel, laimu kolhooside aadressil eman ei usutud. Kolhoosiliikumine hakkas peagi laienema. 20.detsembriks 1948.a. oli Eestis 417 kolhoosi, kuhu oli koondunud 6650 talu, mis moodustasid 4,6 % talude üldarvust.[1] Kas ka Piirsalu valla esimene kolhoos „Piirsalu Külvaja" kuulus ametliku statistika arvestusse, pole võimalik kindlaks teha, sest ta loodi alles 18.detsembril 1948.aastal.

Kuidas loodi ja arenesid Piirsalu valla kolhoosid, seda püüan valgustada järgmistes peatükkides.

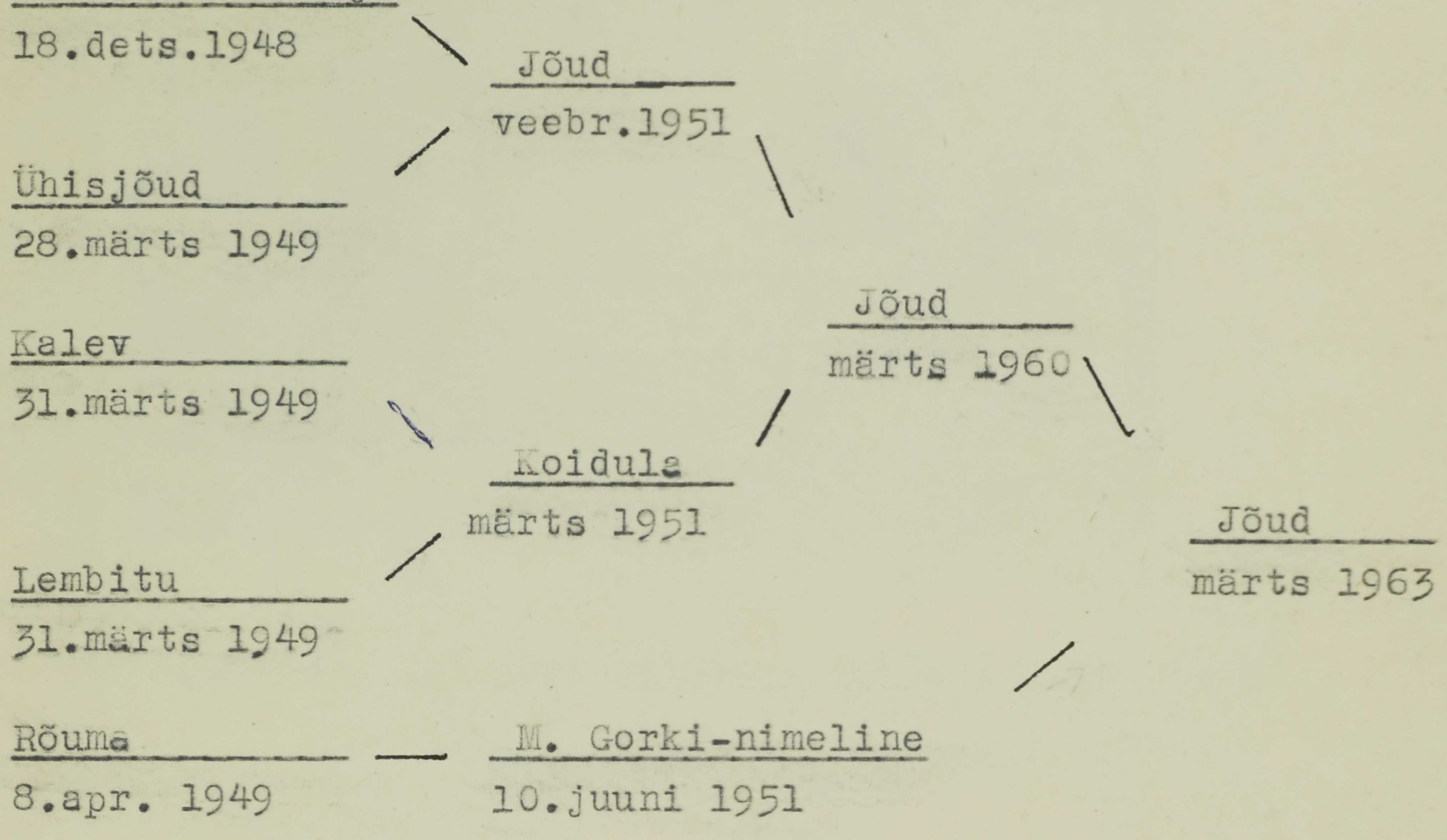
Praegusele Jõud kolhoosile panid aluse 18.detsembril 1948.aastal Piirsalu valla Piirsalu ja Kabeli küla talupojad. Järgmise aasta kevadel oli Piirsalu vallas juba 9 kolhoosi, milledest kolm, s.o. "Elu", "Uus Elu" ja "Uus Ellamaa" on praeguse administratiivse jaotuse järgi Harju rajooni Saida sovhoosi koosseisus ning "Esimese Mai" kolhoosi maa-ala kuulub Läänemaa Metsamajandile.

Kolhooside tekkimisest ja nende ühinemisest annab ülevaate alljärgnev skeem:

---

1 "Läänlane" 20.dets. 1948.

Jõud kolhoosi tekkimine ja kasv kolhooside ühinemise tulemusena

Praegu on Jõud kolhoos Haapsalu rajooni kolhooside hulgas pindalalt IV kohal, ületades tunduvalt rajooni põllumajanduslike kolhooside keskmise suuruse (5300 ha).[1] Kolhoosi maakasutusfond ja piirid on välja kujunenud. Tema majanduslikud näitajad ei ole veel vabariigi esimeste hulgas, kuid praeguse arengutempoga võib ta lähematel aastatel realiseerida veel palju potentsiaalseid võimalusi.

---

1 Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.

Teeviidad näitavad Piirsalu valla kolhoosidesse.

Foto V. Rahumeel, 1949.

Teeviit Jõud kolhoosi.

Foto O. Müüripeal, 1968.

II p e a t ü k k

P I I R S A L U K O L H O O S I D E E S I M E S E D T Ö Ö A A S T A D

Piirsalu Külvaja 1948 - 1951.a.

Kuidas ja milliste raskustega pandi alus kolhoosile "Piirsalu Külvaja", pole võimalik kolhoosi arhiivimaterjalide põhjal kindlaks teha, sest üldkoosolekute protokollidest on säilinud protokollid alates number 4-ndast.

Ligi kakskümmend aastat tagasi toimunud sündmuste käiku võimaldab kindlaks teha Lääne maakonna ajaleht "Läänlane".

Ajaleht "Läänlane" nr.44 kirjutas 12.aprillil 1949:[1] "Piirsalu valla talupojad on esitanud valla täitevkomiteele rohkesti avaldusi kolhoosi asutamiseks. Avaldustele järgnevad ka teod. Kabeli külas loodi "Piirsalu Külvaja" kõrvale "Ühisjõu" kolhoos. Siin ühines üle 20 talu kollektiivmajandiks. Kolhoosi esimeheks valiti Mihkel Asper".

Selline oli esimene napp sõnum ajakirjanduses Piirsalu valla talupoegadest, kes otsustasid ühineda kolhoosi. Sama ajaleht teatas veel, et "Piirsalu Külvaja" asutati 1948.a. detsembris. 1949.a. 12.aprillil oli vallas kaheksa kolhoosi, milledest seitse olid kahe nädala jooksul loodud.

Nii on Haapsalu rajooni praeguse kolhoosi "Jõud" rajajate nimekirja eesotsas Piirsalu valla Piirsalu ja osa Kabeli küla talupoegi.

Kolhoosi asutamiseks oli Piirsalu valda moodustatud initsiatiivgrupp juba 1948.a. hilissuvel. Sinna kuulusid: asunik Johannes Valk, keskmik Voldemar Rahumeel, keskmik

---

1 „Läänlane" 12. apr. 1949.a.

August Lindegrön ja kehvik Juuli Kook. Neid toetasid Piirsalu valla täitevkomitee esimees E. Valker ja valla parteiorganisaator Ferdinand Tanseri. Sõna-sõnalt, lause-lauselt tegi selgitus oma töö. Elu dikteeris, et talupojal on väljapääs tekkinud olukorrast ainult üks - luua kollektiivmajand, kaotada piiripeenrad, muretseda tehnikat, remontida-ehitada tootmishooneid. Nõukogude valitsuse majanduspoliitika toetas kehvikut, pani mõtlema keskmiku, kuna maakasutuse hindamine ei olnud läbi viidud vastavuses objektiivsele olukorrale. Keskmiktalupoja normide ja maksude kohustused, tingituna tootmise mahajäämusest pärast sõda, olid küllaltki rasked. Seepärast püstitas initsiatiivgrupp juhtmõtte, et mida varem toimub kollektiviseerimine, seda parem. Pealegi oli Lääne maakonnas loodud meie vabariigi üks esimesi kolhoose - "Edu" Lihula lähedal.

Ajaloolisek päevaks kujunes Piirsalu valla talupoegadele 18.detsember 1948.a. Siis kogunes kaheksa perekonda Piirsalu küla talupoegadest Soeva tallu, et teha otsustav ning teedrajav samm. Kahjuks pole kolhoosi asutamise protokoll säilinud, kuid "Piirsalu Külvaja" liikmete, eelkõige Voldemar Rahumeele suuliste mälestuste põhjal võib taastada selle ajaloolise pildi.

Piirsalu valla esimese kolhoosi rajamise koosolekule olid tulnud ka valla täitevkomitee esimees E. Valker, valla partorg F. Tanseri ning Lääne maakonna täitevkomitee põllumajandusosakonna juhataja Põld. Kokkutulnud talupoegade seisukoht oli põhiliselt jaatav, põhikirjaga oldi juba tuttavad.

Alustati põhikirja ametliku vastuvõtmisega. Voldemar Rahumeel tegi ettepaneku valida kolhoosi nimeks "Külvaja". A. Lindegrön aga soovitas sellele lisada veel valla nime "Piirsalu". Nõnda otsustatigi L. Riimanni ettepanekul panna kolhoosi nimeks "Piirsalu Külvaja". Kolhoosi kontori asupaigaks sai endise "Soova" talu maja, mille omanik oli kodanliku korra ajal olnud vallavanem.[1]

Arhiivi toimikute hulgast leiame tagasihoidliku kausta, mille pealkirjaks on kolhoos "Piirsalu Külvaja" põllumajanduslik artelli põhikiri."

Toimik koosneb 12 lehest, sellele on kirjutatud arhiivi korrastamisel märkus: "Säilitada alaliselt".[2]

Avame toimiku ja loeme Eesti talupoja ajaloolisest otsusest: "Eesti NSV Läänemaakonna Piirsalu valla Piirsalu ja Kabeli küla töötavad talupojad ühinevad omal vabal tahtel põllumajanduslikuks artelliks, et ühiste tootmisvahenditega ja ühise organiseeritud tööga rajada kollektiivne s.t. ühine majapidamine, saavutada täielik võit kulakute ning kõigi töörahva kurnajate ja vaenlaste üle, saavutada täielik võit puuduse ja harimatuse üle, individuaalse väikemajapidamise mahajäämuse üle, saavutada kõrge tööviljakus ja luua seega kolhoosnikutele parem elu.

Kolhooside tee, sotsialismi tee, on töötavate talupoegade jaoks ainuõige tee. Artelli, liikmed kohustuvad tugevdama oma artelli, ausalt töötama, kolhoosi tulusid töö järgi jaotama, kaitsma ühiskondlikku omandit, hoidma kolhoosi vara,

---

1 V. Rahumeele suulised mälestused.

2 HRRA, f. 408, nim.1, s.-ü.1, l. 2

hoidma traktoreid ja masinaid, hästi hoolitsema hobuste eest, täitma oma Nõukogude riigi poolt antud ülesandeid ning muutma seega oma kolhoosi bolševistlikuks ja kõik kolhoosnikud jõukaiks.

Kaotatakse kõik piirid, mis varem artelli liikmete maid eraldasid ja kõik põllud, liidetakse ühiseks maa-alaks, mis on artelli ühiskasutamiseks . . ."

Valla esimese kolhoosi rajajateks olid kodanliku maareformi tagajärjel asunduskohad saanud Johannes Smittal, August Lindegrön, Loviise Riiman, kehvik Juuli Kook, väikekohapidaja Ida Mänd, keskmik Voldemar Rahumeel ja endine mõisarentnik Juuli Vaarmets. Mitte üksinda sõjajärgne majanduslik kitsikus, vaid ka "kartulivabariigist" päritolev kehv majanduslik baas oli eesti talupoja ajaloolise otsuse üheks objektiivseks põhjuseks.

Lühike ja napp on 1948.a. aastaaruande kinnitamise koosoleku protokoll, kus on järgmist kirja pandud: "Kohal olid järgmised kolhoosi liikmed: Voldemar Rahumeel, Jüri Tohver, Elvine Tohver, Johannes Smittal, August Lindegrön, Ida Mänd, Loviise Riiman, Juuli Kook ja Juuli Vaarmets. Koosolekust võtsid osa ka Piirsalu valla põllumajandusosakonna juhataja Ida Lepp ja jaoskonna zootehnik Linda Omber.

Koosolek kinnitas kolhoosi esimehe Voldemar Rahumeele poolt esitatud 1948.a. aastaaruande ja revisjonikomisjoni poolt esitatud kaasaruande.[1]

Kolhoosi rajajaid oli vähe, kuid elu näitas kätte õige

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.4.

tee. "Piirsalu Külvaja" liikmete arv hakkas kiiresti kasvama. Kolhoosi üldkoosolekute protokolliraamatust võib teha järgmise kronoloogilise kokkuvõtte liikmete arvu suurenemisest ning majandi rajajate peremehetunde kasvamisest.[1]

7.märtsil 1949.a. võeti kolhoosi liikmeks vastu: Eduard Reinlo, 5.aprillil 1949.a.aga järgmised isikud:

asunik Jaan Villand
" Evald Sarapuu
" Kustas Põldsalu
" Villu Lepamaa
keskmik Marta Vahar
talutööline Linne Pille
asunik Marie Lepp
talutööline Hilda Lepp
" Rudolf Lepp
maatamees Amanda Tõns
asunik Aliide Sirel
maatamees Voldemar Piir
" Pauline Piir
talutööline August Pille
asunik Meinhard Koppel
maatamees Anna Vainlo

asunik Juuli Lai
maatamees Marie Pedak
" Anton Pedak
talutööline Johanna Smittal
asunik Johannes Taimla
" Julius Tuulberg
" Elise Smittal
keskmik Rosali Heinvars
asunik Jaan Mikk
" Elise Mikk
" Liisa Taimla
" Johannes Valk
maatamees Juhan Vainlo.
" Johannes Kaseorg
" Jaan Luha.

Et kolhoosi liikmeks vastuvõtmine toimus teatud valikuga, näitab fakt, et kõiki esitatud avaldusi ei rahuldatud. Nii otsustati Jaan Teguri avaldus teiseks korraks jätta, kuna J. Tegur tahtis abikaasat koduperenaiseks jätta oma indivi-

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26. ll. 6-13

duaalsele maale, artelli liikmeks aga üksinda tulla. Pikemalt peatuti L. Kuusemäe avalduse juures, sest viimane kuulus areteeritu perekonda ning seepärast otsustati L. Kuusemäe jätta vastu võtmata. Teatud kõhklevaid arvamusi tekitas M. Koppeli avaldus, siiski otsustati see rahuldada, kuna ta pidi andma ka hobuse ja väikeinventari koos maaga kolhoosi. Samuti vaagiti J. Vainlo avaldust, sest tema abikaasa ei tahtnud kolhoosi tulla.[1]

8.aprillil 1949 toimus jälle kolhoosipere suurenemine. Avaldused olid esitanud järgmised kodanikud: Jaan Tegur, asunik Juhan Valk, asunik Juuli Vaimla, asunik Marie Uus, maatamees Marta Käär, väikekohapidaja Juuli Tanner, Jaan Tanner, saunik-teenija Lisete Mikk, väikekohapidaja Jakob Onemar, väikekohapidaja Priidik Sarapuu, saunik Paul Plakk, Elise Plakk, keskmik Adele Irs, Georg Irs, keskmik Jaan Veikeveski, Miina Veikeveski, keskmik Johannes Mikk, Anete Mikk, keskmik Karl Lai, Alide Lai, maatamees Jaan Trummal, Kõik esitatud isikud võeti ühel häälel vastu kolhoosi liikmeks, välja arvatud Trummal, kuna tema perekond on teises kolhoosis.[2]

15.aprillil 1949 astusid kolhoosi maatamees Marie Pigul, asunik Anna Villand, maatamees Leena Sild, talutööline Leena Lai, maatamees Liide Koorberg.

22.mail 1949.a. rahuldati uusmaasaaja Kristjan Kartau, asunik Alvine Lemsalu ja Johannes Lemsalu avaldused. Tatjana Pihla avalduse rahuldamiseks seati tingimus, kui ta tuleb

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.8.
[2] sealsamas, l.9.

koos vabaabielus oleva Hans Tervega, siis vastu võtta, üksikult aga mitte. Kui aga H. Terve keeldub tulemast artelli liikmeks, siis arvates 22.maist 1949.a. tuleb tal ära kolida kolhoosi piiridest ning Pihl võetakse kolhoosi liikmeks.[1]

Pärast ühismajandi loomist kerkis päevakorda mitmesugustele majandusharudele juhtide leidmine. Oli vaja karjatalitajaid, tallimehi, põllumajandusse lülivanemaid ja brigadire, mitmesuguseid arveldusala töötajaid. Erinevalt tänapäeval väljakujunenud tavast, toimus nimetatud ametimeeste valimine üldkoosolekul. Tore on lugeda protokollidest, kuidas töömees otsustas, kelle hoole alla jätta tema Punik ja Maali, Miira või Tella. 10.aprillil 1949.a. toimunud üldkoosoleku protokollist loeme:

"Otsustati üksmeelselt valida karjanaiseks Elvine Tohver kui korralik peranaine ja hää hoolitseja loomade eest."[2]

Samal koosolekul valiti ka tallimeheks August Lindegrön, laohoidjaks Johannes Smittal, laekuriks Lovise Riiman, kes täidab ka kassapidaja kohustusi. Samuti valiti ühel häälel kolhoosi armeametnikuks Adele Reetamm, ühtlasi volitati teda teostama iseseisvaid pangaoperatsioone.[3]

Vastavalt partei ja nõukogude organite soovitustele ja juhtnööridele ning kooskõlas artelli põhikirjaga töötati 15.aprilli koosolekul välja põllumajandusliku tootmise struktuur. Otsustati moodustada kolm brigaadi. Esimene brigaad: Vanamaa külla, brigadiriks valiti Heinvars, lülivanemateks

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.15.
2 Sealsamas, l.5.
3 Sealsamas, lk6.

E. Sarapuu - üks Jõu kolhoosi veterane-pensionäre.

Foto O. Müüripeal, 1968.

V. Rahumeel - endine Piirsalu Külvaja kolhoosi esimees, praegu Jõu kolhoosi traktorist.

Foto O. Müüripeal, 1968.

aga Evald Sarapuu ja Villem Lepamaa. Teine brigaad, mis asus Piirsalu külas: sinna valiti brigadiriks Juuli Kook, lülivanemateks Voldemar Piir ja Johannes Valk. Kolmas brigaad moodustati Annamõisa külla brigadiri Paul Plakki juhtimisel;[1] lülivanemateks valiti Jakob Onemar ja Georg Irs.

Seose kolhoosi suurenemisega oli vaja suurendada ka kolhoosi juhatust. Sinna valiti täiendavalt Johannes Valk, Paul Plakk, Alide Lai ja Rudolf Lepp, ning revisjonikomisjoni esimeheks valiti Eduard Reinlo.[2]

1.mail kinnitati veisetalitajaks Liine Tuulpärg. Kandidaadiks oli veel Amanda Tõns, kuid tema tõi loobumise põhjuseks halva tervise.[3] Hiljem töötas A. Tõns siiski tublilt.

Laekuriks jäi Hilda Lepp. Revisjonikomisjoni valiti täiendavalt Meinhard Koppel, karjaseks Johannes Kaseorg. Seoses karja suurenemisega kinnitati 19.juunil karjatalitajateks Alide Lai ja Elvine Tohver.[4]

Palju aega, tööd ja muret vajasid hobused, tol ajal põhilised "masinad" põllumajanduses.

Esimeses lülis valiti tallimeheks Kristjan Kartau, II lülisse Annamõisa tallimeheks Johannes Mikk. Kolmanda lüli hobuste tallimeheks suvekarjatamise perioodil kinnitati Johannes Lemsalu, neljandasse lülisse aga Aleksander Uus. [illegible]

Kolhoosi põllumajanduslikust inventarist, tööjõust ning põllupinna suurusest anne esimest ühiskülvi saab ülevaate

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.10.
2 Sealsamas, l.11.
3 Sealsamas, l.14.
4 Sealsamas, l.17.

1949.a. 26.aprilli üldkoosoleku protokollist. Siis jaotati inventar, tööjõud ja põllud lülide vahel järgmiselt:

Tabel nr. 1

	I lüli lülivanem Joh. Valk	II lüli lülivanem Vold. Piir	III lüli lülivanem Evald Sarapuu	IV lüli lülivanem Villem Lepamaa
tööjõulisi inimesi	10	11	8	7
heinaniitjaid	2	2	2	1
loorehasid	3	3	1	1
vedruäkkeid	1	2	2	1
puuäkkeid raudpulkadega	5	9	6	5
sahku	6	7	4	4
seemendussahku	4	4	4	3
atru	2	4	3	3
kultivaatoreid	-	1	1	1
rullisid	4	2	2	3
hobuseid	12	10	11	8
põllumaad umbes	64,85 ha	72,22ha	34,85 ha	29,7 ha

Seega läks esimesse tootmislahingusse järgmine elavjõud ja tehnika:[1]

tööjõulisi inimesi	36
heinaniitjaid	7
loorehasid	8
vedruäkkeid	6
kultivaatoreid	3

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, lk. 11-12

puuäkkeid	25
sahku	21
seemendussahku	15
rullisid	11
atru	12
hobuseid	41
põllumaad	201, 62 ha

Kolhoosil oli ühistamisega küllaltki palju põllumajan-
duslikku inventari,[1] kuid see nõudis enamuses remonti.

	Oli olemas	Vajas remonti
atru	28	19
siksakäkkeid	4	3
vedruäkkeid	6	6
kultivaatoreid	4	1
loorehasid	10	6
heinaniitjaid	8	5
viljalõikajaid	1	1
kartulivõtjaid	2	2
seemendussahku	15	8
vankreid	29	18
regesid	24	20

Võrreldes Piirsalu Külvaja materiaalsetehnilist baasi vabariigi kolhoosidega, võib olemasolevat tööjõudu ja vahendeid pidada küllaldaseks, et saavutada püstitatud ülesande täitmine.[2] Selleks oli eelkõige vaja olemasolev inventar remontida, sest

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.13

2 A. Ruusmann, Põllumajanduse taastamine ja kollektiviseerimine Eesti NSV-s aastatel 1944-1950. (Dissertatsioon, käsikiri NSVL ajaloo kateedris), lk. 379

talupõja "kaasavara" oli tegelikult amortiseerunud.

Külv otsustati teostada võimaluste piires puhitud sordiseemnega:

Suvinisu "Diamant"

Kaer "Kehra varane"

Oder "Jõgeva 707"

Väetise varumise ja kasutamise plaan koostati järgmiselt:

Laudasõnnikut ühislautadest	1100 tonni
kolhoosnikelt	1000 "
superfosfaati	283,98 ts.
kaalisoola	164,64 "
ammooniumsalpeetrit	25,00 "

Väetisnormiks oli näiteks rukkimaa ha-le planeeritud kaalisoola 100 kg, superfosfaati 200 kg.

Masin-traktorijaamaga sõlmiti leping järgmiste tööde teostamiseks:

randaalimine	13,7 ha
sügiskündi	10,0 "
uudismaakündi	6,98 "
kevadkündi	3,40 "

Taimekasvatusest loodeti saada rbl. 1355,47

loomakasvatusest " 60253,53 tulu.[1]

Tööjõud jagati põllundusbrigaadide, farmide ja ehituste vahel järgmiselt:

	Mehi	Naisi	alaeal.	Kokku
1.brigaad	13	18	9	40
2.brigaad	17	5	2	24

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.2, lk. 1-9

Veisefarm		6
Seakasvatusfarm		1
Segafarm		1
Linnufarm		1
Ehitustöölisi	8	
Juhtiv ja teenendav personal	3	2

Põllumajanduslikuks tootmiseks planeeriti

	tööpäevi	8172,19
Veisefarmile	"	2557,5
Hobusefarmile	"	1647
Seafarmile	"	378
Linnufarmile	"	174
	Kokku l.-kasv.	4756,5
Muudeks töödeks		1681,88
seal hulgas juhtiv personal		1150
	Kõik kokku	15344,88

Loomakasvatuse olukord 1.jaanuariks 1949.a., s.o. praktiliselt kolhoosi algusel ühistatud loomad:

	Plaan	Oli
Hobuseid	61	55
noorhobuseid	12	13
veiseid	102	75
lehmi	58	49
noorloomi	17	15
vasikaid	33	-

sigu	5	21
lambaid	3	5
kodulinde	20	240
mesilasi	3	10

Toodangut planeeriti lehmalt	1500 l,	kokku	82500 kg
villa lambalt	2 kg,	"	6 "
mune kanalt	200 tk.,	"	2600 tk.
mett mesilasperelt	8 kg ,	"	24 kg

Ühe normipäeva tasu kavandati nii:

teravilja	5,6 kg
sellest toitteravilja	2,6 "
kartuleid	6,2 "
heina	4,80 "
põhku	3,3 "
raha	1,24 rbl.[1]

Seega oli kõikide jõudude lähteasend läbikaalutud, ülesanded kindlaks määratud. Esimeseks ühistöö aastaks olevad jõud polnud küll kõrge tehnilise tasemega, kuid siiski piisavad. Tootmisplaanis ei saanud arvuliste näitajatega ära märkida ühistöö kogemusi, pealegi polnud neid kellelgi, ei kolhoosi liikmeil ega valla täitevkomitee töötajail.

Majandusliku tegevuse aluseks oli vaja raha. Kuna esialgu realiseeritavat toodangut praktiliselt ei olnud, ehitus-remonttöö aga nõudis materjali ja seadmeid. Puudus oli koresöödast ja seemnest. Sisseastumismaks, 20 rubla perelt, ei

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.2, lk. 1-16

Piirsalu Külvaja kolhoosi saekaater saab katuse alla.

Foto V. Rahumeel, 1949.

Ajalooline silmapilk. Esimene palk läks saeraami alla.
Vasakult esimene kolhoosi esimees V. Rahumeel.

Foto V. Rahumeel, 1949.

andmud kolhoosi kassale kuigi suurt kapitali, pealegi venis selle maksu sissemaksmine. Oli vaja riigilt laenu teha.

Esimene laen tehti 4.veebruari aastaüldkoosoleku otsusega. Oli vaja osta koresööta ja väikeinventari. Selleks tehti Haapsalu pangast lühiajalist laenu 5000 rubla.

4.aprillil otsustati kolhoosile eraldatud kõrsheina seemne väljaostmiseks teha ülekanne panka 1021,85 rbl. väärtuses. Risti kooperatiivist osteti 1500 kg sepasütt 540 rubla eest.

Kolhoosile kuulus ka primitiivne saeveski. Selle tööle-rakendamiseks oli vaja elektrimootorit, mille ostmiseks otsustati teha laenu. Oli tarvis tööle rakendada jahuveski ning karjalauda sisseseadmiseks mitmesugust materjali, mistõttu otsustati 14 000 rbl. laenu teha.

Igal sammul toetas nõukogude võim talurahva ettevõtmisi, abistas eelkõige laenudega ning aitas majanduslik-organisatoorselt kinnlustada ühismajandit.

Kolhoosi majandusliku organisatoorse aluse tugevdamiseks muudeti 31.juulil 1949.a. kolhoosi põhikirja mitmes punktis. See oli otseselt riigi abi noorele majandile. Nii konstateeris põhikiri, et kolhoosi ühismaad on puutumatud ja ilma NSV Liidu valitsuse eriloata ei tohi nende suurust mitte mingil tingimusel vähendada, küll aga võib neid suurendada. Maakonna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee annab artellile riikliku aktiga maa põliseks kasutamiseks. Aktis määratakse kindlaks artelli kasutuses oleva maa suurus ja täpsed piirid. Lubatav on selle maa suurendamine kas riikliku maafondi vabade maade arvel või üksiktalupoegade käes olevate liigsete maade arvel, et seejuures mingisugust lapipõllupidamist ei lubataks.

Kolhoosis elavate ja kolhoosi kuuluvate tööliste ja teenistujate perekondade kätte jagatakse aiamaa ettenähtud normide ulatuses ainult sel juhtumil, kui nimetatud perekondade tööjõulised liikmed töötavad kolhoosis ja täidavad ettenähtud normipäevade miinimumi.

Range otsus võeti ka nn. varanduse realiseerijate kohta. Kui üksik talupoeg, kes kahe viimase aasta jooksul enne artelli astumist on müünud oma hobused ja ühistamisele kuuluvad lehmad, võetakse artelli vastu tingimusel, et nad kohustuvad oma tuludest kuue aasta jooksul kolhoosi sisse maksma hobuse ja lehma hinna.

Tööst osavõtu kindlustamiseks otsustavad kolhoosnikud määrata iga tööjõulise mees- ja naiskolhoosniku kohustuslikuks tööpäevade miinimumiks 120 normipäeva aastas põllumajanduslikku tööd tööaegade järgi: kuni 15.juunini vähemalt 30 normipäeva, 15.juunist 15.augustini 35 normipäeva, 15.augustist 15.oktoobrini 45 normipäeva. Ülejäänud normipäevi võib välja töötada pärast 15.oktoobrit. Lugeda need tööjõulised kolhoosnikud, kes ei ole aasta jooksul täitnud seda normipäevade miinimumi, kolhoosist lahkunuks ja oma kolhoosnike õigused kaotanuks.

Jagamata fondide suurendamiseks otsustati kolhoosi tulust endise 12-15 % asemel eraldada 15-20 %.

Võeti vastu otsus, et kolhoosi normipäevade arvel on keelatud ülal pidada isikuid, kes ei tööta kolhoosis ja kellel ei ole midagi tegemist kolhoosi tootliku tööga (külanõukogu, valla täitevkomitee, valvurid, majahoidjad, käskjalad, tuletõrje meeskondade ülemad, mittekoosseisulised töötajad

mitmetest organisatsioonidest). Samuti keelati normipäevade arvel üüal pidada isikuid, kes rahuldavad kolhoosnike isiklike vajadusi (juuksurid, kingsepad). Keelati arvestada normipäevi tööde eest, mida kolhoosnikud teevad mitmesugustele organisatsioonidele ja asutustele (ruumide ehitamine ja remont, küttepuude ja ehitusmaterjalide valmistamine ja vedu, tee- ja laadimistööd jne.).

Kui esialgu oli sisseastumismaks kõigile võrdne, siis nüüd otsustati see määrata deferentseeritult. Kui ühistatud vara väärtus oli kuni 500 rubla, siis sisseastumismaks 20 rubla. Kelle ühistatud varanduse väärtus oli kuni 1000 rubla, sellelt 25 rubla sisseastumismaksu, ning üle 1000 rubla ühistatud varanduse korral sisseastumismaksuks 30 rbl.

Karjakasvatuse organisatoorseks prandamiseks töötati välja tõuaretusplaan. Selles võeti suund järgmistele tõugudele: lehmadest "Eesti Hollandi-Friisi", lammastest "Shropshiri", sigadest "Suur valge" ja kandest "Leghorn".[1]

Tihedalt peeti kolhoosi juhatuse koosolekuid. On ka endastmõistetav, sest probleeme uutmoodi tootmise organiseerimisel oli palju. Neid kõiki taheti põhjalikult vaagida, et poleks möödalaskmisi.

Kui juhatuseliikmed A. Lindegrön ja Lovise Riiman palusid ennast 31.aug. juhatusest ajapuudusel välja arvata, siis oli juhatus üksmeelselt selle vastu. Soovitati mitmeid lahendusi, kuidas nad saaksid oma tegevust ajaliselt paremini korraldada. Teiselt poolt näitab see, et töö käigus on

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.2, lk.27-35

hakanud välja kujunema teatud juhtiv teo- ja otsustusvõimeline grupp kolhoosnikke, kellest kujuneb majandi kaader.

Rasked majanduslikud tingimused hakkasid mõju avaldama eelkõige loomakasvatuses töötavatele inimestele. Suvel oli kitsikus karjamaadega, rääkimata kultuurkoplitest. Karjamaadel puudusid korralikud aiad, polnud saada okastraati. Seda otsiti vanadelt aedadelt, käsilüps ja vesivarustuse puudumine, puudulik aluspanu ja väike söödaratsioon, loomade suremine - need panid sageli tööinimese mõtlema, kas olla edasi? Kui ei saa korralikult töötada, siis hoopis loobuda. Tööd narrida südametunnistus ei lubanud. Kurja ähvardusena hakkasid koosolekute päevkorras figureerima karjatalitajate lahkumisavaldused. Tavaliselt oli otsus: ei saa vabastada. Nii tahtsid karjatalitaja kohalt lahkuda Liisa Käär ja Elvine Tohver, kuid olukord dikteeris eitava otsuse.[1]

Omaette lõigu juhatuse tegevuses moodustab kolhoosnike elu-olu eest hoolitsemine. Siin olid esmajoones töövõimetute kolhoosnike majandusprobleemid. Nõukogude armees langenute omaste materiaalne toetamine, kolhoosnike abistamine majandusmurede lahendamisel. Nii tuli juhatus vastu Johannes Smittali avaldusele ja võimaldas talle riikliku hinnaga (s.o. rahandusosakonna poolt hinnatud 350 rbl.) kolhoosist osta lehm. Hinna pidi ostja tasuma korraga kolhoosi kassasse. Rahuldati ka Leena Silla avaldus lehma saamiseks. Aktis näidatud hind tuli tasuda viie aasta jooksul. Marie Pedakule võimaldati ühistatud lehma asemele üks pullvasikas, Marie Pigu-

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.2, l.12.

lil saada kolhoosist 180 kg piima normikohustuse katteks. See tasuda laenuna või maha arvata tööpäevade tasust. Vastutulekut kolhoosiperedele näitab ka see, et tõupulli kasutamise eest kolhoosnikud ei pidanud maksma.[1]

Need olid ühel juhatuse koosolekul arutatud ja otsustatud asjad. Selliseid oli aga peaaegu alati. See oli ühismajandi hindamatu abi oma liikmetele, sest üksiktalupidajatena oleksid nad pidanud mitmesuguste raskuste tõttu hoopiski virelema.

Ei tule aga arvata, et kõik, kes aga soovisid, said kolhoosi kassast ja aidast süle ja seljaga. Rahvas kaalus küllaltki asjalikult alati. Kui asjaosaline polnud kolhoosi liige, või oli mõni muu objektiivne põhjus, siis öeldi otsustavalt ära. Nii ei rahuldatud Hilda Mikki avaldust toetuse saamiseks, sest H. Mikk polnud kolhoosi liige.[2]

Ajaloolise ja suure inimliku dokumendina loeme juhatuse protokolli 28.sept. 1949.a.

"Punkt 2.

Punaarmee perekondade ja vanadefondist toetustsaajate nimekirjade koostamine ja kinnitamine.

Otsustati: Mikk, Hildale toetust anda teiste vanadega ühel alusel ja kinnitada toetustsaajate vanade ning Punaarmee perekondade nimekiri järgmiselt:

1. Anna Tuulberg 86 aastat vana
2. Ruudi Tuulberg 71 aastat vana
3. Anton Pedak 75 aastat vana

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.24, l.5.

2 Sealsamas, s.-ü.2, l.8.

4. Anna Villand 72 a. vana
5. Jaan Tanner 67 a. vana
6. Liisu Põldsalu 96 a. vana
7. Priidik Smittal 67 a. vana
8. Elisapet Koorberg 75 a. vana
9. Jaan Villand 81 a. vana
10. Marie Uuus 65 a. vana
11. Miili Piir 79 a. vana
12. Tatjana Pihl.

Punaarmee perekondadele otsustati toetust anda:

1. Juuli Lai - poeg langenud
2. Leena Lai - poeg langenud
3. Heljo Sarapuu - isa langenud
4. Mati Pedak - isa langenud
5. Sarapuu - isa langenud.

Kustas Põldsalule otsustati anda toetust vanade fondist tööpreemia alusel.[1]

Pole vaja pikemalt konstateerida: siin töömees hoolitseb oma endiste töökaaslaste-naabrite eest. Kolhoosi üldtulust planeeritud 2 % polnud küll eriti suur summa, kuid tänu selle said tööveteranid ja vabaduse eest langenute perekonnad muretult vanaduspäevi veeta. Pensioniseadus oli veel mägede taga.

Teatavasti oli esialgu suund - igasse kolhoosi asutada neli farmi. Nii alustas ka "Piirsalu Külvaja"kolhoosi üldkoosolek 3.juulil 1949 farmide rajamist. Elu aga tegi omad kor-

---

[1] HRRA, f. 409, nim. 1, s.-ü. 24, l. 13.

rektiivid, sest loomakasvatuse kolme aasta plaani koostamisel polnud arvestatud kõiki asjaolusid. Polnud ökonoomne rajada kääbusfarme: toodangu omahind osutus kõrgeks, puudusid veel vajalikus mastaabis maaparandustööd, polnud söödabaasi, tõuaretustöö polnud pärast sõda jalgu alla saanud ning kehtiva planeerimiskorra kohaselt pidi eelkõige olema täidetud loomade üldarvu plaan. Kõik see tekitas hiljem palju majanduslikke raskusi.

Samal koosolekul otsustati täiendavalt karja- ja seafarmile lisaks rajada lamba- ja linnufarm. Nende komplekteerimiseks otsustati ühistamise või laenutamise korras anda kolhoosiperelt 1-2 kana ja üks lammas laenuks 2-3 aasta peale. Selle aktsiooni väärtus oli väga küsitav.

Kolhoosile kinnitati kolme aasta loomakasvatuse plaan järgmiselt: Tabel nr. 2.

	1949.a.	1950.a.	1951.a.	Minimum
Veiste üldarv	102	160	180	171
sellest lehmi	58	75	90	
sead	25	40	75	50
lambad	72	80	120	120
kodulinnud	140	300	450	400
Piimatoodang lehma kohta	1650 kg	1800 kg	2200 kg	
Varuda kõrssööta	602 t	900 t	1000 t	
sellest heina	430 "	590 "	680 "	
heina- ja karjamaade pealtparandamine	30,0 ha	78 ha	86 ha	
sealhulgas heinamaad	12,0 "	24 "	38 "	

valmistada silo	110 t	180 t	180 t
kasvatada söödajuurvilja	150 t	200 t	260 t
varuda kartuleid söödaks	167 t	188 t	280 t
kasvatada mitmeaastase põldheina seemet	7 ha-l	8 ha-l	8 ha-l l
harida uudismaad	30 ha	32 ha	25 ha.

Põllumajanduslikust tootmisest annab ülevaate järgmine tabel. Üldiselt võib esimese tööaasta tulemustega rahule jääda, halva hoolduse tõttu ebaõnnestus kartuli ja söödajuurvilja kasvatamine.

Tabel nr. 3

1949.a. tootmisplaan ja selle täitmine

	Pind ha	Saak ha ts	Saak kokku ts [2]	Tegelikult külvati	Saak ha-lt	Saak kokku ts [3]
Suvinisu	10	14	14200	4,36	9,97	43,44
Kaer	7,63	13	1o2,95	9,64	12,78	117,90
Oder	30,0	14	404,00	28,59	12,79	365,94
Segavili	78,0	13	1541,11	58,28	13,65	794,68
Teravilja kokku	127,50		1746,06			
Talvenisu (1948)	11	14	156,20	~~22,38~~ 8,44	15,16	127,95
Talverukis (1948)	14		284	22,38	13,10	296,83
Kokku saadi teravilja				134,69		1776,74
Lina: a) kiud	2,40	3,5	3,40	0,5		10
b) seeme	o,50	3,5	1,75			

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, ~~11.20~~ l-8

2. Seemnepõldudelt planeeriti suurem saak

3. HRRA, f. 409, nim.1, s.-ü 26 l. 12-15

Kartul	22,10	140	2856,00	18,90	76,66	1448,94
Sööda-juurvili	300	250	750,00	1,5		58,00
Ristik seemneks	1,20	2,5	30			
Ristik heinaks l.niit	8,80	25	220	8,80	39,5	349,76
Looduslikud heinamaad	532	10	320	253	5,0	1261,04

Külvati järgmise aasta lõpul: a) talverukist 27,95

b) talvenisu 7,80

Väetisi kulutati:

sõnnikut	134,40 tonni
superfosfaati	504,12 ts
käaliväetisi	252,06 "
lämmastikväetisi	15,55 " [3]

Kokku saadi tulu:

täimekasvatusest	rbl. 2569,91
loomakasvatusest	" 33112,15
Seal hulgas: veisefarmist	" 19349,15
seafarmist	" 7878,00

Aastase tegevuse kogutuluks kujunes rbl. 35755,46

Kolhoosnikule kuulus väljamaksmiseks keskmiselt ühe normipäeva kohta:

raha	0,53 rbl.
teravilja	3,43 kg
kartuleid	2,00 "

---

1 Seemnepõldudel oli planeeritud suurem saak.

2 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.2, l.18.

3 Sealsamas, s.-ü.26, lk.38-40

Kolhoosnikele anti 1949.aasta jooksul välja:[1]

teravilja	297,38 ts
kartuleid	166,11 "
raha	6039,38 rbl.

Aga arvestatud normipäevade ęest ja lisatasuna:

teravilja	452,47 ts
kartuleid	263,08 "
raha	7034,22 rbl.

Seega jäi kolhoos võlgu:

teravilja	155,09 ts
kartuleid	96,97 "
raha	994,89 rbl.

Planeeritud piimatoodangut ühe lehma kohta ei saavutatud. 1500 liitri asemel saadi 1133,8 liitrit. Selle põhjuseks oli vilets söödabaas ja lehmade halb kontingent.

Aastalehmade arv oli vaid 33 ja kogutoodang 39684,6 kg planeeritud 12500 kg asemel. Mune saadi 731 tk plameeritud 2000 tk asemel. Kokku saadi loomadest-lindudest tulu 19106,84 rubla.

Ka lambakasvatuses ei saavutatud toodangut ühelt lambalt 1,5 kg villa, kuid lammaste arvu suurenemisega saadi kokku 19,5 kg villa.

Lehmade arv saavutati 1949.a. lõpuks kavandatud 58, veiste üldarv aga 102 asemel 93. Jäi täitmata lambakasvatuse plaan, sest planeeritud 72 asemel oli aasta lõpuks 26. Kuid sigade üldplaan täideti s.o. - aastavahetusel oli 25 siga.

Toodangut anti kohustusliku müügi ja kontraheerimislepingute alusel tiigile

1 HRRA, f. 409, nim. 1, s.-ü. 3, ll. 1-19

Talupojale tuli appi tehnika.

Foto V. Rahumeel, 1949.

Uudismaa kündmine Jaanipõllu objektil.

Foto V. Rahumeel, 1949.

teravilja	65,29 ts
kartuleid	84,24 "
heina	101,32 t
liha eluskaalus	9,15 "
piima	18091,5 kg

Masin-traktorijaamale maksti naturaaltasu 18,45 ts ja laenude tasumiseks 17,41 ts.

MTJ tegi kevadkündi 10,69 ha, sügiskündi 2,5 ha.

Vilja koristati 134,69 ha, sellest 63 ha käsitsi. Heina niideti 286,80 ha, sellest 120,42 ha käsitsi. Seega olid talupoja käsivikat ja käteramm otsustavad tegurid.

Kulutusi tehti järgmiselt:

sundkindlustusmaks	rbl. 2436
vabatahtlik kindlustusmaks	" 1214
Kokku	rbl. 3650

Tootmiskuludest olid suuremad:

mineraalväetiste ostmine	rbl.6843,55
söötade ostmine	" 2996,20
seemnete ostmine	" 1234,88
Kokku tootmiskulu	rbl.15909,80

Normipäevade alusel oli määratud jaotamisele:

kolhoosnikel ja traktoristidele rbl.7034,22.

1949.a. jooksul oli saadud lühiajalist ja pikaajalist laenu tootmisvajadusteks rbl. 12338,02. Pangale tasutud tootmislaenu rbl. 7333,38.

Kolhoosi bilanss 1.jaanuariks 1950.[1]

[1] HRRA, f. 409, nim. 4, s.-ü. 3, ll. 28–39

tootmise põhivahendid	rbl.	17477,22
noorloomad	"	13114
saadused ja materjalid	"	40520,85
rahalised vahendid	"	4170,49
jagamata fondid	"	225090,86
fondid abistamiseks ja kultuuri-vajadusteks	"	340,71
võlad kolhoosi liikmetele	"	3983,76
asutuste võlad	"	2075,35

Esimese tootmisaasta maakasutuse bilanss oli järgmine:

Põliseks kasutuseks oli kolhoosile

kinnitatud	1300,21 ha
sellest põllumaad	252,22 "
looduslikku heinamaad	534 "
looduslikku karjamaad	354,08 "
metsa	56,93 "

Riiklike müügikohustuste määramisel loomakasvatuses oli põllumajanduslikult kõlvuliku maa suurus 1145,35 ha.

Teravilja müügikohustuste määramisel

arvestatud põllumaad	252,22 ha

Aasta jooksul toimus 22 juhatuse ja 22 üldkoosolekut. Revisjonikomisjon revideeris kolhoosi asjaajamist ning varade hoidmist aasta jooksul üheksa korda.

Aastas kulutati 870 kW elektrienergiat tootmisvajadusteks, kus juures kolhoosil oli üldse üks üle 10 kW võimsusega elektrimootor. Tootmishooneid oli elektrifitseeritud 17, kolhoosnike elumaju 51.

Vaatamata headele kavatsustele ja plaanidele ja rahva

enamuse töötahtele tõi esimene koristussügis ka ebameeldivusi. Tööjõudu ja tehnikat ei jätkunud alalti, ei laabunud ka töö organiseerimine. Üksikute inimeste poolt rikuti töödistsipliini, ei võetud võimete kohaselt tööst osa. Seepärast loeme 1.okt. 1949.a. juhatuse protokollist:[1]

"Koosolekut avas sm. E. Valker (revisjonikomisjoni esimees), mainides üldistest puudustest, mis revideerimisel selgusid, ja ka juhatuse töödistsipliini puudumist. Eriti on seda näha kartulivõtmisel. Osa inimesi ei ilmu üldse tööle. Teised, kes tööl, viidavad aega istudes ja juttu ajades. Puudub osa loomasööta. Ei ole veel ühtegi vagu küntud. Kõiges on näha, et puudub õige kord ja tahe."

Selgub veel palju teisigi puudujääke. Sea-, lamba- ja kanafarmis pole arvuline plaan täidetud, munanorm täitmata, kanala ruum koristamata, juurvilja jääb plaanist puudu. Kõikides loomalautades oli remont veel tegemata. Loomakasvatushoonete ja aitade remont kohustati lõpetada 5.novembriks 1949. Söötade dokumendid olid puudulikult vormistatud või puudusid hoopis. Hommikul venib tööpäeva algus. Vanad, kes pole töökohuslased, kuid on töövõimelised, ei tule tööle. Sügiskündi polnud 1.oktoobriks veel ühtki hektarit tehtud. Kündmata ei tohtinud jätta ühtki hektarit, seepärast otsustati 2-3 lülis alustada 3.oktoobril künnitöödega ja see lõpetada 5.nov. 1949. Kassadistsipliin lonkas, kassal puudus laekur. Raha oli esimehe taskus. Lautades ei täitnud karjatalitajad Elvine Tohver, Juuli Vaarmets, Liisa Käär sisekorra

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, ll.15-16

eeskirju. Puudusid käterätid. lüps ei toimunud kindlatel kellaaegadel. Piim oli must, noorloomad halvasti hooldatud talitaja Marie Piguli grupis. On näha, et see revideerimine oli põhjalik ja vajalik. "Kolhoosi köis" oli hakanud veidi lohisema. Kõiki puudusi ei saanud ajada objektiivsete tegurite kaela. Kõikide puuduste kõrvaldamiseks võeti vastu konkreetsed otsused. Otsuste täitmiste eest pidid vastutama kindlaksmääratud isikud ja tähtajaliselt.

Esimene tunnustus karjatalitajate tööle on säilinud 24. juuli 1949.a. üldkoosoleku protokollis. Tsiteerime selle. "Päevakorra punkt 3. Sm. Reinlo luges ette kontrollassistendi märkused Annamõisa karjalauda ja karjatalitaja kohta, kiites korralikuks ja heaks, samuti toetasid seda teised, nagu Pille ja Uus. Seal on näha, et inimene on püüdnud teha, mis on võimalik; on olemas valged põlled-rätid, laut lubjatud, loomadel nimelauad üleval, asemed kuivad, kuigi puudub samuti aluspõhk kui teistes karjalautades. Seega kiideti üldiselt heaks karjatalitaja Alide Laia tööd. Moodustati premeerimiskomisjon koosseisus Sarapuu, Priidik, Lindegrön, August ja Uus, Marie."[1]

Nii sai väärika tunnustuse osaliseks endise talupere-naise hoole ja armastusega tehtud töö. Ühtlasi oli A. Lai esimene, kes pani aluse praeguse kolhoosi "Jõud" töökate karjanaiste traditsioonile.

Teadmisi, kogemusi ja silmaringi laiendamist oli vaja esmajoones kolhoosi juhtkonnal. Suurmajandi töö organiseeri-

---

[1] HRRA, f.4o9, nim.1, s.-ü.26, l.23.

mine erines oma mõõtmetelt tugevasti üksiktalupoja majanduse mahust. 1949.a. viibis kuus kuud kursustel kolhoosi esimees V. Rahumeel. Tema mõtted ja seisukohad kajastuvad 27.novembri üldkoosoleku protokolli nappides ridades.

"Seltsimees Rahumeel andis lühikese ülevaate oma kursuseloleku ajast, mainides, kuidas õpetati, kuidas korda nõuti, eksamikavast ja tulemustest; eriti rõhutas /ta/, et meil on vaja seda ellu viia, et ka siin ei tohi mingisuguseid vastuhakkamisi olla ja tõrkumisi, et tahab seda ka maksma /ellu viia/, mida seal kuue kuu jooksul omandas."[1]

Võib-olla on see sõnastus veidi järsk, sest"maksma panna" ei tahtnud sm. Rahumeel mitte oma isiku võimu, vaid ranget töödistsipliini. Et sellega aga kõik korras ei olnud, ilmneb mitmest protokollist.

Kolhoosi farmijuhatajana töötas 1949.a. sügisest alates Olinde Reinlo. Tema töö kohta ilmneb 1950.a. 15.jaanuari protokollist, et farmijuhataja O. Reinlo pole võtnud oma tööd täie tõsidusega ja seepärast ei tahetud teda kursustele saata, aga siiski saadeti. Tema asetäitjaks määrati Marie Uus.

Aeg ja elu hakkasid tegema kolhoosi töökorralduses ja struktuuris oma korrektiive. 1950.a. 5.aprillil vabastati endine revisjonikomisjoni esimees Koppel, sest tema prekonnast keegi ei tööta kolhoosis.[2] Samuti otsustati temalt ära võtta lehma karjatamise õigus ja individuaalne aiamaa tagasi kolhoosile.

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.30.

2 Sealsamas, l.46.

Samal koosolekul tõstis Lindegrön üles vanemtallimehe koha likvideerimise küsimuse, et kokku hoida normipäevade kulu. Hääletamisel selgus siiski, et seda ametikohta ei saa likvideerida, sest siis poleks kedagi, kes korraldaks hobuste hooldamist.

Kolhoosnikud tundsid muret kolhoosi üldperspektiivi pärast ja seepärast kerkis küsimus, miks üksiktalupõjad Jaan Õle, Juhan Kirs, Jakob Holm, Johannes Valk (Paldermaa) ei taha astuda artelli liikmeks. Nimetatud talupoegade maavaldused asusid keset kolhoosi, segasid seega majandamist. Kolhoos oli arvamisel, et juhul, kui nad ei taha astuda majandi liikmeks, tuleb neid paigutada kolhoosi ääremail[1]. Kolhoosi astunud talupojas hakkas arenema resoluutsus.

12.juunil 1950.a. oli uuesti päevakorras revisjonikomisjoni esimehe valimine. Kuna 5.aprilli koosolekul polnud kvoorumit koos, polnud seal tehtud otsus jõuline ja valimised tühistati. Nüüd valiti revisjonikomisjoni esimeheks M. Koppel tagasi 4 häälega 50-st. Komisjoni liikmeks valiti Helene Sarapuu.[2]

Lisaks kolletanud dokumentide nappidele ridadele annavad täiendust praeguste pensionäride, kolhoosi veteranide suulised jutustused.

Evald Sarapuu meenutab, et algperioodil nähti palju vaeva. Tõsisel maamehel ei tulnud mõttesse linna jooksta. Kui meie vanad põlluharijad poleks siis tööd edasi teinud, kuidas siis oleks tulnud tänapäeva jõukus. Maatöö ja maaelu,

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.46.

2 Sealsamas, l.48.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

koduküla mälestused on toredamad linna omast. Loomi ja põldu peab armastama mitte ainult külluse ajal, vaid ka raskel ajal.

Endine kolhoosi esimehe kohusetäitja ja brigadir Juuli Kook leiab, et tänapäeval keskealised kolhoosnikud, rääkimata noortest ei kujuta endale ette olukorda paarkümmend aastat tagasi. Siis saadud kopikates ja grammides tasutud palga eest poleks praegu keegi nõus nõnda töötama.

"Tihti pidasime ööseti koosolekut, sest kõik tuli rahvaga läbi arutada. Vahel said hommikul tukkudes-tuikudes koju, heitsid riietega mõneks tunniks pikali, hommikul jälle töid ja korraldusi jagama. Südamele kõige valusam oli haigete loomade ülestõstmine. Laudad-tallid tulid meestega igal hommikul läbi käia. Ränk oli töö ja mure, kuid sitked tegid tuleproovi läbi. Tänuväärt on selle aja sündmuste kirjapanek. Tuleks hoopis rajada kolhoosis koduloomuuseum."

A. Lai, kes töötab veel praegu karjatalitajana, kelle kohusetruud tööd omal ajal ära märgiti, väljendas oma "saladuse" järgmiselt:

"Loom ei saa oma muret kurta, seepärast peab talitaja võtma asja südamega, alates joogivee soojendamisest ja loomade puhastamisest ning lõpetades kasvõi peost söötmisega. See on ikka tõsi küll, et minu lauda kohta öeldi, et Annamõisas on valged lehmad ja valge laut."[1]

Vapralt hobustega askeldades, põllul ja heinamaal tööotades, juhatuse või revisjonikomisjoni tööst osa võttes tege-

---

[1] A. Laia suulised mälestused.

les Salme Külv (A. Lindegröni abikaasa). Meenutades möödunud aegu, tunnistab S. Külv, et vaeva sai palju nähtud, kuid kust kohast võttis sellise energia Juuli Kook, seda ta küll ei oska arvata.

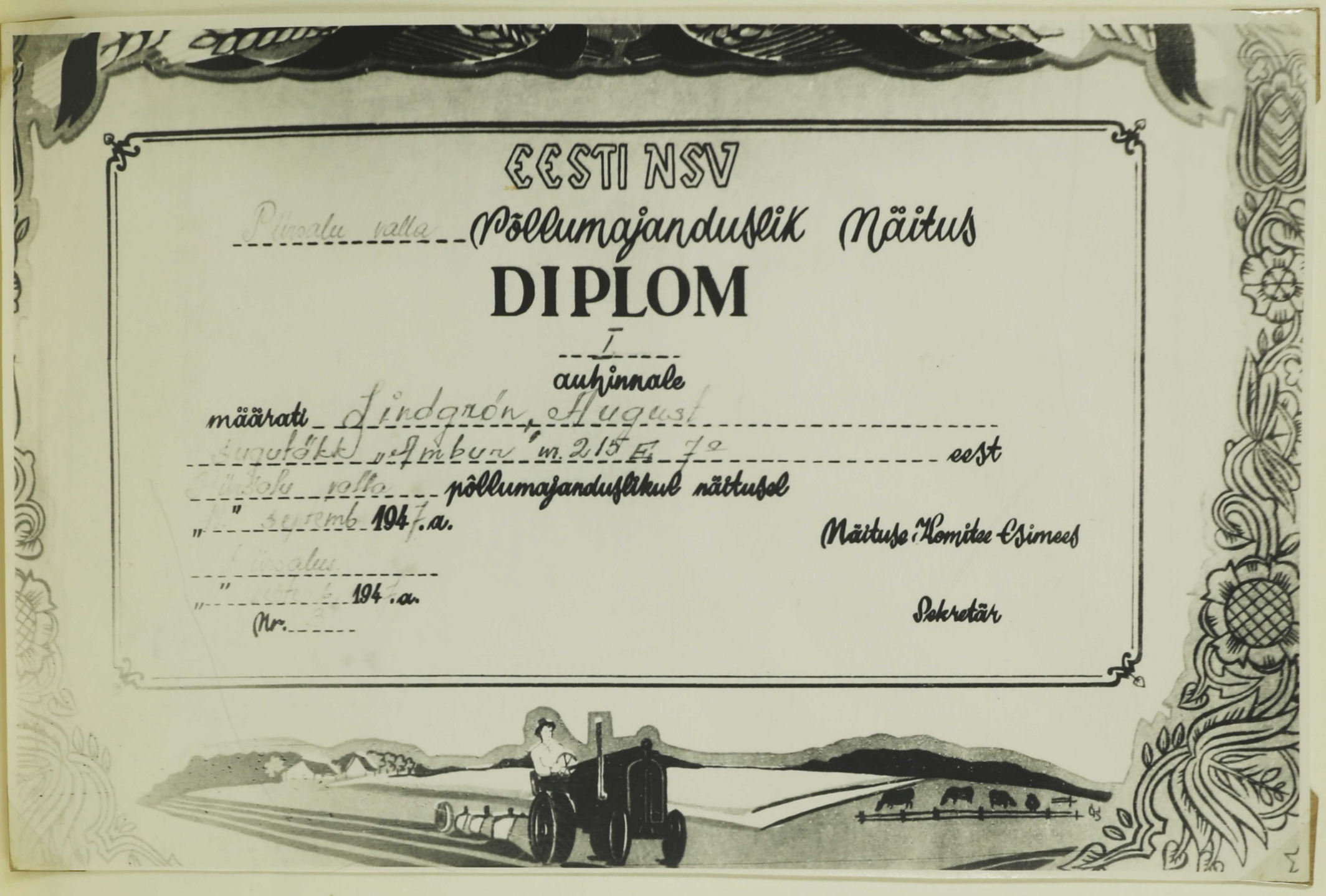
Üheks tublimaks ja kohusetundlikumaks töömeheks oli August Lindegrön. Töötades tallimehena ja välistöödel oli tema hoole all tõutäkk "Ahti". 4.juunil 1950.a. juhatuse protokollist loeme:

"A. Lindegrön palub, kas juhatus on nõus, et tema, s.o. "Lindegrön) läheb tõutäkk "Ahtiga" võistlustele, millised korraldab Läänemaa täitevkomitee. Otsustati A. Lindegrön võistlustele sõitjaks täkk "Ahtile".

Tagasihoidlikult hargneb (vestluse) jutulõng, kuni lõpuks otsis ta kapist välja osa oma aukirju ja pilte, millised on antud töömehele tunnustusena. Selgub, et juba 12.mail 1945.a. sai ta Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu kiituskirja metsatööde eest. 1947.a. sai tema sugutäkk "Ambur" I auhinna põllumajandusnäitusel. Tubli töö eest viljakoristustöödel 1952. a. sai ta Haapsalu rajooni TSN TK kiituskirja. Tema hooldusel oleva sugutäkuga on ta saanud I koha Haapsalus toimunud pikamaa veovõistlustel ja Tallinnas veovõistlustel.

"Ei saanudki teisiti, kui külamees hobusest lugu ei pidanud, pidid vanasti kas või ise adra ette minema," lausub ta nagu vabandades ja õigustades oma kiindumust. Nüüd peavad S. Külv ja A. Lindegrön pensionäripõlve ning on iga päev erksalt koduõues toimetamas.

Need on mõned momendid Piirsalu valla esimese kolhoosi rajajatest. Ühe töömehe vaev leidis jäädvustatud tunnustamist

EESTI NSV

Pilvalu valla Põllumajanduslik Näitus

DIPLOM

I

auhinnale

määrati Lindgrön, August

Sugulõkk v. Amburi m. 215 E. Jõe eest

Pilvalu valla põllumajanduslikul näitusel

"1" septemb 194 7.a.

Näituse Komitee Esimees

Pilvalu

"" 194 .a.

Nr.

Sekretär

Töömehe hinnaline reliikvia.

Fotokoopia I. Möldri, 1968.

August Lindegrön tuli täkk "Ahtiga" 1949.a. veo-võistlustel Eesti meistriks 5282 kg-ga. Foto 1949.a.
Fotokoopia L. Möldri, 1968.

Tubli töö eest sai töömees kiituskirja.

Foto O. Müüripeal, 1968.

Kolhoosi pensionär A. Lindegrön.

Foto O. Müüripeal, 1968.

rohkem kui teisel, aga austama peab kõiki, nii manalasse varisenud töömehi ja praegusi veterane - pensionäre, kes ei läinud kergemat elu otsima.

1950.a. oli kolhoosil raske. Eelmise aasta normipäevatasu polnud küll väike, kuid seda polnud kolhoosil kohe võimalik tervikuna välja maksta. Töökorralduses oli palju puudujääke, otsene abi valla täitevkomitee poolt oli vähene. Kevadised maaharimistööd hilinesid, saak kujunes väikeseks, selle koristamisel, tööjõu nappuse tõttu hilineti. Palju kolhoosi liikmeid oli töölt kõrvale jäänud, 0,6 ha aiamaad võimaldas kergema vaevaga elatust , kolhoosi peres ilmnevad käegalöömise meeleolud. Esitatakse palju lahkumisavaldusi. Neid aga ei võinud tööjõu vähesuse tõttu rahuldada, samuti oli juhtivate organite poolt antud korraldus, et tööjõu vähesuse eest vastutab kolhoosi juhatus.

Esimene lahkumisavaldus esitati Piirsalu Külvajale 5.aprillil 1950. Pildi annab selle avalduse arutamisest kolhoosi üldkoosoleku protokollide raamat.

"Sm. V. Rahumeel luges ette V. Piiri avalduse kolhoosist lahkumiseks. Sõna võttis sm. Tegur, et Piiri perekond on korralik ja töökas ja seda ei saa lasta kolhoosist ära minna. Sm. E. Sarapuu tegi ettepaneku, anda Piirile vabadus mõtlemiseks, kas ta tahab kolhoosi edasi jääda või lahkuda, kui muretsetakse talle parem korter. Otsustati: anda vabadus mõtlemiseks".[1] On näha, et kolhoos ei taha töömehest lahkuda.

12.juunil 1950 oli koosolekul arutamisel mitu lahkumis-

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.46.

avaldust. Nii tahtis kolhoosist lahkuda Aline Pille, kes töötas raamatupidajana. Esimees V. Rahumeel mainib, et juhatuses oli arutamisel arvepidaja vabastamise küsimus, sest rahvas ei olnud rahul tema tööga. Pealegi ei tahtvat tema ise sellel kohal töötada.

Sellel kohal vaagiti põhjalikult asjaajamise korraldust, toodi välja puudused. Tehti ettepanek, Pillet mitte vabastada, vaid temal tuleb oma tööd parandada. Lõpuks jäädi ettepaneku juurde, et 1.juuliks tulevad kõik raamatud korda seada. Pärast revisjonikomisjoni kontrollimist võib tema avalduse rahuldada.

Samuti ei rahuldatud August Pille ja Villem Lepamaa avaldust kolhoosist lahkumiseks. Jaan Vaarmets, kes soovis ka kolhoosist lahkuda, otsustati sügisel suunata traktoristide kooli. Nende avalduste otsustamisel hääletas koosolek üksmeelselt, s.o. 50 häält poolt.

Hääletuse tulemused olid aga erinevad. Jaan Mikki avalduse arutamisel. Lahkumise poolt hääletas 5 liiget, vastu aga 13 inimest. Johannes Vahari lahkumise vastu hääletas 20 kolhoosnikku.[1]

Kolhoosist lahkumise probleem oli küllaltki komplitseeritud. Nägime, et kõik koosolekul viibijatest ei hääletanud lahkumise poolt ega vastu. Ühelt poolt nägi põllumees, et olukord kolhoosi majanduses pole normaalne, kuid südames polnud nõus, et kaastöötajad kodukohast lahkuvad. Raske oli otsust teha ja sellepärast jäädi erapooletuks.

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.50.

1950.a. 2.juulil olid jälle päevakorras lahkumisavaldused. Keila Maaparandusjaam nõudis A. Pillet tööle traktoristina. Ettepaneku keeldumiseks tegi J. Mänd, lubamiseks tegi aga ettepaneku J. Tegur, tingimusega, et lahkugu Pille koos perekonnaga. Hääletamisel selgus, et 46-st koosolijast oli lahkumise poolt 9, vastu aga 6. Seesuguse otsuse kohaselt lahkuski August Pille kolhoosist.

Tegelikult oli kolhoositöölt lahkunud Marta Vahar. Üldkoosoleku poolt esitati nõue, et ta peab kahe nädala jooksul tagasi tulema, vastasel juhul võetakse temalt lehmakarjatamise õigus ära. Samuti nõuti Villem Lepamaa tagasitulekut kolhoosi viie päeva jooksul.

Nagu selgub 1950.a. 28.juuli üldkoosoleku protokollist, ei olnud arveametniku Pille käest veel asjaajamist üle võetud. Otsustati seda teha kiiremas korras. Viiekümnest koosolekulolijast hääletas Aliine Pille kolhoosist väljalaskmise poolt 1 kolhoosi liige, vastu 7. Hääletusest osavõtt oli hoopis teistsugune, kui arutati Leena Silla avaldust lahkumises poja juurde, kelle abikaasale oli vaja lapsehoidjat. Avalduse rahuldamise poolt hääletas siis 26 koosolijat. Näeme, et rahvas oskab hinnata konkreetset olukorda, vastavalt sellele kujuneb otsus.

Koos lahkumisavalduste arutamisega ilmnes rühm isikuid, kes ei võtnud osa kolhoositööst. Nii on saadetud tööl mittekäimise eest hoiatused Johannes Kaseorule, Villem Lepamaale ja Aline Sirelile. Marta Vaharile aga saadeti teade, et ta on kolhoosi piirest lahkunud ilma üldkoosoleku otsuseta ja temalt võetakse ära loomade karjatamise õigus.[1]

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.60.

1950.a. 7.septembril taotles Kullamaa Masin-Traktorijaama direktor, et Ed. Reinlol lubataks tööle asuda sellesse traktorijaama. Kuid koosolek leidis, et kolhoosile on samuti vaja lukksepa erialaga meest ja avaldus jäeti rahuldamata. Sama koosoleku protokollis on ka esmakordselt märge, et tööjõudu on kolhoosis vähe. Sellepärast jäeti rahuldamata Aliide Koorbergi avaldus kolhoosist lahkumiseks, et tööle asuda Järvamaale, Lydia Koidula nimelisse kolhoosi. Püüti ellu rakendada põhimõte, et kolhoosi saab tugevaks muuta, kui kolhoosnike kõik perekonnaliikmed töötaksid kolhoosis. Tööst kõrvalehoidmise pärast saadeti hoiatus Johannes Kaseorule. Seepeale Johannes Kaseorg taotles, et temale võimaldataks kolhoosis piimavedaja koht, vastasel korral ähvardas ta lahkuda kolhoosist. Üldkoosolek otsustas, et kui Kaseoru abikaasa Maali Vaarmets astub kolhoosi liikmeks, siis saab ta mees soovitud töökoha.

Tööd siiski ei laabunud. Kes oli süüdi? Eelkõige peeti süüdlaseks juhatust eesotsas esimehega. Lisaks objektiivsetele põhjustele oli kolhoosi esimees V. Rahumeel segatud mõningatesse toimingutesse, millele ei leidnud ta veenvat põhjendust. Teda süüdistati nõukogudevastases tegevuses ning areteeriti. Kuidas selles olukorras püüti lahendust leida, sellest alljärgnevalt.

Väga tormiline ja pöördelise tähtsusega oli Piirsalu Külvaja elus kolhoosi liikmete üldkoosolek 15.juulil 1950. aastal. Koos oli 72-st liikmest 49. Koosolek algas kell 22.30 ja lõppes kell 4.00 järgmise päeva hommikul. Revideerimise käigus oli selgunud kolhoosi juhatuse töös palju vigu ja nüüd asuti neid lahkama. Päevakorras olid järgmised küsi-

musedi:

1. Endise juhatuse tegevuse läbiarutamine ja revideerimise tulemused.
2. Uue juhatuse koosseisu valimine.
3. Uue revisjonikomisjoni valimine.
4. Karjafarmi juhataja valimine.
5. Heinatööde kiirustamise küsimus.
6. Kolhooside "Piirsalu Külvaja" ja "Ühisjõu ühinemise küsimus.[1]

Revisjonikomisjoni akti luges ette Piirsalu valla põllumajandusosakonna juhataja sm. Kivi. Revideerimisel oli avastatud, et kolhoosi esimees V. Rahumeel ja arveametnik Aline Pille olid töötanud koos pikemat aega kolhoosile kahjutegemise mõttega, olid õõnestanud kolhoosi majanduslikku korda. Normipäevade arvestuses oli jäetud märkimata kolhoosnike normipäevi, mistõttu kolhoosnikud olid saanud ainelist kahju. Hooletuse tagajärjel oli karjafarmis lühikese aja jooksul ära surnud neli lüpsilehma. See kahju jäeti täielikult kolhoosi kanda. Hoidmisega oli riknenud teravilja. Kui koosolek oli kõik aktis näidatud puudused ja kahjustused läbi arutanud, otsustati kolhoosile kahju tekkimises süüdiolevad isikud Voldemar Rahumeel, Aliine Pille ja Olende Reinlo võtta kohtulikule vastutusele ja kolhoosi esimehe V. Rahumeele kogu varandus aresti alla panna. Nende isikute väljateenitud normipäevade tasu arvata kolhoosi kasuks.

Uuteks juhatusliikmeteks valiti ühel häälel: Juuli Kook,

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.54.

Rudolf Lepp, Georg Irs, Jaan Tegur, Paul Plakk, Aleksander Uus, Johannes Valk, Rudolf Truuberg ja Priidik Sarapuu. Ajutiseks esimeheks valiti Juuli Kook. Revisjonikomisjon suurendati arvuliselt viiele liikmele. Sinna valiti Meinhard Koppel, Helene Sarapuu, Leena Sild, Juuli Vaarmets ja Aliide Koorberg.

Uut karjafarmi juhatajat sellel koosolekul ei valitud sobiva kandidaadi puudmisel. Ühe nädala jooksul pidi juhatus leidma sobiva isiku ja siis esitada see üldkoosolekule. Hilje, sai farmi juhatajaks R. Reinvars.

Kuna heinatööde käik oli veninud, siis võeti vastu otsus, et heinatöödele tuleb rakendada tallimehi ja kõiki teisi kolhoosis olevaid töövõimelisi kolhoosnikke, et igapäev oleks heinamaal vähemalt 40 heinalist. Tegelikult seda arvu ei saavutatud.

Esialgu tundus talupoegadele Piirsalu Külvaja kolhoos küllalt suur, kuid elu hakkas dikteerima nõudeid ühinemiseks. Vahetus naabruses, osaliselt teineteisega läbipõimunult asus kolhoos Ühisjõud. Niisugune virr-varr polnud perspektiivseks tootmistegevuseks soodus ning seepärast oli juba korduvalt kerkinud ühinemise küsimus Ühisjõuga. Ka sellel koosolekul tekkis elav mõttevahetus ühinemise küsimuses. Haapsalu Tööliste Saadikute Nõukogu Täitevkomitee esimees A. Kariste selgitas kolhoosnikele ühinemise vajadust, tõi esile suurte kolhooside paremusi tööde mehhaniseerimisel. Samuti oleks põldude massiivistamist hõlpsam läbi viia. Koosolek võttiski vastu otsuse: ühineda kolhoosiga "Ühisjõud".[1]

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.56.

Siin kirjeldatud koosolek oli alanud 15.juulil kell 22.30 ja lõppes 16.juulil kell 4.00. Tähendab, et tööinimesed olid terve öö koos ja vaagisid, kuidas suunata kolhoosi elu edasi.[1]

Selle koosoleku ajaks oli V. Rahumeel vahistatud, teda karistati 25 aastase vabaduskaotusega pluss 5 aastase asumisele saatmisega. Praegu on V. Rahumeel rehabiliteeritud ja ta töötab Jõu kolhoosis traktoristina. A. Pillet ja O. Reinlot ei võetud kohtulikule vastutusele.

Vastutusrikastel tööpostidel toimus pidev kaadri vahetumine. Osa liikmeid leidis ise, et nad ei suuda antud olukorras kindlustada tööd vajalikul tasemel, sest puuduvad kogemused ja ettevalmistus. Kuid oli ka neid, kes kõrvaldati kollektiivi tahtel.

Järgmisel koosolekul palus ehitusbrigadir Eduard Reinlo, kes töötas ka põllundusbrigadirina, ennast vabastada nimetatud töökohtadelt. Otsustati teda paluda endisi töökohustusi edasi pidada, kuni leitakse teine brigadir.

Rahvas muretses oma töövaeva eest. Kui keegi kollektiivi usaldust kurjalt kasutas, astus revisjonikomisjon kohe "näppudele vaatama". 1950.a. 7.sept. koosolekul kandis revisjonikomisjoni esimees M. Koppel ette revideerimisakti, mis oli koostatud karjatalitaja Juuli Vaarmetsa laudaskselle kohta, et nimetatud karjatalitaja oli kõrvaldanud kolhoosi jahu.[2] Koosolek kohustas juhatust keidma kohe uus karjatalitaja ja Juuli Vaarmets vallandama.[3]

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.56.

2 Sealsamas, l.64.

3 Sealsamas, l.64

Ka asjaajamiste venitamiste likvideerimiseks võeti vastu otsus: "Kuna endine arvepidaja Pille pole veel arvepidamist üle andnud, siis peab see olema läbi viidud 15.septembriks. Samuti tuleb endisel põllundusbrigadiril Ed. Reinlol ja segafarmi juhatajal O. Reinlol oma paberid ja materjalid korda seada ning tööpäevade arvestuslehed ära tuua kontorisse hiljemalt 14.septembriks 1950.a., vastasel korral iga tähtpäevast üle läinud päeva eest arvestada trahviks maha viis normipäeva."[1]

Samal koosolekul valiti juhatuse ettepanekul esimese põllundusbrigaadi uueks brigadiriks Evald Sarapuu ja segafarmi juhatajaks Rosalie Heinvars. Revisjonikomisjoni täiendamiseks, väljalangenud liikmete asemele valiti Salme Külv, Lovise Kuusemäe, Johannes Taimla ja Jakob Onemar. 5.oktoobril jõudis üldkoosolek üksmeelsele otsusele vanemtallimehe koha kaotamises ja oma soovi põhjal suunati A. Lindegrön välistöödele. Tallimeesteks jäeti Ida Mänd ja Salme Külv, kusjuures söödakulutuslehed pidi tegema S. Külv, saades selle kirjatöö eest viis normipäeva kuus.

Karjatalitaja töökohalt soovis vanaduse tõttu lahkuda Marie Pedak, kuid asendaja puudmise tõttu jäeti avaldus rahuldamata. Tervislikel põhjusil vabastati põllundusbrigadiri kohalt vastava avalduse alusel Evald Sarapuu. Tema kohusetäitjaks määrati Johannes Valk. Rahuldamata jäeti aga O. Reinlo ja R. Trubergi avaldused, samuti ka Juuli Kooki avaldus kolhoosi esimehe kohusetäitja ametikohalt vabastamiseks.

---

[1] HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.26, l.65.

Karjatalitajate muresid peegeldab ka inventariraamat. 1950.a. kevadel esines mitmesugustel põhjustel lehmade suremist. Näiteks 17.märtsil 1950.a. on tehtud märkused kahe lehma mahakandmise kohta.[1] Võib arvata, et normikohustuste täitmiseks ja turul realiseerimiseks ennetati kõige halvemat. Samasuguseid märkusi leiame ka linnufarmi ja noorloomade inventariraamatust.[2] Suremist esines ka seafarmis, kus suri seitse siga 33-st ühistatud loomast ja lambafarmis oli üheksa surma juhtu. Peamiseks põhjuseks oli söötade vähesus.

Et kolhoosis polnud töödistsipliiniga kõik korras, siis jäi tegemata palju vajalikke töid, riknes saak ja söödapuudus hakkas ähvardama ühiskarja. See selgub 23.okto 1950.a. juhatuse protokollist.[3] Sellel koosolekul kuulati Haapsalu rajooni prokuröri, kes oli kolhoosi saadetud volinikuks, sõnavõttu kartulivõtmise kohta.

Kolhoosil oli üldse 23 ha kartuleid võtta. 23.oktoobri õhtuks on võetud 8,43 ha kartuleid. Viga seisab selles, et pole rakendatud tööle kõik inimesed, keda oleks võimalik tööle panna. Ei ole ka kolhoosis ühtegi lohakat töötajat karistatud. Lähematel öödel on oodata tugevat öökülma, mis sunnib kartulivõtmisega ruttama. Kalkuleerides kolhoosnikke, keda saaks veel tööle panna kartulivõtmise juurde, siis peaks iga päev välja olema 25-31 inimest.

Otsustati kartulivõtmise kiiremaks lõpetamiseks rakendada kõik jõud, et kõik kolhoosnikud võtaksid osa kartulivõtmise

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.6, l.2.

2 Sealsamas, l.4

3 Sealsamas, s.-ü.25, l.3.

töödest. Tööst ei taha siiski osa võtta mitmed kolhoosnikud.

"Kolhoosis on sarnaseid inimesi, nagu A. Pille ja O. Reinlo, kes sihilikult ei lähe tööle, kuid kolhoosi juhatus ei ole senini tarvitusele võtnud mingisuguseid abinõusid nimetatud kolhoosnike korralekutsumiseks."

Protokollist nähtub, et A. Pille omalt poolt väidab, et temal on üks väike laps ja kaks last käivad koolis, seepärast pole võimalik tööle minna. Ka tervislik seisukord ei lubavat tööle minna.

Kõik see seletus tundub tõenäolisena, kuid edasi selgub, et kolhoosi naiskomisjoni poolt organiseeriti lastetuba nendele lastele, kelle emad ei saa laste pärast tööle minna. Siis oli A. Pille esimene, kes oli lastetoa moodustamise vastu ja ütles, et tema oma last võõraste kätte ei anna. Täitevkomitee esindaja sm. J. Uus tegi ettepaneku, ~~põhjusel~~, et A. Pille sihilikult keeldus oma last lastetuppa toomast ja ei tulnud ka tööle, siis karistada teda viie normipäeva mahaarvestamisega. Juhatuse liige J. Tegur tegi ettepaneku, et A. Pille toogu arstitõend haiguse kohta. Kui ei too, siis teda karistada. Lõpuks otsustati siiski kodanik A. Pillet karistada viie normipäeva mahaarvestamisega. Kui aga Pille ikkagi ei tule tööle, siis teda karmimalt karistada. Haiguse variant langes ära.

Elu edasine käik näitas, et niisugused "manööverdajad" kauaks kolhoosi ei jäänud. Sinna jäid ainult tõsised tööinimesed, keda meie tänapäev tunneb kolhoosi veteranidena.

1950.a. sügistöödel asjad kuidagi ei edenenud. 8.detsembri üldkoosolekul esimees J. Kook tegi ettekande sügistööde

kohta.[1] Ta tõi esile eesrindlikke ja korralikke töölisi, kuid sellegi pärast olid tööd ikkagi tegemata. Kõige olulisem pooleliolev töö oli viljavedu ja masindamine. See oli kolhoosnike endi töövaev, mis põllul mädanes. Suure lünga kolhoosile jättis inimeste äraminek.

Väljapääsu nähti ühinemises Ühisjõu kolhoosiga. Piirsalu Külvaja ja Ühisjõu piirid olid segi. Majandid on tegelikult väikesed, kus ei saa teha maakorraldust ja seepärast soovitasid partei ja valitsus kolhooside ühinemist. Üksmeelselt hääletati mainitud kolhooside ühinemise poolt, kuid selleni oli veel jäänud päevi. Aeg ja elu pidid veel muutma rahva tõeksoidamisi Ühisjõud kolhoosis. See oli põliskohatadega talupoegade poolt rajatuna tunduvalt jõukam kui asunike poolt rajatud Piirsalu Külvaja.

1950.a. töötulemused olid halvad. Ülevaate põhiliste kultuuride saakidest annab järgmine kokkuvõte.

Tabel nr.4

Piirsalu Külvaja tootmisplaan ja selle täitmine.[2]

Kultuur	Pindala ha	Saak ha	Saak kokku	Tegel. külvati	Saak ha	Saak kokku
Suvinisu	20,0	13,5	271,67	16,92	6,98	118,12
Kaer	5,6	12,5	61,81	25,77	5,11	131,00
Oder	47,0	13,0	614,25	28,91	6,55	189,47
Segavili	65,65	13,0	854,45	35,1	3,29	115,22
Kartul	23	140	3255,0	23	71,09	1635,10
Söödajuurvili	5	300	1500	2,08	24	50,0

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.6, l.69.

2 Sealsamas, s.-ü.21 ja 23, ll.1-2 ja 6-10

Loomakasvatuse olukorda iseloomustab järgmine kokkuvõte:

Tabel nr.5

Piirsalu Külvaja loomakasvatuse
plaan ja selle täitmine.

	Oli 1.jaan. 1950.a.	Plaan 1.jaan.1951.a.	Oli tegelikult 1.jaan. 1951.a.
hobuseid	71	88	57
veiseid	96	160	114
neist lehmi	58	75	51
sigu	25	40	40
lambaid	26	80	30
kanu	55	305	135

Taimekasvatuse väikesed saagid ei rahuldanud loomade söödatarvet, puudu jäi üle 400 ts heina, üle 900 ts silo, üle 1500 ts söödajuurvilja ja 408 ts söödateravilja. Tuli leida väljapääs, kuidas katta puudujäägid.

Aastaaruandest[1] selguh, et taimekasvatuses kulutati 6501 normipäeva, loomakasvatuses aga 4506 normipäeva. Planeeritud 27900 normipäeva asemel kulutati 17451 normipäeva. Aastatulu oli 59222 rbl.

Pealtnäha suur ökonoomsus, kuid palju töid jäi tööjõu puudusel tegemata. Normipäevade miinimumi polnud välja töötanud viis meest ja viis naist.

Riigile müüdi 37 tuhat liitrit piima ja 75,8 ts teravilja, MTJ naturaaltasu maksti 70,62 ts teravilja ning riigile tasuti teravilja võlgu 22,72 ts.

Normipäeva tasu kujunes väikeseks. Ühe normipäeva kohta

---

1 HRRA, f.409, nim.1, s.-ü.23, ll.3-31

saadi 0,42 rbl. raha, 1,9 kg teravilja ja 0,30 kg kartuleid.

Tootmise languse ühes põhjuseks oli väetiste kasutamise vähenemine.

Tabel nr.6

Väetiste kasutamine Piirsalu Külvaja kolhoosis 1949. ja 1950.a.

Väetis	1949.a.	1950.a.
sõnnik	1344 tonni	313 tonni
superfosfaat	504,12 ts	402,28 ts
kaalisool	252,06 ts	200,89 ts
lämmastikväetised	15,55 ts	22,3 ts

Sõnnikukoguse üle 4 korra vähenemise põhjuseks oli ühiskarja aluspanu vähesus ja kolhoosnikel polnud samuti aluspanu vähesuse tõttu võimalik sõnnikut kolhoosile anda. Mineraalväetisi planeeritud kogust polnud riigil anda , suurenes küll veidi lämmastikväetiste kasutamine, kuid sellest ei piisanud. Sellele veel lisaks puudulik maaharimine ja töödega hilinemine ning see kõik viis kolhoosi majanduse allamäge. Oli vaja midagi otsustavat ette võtta. Selleks pidi kujunema ühinemine ühisjõud kolhoosiga.

Ühisjõud kolhoos 1949-1951.a.

Kollektiivmajandi loomisel olid pioneerideks Piirsalu küla talupojad. Hiljem ühines nendega veel osa Kabeli küla talupidajaid. 1949.a. kevad kujunes eesti külas murranguliseks. Talupojad hakkasid massiliselt ühinema kolhoosidesse. Ka Piirsalu valla Kabeli küla talupojad olid jõudnud kollektiivmajandi rajamise otsusele. Piirsalu vallas teise põllumajandusliku artelli asutamise koosolek toimus 28.märtsil 1949.a. Kuijõe külanõukogu ruumes. Kokku oli tulnud 24-st talupidamisest 30 liiget. Koosolekust võtsid osa EK(b)P Läänemaa Komitee propaganda ja agitatsiooni osakonna juhataja A. Sepp, Piirsalu valla TSN TK esimees E. Valker ja Kuijõe TSN TK esimees V. Rahumeel, kes oli ühtlasi ka Piirsalu Külvaja kolhoosi esimeheks. Selgitava sõnavõtuga kollektiviseerimisest esines sm. A. Sepp.

Kokkutulnute polnud otsuse tegemisel kõhklusi, üksmeelselt otsustati rajada ka Piirsalu valla Kabeli külla kolhoos. (Osa Kabeli küla talupoegi oli ühinenud varem Piirsalu Külvaja kolhoosiga, milline asus vahetus naabruses). Kohe asuti põhikirja punktide kaupa vastu võtma. Kolhoosipere isiklikuks kasutamiseks jäeti 0,60 ha kasulikku maad, iga pere võis pidada individuaalkasutamiseks 1 lehma, 1 noorlooma ning 1-2 emist põrsastega. Samuti määrati kindlaks kohustulik normipäevade miinimum - 120 päeva aastas.

Nime panekul oli kaks ettepanekut: "Lõikaja" sm. Sarapuu ja "Ühisjõud" sm. A. Liiva poolt. "Ühisjõud" sai poolt 15

häält. Juhatuse koosseisu valiti Johannes Liiv, Johannes Müürikivi, Rudolf Valk, Rudolf Treial, Jaan Sarapuu, Magda Tanner ja esimeheks Mihkel Asper. Revisjonikomisjoni koosseisu valiti August Liiv, Leida Mänd ja Endel Kruusmaa. Kolhoosi arveametnikuks määrati Erika Liiv.[1]

Järgmisel koosolekul 18.aprillil 1949.a. võeti vastu 23 liiget, mõni aeg hiljem veel kolm liiget ning seega oli kevadtööde perioodiks kolhoosi liikmete arv 50.[2] Kolhoosi liikmeks olid astunud rõhuv enamik talupoegi. Võrreldes Piirsalu Külvaja kolhoosiga, paistab silma mõningaid erinevusi: kui Piirsalu Külvajasse astusid enamuses asundustalude pidajad, siis Ühisjõud kolhoosi moodustanud talud asusid mõisa endistel ääremaadel, kuid majanduslikku jõukust oli neil rohkem ja põldude viljakus parem. Seepärast kujunevad Ühisjõu majanduslikud näitajad Piirsalu Külvajast paremaks.

Noore ühismajandi tööde organiseerimisel oli muresid palju. Kolhoosi juhtkond püüdis aktiivselt kitsaskohti lahendada.

Majandustegevuse jaoks oli vaja raha, seepärast otsustati teha kunstväetiste ostuks, laudade saagimiseks ja põllutööriistade muretsemiseks 5000 rubla laenu. Karjatalitajateks määrati Elviine Liiv, Emilie Müürikivi ja Magda Tanner. Otsustati ka palju konkreetseid majanduslik-organisatsioonilisi abinõusid. Naistele 50-60 aastani kehtestati normipäevade miinimumiks 60 normipäeva, meestel 60-65 aastani 80 normi-

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.5, l.1-4.

2 Sealsamas, l.5.

päeva. Üle nimetatud vanusepiiri pidid kolhoosnikud tööst osa võtma jõudumööda. Tööpäeva pikkuseks kehtestati 10 tundi, hommikul kella 8.00-st õhtu kella 8.oo-ni, lõunavaheaeg 2 tundi kella 13-st - 15-ni. Samuti otsustati teisigi asju, nagu kartuli seemnenorm hektarile, tõupulli muretsemine, kolhoosnikele abi andmine majanduslike kitsaskohtade ületamisel.[1]

Loomade ühistamine, eelkõige lüpsilehmade osas, otsustati lõpetada 25.aprilliks. See otsus ka täideti.

Loomade paigutamiseks leiti võimalused: Endise Liiva talu karjalaudal tuli teha väikesi parandusi, siis võis sinna paigutada 30-35 lehma ja seal leidus ka koht vasikate jaoks. Lepiku tallu sai paigutada 12 lüpsilehma, Uustalu laudast pidi remontimise korral sigala saama 20-le seale. Mitu lauta läks vaja ka hobustele. Väike-Tiidule sai tall 12 hobusele, Klaastõnu talli aga otsustati mahutada 10 hobust.

Kontoriruumid otsustati esialgu paigutada Kadaka tallu. Sinna pidi korteri saama ka arveametnik.

Tehti üksikasjalik kalkulatsioon söödavarude kasutamiseks. Selle järgi kujunesid söödaratsioonid järgmisteks: lüpsilehmale 1 kg jõusööta või 3 kg kartuleid, 8 kg heinu ja 5 kg põhku päevas; noorloomadele 5 kg koresööta, sellest 2 kg heinu ja 300 g jõusööta päevas; tööhobustele 15 kg heinu ja 1 kg jõusööta päevas; noorhobustele 6 kg heinu ja 300 g jõusööta päevas.[2]

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.5, l.6.

2 Sealsamas, l.2

Eeltoodud ratsioonid ümberarvestatult söötühikutele olid küllaldased, mõningat nurinat tekitasid paar juhtumit, kus söötade ühistamisel pidi "ununema" viimane hangutäis koormasse või kühvlitäis kotti panemata, kuid siis naabrid "tuletasid" seda „õnnegri märtidele" meelde.

Aluspõhu vähesuse tõttu tuli muretseda loomadele allapanuks iga lauda juurde 1 autokoorem saepuru Ristil asuvast segatööstuse artellist "Risti Tarbija". Käsile otsustati võtta ka viljakuivati ehitamine, mille jaoks telliti raudmaterjalid[1], aga korrastati ka vanu rehetubasid.

Põllumajandusliku tootmise jaoks moodustati 4 lüli. I lüli vanemaks määrati Aliide Arukask, II lüli vanemaks - Meery Mänd, III lüli vanemaks - Jaan Sarapuu ja IV lüli vanemaks - Voldemar Treial. Töödistsipliini kindlustamiseks võeti vastu otsus, et haigestumise korral peab esitatama 3 päeva jooksul kantseleisse arsti kirjad.[2] Mitteesitamise korral aga loeti isik terveks ja kui kolhoositööst mitteosavõtja pidi juhatuse või miilitsa korraldusel tööle suunatama.

Siin ilmnes naiste osatähtsus tootmiskomandöridena ning vastavalt nõukogude organite soovitusele töödistsipliini kindlustamiseks kehtestatud abinõude resoluutsus.

Põllumajanduslikuks tootmiseks oli tööjõud esialgu piisavalt. Põllumajandusbrigaadis oli 9 meest ja 11 naist, loomakasvatuses töötas 6 naist ja hobuste hooldajatena 3 meest. Alaealisi ja vanu oli kolhoosis 22, kelledest osa

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.5, l.8.

2 Sealsamas, l.9.

võis jõudumööda osa võtta kolhoosi tööst.[1]

Tehnika vajas enamuses remonti, üldiselt aga jatkus seda tolle aja töömahu kohta. Võrreldes Piirsalu Külvajaga oli olukord mõnes osas parem. Kolhoosi käsutuses oli järgmine tehnika:

adrad	36	remonti vajas	15
sik-sakk äkked	2	" "	1
vedruäkked	11	" "	-
kultivaatoreid	5	" "	1
heinaniitjaid	6	" "	-
viljalõikajaid	2	" "	1
hoburehasid	9	" "	2
kartulivõtjaid	2	" "	-
reaskülvajaid	2	" "	1

[2]

Tootmise korraldamiseks koostati tootmisplaan. Seda vaatleme koos 1949.a. töötulemustega.

Ühisjõu kolhoosi põllumajandusliku tootmise plaan 1949.a. ja selle täitmine.[3]

Tabel nr. 4

Kultuur	Plaan: Pindala ha	Saak ts/ha-lt	Kogusaak ts	Tegelik: Pindala ha	Saak ts/ha-lt	Kogusaak ts
Eelmise aasta külvid						
a) talirukis	14,0	13	145,86	13,60	16,5	225,06
b) talinisu	1,0	13	13,20	1,4	21,2	30,94
Mitmeaastane põldhein(ristik)	5	24	120	20,27	37,0	751,00
Looduslikud heinamaad	212	7	1484	202	10,5	2150,00

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.2, l.8 .
2 Sealsamas, l.6.
3 Sealsamas, s.-ü.16. ll. 3-5
x Seemnepõldudelt planeeriti suurem saak.

Suvinisu	9,0	12,5	114,3	13,0	10,0	131,03
Oder	10,0	13,0	132,0	10,0	25,3	253,75
Segavili	27,26	12,5	346,19	53,85[x]	14,3	765,34
Hernes	0,3	13,0	3,99	0,75	9,6	7,22
Kokku suvitera- ja kaunvili	46,56	12,8	596,48	77,50	15,3	1413,54
Kartul	10,0	142,0	1418,0	14,30	108,0	1545,43
Söödajuurvili	2,0	160,0	320,0	2,00	55,3	117,0
Külvata sügisel						
a) talirukist	15			22,47		
b) talinisu	2			2,03		

Tuli harida põlluks 5 ha, vahetada odraseemet 19 ts, sõnnikut kasutada ühislautadest 800 tonni ja kolhoosnikelt laenata 200 tonni - seega kokku 1000 tonni. Riigilt oli vaja osta superfosfaati 217,7 ts, kaaliväetisi 96,6 ts.

Loomade osas polnud võimalik esimesel aastal erilist kasvu planeerida, sest selleks puudusid võimalused, polnud tootmishooneid ega söödabaasi.

Taimekasvatuses loodeti toime tulla 4417,95 normipäevaga, loomakasvatuses 3739 normipäevaga, kokku planeeriti kuluda 9552,95 normipäeva.

Normipäeva tasu pidi kujunema järgmiselt:[1]

teravilja	3,01 kg
kartuleid	9,24 kg
raha	5,75 rbl.
heinu	1,14 kg

---

x Üheaastaseks heinaks külvatud segavili kasvas viljaks ja koristati viljaks.

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.2, l.5.

suveviljapõhku 6,47 kg

Esimene ühistöö põllumajandusaasta möödus pingsas töös. Põhilised ülesanded täideti, eriti hästi andis saaki teravili. Selle plaaniline kogusaak ületati üle 100 %. Haruldane oli odrasaak, üle 25 ts ha-lt.

Kui taimekasvatuses täideti plaanid tublilt, siis piimatoodangusse jäi suur lünk. Planeeritud 1800 kg asemel saadi lehmalt ainult 1080 kg piima. Peamiseks põhjuseks oli ühistamise tagajärjel saadud väikese piimaanniga lehmad ja suvise söödabaasi nõrkus.

Esialgse tootmisplaani kinnitamisel olid loomakasvatuse alal kontrollarvud hoopis väiksemad. Aasta keskel olid püstitatud uued ülesanded, ka need suudeti põhiliselt täita.

Tabel nr. 8

	Esialgne plaan	Täpsustatud plaan 1950.a. 1.jaanuariks	Oli tegelikult 1.jaan. 1950
veiseid	43	78	79
lehmi	40	58	51
sigu	19	30	27
lambaid	6	15	16
kodulinde	150	150	147
hobuseid	40	50	51

[1]

Teravilja müügikohustus täideti väikese ületamisega: 19,00 ts asemel anti 19,17 ts, naturaaltasu MTJ-le 21,57 ts asemel 21,67 ts.

---

[1] HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.2. l. 5.

Kokku saadi taimekasvatusest rahalist tulu 4903,82 rbl., loomakasvatusest aga 49627,27 rbl. Kokku moodustasid rahalised tulud 69166,92 rbl. Riigimaksude ja lõivude tasumiseks eraldati 3992,03 rbl., tootmiskuludeks 20528 rbl., jagamata fondi eraldati 10375,04 rbl., töötasudeks kolhoosnikele 29857,63 rbl.

Normipäevi kulutati üle plaani, so. 10985,64 plaanis ettenähtud 9552,91 asemel. Tööst ühismajandis võttis osa üldse 68 inimest, sealhulgas 3 alaealist ja 20 töökohustusest vanaduse tõttu vabastatud isikut. Kõige intensiivsemad kuud tööpäevade kulu järgi olid juulikuu 1612,51 normipäevaga, huvitaval viisil detsember 1495,36 normipäevaga ja august 1434,44 normipäevaga.

Tootmise põhivahendite määrtus aastavahetusel, 1.jaan. 1950 oli 189520,30 rbl. Saaduste ja materjalide hind 35628,53 rbl., jagamata fondide summa koos aastategevuse tulu ja ühistamisega 96615,91 rbl. Kindlasti peab märkima, et kolhoosile kuulus veoauto 1,5 tonnise kandejõuga. MTJ-i poolt teostati kevadkündi 5,45 ha, sügis- ja korduskündi 15,98 ha, kultiveerimist 31,90, vilja peksti 92,60 t. Sõnnikut kasutati 1072 tonni, superfosfaati 315,45 ts, kaaliväetisi 109,60 ts, lämmastikväetisi 3,72 t.

Kolhoosi maakasutusbilanss oli 1949.a. üldse 741,69 ha, sellest põllummad 116,53 ha, looduslikku heinamaad 274,86 ha, karjamaad 240,88 ha, metsa 24,04 ha.

Müügikohustuste osas oli maaala suurus võetud arvestusse järgmiselt:

teraviljamüügiks 104,73 ha, loomakasvatusaadusteks 765,80 ha.

Esimene majandusaasta oli edukas. Vili kasvas rohke väetamise tagajärjel hästi. Kari sirgus, esimesed ühistöö kogemused olid andnud julgust uuteks ettevõtmisteks.

1949.a. mais moodustati kolhoosi ka naiskomisjon koosseisus: Leida Mänd, Salme Asper, Meeri Mänd, Erika Liiv, Therese Toompuu, Linda Mänd. Loodi poliitkasvatuse ja põllumajandussektsioonid. Naiskomisjoni üheks suuremaks ettevõtmiseks oli lõikuspeo korraldamine. Selleks eraldati juhatuse korraldusega üks pullvasikas ja 55 noort kukke. Toitude valmistamine ja õhtu läbiviimine oli kõik naiskomisjoni ülesandeks. Esimest korda tulid ühismajandi liikmed ühislauda, õhtu õnnestus igati. Samuti korraldati ühine koosviibimine oktoobripühade puhul. Ka Eesti NSV 10.aastapäeva tähistamise ettevalmistamisel oli kaaluv sõna naiskomisjoni liikmetel Therese Toompuul ja Leida Männil.

Konkreetsete tootmisülesannete lahendamise kõrval tuli lahendada ka palju muid küsimusi. Kerkis päevakorda kolhoosi piiride ja maade ühtseks tervikuks muutmise küsimus. Nii loeme 6,mai 1949.a. juhatuse protokollist:

"Koguduse Koppel"[1], mis asub kolhoosi keskel, otsustati võtta kolhoosi heinamaaks, vastasel korral oleks see takistuseks kolhoosi majandamisel. Koguduse maja, mis asub samas, valla täitevkomitee ettepanekul võtta kolhoosi majaks. Üksiktalupidaja Pauliine Tederi heinamaa, mis asus kolhoosi piiride keskel ja oli takistuseks kolhoosi majandamisel, otsustati vahetada sama pindala ulatuses endise Põllumaa talu heinamaaga, mis asus kolhoosi piiril. Samuti otsustati karja-

---

[1] Piirsalu kirikule kuuluva maja maa.

maa asemel vahetada Väike-Tiidu karjamaalt võrdse pindalaga maatükk. Maja ja majaalune pidi jääma samasse kohta, kus asus.

Jaanipalu talu, mis lubati täitevkomitee poolt Ühisjõu kolhoosile, ei võetud juhatuse poolt vastu, kuna see oli ammuse tüli põhjustaja Piirsalu Külvaja kolhoosiga. Nõuti, et Piirsalu Külvaja annaks sellele eest vastavalt talu suurusele maad mujalt piiride õiendamise mõttes.[1]

Ka hiljem olid mitu korda päevakorras piiride ja maade küsimused. Nii otsustati nõuda kolhoosi maade hulka endised Liiva ja Lepiku reservmaad. Tiidu maad olid liiga kehvad ja seepärast otsustati need välja arvata kolhoosi maafondist. Jaatav otsus võeti veel vastu Klaas-Tõnu, Oja talu, Oonemaa, Vana-Valksi ja Uue-Valksi reservmaade kohta.

Kuna ühismajandis kehtestatud normipäevade töönormid pole säilinud tervikuna, saab siiski teatud ülevaate töödest ja normidest koosolekute protokollidest. Nii oli sepatöödel valmistada 3 vikatit mehe kohta päevas ja selle eest arvestati 2,5 normipäeva. Heinte kuhja hangumisel oli 20 koormat á 200 kg päevanormiks, selle eest arvestati 2 normipäeva. Küüni hangumise norm oli sama, aga arvestati 1,5 normipäeva. Rukki käsitsi niitmise päevanormiks kinnitati 0,5 ha, selle eest arvestati 2 normipäeva, järelt äravõtjal sama arvestus. Rukkivihkude sidumise päevanormiks oli 800 vihku. Vilja lõikamisel masinaga, kui ei saa neljalt äärelt lõigata, töönorm 3,5 ha ja normipäeva hinne 2,5 normipäeva.[2]

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.3.

2 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü. 5 ll. 7-9

Kolhoosi võimaluste piiratusest ja tehnilisest mahajäämusest annab tunnistust ka fakt, et 1 tonni vilja kuivatamiseks oli ette nähtud 2 normipäeva. Olukorda iseloomustab juhatuse otsus:

"Kuna metsaheinamaadel on küünide katused lagunenud, otsustati peksta käsitsi üks rukkirehi ja parandada saadud õlgedega küünide katused."

Kolhoos tuli vastu oma liikmetele majandusmurede lahendamisel ja ka vastupidi. Kui esimesel aastal oli puudus söödaviljadest, viljakottidest või mõnest muust tarvilikust, siis otsustas üldkoosolek alati kolhoosile laenamise jaatavalt.

Teiselt poolt anti valusasti näppudele, kui keegi mõtles omavoliliselt kasutada kolhoosi maad või inventari. Nii otsustas kolhoosi juhatus Risti alevi elanike Meiel ja Eeberi kohta, kui need läksid omapead kolhoosi heinamaad niitma järgmiselt: kui nad teevad mahaniidetud rohu lõplikult heinaks valmis kuni küüni panekuni, siis saavad nad sama töötasu nagu kolhoosi liikmed normipäeva kohta. Kui aga mainitud heina valmis ei tehta, siis jäetakse nad hoopis tasuta ja hein võetakse kolhoosile.

Kaadri väljaõpetamiseks saadeti August Liiv põllumajandusbrigadiride kursustele, sigadetalitajate kursustele saadeti Leida Mänd, linnukasvatajate kursustele Salme Asper. Ka kolhoosi esimees Mihkel Asper otsustati saata täienduskursustele.

Raske oli aga kolhoosil karjase leidmisega. Et karjast vabatahtlikult kolhoosist ei leidunud, otsustas juhatus määrata kordamööda igast majapidamisest 1 liige karja valvama. Karjasele määrati 0,5 normipäeva karjasoldud päeva eest.

Karjuse kohustustest otsustati vabastada Sillukse, Paemurru ja Uustalu pered vanaduse tõttu.[1]

Esimese ühistöö aasta sügisel toimus ka kolhoosi põhjalikum revideerimine. Loomakasvatusplaani täitmise käiku kontrollisid Läänemaa TSN TK aseesimees E. Valker ja Kuijõe küla TSN TK esimees Hugo Kaunismaa ning Piirsalu põllumajandusühistu raamatupidaja Koppel. Hiljem tegi elu küll oma parandused loomakasvatuse kehtinud arvulise plaani kohta, kuna tollel perioodil jäeti tahaplaanile toodangu hulk ühelt loomalt. 1.oktoobri 1949.a. protokollist loeme:

"Juhatus püüab võidelda veiste osas loomade minimaalarvu kättesaamise eest. 2 lüpsilehma, kes on loomakasvatusplaanist puudu, püütakse muretseda, kui aga kuidagi see võimalik ei ole, muretseda juurde vasikaid, kuigi veiste üldarv on saavutatud.

Lambafarmis saavutada plaan täis nii, et kolhoos sõlmib lepingud kolhoosi liikmetega lammaste laenutamiseks ajutiselt kolhoosile . . ."[2]

Samal ajal konstateeriti, et heina ei jätku ja seda tuleb söödaratsioonis asendada suvivilja põhuga. Märgiti, et lautade olukord on ebarahuldav. See näide sellest, et arvuline plaan on ebaeluline, tähtis peaks olema toodang.

See suund loomakasvatuses aasta-aastalt süvenes. Juhtivate organite poolt nõuti alati loomade üldarvuplaani vastuvaidlematut täitmist, resoluutseid abinõusid söödabaasi laiendamiseks aga ette ei nähtud. Nõuti ainult söötade ranget arvelevõtmist, korrapärast söötmist, soovitati okassööta jne.

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.11.

2 Sealsamas, l.12.

See praktika läks mõne aasta pärast kalliks maksma. Hakkas esinema loomade suremist, hädatapmist lubati harva. Suremise korral maksis kindlustus välja lepingulise summa, kuid kogu kahju see ei heastanud. Loomade suremises oli süüdi ka nõrk kontroll söödabilansi tõesuse üle, sest sageli "pandi" need klappima. Praktika näitas, et kui söödapuudus põhjustas lehmade mahajäämise, siis rammusamatele lehmadele ei olnud "sünnipäeva tegemisest" enamikul juhtumitel abi, kuid kõhnematel lehmadel nende ülestõstmine siiski mõnikord andis tagajärgi.

1950.a. tootmistegevus areneb hoopis plaanikindlamalt. Hinnalised olid eelmise aasta kogemused ühistöö organiseerimisel, kujunes välja kolhoosi juhtiv kaader. Juhtivate organite direktiivid polnud enam uudsed, mobiliseerivaks jõuks kujunes sotsialistlik võistlus maakonna kolhooside vahel.

Kolhoositöö korraldamisele ja tootmisplaani kavandamisele avaldas suurt mõju Märjamaa valla kolhooside üleskutse. Seda igakülgselt arutades leiti, et Ühisjõu kolhoos võib võtta omad sotsialistlikud kohustused. Otsustati:

Lõpetada põllutööriistade remont 20.veebruariks üleskutses vastuvõetud 28.asemel. Tootmisplaan teha valmis 1.märtsiks. 150 tonni sõnnikut välja vedada hiljemalt 10.märtsiks. Kevadtööde läbiviimiseks eraldada tööhobustele 600 kg heinu, 150 kg kaeru. Koguda täiendavalt väetist 45 tonni. Koostada külvikordade sisseviimise plaan 10.märtsiks. Lõpetada tarbemetsa ülestöötamine ~~plaan~~ 10.märtsiks. Kesakünd lõpetada 10.juuniks. Täita piima, munade, lambavilla ja lihanormid 21.juuliks. Lõpetada kõik kevadkülvid, kus maapind seda võimaldab, 12. maiks. Umbrohutõrje viia läbi täielikult kõikidel põldudel,

mullata kartulid 2-3 korda, organiseerida ühiskondlik hoonete ümbruste kaunistamine.[1]

Kui Rapla valla "Edasi" kolhoos esitas üleskutse tasuda kõik maksud ennetähtaegselt valimiste auks 12.märtsiks, siis läbi arutanud igakülgselt üleskutse, leidis kolhoosi juhatus, et ka Ühisjõu kolhoosi kolhoosnikel ei võiks olla takistusi antud tähtpäevaks maksude tasumisega.

Vastuvõetud kohustused enamuses täideti. Tööjõu puudusel jäi poolikuks umbrohutõrje läbiviimine ja kartulipõldude hooldamine. See aga põhjustas kartuli ja söödajuurvilja saagikuse languse.

Tootmise korraldamiseks kavandati üksikasjaline plaan. See arutati läbi juhatuse koosolekul ning siis kinnitas selle üldkoosolek.

Tabel nr.9

Põhimäitajad Ühisjõud kolhoosi 1950.a. tootmisplaanist ning aastaaruandest.[2]

Kultuur	pinda-la ha	saak ha	saak kokku	tegel. külv. ha	saak ha	saak kokku
suvinisu	14	13,5	191,8[x]	14,73	10,7	143,91
kaer	3	12,5	38,0	3,44	18,1	62,53
oder	15	13,0	198,0	14,82	14,4	213,79
segavili	16,73	13,0	220,83	28,69	11,9	341,13
hernes	0,5	13,0	7,90	0,5	13,9	6,90
kokku suvitera- ja kaunvili	49,23	-	695,53	86,68	14,2	1068,60

[1] HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.21.

[2] Sealsamas, s.-ü.13, ja 17, ll 18 ja 3-5

x Seemnepõldudelt planeeriti suuremad saagid.

kartul	17,0	140,0	2043,30	17,13	102,0	1747,21
söödajuurvili	3,0	160,0	480,0	2,0	88,5	177,0
silokultuurid	6,0	25,0	150,0	6,0	28,0	168
Külvid eelmisest aastast						
a) talirukis	22,47	14,0	319,07	22,47	11,7	264,47
b) talinisu	2,03	15,0	30,86	2,03	17,6	35,87
ristik I niit	4,5	31,0	139,5	11,5	64,0	741,0
looduslik hein	260,24	11,0	3968,64	194,31	6,1	1199,0

Külvata sügisel:

a) talirukist 23,0

b) talinisu 5,0

Külvid enamikus teha sordiseemnega.

Sõnnikut kasutada	759 tonni
Turvast varuda	60 "
Superfosfaati osta	400 ts
Kaalisoola osta	200 "
Lämmastikväetist osta	20 "

Loomakasvatuses kavandati vastavalt riiklikule 3-a. plaanile järgmised sihid:

	1950.a. 1.jaan. tegelik seis	1951.a. 1.jaan. plaan
Hobuseid	54	72
Noorhobuseid	15	13
Veiseid	79	100
Lehmad	51	55
Sead	27	35
Lambad	16	30
Kodulinnud	147	200

Piima loodeti saada 1800 kg lehmalt, villa 1,2 kg lambalt, mune 100 tk kanalt.

Sisseviidud tõuaretuse jätkamiseks loomade paaritamine läbi viia ainult puhtatõuliste isasloomadega.

Tootmishoonete kitsikus oli suur. Hädasti oli vaja viljakuivatit. Seepärast otsustati eelkõige lõpetada viljakuivati ehitamine. Ka sigala kapitaalremont kavatseti lõpetada. Rahalised ja tööjõu resursid suuremaid ettevõtmisi ei võimaldanud.

Ühisjõu kolhoos oli üks esimesi autoomanikke maakonnas. See oli ühtlasi ka üks esimesi samme kolhoosile suurema tehnika muretsemiseks. Rahaline kitsikus aga sundis ära ütlema Läänemaakonna TSN TK poolt pakutud lüpsimasinast, sest selle hind 20 000 rubla oli liiga kõrge ja kolhoosil vastavaid sissetulekuid ei ole ning seega ei ole võimalik lüpsimasinat muretseda, samuti otsustati ka piimajahutajaid mitte muretseda, kuna hind on liiga kõrge.[1]

Muresid oli palju. Oli vaja täita riiklikud tööjõu värbamise plaan, teede remondi plaan, küllaltki palju tööjõudu võttis riikliku metsakohustuse täitmine, eriti veel sellepärast, et metsaraie ja vedu toimus mitmekümne kilomeetri kaugusel. Seepärast oli juhatuse koosolekutel korduvalt kaalumist, keda saata metsatöödele. Otsustamisel lähtuti perekondlikest võimalustest. Nii käisid puid välja vedamas Aliide Arukask, Maria Lai, Eduard Vainlo, Rudolf Valk, Voldemar Treial, Leida Mänd, Jaan Sarapuu, Johannes Liiv, Einu Liiv ja Lembit Kruusmaa.[2]

Kõik polnud korras töödistsipliiniga. Mõningad kolhoosnikud hakkasid kolhoositööst eemale hoidma ja rikkusid seega töödistsipliini. Seepärast pidi juhatus korduvalt arutama

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.19.

2 Sealsamas, l.21.

seda küsimust. Nii kutsuti koosolekule aru andma tööst kõrvalehoidmise pärast Linda Mänd, kes polnud brigadiri mitmele käsule vaatamata tööle tulnud. Juhatus andis 2 valikut: kas läheb kohe tööle või toob arsti tõendi, kuna ta on korduvalt brigadirile rääkinud, et on haige. Linda Mänd andis lubaduse hakata pidevalt tööl käima. Mõni aeg hiljem tahtis ta kolhoosist lahkuda, kuid seda tal ei lubatud ja otsustati anda üldkoosolekule karistamiseks. Teda karistati 5 normipäeva mahaarvamisega. Samuti otsustati esitada üldkoosolekule karistamiseks E. ja J. Vainlo, kes ei võta tööst osa. Peagi lahkusid Vainlod kolhoosist.

Kolhoosist olid esimese majandusaasta jooksul mõned liikmed lahkunud, kuid 1950.a. sügisel muutus pilt veel halvemaks. Nii oli 5.septembril 1950. aastal päevakorras mitu avaldust kolhoosist lahkumiseks. Mullikate talitaja Sofie Kaunismaa tahtis minna tööle külanõukogusse, kuid selle all oleks kannatanud põllutöö, kui keegi põllutöölistest oleks hakanud tööle mullikate talitajana. Marie Tanner tõi põhjuseks haiguse, et teda vabastataks karjabrigadiri kohalt. Kalju Toompuu tahtis minna tööle traktorijaama, Jaan Sarapuu aga Piirsalu Võitööstusse öövahiks. Kõik need avaldused jäeti rahuldamata, sest seega oleks kolhoosipere väga palju tööjõudu kaotanud.

Kolhoosi kaadri head ja vead hakkasid pisitasa selguma. Nii arutas kolhoosi juhatus 15.jaanuaril 1950.a. põllumajandusbrigadiri Treial, Rudolfi avaldust, milles ta palus ennast vabastada brigadiri kohalt, sest osa kolhoosnikke ei soovivat teda näha sellel kohal, kuna sm. R. Treial olevat

liiga kärsitu ja äge. Juhatus leidis, et teist sobivat isikut pole võimalik leida ja jättis seepärast avalduse rahuldamata. 7.veebruaril 1950.a. oli juhatuses vaagimisel arvepidaja Eerika Liivi avaldus, kes soovis enda vabastamist nimetatud töökohalt, kuna ta omavat tööks vähe kogemusi ja kolhoos kannatavat selle all, kui arvepidamine ei ole täiesti korras. Korduvalt oli küll olnud juttu varemgi, et arvepidaja töö ei jõua sammu pidada eluga, kuid juhatus ei saanud sobiva kandidaadi puudumisel avaldust rahuldada.

Aastad annavad igale iseloomustusele ja hinnangule omapoolse seisukoha. Nii näiteks ka Rudolf Treiali kärsitus ja ägedus polnud tema iseloomu puudus, vaid tõsise talupojana muretses ta väga ühistööde kordamineku üle ja muidugi ei saanud ta lahke sõnaga nn. venitajaid hellitada. Nende poolt loodi teatud vastuseis brigadirile.

Töödistsipliini küsimus sundis põllundusbrigadiri Rudolf Treiali esitama uue lahkumisavalduse. Põllundusbrigadiri lahkumise avaldust arutades põhjendas brigadir oma lahkumist, et on raskusi mitmete kolhoosnike tööle suunamisega, kuna inimesed ei täida neile antud korraldusi ega ilmu antud käsu kohaselt tööle. Töö hõlbustamiseks otsustati töölised kokku kutsuda igal hommikul Uustalu talu juurde, kust brigadir nad siis tööle suunab tarviduse järgi.

Lahkumisavaldusi tuli otsustada tulevikus korduvalt. Osa kolhoosnikke lahkus luba küsimata ning seega langes ülejäämutele veelgi suurem töökoorem. Seepärast ongi 4.dets. 1950.a. protokollis karmid sõnad:

"Kuna kolhoosipere on väga kokku kuivanud, otsustas juhatus ettepaneku teha, et karjanaised võimaluse korral heinte

ja põhkude toomisel abistaks veo juures."[1]

Teise ühistöö aasta tulemused näitasid peaaegu igal alal tootmise mastaapide suurenemist. Saagid põhilistel aladel kujunesid plaanikohasteks, ainult ebaõnnestus halva hoolduse tõttu kartuli ja juurvilja kasvatus. Väike oli ka loodusliku heina saak - 6,1 ts hektarilt. Suurenesid rahalised sissetulekud, kuid ka riiklikud müügikohustused.[2]

Riikliku müügikohustuse täitmiseks viidi riigile teravilja 40,08 ts, kartuleid 47,33 ts, heina 78 ts, liha (eluskaalus) 957, piima 24496,41, MTJ-le naturaaltasu korras maksti 42,28 ts teravilja.

Taimekasvatusest saadi tulu 4171 rbl., loomakasvatusest 131674,13 rbl., kokku olid rahalised tulud 146573,52 rbl. Seega rahaline üldtulu suurenes ühe aastaga kahekordseks, kusjuures normipäevade kulu ei olnud niipalju suurenenud. Seega oli töö produktiivsus tõusnud.

Kulud riigilõivudeks ja maksudeks olid 18936,70 rbl., tootmiskulud 44504,65 rbl., eraldused tööpäevadele jaotamiseks 55533,13 rbl. Teravilja jaotati 399 ts ja kartuleid 334 ts.

Normipäeva tasuks kujunes 1,13 kg rukist, 0,9 kg nisu, 4,01 kg kartuleid, 1,68 kg heinu ja 1,23 rbl. raha.

Taimekasvatuses kulutati 5846,98 normipäeva
Loomakasvatuses 5060,03 "
Kokku kulutati 16846,23 "

planeeritud 18 256,63 normipäeva asemel.

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.47.
2 Sealsamas, s.-ü.17, ll.9-10

Tööjõudu põllundusbrigaadis oli 16 meest, 23 naist, veisefarmis töötas 9 naist, ülejäänud farmides 3 naist, tallimehi oli 6. Üldse oli kolhoosis tööjõulisi liinimesi 59 inimest. Tööst võttis osa tööjõuetuid 27 ja alaealisi 11, kes töötasid välja vastavalt 2686,12 ja 229,36 normipäeva. Tõesti tubli panus vanade tööinimeste poolt!

Kollektiivi tublit tööd peab veel sellepärast eriti hindama, et head saagid kasvatati ilma planeeritud koguse mineraalväetiseta. Suurenes ka riigi abi. MTJ tegi künnitöid 11,55 ha, kultiveerimist 26,46 ha, vilja masindamist 86,68 tonni. Samal ajal figureerisid aruandes käsitsitöö kohta raskeid arvud: koristatud heina 340,23 ha ja teravilja 24,50 ha.

Esimest korda oli Ühisjõu ja Piirsalu Külvaja kolhoosi ühinemine päevakorras juhatuse koosolekul 14.juunil 1950.a. Mingit kindlat otsust juhatus ei teinud ja lükkas asja edasi üldkoosolekul otsustamiseks.

Elu näitas, et väikeste kolhooside majanduslikud võimalused on väikesed ja seepärast kerkis päevakorrale jälle Ühisjõu ja Piirsalu Külvaja ühinemine. Ühisjõu kolhoosipere-le oli 1949.majandusaasta hoopis edukam, seepärast pidasid nad endid jõukamateks ja ühinemine ei leidnud kohe kõlapinda. Geograafiliselt asusid nimetatud kolhoosid ühes suures külas, üksteisega vahetus läheduses. Põhjalikult kaaluti olukorda 31.detsembril 1950.a. juhatuse koosolekul. Külalistena võtsid sellest osa ka Kuijõe külanõukogu esimees Lepp ja täitevkomitee töötaja Joel Uus. Esimesena võttis sõna sm. Uus, kes tõi esile suurte kolhooside paremusi, eelkõige põllutööde mehhaniseerimise ja administratiivpersonali töötasu kokkuhoiu osas.

Kolhooside Ühisjõud ja Piirsalu Külvaja liitumise küsimust arutades selgus, et kolhoosil Piirsalu Külvaja pidavat olema pangavõlga 19000 rbl., samuti oli Piirsalu Külvajal pàlju puudu koresööta. Kuna Piirsalu Külvaja kohta täpsemad andmed puudusid, tegi sm. Uus ettepaneku kolhoos Piirsalu Külvaja kohta muretseda täpsed andmed. Ühtlasi otsustati moodustada komisjon kahe kolhoosi seisukorra selgitamiseks. Vahepeal koosolekust osa võtma tulnud kolhoosi Piirsalu Külvaja esimees sm. Kook selgitas, et kõik teraviljaseemned peale segaviljaseemne, millest osa puudub, on olemas. Selle eest on aga teistel teraviljaseemne liikidel ülejäägid, millega saab neid asendada. Samuti on olemas kartuli seeme. Kõige murettekitavam oli siiski sm. Kook'i seletuse järgi koresööda puudus. Oli vajaka 2 kuu koresööt, mida otsustati muretseda juurde ostu teel. Samuti selgus sm. Kook'i seletusest, et Piirsalu Külvajal ei ole riigile võlga mitte 19000 rbl., vaid kõik kokku umbes 40 000 rbl.[1]

Ühinemiseks kokkulepet ei saavutatud, kuid mõte hakkas liikuma. Ajajooksul muutus Ühisjõu kolhoosnike suhtumine naabritesse.

---

1 HRRA, f.408, nim.1, s.-ü.16, l.18.

Kolhoos "Jõud" 1951 - 1953.a.

Elu poolt üles tõstetud Ühisjõu ja Piirsalu Külvaja ühinemisvajadus ei leidnud kaua aega heakskiitu Ühisjõu kolhoosi perelt. 19.veebruaril 1950.a. toimunud Ühisjõu kolhoosi üldkoosolekul selgitas ühinemise vajadust kolhoosi esimees M. Asper. Ta rääkis suuremate kolhooside paremustest ja valitsuse ning partei suunast kolhooside majanduslikuks-organisatoorseks tugevdamiseks.

Seda küsimust igakülgselt läbi arutades leidsid kolhoosnikud, et "meie (s.o. Ühisjõud) kolhoosil on niipalju suurust küll, et see kolhoosi majandamisel takistusi ei tee ja (kolhoos) on oma riiklikud kohustused senini jõudnud täita ja jõuab ka edaspidi." Ühinemise ettepanek pandi siiski hääletamisele, kusjuures kolhooside liitmise poolt hääli ei olnud, vastu hääletas 35 ja erapooletuks jäid 2 inimest.[1] Järelikult ei hääletanud ühinemise poolt ka esimees M. Asper, arvatavasti jäi ta erapooletuks.

Rahva seisukoht polnud muutunud ka 20.juuni koosolekuks. Arutelu oli kõik analoogiline eeltoodule, lisaks sellele aga nõuti, et Piirsalu Külvaja peab eelkõige omad võlad tasuma, siis võib asja lähemalt kaaluda.[2] Pikkamööda toimus rahva mõttelaadis muutus, praktika näitas, et väikesed kolhoosid hakkasid juba pidurdama masinate maksimaalset kasutamist põllumajanduses. Seepärast võttis Kommunistlik Partei ja Nõuko-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.5, l.5.

2 Sealsamas, l.12.

gude valitsus päevakorda teha pidevat selgitust, et väikesed põllumajanduslikud artellid ühineks suurteks kolhoosideks. Suurtes majandites oli võimalik sisse seada õiged külvikorrad, suured põllud võimaldasid efektiivsemalt kasutada kombaine ja traktoreid, rahalised võimalused avardusid - hakati ehitama ajk ajakohaseid tootmishooneid, laienes maaparandustööde ulatus. Praktikas muidugi ei andnud ainult ühinemine veel täielikult loodetud efekti, sest tehniline piiratus ja kehtiv hinnapoliitika ei võimaldanud kõiki majandeid muuta rentaabliks.

Sama kehtis ka Piirsalu valla kolhooside kohta. Piirsalu Külvaja ja Ühisjõud kolhoosi ühinemise mõte oli liikuma pandud. Nagu varem juba mainitud, leidis see aga Piirsalu Külvaja halva majandusliku olukorra tõttu Ühisjõu kolhoosi liikmete poolt esialgu vastuseisu. Kannatlik selgitustöö, mida tegid partei ja nõukogude töötajad, siiski mõjus ja 7.veebr. 1951.a. kogunesid kahe naaberkolhoosi 138 liikmest 95 liiget ühisele koosolekule.[1]

Taebla MTJ agronoom sm. Marits märkis oma sõnavõtus kolhooside ühinemise vajalikkust ja suuremate kolhooside avaramaid võimalusi taime- ning loomakasvatuses. Otsus kahe naabri ühinemiseks oli jaatav ja kolhoosi nimeks valiti 66 häälega Piirsalu Jõud, esimeheks valiti 94 häälega M. Asper ja aseesimeheks J. Kook. Juhatusse valiti Rudolf Valk, Georg Irs, Hermiide Lemthal, Rudolf Truberg, Aleksander Uus, Magda Tanner ja Evald Sarapuu. Revisjonikomisjoni esimeheks valiti M. Koppel, liikmeteks Hugo Kaunismaa, Johannes Müürikivi, Salme Külv ja Johannes Taimla. Samuti valiti vastavalt eeskirjadele

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.7.

volinikud põhikirjale allakirjutamiseks ja moodustati ühendamise komisjon. Sama koosoleku käigus toimub aga kolhoosi esialgse nime muutmine, Piirsalu Jõud nimetuse asemel otsustatakse lõpuks lühema ja praktilisema Jõud nime kasuks.[1]

Seega eksisteerib Haapsalu rajoonis alates 7.veebruarist 1951.a. Jõud kolhoos, esialgu veel suhteliselt väike ja nõrk. Möödus veel palju aega, millal ühinesid naabrid Koidula ja M. Gorki-nimeline kolhoos ning Jõud kolhoos kujunes Haapsalu rajooni üheks suuremaks ja tugevamaks.

Võrreldes kolhooside asutamisega on peale ühinemist otsused ja korraldused hoopis lühemad ja konkreetsemad, sest kaheaastane ühistöö praktika ja kogemused olid kõigile kasuks tulnud. Põhiline kaader komplekteeriti kahe kolhoosi endistest tootmisjuhtidest. Arvepidajaks kinnitati Erika Liiv, kellele töötasuks määrati 80 % esimehe palgast ja arvestajaks kinnitati Hilda Härm töötasuga 34 normipäeva kuus. I põllundusbrigaadi hakkas juhtima Rudolf Treial, kes sai 40 normipäeva kuus ja II põllundusbrigaadi brigadiriks sai Georg Irs samasuguse töötasuga.

Ülejäänud ametkohad ja töötasud määrati järgmiselt:

v.tallimeheks J. Taimla , töötasu 10 normipäeva kuus,

karjafarmi juhatajaks R. Heinvars, töötasu 40 normipäeva kuus,

karjabrigadiriks M. Tanner, töötasu 30 normipäeva kuus,

laohoidjateks E. Kruusmaa ja P. Käär töötasuga vastavalt 25 ja 15 normipäeva kuus,

laekuriks-kassapidajaks R. Lepp 10 normipäevaga kuus. Talli-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.7, ll.3-8.

meesteks ja lüpsjateks-karjatalitajateks jäid endised töötajad. Kontori asukohaks otsustati valida endine Piirsalu Külvaja kontor kui ruumikam maja.[1]

Ühisjõu ja Piirsalu Külvaja ühinemise tagajärjel kujunes järgmine maafond:

maad üldse	2513,o	ha
sellest põldu	400	ha
looduslikku heinamaad	1159,7	ha
metsa	119,50	ha

Võrreldes Jõud kolhoosi suurust Vabariigi keskmiste kolhoosidega 1951.a. selgub, et üldsuuruses ületab ta keskmise, kuid põllupinnalt on ta tunduvalt väiksem.[2]

Tootmistegevuses saavutati 1951.a. mõningat edu, seda just loomakasvatuses.

Tabel nr.10

Jõud kolhoosi tootmistegevuse põhinäitajad 1951-1952.a.[3]

Kultuur	1951.a.		1952.a.	
	Plaan ts/ha-lt	Tegelik ts/ha-lt	Plaan ts/ha-lt	Tegelik ts/ha-lt
Talinisu	15	9,5	15	12,36
Rukis	14	5,7	15	8,3
Suvinisu	14	8,2	14,5	8,95
Oder	16	9,4	15	7,99
Kaer	14	7,5	14	1,57
Segavili	14	7,1	15,5	7,26
Kartul	150	60,7	150	83,62
1-aastane hein	29,5	10,4	28	23,1
Mitmeaastane hein	30	31,2	32	26,59

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.24,
2 V. Matin, Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, lk.56
3 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.3, l. ja s.-ü.12, l.

Tabel nr.11

Jõud kolhoosi tulemused loomakasvatuses, rahalised tulud-kulud.[1]

	1951.a.		1952.a.	
	Plaan	Tegelik	Plaan	Tegelik
Veiste üldarv	230	232	260	222
neist lehmi	108	108	118	116
Piimatoodang ühelt lehmalt	2100 l	1446 l	1900 l	1561 l
Tulud taimekasvatusest		8320 rbl.		5700 rbl.
Tulud loomakasvatusest	230400 rbl.		253600 rbl.	
Kokku rahalised tulud	276700 rbl.		292500 rbl.	
Riigimaksud ja lõivud	59350 rbl.		69700 rbl.	
Normipäeva tasu	1,50 rbl., 1,05 kg vilja, 0,5 kg kartulit		1,50 rbl., 1,0 kg vilja, 0,5 kg kartulit	
Põhivahendid	336100		394200	
Jagamata fondid	463000		235500	

Teraviljakasvatuses kujunes olukord halvaks. Teatud määral mõjutas 1952.a. saaki vihmane sügis, kuid põhiline viga oli puudulikus maaharimises ja koristustööde venimises. Seetõttu vähenes 1952.a. tulu taimekasvatusest. Üldtulu oli küll suurenenud, kuid seda peamiselt loomakasvatuse arvel. Ei täidetud söödabaasi nõrkuse tõttu küll väljalüpsi aastaplaani, kuid edasiminek oli siiski märgata. Jagamata fondide tunduv vähenemine 1952.a. on põhjustatud arveldussüsteemi muutmisest.

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.3, l. ja s.-ü.12, l.12

Tabel nr.12

Tööjõu kasutamine Jõud kolhoosis [1]
1951-1952.a.

	1951.a.	1952.a.
Taimekasvatuses kulutati normipäevi	11 322	11 712
Loomakasvatuses kulutati normipäevi	9 092	11 572
Loomakasvatuses töötas inimesi	31	32
Üldse tööjõulisi mehi	26	28
naisi	47	37
Töövõimetuid (vanu)	53	68
Kokku kolhoosi liikmeid	155	171

Rahva töössesuhtumist iseloomustavad 1952.a. järgmised arvud:

200-300 normipäeva töötas välja 7 meest ja 9 naist. Üle 300 normipäeva töötas välja 13 meest ja 22 naist. Tähendab, vaatamata raskustele enamus kollektiivist jäi südamega ühise ürituse juurde.

Kuna kolhoosnike elutingimused polnud kuigi head, siis kolhoosi juhatus püüab igati vastu tulla oma ühismajandi perele. Kolhoosnikele lubati tasuta autot kasutada (muidugi kohapealseteks vedudeks. O.M.), lehma kinnioleku ajal anti kolhoosnikele piima alandatud hinnaga.[2] Samuti moodustati kolhoosi abistamiskassa.

Kolhoosi töökorraldusele aitavad omalt poolt kaasa EK(b)P Haapsalu rajoonikomitee töötajad. Kahjuks on mõnikord abi

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.3, l. ja s.-ü.12, l.
2 Sealsamas, s.-ü.7, l.12.

küll ainult kontrollimises, kuid siiski võimaldab "võõras silm" kõrvaldada kitsaskohti. Nii järeldub ühest rajoonikomitee poolt koostatud aktist, et brigaadidele oli esialgu maa kinnistamata, samuti ka inventar ja hooned. Normipäevade arvestus oli tegelikkusest mahajäänud, õigeaegselt ei täidetud kolhoosnike tööraamatuid, piima ei kaalutud lüpsjate poolt üksikute lehmade järgi igal lüpsil, vaid arvestati selle järgi, mis oli ära antud piimatööstusse. Kod. M. Mänd oli omavoliliselt üles kündnud kolhoosi maad. Esines kassadistsipliini rikkumist. Mitmele isikule oli ebaseaduslikult välja makstud suuri summasid mitmesuguste tööde eest, kolhoosnikele oli antud avanssi, kuid selle maksmise aluseks pole võetud väljateenitud normipäevi.[1]

Kõikide nende puuduste kõrvaldamiseks tehti konkreetsed ettepanekud ja määrati kindlad tähtajad. Mõnes osas läks aga kontroll ainult eeskirjade jälgimiseks. Kolhoosi juhatust kritiseeriti tugevasti selle eest, et ta müüs majandi liikmetele odavamalt piima. See oli ju tingitud elulisest vajadusest, kohapeal lahendati olukord ainuõigelt, kuid eeskirjad unustasid siis sageli inimese.

Muude probleemide kõrval tunti puudust meistrimeestest. Loeme üldkoosolekute protokollide raamatust:

"Kolhoosil oleks vaja sarnast meest, kes tunneb veidi mootorite ja masinate remondi asjandust. Otsustati saata kolhoosnik Rudolf Valk üheks kuuks Taebla MTJ-i traktorite remonttöödele, et tema sääl tutvuks mehhanismidega lähemalt."[2]

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.7, l.37.

2 Sealsamas, l.15.

Arglik ja väike oli kolhoosi esimene samm! Raha saamiseks (auto kolhoosil juba oli) tuli pidevalt Tallinna kolhoositurul müüa produkte. Kolhoosi turustajateks valiti Johannes Müürikivi, Hugo Kaunismaa, Marta Treial ja Marie Uus. Paistab silma revisjonikomisjoni asjalik osavõtt majandi elust. Nii avastati P. Kääril laos puudujääk, milline tuli laomehel hüvitada. "Auliikmetest" vabanemiseks heideti kolhoosist välja Linda Mänd, Johannes Vahar, Marta Vahar, Eduard Reinlo, Olinde Reinlo, Villem Lepamaa, August Pille, Aliine Pille, Aliide Koorberg, Aliide Sirel, Aliide Valk, Juuli Vaarmets, Sofie Kaunismaa ja Margarethe Tõnning.[1]

Paljud nendest väljaheidetud "auliikmetest" olid eelpool korduvalt esinenud töödistsipliini rikkujatena või kolhoosist lahkujatena.

Nagu näha, olid need, kes kord juba hakkasid kollektiiviga vägikaigast vedama, südamega ammu kolhoosist lahkunud. Enamikel juhtumitel nad ei hakanud enam kolhoosis tööle. Korduvad veenmised ja meeldetuletused,hoiatused ja karistused ei andnud tagajärgi. Jäi ainult üks tee - välja heita kolhoosist.

Kokkuvõttes selgub, et Ühisjõu ja Piirsalu Külvaja ühinemisel kujunes tolle aja kohta keskpärase suurusega majand, kuid otsustavat edu ühinemine ei toonud. Uued tuuled hakkasid puhuma 1953.a.

---

1 HRRA, f.406m nim.1, s.-ü.7, l.21.

Kolhoos Kalev 1949-1951.a.

Samal ajal Piirsalu valla teiste talupoegadega jõudsid kolhoosi loomise otsusele ka Kuijõe küla talupojad. 1949.a. 31.märtsil vormistati kolhoosi asutamine ja alustati ühist tööd. Juhatus pidas oma esimese koosoleku. Esimeheks valiti Hugo Ilves, juhatuse liikmeteks Johannes Truve, Ants Ahas, Johannes Salum ja Magda Kruusel. Brigadirina hakkas tööle Johannes Salum, karjafarmi juhatajana Magda Kruusel. Kassapidajaks oli Ants Ahas ja arvepidajaks Alma Valk, kelle Johanna Preis hiljem välja vahetas. Karjatalitajatena töötasid Maria Salum, Puline Tõnsu, Marta Leping ja Marie Kruusel.

Äsjavalitud juhatusel ja tootmisalade juhatajatel oli tööd tohutult. Oli vaja kiiresti läbi viia ühistamine, seada sisse arveldus materjalide ja inventari kohta, planeerida kevadtööde läbiviimine ja palju muid toimetusi. Majanduse arendamiseks oli vaja teostada arveldusi pangaülekandega, selleks avati vastavalt arveldus ja jooksev arve Haapsalus. Väga pakilist hoolt nõudsid ühistatud loomad. Need jaotati gruppidesse, kinnistati talitajatele, laudad puhastati ja lubjati. Otsustati läbi viia kolm korda ootamatut kontrolllüpsi.

Kalevi majandi pere moodustas 1949.a. tootmislahingusse minnes 39 leibkonda. Nendes oli üldse 88 liiget, tööjõulisi inimesi oli 38, neist 19 meest ja 19 naist.

Ühendamise

Ühistamise tagajärjel oli põllundus- ja majandusinventa-
ri:[1]

hobuatru	37	sorteerijaid	1
randaale	1	kartulivõtmismasinaid	1
kultivaatoreid	6	puutelgedega vankreid	10
kunstväetise külvikuid	1	kahehobuse vankreid	1
heinaniidu masinaid	9	regesid	34
hoburehasid	9	rakmeid	34
viljaniitjaid	1	kaalud	3
tuulamismasinaid	6		

Raskusi oli seemnega. Seepärast otsustati laenata kooperatiivist või kolhoosnikelt 500-600 kg kaeraseemet. Tootmishoonete korrastamiseks moodustati kolme liikmeline remontbrigaad. Loomasöödaks laenati kolhoosnikelt 500 kg kartuleid. Olukorrast annab pildi juhatuse protokollide raamat lk.8:

"Otsustati tasuta anda karjastele pastelde valmistamiseks kaks vasikanahka ja lüpsjale-karjatalitajale üks nahk".

Jah, kujutlematult raske oli majanduslik olukord esimestel aastatel! Pastla ja puuadra ning hobuse juurest kaasaja tehnika tasemeni oli veel pikk ja murederikas.

Esimene majandusaasta oma rõõmude ja muredega kujunes järgmiseks:[2]

Taimekasvatuses kulutati 5899 normipäeva, kusjuures saaki saadi võrdlemisi hästi.

talinisu	plaan	15,5 ts/ha,	saadi	13,6	ts/ha
talirukis	"	15,0 "	"	9,3	"
suvinisu	"	12,0 "	"	14,0	"

---

1 HRRA, f.407, nim.1, s.-ü.2, ll. 1-12

2 Sealsamas, ll. 3-4

oder	plaan	12,0	ts/ha,	saadi	13,6	ts/ha.
kaer	"	11,5	"	"	14,0	"
segavili	"	12,0	"	"	17,0	"
kartul	"	130,0	"	"	107,3	"
söödajuurvili	"	150,0	"	"	423,0	"
üheaastane hein	"	20,0	"	"	40,0	"
mitmeaastane hein	"	25,0	"	"	35,0	"

Taimekasvatuse tulu oli 1588,73 rbl.

Maaviljakuse tõstmiseks kasutati:

superfosfaati	2,78 tonni
kainiiti	0,85 "
kaaliväetisi	4,6 "
lämmastikväetisi	0,2 "
sõnnikut	800,0 "

MTJ-i poolt tehti esimesel aastal kevadkündi 7,0 ha, kultiveerimist 28,0 ha, sügiskündi 21,63 ha, keakündi 4,5 ha.

Loomakasvatuse kulutati 1882,83 normipäeva, kusjuures tulu arvestati 23259,15 rbl. Loomakasvatuse olukorda iseloomustab järgmine kokkuvõte:

	plaan 1949.a.	tegelik seis 1949.a. lõpuks	plaan 1950.a.
Veiseid	75	76	140
lehmi	45	40	65
sigu	11	16	40
kodulinde	100	90	-
hobuseid	-	51, neist 44 tööhobust.	

Üldse kulutati kolhoosis 10749,14 normipäeva, kokku olid rahalised tulud 25000 rbl.

Normipäeva tasuks kujunes 0,88 rbl. raha, 4,4 kg vilja, 2,5 kg kartuleid ja 1,5 kg põhku.

Põhivahendite seis oli 143842 rbl. ja jagamata fondi 77265,83 rbl.

Kolhoosile oli kinnitatud maad 902,98 ha, sellest põllumaad 128,78 ha, looduslikke heinamaid 318,37 ha, karjamaid 305,39 ha, metsa 33,65 ha. Müügikohustused määrati 128,78 ha põllumaalt ja 752,04 ha tulundusmaalt.[1]

Muude tööde-toimetuste ja ettevõtmiste kõrval, mis on tüüpilised kõikidele kolhoosidele, võttis juhatus vastu otsuse astuda Piirsalu Põllumajandusühistu liikmeks tingimusel, kui ei pea maksma osamaksu, kuna selleks puudusid vabad summad. Põllumajandusministeeriumi korraldusel teatati kõigile kolhoosnikele, et individuaalmaale teravilja tulevikus külvata ei tohi. Käesoleva aasta saagi saab veel külvaja, kuid järgmisel aastal pidi teraviljaküivid ühistatama. Individuaalmaale lubati külvata ainult kartuleid, kaunvilja, aedvilja ja segavilja heinaks.

Kerkis päevakorda töödistsipliin. Kolhoosnikud Aino Raie, Aliide Salum, August Mikk, Elvine Laan, Kristine Marjamägi, Alma Valk, Pauline Niit, Elisabeth Roots, Salme Kruusel, Tiina Raumik, Johanna Tammel ja Eduard Tõns ei võtnud pidevalt tööst osa.[2] Juhatus avaldas kõigile neile märkuse ühes hoiatusega: kui olukord ei muutu, siis võetakse tarvitusele abinõud. Märkuses rõhutati, et igaüks peab aru saama, et kollektiivmajandi töö tuleb ära teha, iga viivitatud tund ja päev

---

1 HRRA, f.407, nim.1, s.-ü.2, l. 17

2 Sealsamas, s.-ü.1, l.21.

toob suurt kahju kolhoosile.

Teiste raskuste kõrval oli vaja pidevalt täiendada kolhoosi kaadrit, kuna aeg teeb selles pidevalt selektsiooni. Samal ajal nõuti riikliku tööjõu värbamise plaani ranget täitmist. Lembitu kolhoos pidi suunama Ellamaa Turbatööstusse kaks inimest. Nendeks otsustati määrata H. Miit ja Johannes Mikk, kes polnud kolhoosis korralikult tööl käinud.

Karjanaiste töö esialgu ei laabunud. Sageli oli pahandusi piima puhtuse ja happesuse pärast. Piirsalu võitööstusest tagastati kolmel korral seetõttu kogu piim. Puhtuse kontroll karjalautades anti revisjonikomisjonile. Otsustati hakata sisse nõudma lüpsjatelt halvakvaliteedilise piima eest kahjutasu. Nähtavasti see ei andnud tagajärgi, sest ka edaspidi oli piima puhtuse ja happesuse kohta ikkagi nurinat.

Kolhoosi rahalistest raskustest annab tunnistust 28. augusti juhatuse otsus[1], milles loobuti vabatahtlikust kindlustusest, kuna kolhoosil polnud raha, sest piima hind oli langenud ja seega kolhoos sai 60 % vähem tulu. Ka sundkindlustusmaksu otsustati tasuda osade kaupa vastavalt sellele, kuidas raha laekub.

Puudus oli ka viljakottidest ja hobusetekkidest. Neid otsustati täiendavalt ühistada. 6.septembri juhatuse koosolekul otsustati võtta tarvitusele kiired abinõud raha hankimiseks, et anda kolhoosnikele rahalist avanssi, mida nad vajasid maksude tasumiseks. Otsustati realiseerida tootjavõid, vasikaid ja toitaineid.[2]

---

1 HRRA, f.407, nim.1, s.-ü.1, l.17.

2 Sealsamas, l.191.

Vastavalt üldriiklikule plaanile nõudis Piirsalu valla TK oma kirjas 22.sept. 1949.a. mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise kava koostamist, Otsustati sellega alustada 1950-ndal aastal. Tehnilise baasi täiendamiseks lubati osta üks lubjaprits, loomajahuveski, sepaalas ja muid tööriistu, tõuaretuseks muretseda "Piistaoja" tõuloomade majandist üks friisi tõugu pullvasikas ja üks lehmmullikas.

Kaadri väljaõppeks otsustati suunata linnukasvatusbrigadiride kursustele A. Valk, põllutööbrigadiride kursustele Ants Ahas, farmijuhatajate kursustele aga Liisa Pärgmäe. Kvalifikatsiooni kursustel käis ka kolhoosi esimees H. Ilves.

Noore kolhoosi abistamise eesmärgil kontrolliti 1949.a. sügisel asjaajamist ja töökorraldust kõrgemalseisvate organite poolt. Kontrollimise käigus ilmnes mitmeid puudusi. Raamatupidamine ja põllubrigadirid ei suutnud normipäevade arvestust operatiivselt korras hoida. Hobused ja inventar olid üksikisikutele ja lülidele kinnitamata, tehtud põllutööd juhatuse esimehe ja brigadiri poolt läbi vaatamata ja vastavad aktid koostamata. Elu näitas hiljem, et normipäevaraamatute pidamine esialgselt kavandatud viisil polnud praktiline, kuid tehtud tööde eest tasu mittearvestamine oli hoopis lubamatu. Kuna seda aga Kalevi kolhoosis esines, siis otsustas juhatus abijõuna arvepidajale tööle võtta Alma Valki, kellele maksti 25 normipäeva kuus. Kui asjalike juhtnööride ja nõudmiste kõrval aga nõuti mõnikord lihtsalt väljatöötatud korralduste täitmist, siis nende täitmiseks kulutatud töö ja vaev mingit praktilist kasu ei toonud.

Nõnda arutas juhatus 16.oktoobril 1949.a. silovalmistamise

ja loomakasvatusplaani täitmist. Konstateeriti, et silo valmistamine on hilinenud, enam pole selleks materjali, juurviljapealsed on riknenud. "Kui pealsed külmetamata kätte saab, püüab juhatus siiski silo valmistada" ja otsustatakse: "kolme aasta loomakasvatuse plaani puutuv otsus viiakse jõudu ja võimalust mööda täide".[1] Alati aga ei toonud sarnased korralduste täitmised majanduslikku kasu.

Kolhoos abistas oma liikmeid ehitus- ja remontmaterjalide muretsemisel, vajaduse korral anti ennetähtaegselt avanssi, müüdi töötajatele piima. Tasuta sai hobust kasutada järgmistel juhtumitel:

1. Arsti juurde minemiseks või arsti kojutoomiseks.
2. Veskil jahvatamise vajadusel.
3. Kütte veol.
4. Normikohustuste veoks individuaalmaa eest.
5. Naturaaltasu koju vedamisel.
6. Laste kooli viimisel.

Tasulisteks määrati järgmised juhtumid:

1. Individuaalmaa harimisel - 1 rbl. päev.
2. Sõidud Ristile (ca 12 km) - 3 rbl.
3. Pikad sõidud a' 15 kop. kilomeeter.

1950.a. iseloomustab tootmise laiendamine. Seda näitab eelkõige normipäevade kulu ja tulude suurenemine. Samal ajal aga ei täideta piimatöodangu plaani. Selle põhjuseks söödabaasi nõrkus ja ühistamise tagajärjel saadud madalatoodangulised lehmad. Tunduvalt suurenes riigi abi MTJ poolt läbi-

---

1 HRRA, f.407, nim.1, s.-ü.1, l.27.

viidud tööde ja mineraalväetiste müügi osas.

Perede arv järgmisel aastal oli suurenenud, kuid mitte tööjõu osas. TööjõuKisi liikmeid oli 30 (14 meest ja 16 naist). Tööpäevade kulutamine oli taimekasvatuses 5683 normipäeva ja loomakasvatuses 3931 normipäeva, kokku aga 14438 normipäeva. Tublisid tööinimesi, kes töötasid välja üle 300 normipäeva, oli kaheksa, "neljasajalisi" aga üheksa.

Saagid kujunesid veidi väiksemaks: 1)

talinisu	plaan	15,0	ts/ha,	saadi tegelikult	15,7	ts/ha
talirukis	"	14,0	"	" "	11,4	"
suvinisu	"	13,5	"	" "	11,0	"
oder	"	13,0	"	" "	10,0	"
kaer	"	12,5	"	" "	7,8	"
segavili	"	15,0	"	" "	7,2	"

Teravilja külvipind oli 87,48 ha.

Tunduvalt alanes kartulisaak, planeeritud 140 ts asemel saadi 86 ts/ha ja söödajuurvilja osas 250 ts asemel 161 ts/ha. Heinasaak oli hea: üheaastast heina saadi 32 ts ja mitmeaastast heina 39 ts/ha-lt.

Piimatoodang oli madal, plaanitud 1300 l asemel saadi 1000 l, aastalehmade arv 40.

Rahalist tulu tuli taimekasvatusest 5339 rbl. ja loomakasvatuse tulu oli 39882 rbl., kokku moodustasid rahalised tulud 47547 rbl.

Normipäeva tasu oli 0,33 rbl., 2,4 kg teravilja ja 1,0 kg kartuleid.

Põhivahendid moodustasid kolhoosi bilansis 152678 rbl., jagamata fondid aga 95338 rbl.

MTJ tegi kündi 36,28 ha, kultiveerimist ja äestamist

1 HRRA, f. 407, nim. 1, s.-ü 9, ll. 1-19

24,93 ha, teraviljapeksu 87,48 ha.

Sõnnikut kasutati	797	tonni
superfosfaati	10,86	tonni
fosforiiti	11,0	tonni
kaaliväetisi	7,37	tonni
lämmastikväetisi	2,28	tonni

Maakasutuses olid mõningad muudatused. Maa üldpindala moodustas 967 ha, sellest põllumaad 156,4 ha, heinamaid 327 ha, karjamaid 334 ha, metsa 33,6 ha.[1]

Teatud edasimineku kõrval esines palju kitsaskohti majanduselu korraldamisel. Ei rahuldanud enam väikese kolhoosi piiratud majanduslikud võimalused. Kahe aastaga oli põllumees põhiliselt üle saanud "oma talu, hobuse ja maa" individualismist, esialgu küll ainult järgmise astmeni - oma rahva ja küla kolhoosini. Elu aga nõudis mastaapide laienemist. Naabrid Lembitus mõtlesid samuti.

---

1) HRRA, f. 404, nim. k, S.-ü. 9, ll. 1-13

Lembitu kolhoos 1949 - 1951.a.

Piirsalu valla Kuijõe Mõisaküla talupojad kogunesid ühinemiskoosolekuks 31.märtsil 1949.a. Otsus oli kohe kindel, majandi nimeks valiti üksmeelselt meie kuulsa esivanema Lembitu nimi.

Lembitu kolhoosi juhatusse valitud seltsimehed jagasid ametid järgmiselt: esimeheks valiti Arnold Preibach, aseesimeheks Johannes Kruusmann, laekuriks Eduard Sutrop. Esialgsesse juhatusse kuulusid veel Hermiine Nurmik ja Johannes Kruusel. Põllundusbrigadirideks kinnitati Juhan Vessart ja Hermiine Nurmjõe, Loomakasvatusfarmi juhatajaks Elfride Kruusel. Brigaadides moodustati ka lülid. Lülivanematena hakkasid tööle Johannes Kruusel, Johannes Väikeveski, Joosep Põllaste, Osvald Saulep ja Eduard Sutrop. Kolhoosi arvepidajaks jäi Kalju Kruusel.[1] Kolhoosi kontor paigutati ümberasustatud August Türnpuu majja.

Kolhoosi siekorras kehtestati tööpäeva kestvuseks 1. maist kuni 1.septembrini kella 6-st hommikul kuni kella 21-ni õhtul, kusjuures üks tund oli ette nähtud keskhommiku ja 2 tundi lõunavaheaja jaoks.[2] Loomakasvatuses hakkasid lüpsjateks-karjatalitajateks Johanna Pribach ja Puline Saulep, sigadetalitajateks Jüri Jõesoo, karjaseks Juhan Hiis.

---

1 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.1

2 Sealsamas, l.5.

Esialgsed valimised nõudsid aga peagi redigeerimist. Nimelt oli juhatuse liige H. Nurmik sugulusvahekorras revisjonikomisjoni liikme Kustas Kruuseliga, seda aga põhikiri ei lubanud. Juhatus tegi ettepaneku valida oma koosseisu uueks liikmeks Aleksander Saulepi. Ka karjase kohale tuli peagi valida Elviina Tammel, noorloomade ja lammaste hooldajaks määrati Adele Teras.

Veidi hiljem kinnitati lüpsjateks-karjatalitajateks Juuli Allik ja Maria Jõesoo, haigestunud P. Saulepi asendajaks sai Aime Söödinurme.

Korraldamist ja hoolt vajasid eesti talupoja "põllumasinad" - hobused. Vanemtallimeheks määrati Jüri Jõesoo, tallimeesteks August Preibach ja Johannes Kruusel.

Kolhoosi majanduselu korraldamiseks oli vaja raha, mille üheks, esialgseks allikaks pidi olema sisseastumismaksud.[1] Need kehtestati järgmiselt:

Ühistatud vara kuni 200 rbl. sisseastumise maksu 20 rbl.
" " " 1500 " " " 25 "
" " " 2000 " " " 30 "
" " " 3000 " " " 35 "
" " üle 3000 " " " 40 "

Rahasummade paigutamiseks ja finantsoperatsioonide teostamiseks avati arveldusarve NSVL Riigipanga Eesti NSV Komtori Haapsalu osakonnas ja jooksev arve Eesti NSV Põllumajanduspanga Haapsalu osakonnas. Rahandusasjade ja raamatupidamise korraldamisel tuli lahendada jagamata fondide moodustamine ühistatud varandustest. Selleks tegi juhatus järgmise

---

1 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.8.

otsuse, milline esitati üldkoosolekule kinnitamiseks:[1]

"Otsustatakse ühistatud varanduse väärtus kanda kolhoosi tuludesse ja see arvata fondidesse:

Ühistatud vara

väärtus kuni 1000 rbl. jag. f. 25 %, osam. fond. 75 %

" " 2000 " " " 30 % " " 70 %

" " 3000 " " " 35 % " " 65 %

" " 4000 " " " 40 % " " 60 %

" " 5000 " " " 45 % " " 55 %

" üle 5000 " " " 50 % " " 50 % ."

Tootmise korraldamises kerkis vajadus ühistada kuure ja küüni, samuti ühistati väetised, sealhulgas ka mineraalväetis.

Põhilist inventari ühistamise tagajärjel oli järgmiselt:[2]

hobuadrad	- 40	õlehekseldajad	- 1
kultivaatorid	- 3	puutelgedega vankrid	- 2
heinaniidumasinad	- 5	raudtelgedega vankrid	-25
hoburehad	- 7	reed	-24
tuulamismasinad	- 2	rakmed	-25
kartulivõtmise masinad	- 2	detsimaalkaalud	- 1

Maad oli 1949.a. lõpuks Lembitu kolhoosil üldse 836,27 ha, sellest põllumaad 101,97 ha, looduslikke heinamaid 282,10 ha, karjamaid 297,05 ha, metsa 29,98 ha ja kõlbmata maad 117,17 ha. Müügikohustuste määramisel teravilja osas arvestati põllumaa tervikuna, aga loomakasvatusaaduste müügi puhul 690,70 ha.

---

1 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.8.

2 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.4, ll. 1-19

Esimese majandusaasta tulemustest taimekasvatuses annab ülevaate järgmine tabel:

Tabel nr. 13

Lembitu kolhoosi 1949.a. külvi-plaan ja saagid.[1]

Kultuur	tegelik külvipind ha	plaan ts/ha	tegelik saak ts/ha
talinisu	8,5	15,5	13,7
talirukis	2,0	15,0	9,7
suvinisu	7,07	11,5	10,9
oder	14,16	11,5	12,6
kaer	0,92	11,0	15,6
segavili	24,48	11,5	12,5
kartul	10,90	120,0	108,10
söödajuurvili	0,41	250,0	238,0
mitmeaastane hein	23	25,0	30,9
looduslik hein		15,0	8,2

Nagu tabelist selgub, kujunesid saagid suhteliselt heaks. Eriti peab hindama head heinasaaki, milline polnud hiljem enam kaua aega saavutatav, kuna kultuurheina külve ei tehtud ja heinamaade eest hooldus langes teisejärguliseks ülesandeks.

Piimatoodang oli planeeritud lehmalt 1800 l, tegelikult saadi 1000 l. Samuti ei täidetud riiklikku plaani veiste ja lehmade arvulises osas. Plaani järgi pidi olema aasta lõpuks veiseid 67, neist lehmi 44, tegelikult oli veiseid kokku 62, neist lehmi 38.

Tootmisel aitas kaasa MTJ 15,91 ha künniga ja 29,06 ha kultiveerimisega. Väetisi kulutati: sõnnikut 554 tonni, superfosfaati 27,5 tonni, kaaliväetisi 4,7 tonni ja lämmastik-

---

[1] HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7 ja 4, ll. 1-20

ku 0,415 tonni.

Tulu taimekasvatusest oli 789,71 rbl., loomakasvatusest 33422,84 rbl. Üldse oli rahaline tulu 34653 rbl. Tootmiskulud 10210 rbl., riigimaksud ja lõivud 2806 rbl., normipäevadele otsustati jaotada 12490 rbl. Normipäeva tasuks kujunes 1,36 rbl. raha, 2,80 kg teravilja ja 2,0 kg kartuleid.

Tootmise põhivahendid moodustasid 110487 rbl., jagamata fondid 69407 rbl.

Kolhoosiperre kuulusid esimesel tööaastal 27 perekonda kokku 64 inimesega, kellest tööjõulisi mehi oli 16, naisi 22, kõrges vanuses inimesi 11. Liikmeks oli astunud 49 inimest.

Taimekasvatuse kulutati 1949.a. 4903 normipäeva, loomakasvatuse 1865 normipäeva. Üldse kulutati planeeritud 8970 normipäeva asemel 9156 normipäeva. Tööst võttis osa 47 inimest, neist töötas loomakasvatuses 11.

Kuna endiste üksiktalupoegade ühistatud külvidega tehtud tööd läksid ühismajandile, siis otsustati sügiskünni, külvi ja teiste tööde eest arvestada tegijale vastavalt normidele normipäevi.

Rahalise kitsikuse ja kaubanduse puudulikkuse tõttu oli vajaka palju seadmeid ning vahendeid. Neid polnud sageli kaubandusvõrgust saada, ka puudus kolhoosil raha. Seepärast otsustati, et iga kolhoosipere annab majandile ühe uue või kaks vana viljakotti. Samal ajal aga tuldi oma liikmetele vastu võimaluste piirides. Paistab silma omapärane arvestussüsteem lehmade paaritamisel.[1] Juhatus otsustas:

"Võtta tasu iga kolhoosi pulliga paaritatud lehma pealt

---

[1] HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.12.

oma kolhoosnikult 5 rbl., naaberkolhooside liikmetelet 30 rbl. ja üksiktalupoegadelt 40 rbl."

Sigade paaritamisel kehtestati vastavatele kategooriatelettasumääradeks 5, 40 ja 50 rbl. Kolhoosnikel oli sageli ühismajandisse astumisel võlga. Kui tehtud laenudega oli ostetud sellist inventari, mis ühistati, siis kolhoos võttis laenu tasumise enda kanda. Nii otsustas Lembitu kolhoosi juhatus tasuda Richard Nirgi poolt hobuseostmiseks tehtud laenu 1050 rbl.[1]

Kui kolhoosnikel on vaja raha mitmesugusteks tasumisteks, siis tuli kolhoos vastu ja võimaldas soovijaile laenu. Nii said laenu Joosep Põllusta 75 rbl., Juhan Vessart 125 rbl., Marie Jõesoo 125 rbl., Juhan Hiis 75 rbl., Aliide Laahe 40 rbl., Eduard Einart 75 rbl., Richard Nirk 125 rbl.

Samal ajal on aga kolhoosi endal rahalisi raskusi riigimaksude tasumisega. Kollektiivi abistavat kätt aga tundis Juuli Allik, kellel iga päev tuli kooli saata 4 last ning temale laenati 160 rbl.

1949.a. sügisel tekkis real kolhoosnikel raskusi riiklike kohustuste tasumisega. Siis tuli juhatus neile vastu ja soovijaile maksti rahalist avanssi 0,7 rbl. ning ka 0,4 kg söögiteravilja normipäeva kohta.[2]

Näeme, et ühismajand tuli alati oma liikmetele appi, aitas üle saada kitsakohtadest. Ei tule aga arvata, et kõik laabus hästi, majandi töös esineb mitmeid lünki. Annab tunda tehnika vähesus, ka töökorralduses on puudujääke. Kõrgemate organite põhiline abi seisnes asjaajamise ja plaanide täit-

---

1 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.11.

2 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, ll.12–23.

mise kontrollimises, praktilise abi jäi väheseks.

Noore ühismajandi tegevuse suunamiseks tehti kolhoosis 1949.a. sügisel üksikasjaline kontroll. Sellest selgus, et saavutustele vaatamata on vaja veel palju asju korraldada. Loomakasvatuse 3. aasta plaani lehmade osas ei täidetud, kuna palju loomi tuli välja prakeerida ja osta uusi produktiivloomi. Kääbusfarm 15 kanaga mingit tulu ei andnud. Söödavarude nappuse tõttu tuli loomade ületalve pidamiseks kasutada kõiki võimalikke abinõusid: pikendada viimase võimaluseni lobmade väljasviibimist, kontrollida söötade ranget arvelevõtmist, üleplaanilise piima arvel osta juurde jõusööta, hästi remontida (soojustada) loomalaudad.

Oli ilmnenud töödistsipliini rikkumisi, eriti II brigaagi II lülis (lülivanem Eduard Sutrop). Süüdlastele otsustati teha noomitus. Tehnika ja tööjõud puuduse tõttu venis sügiskünd, seepärast pidi samaaegselt kartulivõtmisega igas lülis sügiskünnil olema 1 paar hobuseid.[1]

Otsustati nõuda poliitharidustöö tõhustamiseks suuremat abi Piirsalu valla täitevkomiteelt. Kuna valla täitevkomitee poolt kolhoosi määratud agitaator H. Nurmik ei olnud senini oma töösse täie tõsidusega suhtunud, tehti temale juhatuse poolt vali noomitus.[2]

1950.a.[3] tõi kolhoosile head ja halba. Mõningates majandusharudes oli edasiminekut, kuid tugevat elujõulist edasiliikumist polnud. Põhiliste saakidega võis rahule jääda. Talinisu saadi plaanitud 15 ts asemel 19,78 ts/ha

---

1 HRRA, f.411, nim.1, s.-ü.7, l.11.
2 Sealsamas, l.19.
3 Sealsamas, s.-ü.16.

Talirukist saadi plaanitud 13 ts asemel 16,45 ts/ha

Suvinisu 12 " 9,53 "

Otra 13,5 " 12,66 "

Halvem oli olukord ülejäänud kultuuride osas, sest kaera saadi 14 ts asemel 9,19 ts/ha, segavilja 12,5 ts. asmel 6,68 ts ja kartulit 130 ts asemel 84,34 ts/ha. Ebaõnnestus silokultuur: 100 ts asemel saadi 2,74 ts, seeeest aga sööda-juurvilja saadi 200 ts asemel 227 ts. Kultuurheina oli hästi, s.o. 31,77 ts/ha, aga looduslikku heina koristamine teoreetiliselt ei tasunud, sest 5,8 ts/ha pole ökonoomne.

Paranes ka piimatoodang, kuid plaanitud 1800 l asemel saadi siiski ainult 1333,36 l, kusjuures aastalehmade arv oli 44. Loomakasvatuses oli suurenenud aasta jooksul veiste arv 62-lt 92-le, lehmade arv aga 38-lt 44-le. Tööhobuseid oli 35. Seega täideti põhiliselt loomakasvatuse plaanilised ülesanded.

Väetiste kasutamine oli mõningal määral suurenenud. Mii kasutati sõnnikut 568 tonni, superfosfaati 28,5 tonni, kaaliväetisi 20,6 tonni ja lämmastikväetisi 1,44 tonni.

1950.a. kulutati taimekasvatuses 3936,43 normipäeva, loomakasvatuses 3694 normipäeva, üldse aga 13174,43 normipäeva. Seega oli tööde maht, eriti loomakasvatuses tunduvalt suurenenud. Tublilt olid töötanud mehed, kelledest 10 töötas üle neljasaja normipäeva, ka vanad andsid omalt poolt tubli panuse. 9 töövõimetut töötasid välja 2255 normipäeva. Loomakasvatuses töötavate inimeste arv suurenes 13-le. Üldse töötas kolhoosnikke 39.

Maakasutuse bilansis muutusi polnud. Taimekasvatuse tulu

oli 2719 rbl., loomakasvatuse tulu 46166 rbl. Muude kulutuste hulgas olid suured riigimaksud ja lõivud 13000 rbl., tootmiskulud 15244 rbl.

Normipäeva tasuks kujunes 0,64 rbl. raha, 3,10 kg teravilja ja 0,67 kg kartuleid.

Jagamata fondid moodustasid 74049 rbl., tootmise põhivahendid 118574 rbl.

Inventaribaas oli täienenud ühe naftamootoriga, mida kasutati vilja tuulamisel ja teistel töödel.

Võrreldes Kalevi kolhoosiga oli Lembitus olukord parem, töökäsi jätkus, kuid võrreldes Eesti NSV kolhooside keskmiste näitajatega, selgub, et Lembitu oli vabariigi keskmisest kolhoosist[1] tunduvalt väiksem. See tingis rahaliste vahendite piiratuse. Kahe aasta jooksul praktiliselt ühtegi suuremat ehitusalast ettevõtmist polnud võimalik asjlustada, tehti ainult tootmishoone jooksvat remonti. Majand ei osutunud elujõuliseks.

Valitsuse ja partei poolt soovitatud väikeste kolhooside ühinemine suurteks majanditeks leidis kohe poolehoidu ka Lembitu kolhoosis.

---

1 V. Matin, Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, lk.56.

Koidula kolhoos 1951 - 1952.a.

Piirsalu valla Kuijõe Vallaküla ja Mõisaküla moodustasid geograafiliselt teatud terviku. Neid ümbritsesid Piirsalu metskonna metsamassiivid.

Kaks naabrit Kalev ja Lembitu otsustasid ühineda. See mõte oli liikunud juba kaua aega. Kuna majandid olid oma tasemelt enam-vähem võrdsed, siis ei olnud erilisi vaidlusi nagu Ühistöö ja Piirsalu Külvaja vahel ühinemise küsimuses.

11.märtsil 1951.a. tulid Kuijõe Algkooli ruumidesse kokku kahe majandi töömehed ja otsustasid moodustada ühise kolhoosi. Nime valikul oli mitu ettepanekut. "Marat"poolt anti 2 häält, "Lembitu" poolt 30, aga "Koidula" poolt 32 häält. Seega oli nimi otsustatud. Esimeheks valiti Lembitu esimees Arnold Preibach, aseesimeheks Johannes Truuve, arvepidajaks Ants Raie. Juhatusse valiti Johannes Truuve, Johannes Kruusel, Joosep Põllaste, Ants Ahas, Hugo Ilves ja Aksel Verlin. Revisjonikomisjoni valiti Jakob Kruusel, Johannes Vessart, Osvald Saulep, Herminne Nurmik, Johannes Salum. Samuti valiti ühendamiskomisjon töönormide ühtlustamiseks ning väljatöötamiseks. Kolhoosi kontoriks jäi endine Lembitu kontor.

Ühinenud kolhoosis oli peresid 64[1], elanikke kokku 135, töövõimelisi mehi 29, naisi 33, kõrges vanuses inimesi 42.

---

1 HRRA, f.410, nim.1, s.-ü.5, l.1

Seega kogu kollektiivist 45 % oli töövõimelisi.

Kuna ühinemine oli toimunud kevadkülvi lävel, oli nüüd tööd-toimetust palju. Otsustati koostada 1951.a. tootmisplaan, kiiresti läbi viia ühendamine, varuda täiendavalt sööta ja seemet, korrastada põllutööriistad. Häid juhiseid selleks andis Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK(b)P KK otsus "Kolhooside, traktorijaamade ja sovhooside ettevalmistamisest 1951.a. kevadkülviks".[1]

Töökorralduses otsustati teha mõningaid muudatusi. Lehed pidid ilmuma tööle kell 7.oo, naised kell 8.oo. Põhjuseta puudumise korral otsustati karistuseks arvata maha 5 normipäeva ühe päeva eest, samuti keelati töölt kõrvalehoidjatel hobuse kasutamine kevadperioodil.[2]

Asjalik ja range suhtumine ühisesse üritusse paistab veelgi teistest otsustest. Nagu teisteski majandites, kerkis esile rühm eesrindlikke töötajaid, aga kujunes ka välja kolhoosi "valulaste grupp". Tublid töömehed Johannes Truuve, Jakob Kruusel ja Hugo Ilves kohustusid välja töötama aastas üle 500 normipäeva, samal ajal tõi rahvas esile halvustavalt Pauliine Niitu, Kustas Sildmaad, Loviise Ilvest, Johannes Rannikut ja Maria Kruuselit, kes ei võtnud pidevalt kolhoosi tööst osa.

Esialgses tootmisplaanis kavandatud ostudele lisaks otsustas kolhoos osta silopurustaja, hekslimasina, 3 kaevupumpa, 2 kaalu jne. Organisatoorsest tööst peab kindlasti märkima abistamiskassa loomist Aksel Verlini juhtimisel. Tootmises

---

1 HRRA, f.410, nim.1, s.-ü.3, l.4.

2 Sealsamas, l.6.

oli kasutusele võetud lisatasude maksmine, seda esijoones heinatöödel, kuna kolhoosnike isiklike loomade varustamine söödaga oli suur probleem.

Võrreldes teiste kolhooside juhatuste tegevusega paistab silma juhatuse liikmete vaheline tööjaotus. Nii oli vastutajaks põllumajanduse alal Hugo Ilves ja karjamajanduses A. Verlin ning Joosep Põllaste. Juhatuse üheks ülesandeks oli kahe endise majandi tegevuse kokkusulatamine ühtseks tervikuks. Enamus kollektiivist suhtus heaperemehelikult ühistöösse. Kollektiiv tööviljakust viib alla tehniline piiratus ja seepärast ei kujunenud esimese aasta saagid kuigi heaks. Muidugi pole õige kõiki vähese tehnilise varustatuse sööks ajada. Ka töökorralduses oli puudujääke.

Juhatuse tegevuses üheks ülesandeks oli avalduste läbivaatamine ja tööde käigu analüüs. Sageli tuli tööjõu nappuse tõttu avaldustele kirjutada "mitte rahuldada" Samal ajal aga töölt kõrvalehoidjaid tuli sundida ühismajandisse tööle. Suvel seadeti kategoorilised hoiatused Maria Sildmale, Adeele Terasele, Leonoora Kruusmannile, Puliine Miidule, Pauliine Tõnsule ja Loviise Ilvesele.

Juhtus mõnikord ka viltulaskmisi ajakirjanduses. Nimelt ilmus 23.augustil 1951.a. rajooni ajalehes "Stalinlik Tee" artikkel.""Koidula"kolhoosis vili juba pudeneb." Juhatus, läbi arutanud selle kritiseeriva artikli, leiab, et selles vastab tõele väga vähe. Viljapeksu alustati kolhoosis juba 17.augustil ja 23.augustil, mil ajaleht tõi arutatud artikli, oli kolhoosil juba uudseviljaga 2368 kg teravilja müüginormi täidetud. See fakt oli hoopis vastand ajalehe andmetele, et

kolhoos pole peksmistöödega üldse alustanud. Samuti oli kolhoosil juba pekstud suvivilja 15 tonni, kuid ajalehes kirjutati, et pole üldse suvivilja lõikugega alustatud.[1]

Et kolhoosis siiskikõik hästi ei laabunud, näeme juhatuse mitmest protokollist. 14.septembril 1951.a. juhatuse koosolekul võtab sõna töödistsipliini kohta jaoskonna zootehnik Omber, kes kritiseerib karjatalitajate lohakat tööd. Ei puhastata loomi ega lüpsta lehmi kolm korda päevas. Ei lasta sigu välja jalutama. Ta tegi juhatusele ettepaneku korrastada sigade jalutuskoplid lähemate päevade jooksul.

Juhatus tegi lüpsjatele ülesandeks, et loomad oleks koralikult puhastatud 3-4 päeva möödumisel ning järgmisest päevast alates teostada kolm korda lüpsmist. Eelnimetatud ülesannete täitmise kontrollimine panna veisefarmi juhatajale Hilda Annivalile."[2]

Mõni aeg hiljem kritiseeris ajaleht "Taebla Traktorist" olukorda loomakasvatuses ja selle kriitika pidi kolhoos omaks võtma. Otsekohe määrati konkreetsed ülesanded hoonete korrastamiseks. Karjatalitajate töötingimused olid rasked: endised sõnnikulaudad ei võimaldanud mingit mehhaniseerimist, tööpäev oli küllaltki pikk. Sellest tingituna oli puudus karjatalitajatest. Karjatalitajaks määrati juhatuse otsusega Marie Salmu.[3]

Et kõik kohtadele valitud isikud usaldust ei väärinud, näitab juhatuse protokoll 17.jaanuarist 1952.a.[4]

---

1 HRRA, f.410, nim.1, s.-ü.2, l.6.

2 Sealsamas, l.8.

3 Sealsamas, l.11.

4 Sealsamas, l.12.

Koosolekul arvustati teravalt kolhoosi naiskomisjoni senist tööd, kusjuures märgiti, et senine naiskomisjoni tegevus on olnud mõne liikme lohaka töö tõttu kolhoositöös takistajaks, veel enam - on olnud kolhoosile kahjustavaks tegevuseks. See ilmnes kujukalt naiskomisjoni esinaise Magda Kruuseli käitumisest, kes selle asemel, et aidata farmis tekkinud lubamatut olukorda lahendada, takistas juhatuse poolt määratud lüpsja tööd kiuslikult nii, et lüpsja lahkus üldse töölt. M. Kruusel vasikatalitajana hooldas ise loomi lohakalt ja korrapäratult. Samuti ei olnud naiskomisjoni liige lüpsja-karjatalitaja Rosalie Laan oma töödistsipliinirikkumistega eeskujuks, vastupidi, tekitas kahju kolhoosi ühiskarjale ja toodangule. Kolhoosi juhatus hoiatas nimetatud kolhoosnikke ja nõudis naiskomisjoni mõne liikme töö otsustavat parandamist.

Sekeldusi tõid mõningad kolhoosi arvel elada tahtvad nn. "ühe jalaga kolhoosnikud". Üheks selliseks oli Johannes Salmu, kes tahtis ja tegelikult ka läks omavoliliselt tööle Taebla MTJ-i. Kolhoosi juhatus asus seisukohale, et J. Salmu talitab kuritahtlikult. Ta kasutas kolhoosniku õigusi: raius omavoliliselt kolhoosi heina- ja karjamaalt metsa, raiekohti ära ei koristanud, söötis individuaallehma kolhoosi kultuurkarjamaadel, lukustas kolhoosi piimahoidla. Juhatus ei teinud takistusi tema lahkumiseks tingimusel, kui tema abikaasa Ella Prost ei astu kolhoosi liikmeks, siis võetakse temalt kõik kolhoosnikule ettenähtud õigused ja omavolitsemise peab ta lõpetama.[1]

---

[1] HRRA, f.410, nim.1, s.-ü.3, l.36.

Mõni aeg hiljem tuli see otsus ka täide viia. Mõningate suhtes noomitused ja hoiatused ei olnud küllaldaseks vahendiks. 3.novembril 1952.a. arutas juhatus lüpsja-karjatalitaja Rosalie Laane omavolilist tööltlahkumist, kes vaatamata eelmise koosoleku noomitusele polnud asunud oma töökohale. Juhatus otsustas karistada töödistsipliini rikkujat vastavalt sisekorra eeskirjadele 5 normipäeva maha arvestamisega. Peale selle kohustas farmijuhatajat koos revisjonikomisjoniga välja selgitama temale kinnistatud lehmadegrupi toodangu languse põhjused ja süüdlaselt kahju sisse nõudma kolmekordse turuhinna ulatuses.[1]

Esimesel aastal pärast ühinemist Koidula kolhoosiga ei kujunenud tulemused kuigi heaks. Saagid ei küündinud planeeritud tasemeni. Üheks põhjuseks oli kuiv suvi, samuti ka maaharimise puudulikkus. Plaani ja tegelikkuse vahekorda näitab tabel.

Koidula kolhoosi planeeritud
ja tegelik saak hektarilt

Tabel nr.14

Kultuur	plaan ts/ha	saak ts/ha
talinisu	15	10,28
talirukis	16	8,68
suvinisu	14	7,18
oder	16	7,80
kaer	14	6,22
segavili	16	8,55

[1] HRRA, f.410, nim.1, s.-ü.3, l.24.

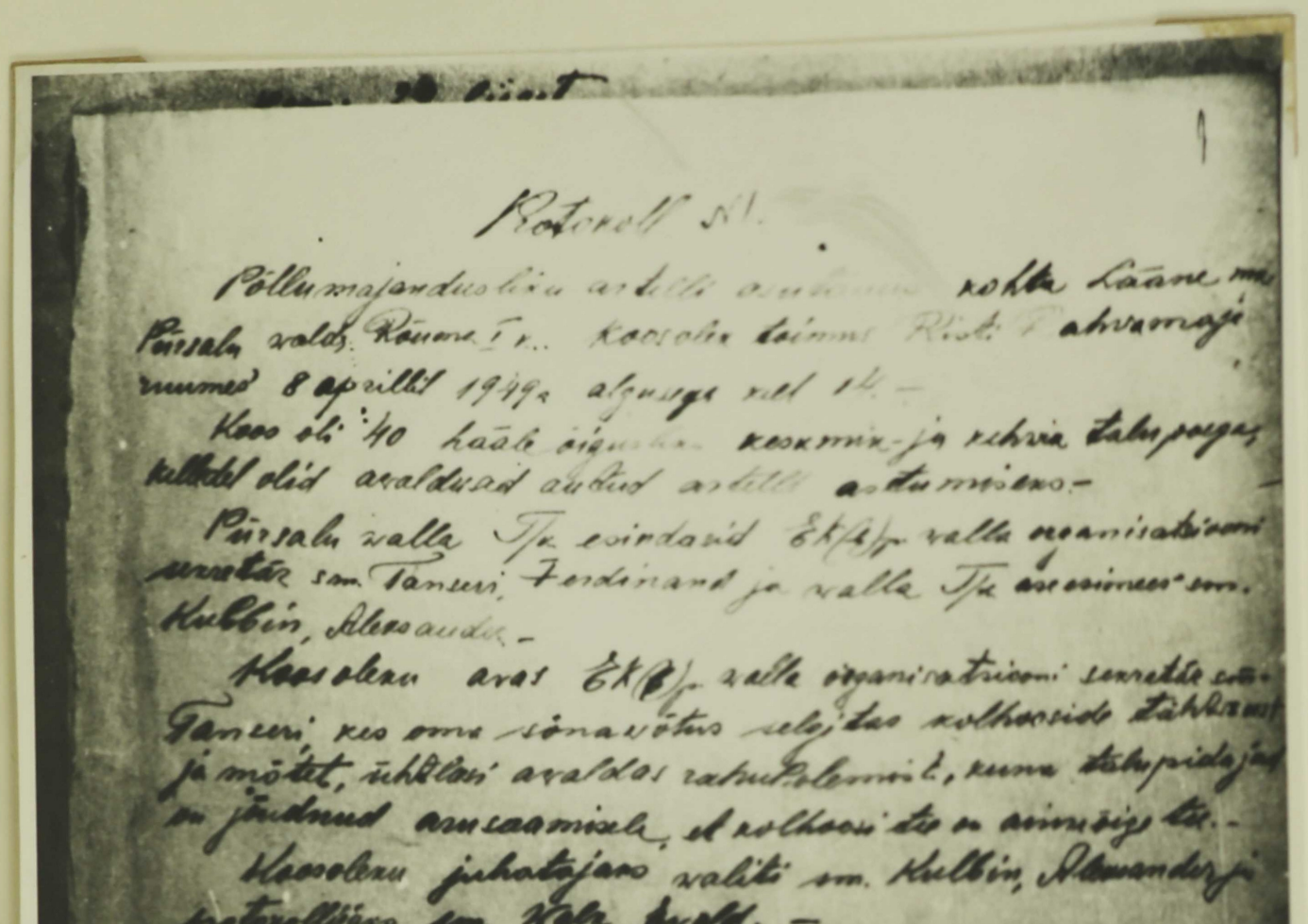
Üldse, oli teravilja külvatud 159,46 ha , sellest koris-
ti tegelikult 157,86 ha. Keskmine saak 15 ts/ha-lt asemel
oli 8,3 ts/ha-lt. Halb oli ka olukord kartuliga: plaanitud
150 ts asemel saadi 72 ts. Samasugune oli ka söödajuurvil-
jaga, sest 300 ts asemel saadi kõigest 84,8 ts hektarilt.
Heinasaak oli küll hea: üheaastast heina saadi hektarilt 54
ts ja mitmeaastast 25 ts, kuid oli siiski tekkinud suur
lünk söödabilansis. Aastalehmade arv oli 78,5 ja keskmine
toodang lehmalt 1163 l piima. Samuti ei täidetud loomakasva-
tuse plaani veiste osas. Plaan oli 220, tegelikult 211 ja
lehmade osas plaan oli 90, tegelikult 82.

Taimekasvatuse tulu saadi 10309 rbl., loomakasvatusest
84536 rbl. Riigimaksudeks ja lõivudeks läks 28282 rbl., toot-
miskuludeks 43006 rbl. Päevatasuks kujunes 0,17 rbl. rahas,
1,43 kg teravilja ja 0,5 kg kartuleid.

Tootmise põhivahendite maksumus moodustaa 268870 rbl. ja
jagamata fondid 193179 rbl.

Taimekasvatuses kulutati 11378 normipäeva, loomakasvatu-
ses 7929 normipäeva, kokku kulutati 26768 normipäeva. Tublilt
töötasid 20 meest ja 8 naist, kes aastas teenisid välja üle
300 normipäeva. Tööst võtsid osa ka 35 töövõimetut inimest
ja teenisid välja 5608 normipäeva. Loomakasvatuses töötas
35 inimest.

Nagu toodud andmetest selgub, ei andnud väikeste kolhoo-
side ühinemine madala tehnilise taseme juures küllaldast
efekti, sest kehtiv hinnapoliitika normikohustuste täitmisel
ei taganud majandile rentaablust. Selleks oli vaja korrigeeri-
da kehtivat suunda põllumajanduse juhtimisel ja planeerimisel.
Peagi hakkasid puhuma põllumajanduses uued tuuled.

Protokoll Nr. 1

Põllumajanduslikku ühistusse asutamise koosolek Rõuma talus Pärsala vallas Rõuma küla. Koosolek toimus Riisti [illegible] ühinemise nimel 8 aprillil 1949. a. algusega kell 14.–

Koosolekul oli 40 häält õigustavat kooskõlastus- ja rehvia Lahepeegas kellelgi olid arvatavad ühistu asutamise asutamisega.–

Pärsala vallas Tõe asutatud Ek(b)p valla organisatsiooni ühistu esimees Tammeri Ferdinand ja valla Tõe ühistu esimees esm. Kuldkin, Aleksander.–

Koosolekul arvas Ek(b)p valla organisatsiooni esimees Tammeri, et oma sõnavõtus selgitas kolhooside tähtsust ja mõtet, ühtlasi arvaldas rahulolemist, et meie talupidajad on jõudnud ühinemisele, et kolhoosi töö on ühinemise.–

Koosolekul juhatajaks valiti esm. Kuldkin, Aleksander ja protokollijaks esm. Vale Ivalt.–

Päevakord:

I. Põllumajandusliku ühistu asutamise põhikirja ettelugemine ja selle arutamine ning kinnitamine
II. Põllumajandusliku ühistu asutamise nime valimine.–
III. Kolhoosi juhatuse ja juhataja valimine.
IV. Revisjoni komisjoni valimine.–
V. Ühistu koosoleku sõlmimine valimine asutatud põhikirjale alla kirjutamiseks.
VI. Asutatud ühistu ühistamine komisjoni valimine.–

I.

Põllumajandusliku ühistu asutatud põhikirja luges ette esm. Tammeri selgitades ühistust iga põhikirja punkti, mis juures ühtlasi koosoleku poolt võeti vastu põhikirja II. jaos punkt 2, III jaos punkt 5, IV jaos punkt 8 ja VI jaos punkt 10 järgmiselt:

a). Kolhoosipere aia maad jätta kasutamiseks 0,20 ha.
b). Iga kolhoosipere jätta individuaalseks kasutamiseks 1 lehm, 1 noorloom ja 2 siga.–

Väljavõte Rõuma kolhoosi asutamise protokollist.
(HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.1.)

Fotok. I. Möldri

Rõuma kolhoos 1949.-1952.a.

Veidi hiljem teiste külade talupoegadest jõudsid ühismajandi loomise otsusele Rõuma küla talupojad. Koos olid nad käinud enne kolhoosi asutamist mitu korda. Küsimust oli kaalutud mitmest küljest, jaatava otsuse tegijate arv suurenes päev-päevalt.

Asutamiskoosolek toimus 8.aprillil 1949.a. Risti rahvamajas. Koos oli 40 keskmik- ja kehviktalupoega, kes olid andnud avalduse kolhoosi asutamiseks. Nõukogude ja partei töötajatest olid kohal Piirsalu valla täitevkomitee aseesimees sm. Aleksander Kulbin, EK(b)P vallaorganisatsiooni sekretär Ferdinand Tanseri. Koosoleku avas sm. Tanseri, kes oma sõnavõtus selgitas kolhooside tähtsust ja avaldas head meelt, et talupojad on jõudnud arusaamisele, et kolhooside tee on ainuõige. Koosoleku juhatajaks valiti A. Kulbin, protokollijaks Evald Valk.

Vaidlusi ei tekitanud põhikirja vastuvõtmine, Individuaalmaa suuruseks määrat 0,60 ha. Loomade pidamise ülempiiriks määrati: üks lehm, üks noorloom ja kaks siga. Aastase normipäevade miinimumiks määrati 120 päeva, sisseastumismaksuks 20 kuni 40 rubla. Üksmeelselt valiti kolhoosi esimeheks A. Kulbin. Juhatusse valiti Alma Tamre, Arnold Aava, Voldemar Loik ja Eduard Uussoo. Revisjonikomisjoni valiti Jakob Kiirats, Marta Kruus ja Juuli Loik.[1] Järgmisel koosolekul võeti

---

[1] HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.1.

vastu Alise Reinsalu, Heinrich Saliin, Harald Luhalaid, Lovise Tamjärv, Leena Tiisker, Alfred Remmo ja Minna Kilgas. Et majandi liikmed asja otsustavad täie rangusega, näitab fakt, et ei rahuldatud Juhan Treu, kui endise valgekaartlase avaldust. Samuti ei võetud vastu Villem Niiti, kes ise töötas artellis öövahina, aga lapsed olid töötamas Risti kooperatiivis.

Kevadtööde organiseerimisel oli kolhoosis täie töövõimega liikmeid 21, osalise töövõimega liikmeid 19, alaealisi 4. Hobuseid oli ühistatud 14, lehmi 10, mullikaid 2, sugupulle
1
1. Moodustati üks põllutööbrigaad, brigadiriks valiti Arnold Aava. Brigaadi kuulus kaks lüli Jakob Kiiratsi ja Eduard Uussoo juhtimisel. Karjafarmi juhatajaks valiti Aliise Reinsalu, tallimeheks Aleksander Nurkmaa. Aianduslüli vanemaks valiti Harald Luhalaid ning mesiniku amet pandi Jaan Viinamäele. Lähtudes tüüpeeskirjadest töötati üldkoosolekul välja põhiliste põllutööde normid, kusjuures neid tunduvalt vähendati tüüpeeskirjadega võrreldes, sest põllud olid väga kivised ja väikesed, hobused aga kannatasid alatoitluse all. Normide üksikasjaliseks väljatöötamiseks valiti eraldi komisjon, kelle poolt soovitatud normid pidi juhatus läbi vaatama ja siis esitama üldkoosolekule kinnitamiseks.

Noorel, äsjarajatud majandil oli ees palju probleeme. Riik andis omalt poolt palju toetust laenude ja tehnika alal. Kohe tekkis päevakorda uudis- ja söötijäänud maade ülesharimine. 1949.a. kevadel otsustati üles harida MTJ-i abiga vähemalt 10 ha sööti. Puudus oli seemneviljast. Seda otsustati

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.2.

laenata Riigi Teraviljasalvelt 4000 kg. Läks vaja 20000 kg superfosfaati, 10000 kg kaalisoola, 3000 kg lämmastikväetist. Nende ostmiseks oli vaja teha laenu 7000 rubla suuruses. Laenu oli vaja veel põllutööriistade muretsemiseks 1300 rbl. ja loomade ostuks 2700 rbl. Samuti hoonete remondiks 2000 rbl. ja inventari korrastamiseks 1000 rubla. Üldasjaajamise korraldamiseks otsustati teha 2000 rubla laenu.[1] Näeme, et nõukogude võim andis noortele kolhoosidele.laenu näol suurt abi majandusliku tegevuse organiseerimisel.

Töö organiseerimine takerdus esialgu ametliku tootmisplaani puudumise taha. Otsustati vana traditsiooni kohaselt täis külvata iga endise talumajandi põllud, millisel üksiktalupoeg ise kevadel oleks külvanud. Vaidlusi tekitas seisukoht, et iga pere külvaks ise oma endisele põllule. Lõpuks ikka otsustati seda teha brigaadiga ühiselt, kuid endise talu seemnega. Kaval ja tark mõte! Siis oled kogu aasta naabritel silma all, kui andsid kolhoosile halva seemne.

Teine huvitav asjaolu selgus normipäevade miinimumi määramisest. Oli kohe selge, et iga kolhoosi liige ei suuda mõnesugustel põhjustel täita seda miinimumi ning seepärast kehtestati nendele diferentseeritud norm.

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.4.

Tabel nr.15

Rõuma kolhoosi miinimumpäevade
norm ja selle täitmine 1949.a.

Jrk. nr.	Nimi	Normipäevade miinimum	Tegelik täitmine	Märkused
1	2	3	4	5
1.	Aleksander Kulbin	10 (otseselt tootmises)	274 (kokku)	Kolhoosi esimees, Piirsalu valla TK aseesimees
2.	Helmi Kulbin	30	90	
3.	Alma Tamre	120	andmed puuduvad	
4.	Eduard Tamre	120	300	
5.	Eduard Kruus	120	255	
6.	Marta Kruus	120	107	
7.	Eduard Uussoo	120	271	
8.	Marta Loik	15	152	vana
9.	Voldemar Loik	120	296	
10.	Alma Loik	120	152	
11.	Evald Valk	10	194 (kokku)	arvepidaja, invaliid
12.	Maria Loik	30	37	vana
13.	Arnold Aava	120	352	brigadir
14.	Erna Aava	120	andmed puuduvad	
15.	Juuli Hindeksoo	30	91	
16.	Alma Kruuspan	10	8	invaliid
17.	Hilja Kruuspan	120	177	
18.	Jüri Reetamm	-	-	invaliid
19.	Anna Reetamm	30	124	vana
20.	Erich Kiirats	50	41	aidamees, valla kult.-harid, insp.
21.	Helga Kiirats	120	168	
22.	Jakob Kiirats	100	228	vana
23.	Elvine Kiirats	120	234	
24.	Aleksander Nurkmaa	120	283	
25.	Liisa Hanga	60	42	haige

1	2	3	4	5
26.	Lisete Koidik	120	206	
27.	Liisu Ooma	-	-	vana
28.	Lulide Loik	120	184	
29.	Helene Peekmann	120	308	
30.	Juuli Luhalaid	-	-	haige
31.	Harald Luhalaid	30	31	raadiosõlme juh.
32.	Marie Mandre	60	106	oma haige mehe hooldaja
33.	Leena Päärson	-	-	vana
34.	Leena Heina	30	86	vana
35.	Pauline Saliin	120	253	
36.	Heinrich Saliin	120	15	
37.	Alfred Remme	30	7	töötab artellis
38.	Maria Remma	120	155	
39.	Juuli Kaljuvee	30	46	vana
40.	Jaan Viinamägi	40	58	vana
41.	Alise Reinsalu	120	234	
42.	Lovise Tammjärv	100	144	hoolitseb ema eest
43.	Leena Tiisker	-	10	vana
44.	Minna Kilvas	120	308 [1]	

Põline talupoeg pidas kevadist külvitööd tähtsaks ja pidulikuks. Arvestades seda tava, määras üldkoosolek esimese külvi eest vastutavateks külvajateks Eduard Tamre, Eduard Uussoo, Jakob Kiiratsi, Lovise Tammjärve ja Voldemar Loigu.

Võrreldes Piirsalu valla teiste kolhoosidega kujunes üldises asjaajamises ja töökorralduses mõnigi asi erinevalt, näiteks šeflusvahekord asula lasteaiaga. Lasteaia juhataja sm. Ots, kes oli aktiivne töötaja, organiseeris kolhoosi

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.6.

naiskomisjoni, eesotsas Hilja Kruuspani, Alma Tamre ja Marta Kruusiga. Kui lasteaia lahtiolekuaeg ei olnud kolhoosnikele vastuvõetav, siis astus sm. Ots samme selleks, et senist korda muuta. Samuti oli ta nõuandjaks kolhoosi kontori ruumide kujundamisel. Kolhoos omalt poolt aitas lasteaeda puudega varumisel ja veol.

Ühismajand arutas oma esimest tootmisplaani 22.mail 1949. Kohal oli 68 liiget. Üks jäi hääletamisel erapooletuks, ülejäänud olid hääletamisel plaani poolt. Tootmisplaani põhinäitajad on ära toodud tabelis.

Tabel nr.16

Rõuma kolhoosi tootmisplaan
1949.a.

Kultuur	Külvipind ha	Saak ts/ha-lt	Kogusaak ts
Suvinisu	5,6	14	77
Oder	5,4	14	75,6
Kaer	14	14	196
Kartul	4,8	165	1287
Söödajuurvili	1	300	300

1949.a. lõpuks omada 27 veist, seal hulgas 18 lehma. Sigade arv aasta lõpuks pidi olema 18, lammaste arv 7 ja kodulindude arv 100. Piimatoodang lehma kohta aastas pidi olema 1800 kg.[1]

25.juunil 1949.a. arutati täpsustatud tootmisplaani. (Kahjuks pole tootmisplaan ja aastaaruanne 1949.a. eest säilinud.) Protokollist saab järgmised andmed: aastatulu planee-

---

[1] HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.10.

riti 49866 rbl., kapitaalmahutusteks 12820 rbl., laenu tasuda 5625 rbl., riigilõivudeks ja maksudeks 1875 rbl. Tootmiskuludeks planeeriti 14700 rbl., tööpäevadele jagada rahalist tulu 20643,53 rbl.[1]

Kolhoosi maabilanssi kuulus 427 ha, sellest põldu 66,23 ha, heina- ja karjamaad 288 ha, kõlbmata maad 42,26 ha, metsa 18 ha.

Võetud kohustuste täitmisel astus kolhoos sotsialistlikku võistlusse Piirsalu valla teiste kolhoosidega. See võistlus kujuneb Rõuma kolhoosile edukaks. Nimelt saab ta töötulemuste eest valla täitevkomitee rändpunalipu.

Suured perspektiivid seadis kolhoosi ette NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee määrus kolhooside ja sovhoosside ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan (1949 - 1951). Selle plaani läbiarutamisel konstateeriti kevadkülviplaani 120 %-list täitmist. Pealegi oli kevadkülv läbi viidud ligi kolm nädalat varem, kui üksiktalupojad varem suutsid. Plaani projekti toetas kolhoosi eesrindlik töötaja Eduard Tamre, kuid ta rõhutas, et tuleks käsile võtta uudismaade ülesharimine ja kultuurrohumaade rajamine. Vana põllumees ütles õieti!

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.14.

Tabel nr.14

Rõuma kolhoosi loomakasvatuse plaan.[1] a. 1949-1951

	1949	1950	1951
Veised	34	50	65
neist lehmi	22	30	36
Sigu	18	25	40
neist emiseid	3	4	6
Lambaid	12	30	55
Kodulinde	100	300	400
Piimatoodang ühelt lehmalt	1800	2200	2500
Varuda koresööta	220 t	360 t	480 t
sellest heina	140 "	200 "	280 "
Valmistada silo	100 "	160 "	230 "

Kavandati üksikasjaline plaan söödabaasi laiendamiseks ja tootmishoonete ehitamiseks. Moodustati neli farmi. Juhtideks määrati - veisefarmi Hilja Kruuspan, seafarmi Minni Kilvas, lambafarmi Liisa Anga ja kanafarmi Helmi Kulbin.

Et olemasoleva karja- ja hobusekontingendi parandamiseks oli vaja teha palju tööd, näitab väljavõte üldkoosoleku protokollist 29.juunil 1949.aastast.[2]

"Üldkoosolek otsustab mõned vanad ja väga viletsad hobused ära müüa.

1. Hobune "Villu" nr.5, sümdinud 1922.a. 27 a. vana
2. " "Priku" nr.11, sündinud 1919.a. 30 " "
3. 3. " "Valge" " 3 " 1922.a. 27 " "
4. " "Ants" " 15 " 1925.a. 24 " "

Siis veel hobune "Maksi", nr.23, sünd.1932.a. On vana 17 aastat, on ka vana ja haiglane, tuleb ka ära müüa."

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, ll. 21-23

2 Sealsamas, l.23.

Tõuaretuse võeti suund: lehmadel eesti punasele karjale, sigade osas - suur valge tõug, lammastel jäi valik shropshire tõule ja kanadel valgele leghornile.

Peagi kerkib päevakorda kolhoosi piiride ühtsustamine. Üldkoosolek pöördub valla täitevkomitee poole, et Anatoli Tserarev, Rudolf Trummalt, Anna Voodlep, Madis Kosk, Jaan Põldmaa, August Senno, Salme Kikson, Aleksander Krause, kes omavad üksiktalu või maad, millised lõikuvad kolhoosi piiridesse, kolhoosi mitteastumise korral ümber paigutada reservmaadele.[1]

Nagu teisteski kolhoosides, toimusid liikmete hulgas teatud muudatused. Osa ei tahtnud enam töötada neile usaldatud tööpostil, teised aga soovisid hoopis lahkuda. Tuli ka juurde uusi liikmeid.

Juhatuse liige Eduard Uussoo andis avalduse, milles ta soovis juhatuseliikmest ja lülivanema töökohalt lahkuda. Ta vabastati ainult lülivanema kohalt. Jakob Kiirats palus ennast vabastada lülivanema ja revisjonikomisjoni liikme kohalt, kuid vabastati tedagi ainult lülivanema kohalt. Kolhoosist tahtis lahkuda Valentina Atso, keda ka lubati. Elvina Niidi avalduse kohta loeme: "... ta palub ennast kolhoosi tööst vabastada, sellega on arusaamatu tema soov ja temal tuleb uus avaldus kirjutada selgemalt ja siis edaspidi tema avaldus otsustada."[2]

Kui aga mõni juhtivatest töötajatest ei tulnud tööga toime, siis vahetati ta välja. 9.nov. üldkoosolekul 1949.a.

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.14.

2 Sealsamas, l.49.

otsustati: "... arvestades praeguse karjabrigadiri sm. Kruus-pani, H. loidust ja saamatust oma kohuste täitmisel, otsustas üldkoosolek valida uue karjabrigadiri, kelleks üles seati ja ühel häälel valiti Alma Loik."[1]

16.oktoobril 1949.a. kuulati esimehe A. Kulbini aruannet tööde käigu kohta. Selgus, et tööd saavad peagi korda. Kartulid olid võetud, vili masindatud. Oli vaja veel lõpetada söödajuurvilja koristamine ja sügiskünd. Samas kurtis A. Kulbin, et kolhoosi juhatus tegutseb loiult, jättes kogu korralduse esimehe mureks.[2]

Riik korraldas mitmed kursused kolhoosi juhtiva kaadri teadmiste täiendamiseks. Kolhoosi esimeeste ühest kursusest võttis osa ka A. Kulbin. Esimehe kohustetäitjaks valiti Voldemar Loik.

Esimese ühiskülvi aasta lõpul organiseeriti pidulik koosviibimine naiste komisjoni poolt.

Ametlik aastaaruande läbivaatamine toimus 29.jaanuaril 1950. Kolhoosi aastaaruande kandis ette raamatupidaja sm. Valk. Tulude-kulude osas leiti, et on tehtud veidi (11,18 rbl.) ülekulu, kuna esimesel kolhoosiaastal olid vältimatud telefoni sisseseadmine ja mitmesuguste käsiraamatute soetamine. Esines veel teisigi ülekulutusi, kuid koosolijad pidasid neid vajalikeks ja aruanne kinnitati. Valla täitevkomitee esimees sm. Valker võttis koosolekul sõna ja teatas, et mõnedes naaberkolhoosides on tasud normipäevade eest hoopis väiksemad, et kolhoosi majanduslik jõukus kasvaks ainult siis,

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.35.
2 Sealsamas, l.30.

kui kõik põllutööd teha kõrgel agrotehnilisel tasemel.

Aeg-ajalt esines ka "jüripäeva" avaldusi. Nii oli päevakorras Elviina Niidi lahkumisavaldus. Kolhoosi otsuses lubakoti teda ka väljaspool kolhoosi tööl käia, kuid kolhoosis kohustati tegema aastas 50 päeva. Lahkumiseks luba ei antud. Hiljem selgus, et E. Niit ei teinud ettenähtud 50 päevagi ja ta heideti kolhoosist välja. Heinrich Saliin ei võtnud kolhoosi tööst osa. Tema kuulutati tööpõlguriks ja tehti talle nooomitus.[1] Need olid üksikud, kes Rõuma kolhoosis vedasid ühiskoormat viltu. Enamik aga töötas kohusetruult. Sellest annab hea ülevaate lehekülgedel toodud andmed normipäevade väljatöötamise kohta. Näeme, et kohustusliku miinimumi normipäevi töötasid välja peaaegu 100 % kolhoosnikke. See on kõige paremaks mõõdupuuks töössesuhtumise hindamisel. Rõuma kolhoosi pere tubli töö ei jäänud märkamatuks naaberkülade üksiktalupoegadele. Nende mõttelaadis hakkas kujunema otsus kolhoosi astumiseks.

Terve aasta olid maabrite elu ja tegevust vaadanud üksiktalupojad Nõmme ja Jaakna külades. Ka nende otsus langes kolhoosi kasuks. 26.märtsil 1950.a. toimus üks suuremaid koosolekuid. Kolhoosi liikmeiks astus enamik nimetatud külade talupoegi. Tere on lugeda koosoleku protokolli, töömeeste asjalikku hinnangut senisele tööle ja uutele liikmetele. Selgitava sõnavõtuga esines valla põllumajanduseosakonna juhataja sm. Kivi, kes tõi esile suuremate kolhooside eelised. Et Nõmme ja Jaakna külas oli palju väikesi majapidamisi ja

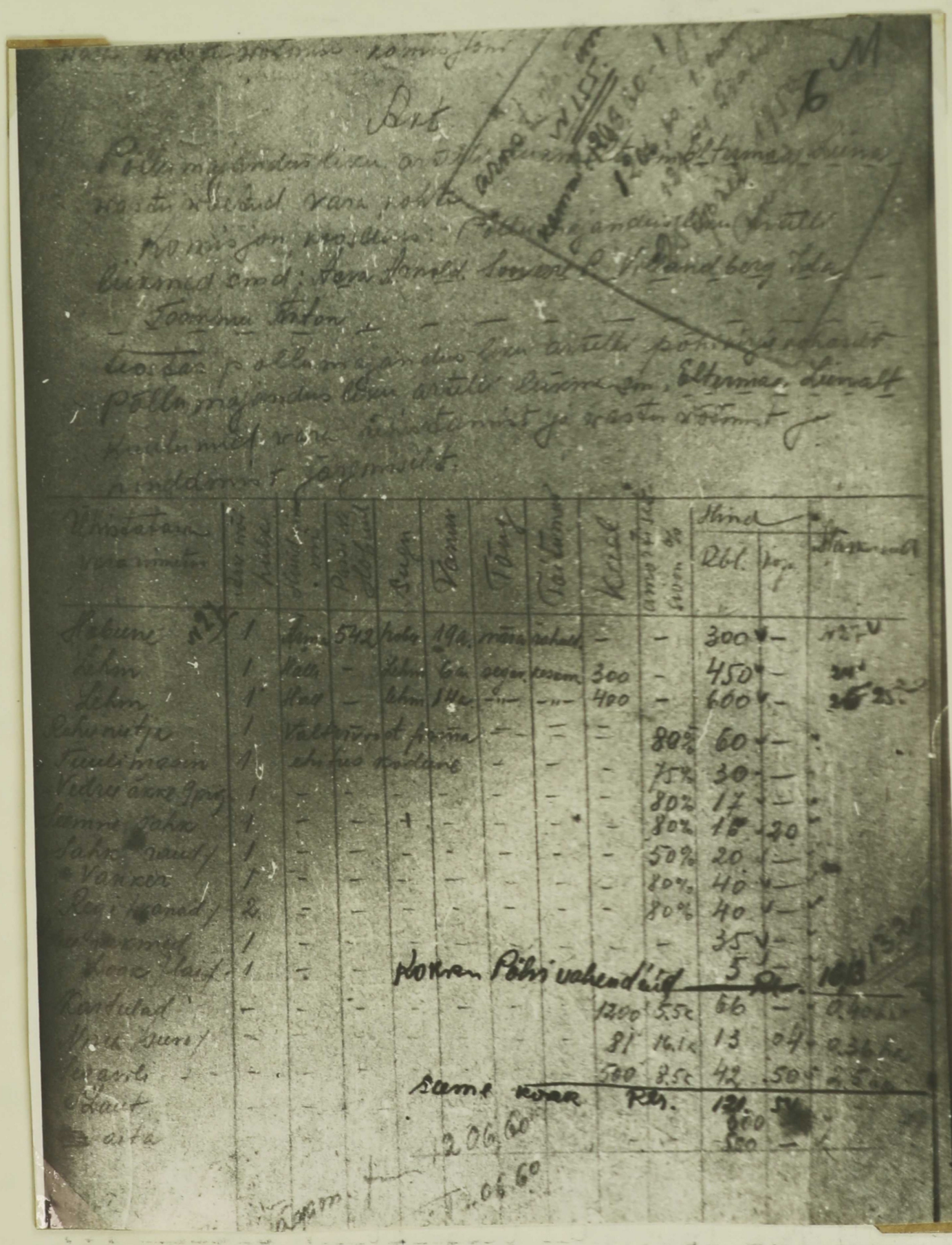
---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.49.

Talupoeg oli sellise põlluga tagajärjetult jõudu proovinud, kuid . . .(Nõmme küla)

Foto O. Müüripeal, 1968.

... leidis väljapääsu kolhoosi astumises (HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.30, l.6.)

Fotokoopia I. Möldri.

seal omaette kolhoosi rajada poleks otstarbekas, sellepärast soovitas ta nende külade talupoegadel astuda Rõuma kolhoosi. Valla täitevkomitee esimees sm. E. Valker tegi kokkuvõtte valla kolhooside tööst ja märkis, et Rõuma kolhoos on vallas esikohal normide ja plaanide täitmisega, et kolhoosile kuulub valla rändpunalipp. Töödistsipliin on hea. Valla partorg, sm. Suvi tuletas meelde põhikirjast kinnipidamise vajadust.

Koosoleku juhataja Eduard Kruus pani esimese avaldusena hääletusel Kustas ja Liisi Luuri oma. Sm. Valk rääkis, et töökamaid inimesi ümbruses polegi, nagu on Luuri perekond. Nii nad võetigi ühel häälel kolhoosi liikmeks vastu. Priidik ja Juuli Tuutmaa kui tublide inimeste kohta anti ka kiitev hinnang ja nad võeti ühel häälel kolhoosi vastu. Kolhoosi võeti veel hea atestatsiooniga Helene ja Aliide Sirelid, Johannes Soom, Johannes Maapere, Aliide Maapere, Anna Teesalu, Helene Turbal, Elise Reinsalu, Maria Reinsalu, Leena Ilumäe, Marie Hollas, Amalia Villanberg, Leena ja Priidik Sooveer, Maria Müür, Maria ja Priidik Pikver, Maria ja August Põllumäe, Katerina Tuutmaa, Juuli Birkenblatt, Aliine Sõitja, Ida ja August Villandberg, Elisabet ja Priidik Taumann, Elviina Ainjärv, Liina Heltermaa ja Liina Altpuu.

Jaakna ja Nõmme küla talupoegadele antud head atestatsioonid kolhoosi astumisel polnud mitte kihtsalt sõnade tegemine. Nendest kujunes tubli töökangelaste plejaad, keda korduvalt seatakse teistele eeskujuks.

1950.a. aprillikuus võeti kolhoosi liikmeks vastu Mike küla talupojad Ester Ainjärv, Leena Abel, Helga Filimonova, Riina Kruusvee, Julius Lütsepp, Jaan Schünberg, August Ain-

Rõuma kolhoosi õhuhatusele.

Palun minul Aline Sõitjat, Jaakna külast Saare talu maaalaga Rõuma kolhoosi liikmeks vastuvõtta. Saan asuda täitma kolhoosi kohustusi.

A. Sõitja

22.03.50a.

A. Sõitja avaldus kolhoosi astumiseks
(HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.29, l.8.)

Fotokoopia I. Möldri, 1968.

Kolhoositöö eesrindlane A. Sõitja koduseid talitusi tegemas.

järv, Helene Heinla, Helene Sarapuu, Matilde Künnap, Priidik Sarapuu, Marie Metsalu, Maria Avion, Marie Karing. Täiendavalt valiti juhatuse koosseisu Priidik Soover ja Ida Villandberg. Revisjonikomisjoni täienduseks valiti Priidik Taumann ja Maria Hollas.

Rahuldamata jäeti Priidik Kaaringu ja Peeter Peitre avaldused, kuna viimased töötasid väljaspool kolhoosi. Näeme, et üksiktalupoegade hilisem astumine kolhoosi tekitas ühismajandis teatud disproportsiooni, seepärast, et valitsuse poolt oli antud nõusolek Mike küla talupoegade vabastamiseks normikohustustest esimesel kolhoosi astumise aastal. Samuti otsustati üldkoosolekul: "... maaga seotud kodanike vastuvõtmine kolhoosi "Rõuma" liikmeks ajutiselt seisma panna, kuni külvitööd on lõpetatud".[1] Seega oli 1950.a. kevadtöödeks "Rõuma" kolhoosi liikmete üldarv 69. Pärast kevadtööde lõppemist astusid kolhoosi liikmeteks August Künnap, Aleksander Peitre, Pauline Valbet ja täitevkomitee esimees sm. E. Valker.

Kolhoosipere poliitilist aktiivsust näitas ühinemine üle-maailmse rahupooldajate kongressi üleskutsega. Kolhoosi liikmed reageerisid meie riigi päevasündmustele, kiitsid heaks Kuibõševi ja Stalingradi elektrijaamade ehitamise otsused. Aktiivselt võeti osa ka valimistega seotud üritustest. Esitati omalt poolt esindajad valimiskomisjonidesse ja seati üles kandidaate.

Mike, Jaakna ja Nõmme küla talupoegade astumisega kolhoosi suurenes kolhoosi maafond umbes 3 korda. See tegi mit.

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.55.

meid korrektiive tootmise organiseerimisel.

Tabel nr.18

Rõuma kolhoosi maakasutuse
bilanss 1950.a.

Üldse maad	1319,36 ha
Sellest põllumaad	214,48 "
Looduslikku heinamaad	521,90 "
" karjamaad	421,98 "
Metsa	39,56 "
Teravilja saaduste müügikohustuste määramise puhul	178,01 "
Loomakasvatuse saaduste puhul	1161,95 "

Kuna varade ühistamise akte pole säilinud, saab siiski 1950.a. kasutusel oleva põllumajandusliku inventari kohta kevadkülviks ettevalmistamise kontrollimise aktist 4.aprillist 1950[1] ja 1950.a. tootmisplaanist[2].

Andmete erinevus mõningate põllutööriistade ja ka hobuste osas on tingitud kontrollimiseakti pealiskaudsusest, kuna sinna märgiti töödeks vajalik inventar, kuna tootmisplaanis võeti arvesse aga kogu olemasolev inventar. Seda arvamust kinnitab kolhoosi sepp Eduard Tamre. Kohaliku elanikuna ja sepana oli tal ülevaade ühistatud inventarist. Sellega võib arvestada 1950.a. tootmistegevuses kasutatavaks inventariks 1950.a. tootmisplaanis nimetatud üksused.[3]

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.25, l.38.

2 Sealsamas, s.-ü.27. l.6

3 Eduard Tamre suulised mälestused.

Tabel nr. 19

Ülevaade Rõuma kolhoosi materiaal-tehnilisest baasist ja tööjõust 1950.a.

Inventar, tööjõud	kevadkülviks ettevalmistamise kontrollimise aktis	1950.a. tootmisplaanis
Adrad	13	23
Kultivaatorid	5	5
Vedruäkked	2	2
Siksakäkked	3	3
Libistajad	1	1
Muldamisadrad	2	2
Vaheltharijad	3	3
Külvimasinad	2	2
Rullid	5	5
Vankrid	22	43
Hoburakmed	18	18
Kolgid	21	21
Tengid	4	4
Viljalõikajad	1	1
Niidumasinad	7	14
Rehepeksugarnituur ühes mootoriga	2	2
Hobuseid heas toitumuses	4	andmed puuduvad
" rahuldavas "	12	" "
" nõrgas "	3	" "
seal hulgas tööhobuseid	17	" "
Regesid	38	
Inimesi põllund.-brigaadides		21 meest, 42 naist 5 alaealist
segafarmis		10 naist
Juhtiv personal		3 meest, 3 naist
Üldse kolhoosis		28 meest, 55 naist 5 alaealist

Koostati üksikasjalik tootmisplaan. Taimekasvatusest annab ülevaate järgmine tabel.

Tabel nr. 20[1]

Rõuma kolhoosi külviplaan 1950.a.

Kultuur	Pindala ha	Märkused
Talivilja	20,11	1949.a. külv
kartul	19,0	
suvinisu	6,0	
oder	8,0	
hernes	1,0	
lina	1,5	
kaer	8,0	
segavili	23,0	teraks ja heinaks
kesa	15,0	

Selleks eraldati vajalik seemnefond ja väetised. Hiljem suurendati kartuliplaani 9 ha võrra ja nõuti söödajuurvilja ja köögivilja kasvatuse laiendamist. Tootmisplaani üksikasjalikul läbiarutamisel tekkis kolhoosnikel kahtlus, kas ollakse suutelised täitma plaanis ettenähtud rühvelkultuuride plaani 25 ha, kuna vaheltharimine nõuab palju tööjõudu. Köögiviljade seemneid saadi kohalikust kooperatiivist osta ainult 25 % ulatusesl Ka teravilja kasvatuse osas oli uues plaanis veidi üle pakutud. Selles leiti väljapääs uudismaade ülesharimises. Karjatalitaja P. Saliin nõudis karja varustamist paremate söödamaadega. Tuli sisse seada sööda külvikorrad: "... ega muidu see piimajõgi, 70000 liitrit piima ei jõua minu lüpsikust läbi joosta."[2]

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.27, ll. 1-9

2 Sealsamas, s.-ü.8, l.57.

Koostatud tootmisplaan kinnitati üldkoosoleku poolt, kus-juures rõhutati vajadust müüa liha ja piima turul kõrgemate hindadega ning sellel teel suurendada kolhoosi sissetulekut, seega ka normipäeva tasu rahalises arvestuses. Rahalisi tu-lusid planeeriti 69131 rbl., sellest maksude maksmiseks 12910 rbl., tootmiskulutusi24538 rbl. Eraldamised jagamatu fondi täienduseks 15 % tuludest, kapitaalmahutusteks 36892 rbl. pluss veel pangast laenu teha kapitaalmahutusteks 6000 rbl. Tootmisvajadusteks ja lühiajalist laenu oli tootmisplaa-nis ette nähtud teha vastavalt 19000 ja 2000 rbl. Üldkoosolek pani südamele, et normipäevade kulutustes olla võimalikult kokkuhoidlik, sest sellega saab tunduvalt tõsta normipäevale jagamisele tuleva saaduste kogust.

Kavandati ka juba kolhoosi keskuse kujundamist. See oli välja töötatud Läänemaa TK Põllumajandusosakonna ehitustehni-ku kaasabil vastavalt valla komisjoni soovitustele. Kolhoosi keskuse kavas oli ette nähtud peakeskus praeguse brigaadi keskuse lähedusse Rõuma I külas. Selleks eraldati administra-tiivsektori jaoks maa-ala 5 ha ja tootmissektorile 17 ha ja elamusektori alla umbes 50 kolhoosi perele ca 26 ha. Nähti ette ka abikeskus, mis pidi kujunema Nõmme külasse umbes 30 kolhoosipere jaoks.

Kevakülv viidi läbi edukalt. Enamiku kultuuride osas ületati plaan. Tublisti töötasid kolhoosnikud Nurkma, Kreis, Tamre jt. Kui MTJ-i traktorist tegi kvaliteediga kündi, siis kanti see rahva nõudmisel ka vastuvõtmise akti mitterahulda-vana. Vaatamata teatud edusammudele oli kolhoosil siiski rahalisi raskusi. Sageli figureeris päevakorras laenude tege-mine, sest tootmist oli vaja korraldada suurmajandi mastaabis.

Vajaka oli mitmetest seadmetest, vaja oli hädasti teha maaparandust.

1950.a. töödega jõuti põhiliselt õigeaegselt toime tulla. Ilmastik takistas juurvilja ja kartulite koristamist, lisaks sellele leidus ka inimesi, kes ei olnud südamega töö küljes. 1950.a. üldkoosolek 19.novembril taotles rajooni TSN TK-lt ümberasustatud inimestele kuulunud "Koopa" maja andmist kolhoosi bilanssi, sest kolhoosi on juurde tulnud uusi liikmeid väljapoolt kolhoosi, aga kolhoosil pole neile anda korterit.[1]

Ühelt poolt tore oli tunnustus, et liikmete arv suureneb, teiselt poolt oli see esimene signaal, et majandi jõukuse kasvuks on vaja tublit tööjõudu, kellele on vaja head korterit. Nõnda kerkis korteriprobleem päevakorda juba 1950.aastal ja on püsinud senini. Vaja ehitada! Kolhoos vaatamata raskustele tuli vastu oma eesrindlikele liikmetele ja andis neile avanssi riigilaenu tasumiseks.

Asjalik, kohati päris käre ja kriitikarohke oli 1950. aasta aruande kinnitamise koosolek.[2] Juhatuse esimees A. Kulbin esitas kolhoosi aastaaruande, kusjuures ta mainis mitmete kolhoosnike poolt väljatöötatud normipäevade arvu. Selgus, et mõned kolhoosnikud, kes olid välja töötanud normipäevade miinimumi, arvasid, et sellest piisab kolhoosi tööks. Rohkem nad kolhoosi tööst süstemaatiliselt osa ei võtnud. Esimees tõi näitena augustikuu, millal normipäevade hulk 2454, aga septembris langes see 1458-le ja oktoobris koguni 1229-le. See langus tekkis sellest, et septembris-oktoobris, kui oli

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.74.

2 Sealsamas, ll. 83-89

tegemata palju pakilisi töid, hoidusid paljud kolhoosnikud tööst eemale. Edasi selgitas esimees saakide kujunemist. Talivilja osas saak oli 2 ts vähem planeeritust. Seda põhjustasid juurdetulnud eratalude halvasti haritud põllud. Ka suveviljadega oli asi räbal. See osa vilja, mida jõuti õigel ajal enne vihma koristada ja kokku vedada, andis normaalse saagi. Aga suurem osa suveviljadest, mida koristati vihma ajal, kui aunad jäid sügisvihmade kätte, andis suured saagikaod. Segavilja saak langes isegi 5,40 tsentnerini ha-lt plaanitud 13 tsentneri asemel. Osa kartuleid jäi vee alla. Üldine karttulisaak oli 78,56 ts plaanitud 140 ts vastu, juurvilja osas aga 174,54 ts plaanitud 200 ts vastu. Toidujuurvilja kasv oli hea, ületas planeeritud saagi isegi 7 ts võrra. Põlluhein ületas plaanitud saagi vähesel määral (0,72 ts), kuid metsaheina saak jäi minimaalseks, 4,2 ts piiridesse. Silo valmistati 716 ts, sellest enamik 4,16 ha pindalalt. Lina osas külvi- ja koristusplaan täideti, aga saak kiu osas oli 0,21 ha-lt plaanitud 3,9 ts asemel. Ka linaseemne saak jäi väheseks. Edasi märkis esimees, et viljaaida puudus andis veel tunda. Et seda puudust kõrvaldada, otsustati ehitada Uuetoa küünist ait 50 tonni vilja jaoks. Veel otsustati ehitada siloauke ja viljakuivati. Lehmad olid paigutatud viide, hobused samuti viide lauta ja sead kahte lauta. Üldse oli olukord loomakasvatuse veidi parem. Hobusekasvatuse plaani kohaselt paaritati 14 mära. Veisekasvatuse osas ületati plaan 14 veise võrra. Piimatoodang oli keskmise väljalüpsi osas väike. Aastalehmalt saadi ainult 1287 liitrit plaanitud 1800 liitri asemel. Sigade üldarv oli 25, s.o. et ületati plaan kahe võrra.

Lammaste arv oli 28, s.o. 7 võrra enam plaanist. Kanakasvatus 1950.a. tulu ei andnud.

Arvepidaja E. Valk esitas aruande rahaliste kulutuste kohta. Ta näitas üksikasjalikult kõiki tulusid-kulusid. Selgus, et põllumajandusest jäi tulu laekumata 2000 rubla, aga loomakasvatusest[1] hoopis 10000 rubla. Samal ajal aga kolhoosi tootmiskulud on liiga suureks paisunud, samuti ka administratiivkulud. Jagamata fondi eraldati 9806,40 rubla. Normipäevadele jagamiseks eraldati 12410 rubla. Normipäeva tasu kujunes 0,71 rbl. raha, 2,04 kg teravilja, 2 kg kartuleid, 1 kg põhku.

Kuulati ära ka Marta Kruusi esituses revisjonikomisjoni akt raamatupidamise ja tootmistegevuse kontrollimise kohta. Aruande läbivaatamise käigus võttis esimesena sõna Alma Tamre ja vastas esimehe kriitikale tööst kõrvalehoidmise kohta. Ta tõi põhjuseks, et on koduperenaine. Tal on väikesed lapsed, mees suunati metsatööle. Üldse olevat ta aga välja töötanud 160 normipäeva. Sm. Valk kritiseeris juhatust ja tööde juhatajat, et pole töölistele tehtud õigeid töökorraldusi, et tööline teaks juba eelmisel päeval, kuhu ta homme tööle läheb.

Rahalist tulu ei laekunud, kuna turustamine hilines seetõttu, et normid polnud kõik tasutud ja turustamiseks luba ei antud. Pealegi sai piima vähe müüa, sest kehva söödabaasi tõttu oli piima vähe. Kolhoosnik Alma Loik rääkis, et loomadele on vaja alalist karjast ja silo tuleb teha karjalauda lähedusse. Helene Sarapuu mainis, et mullikatele ei jätku aluspõhku ega jõusööta. Puuduvad kultuurkarjamaad. Sm. Valk leidis, et mullikate toitmise vilets olukord on karjabirgadiri

---

[1] 1950.a. vääringus.

süü, kes pole küllaldaselt pööranud tähelepanu H. Sarapuu nõudmistele söödamaade suhtes.

Vastuseks sellele kolhoosi esimees A. Kulbin tunnustas H. Sarapuud kui tublit karjatalitajat, kes vaatamata kehvale toidule on mullikaid hästi hooldanud.

Kui kerkis üles kolhoosnike individuaalloomade varustamise küsimus koresöödaga, siis ilmnes palju nõutust. Selles üldsõnalise lubaduse või otsusega asja ei lahenda, kuid esimees rõhutas lahendust riiklikust seisukohast, et tuleb võita kõik raskused ja ühismajapidamine viia nii kaugele, et jätkuks toitu kõigile, nii kolhoosi, kui ka kolhoosnike loomadele. Kolhoosi sepp Eduard Uussoo ütles, et ta teeb sepatööd oma vahenditega. Põhu vedamisel on palju materjali raisatud, kuhjaalused on jäetud riisumata. Põhu raiskamist ja avansi maksmisega venitamist mainis Jakob Kiirats. Edasi tehti ettepanek hakata kasutama poolpuhtaid lautu, hakata üles töötama turvast.

Kolhoosi juhatuse poolt võetakse need ettepanekud vastu, kuid põhikiri näeb ette, et enne ei tohi avanssi anda, kui normid on tasutud ja fondid moodustatud. Põhu raiskamises on süüdi ka E. Uussoo, kes põhku tuues tegi kuhja poolikuks ja jättis selle nii. Pealegi olevat Uussool ära peidetud uus regi, millist ta ei taha anda kolhoosile.

Koosolekust osavõtnud juhtivad töötajad märgivad, et tööjõudu peab oskama ka halva ilmaga ära kasutada. Igatahes paistab inimestel olevat tahe töötada, kuid tööd on vaja paremini korraldada.

Koosolekul tehtud kriitika oli põhjendatud, kuid see käis ainult juhatuse kohta. Oleks pidanud analüüsima ka brigadiride tööd. Kokkuvõttes peab märkima, et võrreldes 1949.aastaga

on tunduvalt paranenud kolhoosi majandus, tööde organiseerimine ja distsipliin. Külvati 200 ha põllupinnast 51 ha talivilja, on üles haritud 30 ha uudismaad. Koosolek otsustas lugeda juhatuse tähtsamateks ülesanneteks distsipliini parandamist, kõigi tööjõuliste liikmete kaasatõmbamist ühistööle, söödabaasi rajamist uudismaade ülesharimise teel.

Kavandati konkreetsed eesmärgid:

1. Lehmade hea hooldamise ja toitmisega saavutada aastane väljalüps lehmalt 2200 l piima, kasvatada üles kõik vasikad, vähendada loomade surevust miinimumini.

2. Õigeaegselt läbi viia kevadkülv, alustades sellega 25.aprillil.

3. Maaparanduses puhastada kraave 2000 m (käsitsi!), kaevata uusi kraave 200 m, puhastada kividest põlde 3 ha ja võsast-risust puhastada 20 ha heinamaad.[1]

Võrreldes kaasajaga paistab silma maaparandustööde väike mastaap, sest vastavat tehnikat oli vähe.

Samal koosolekul kerkis päevakorda kolhooside ühinemine. Naabreid oli kaks: kolhoos Ühisjõud Piirsalus ja Ellamaal Uus Ellamaa. A. Kulbini ettepanek ühined Ühisjõuga leiab siiski rohkem heakskiitu, kui Ellamaa kolhoosiga ühinemise kava, kuna siis oleks kolhoosi läbimõõt ligi 30 km hakanud teatud määral takistama majanduselu korraldamist. Otsust ühinemiseks siis veel ei tehtud.

Valitakse kolhoosi uus juhatus, kuhu kuulusid Arnold Aava, Voldemar Loik, Priidik Soovere, Aliine Sõitja, Helene Sara-

---

[1] HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, ll.84-89.

puu, Eduard Uussoo ja Aleksander Kulbin. Juhatuse esimeheks valiti uuesti A. Kulbin. Valiti uus revisjonikomisjon, kuhu kuulusid V. Loik, J. Kiirats, J. Villandberg, J. Pikver ja A. Põllumaa. Töölt kõrvalehoidmise eest heideti kolhoosist välja Elmar Kõresoo koos perekonnaga ja Ester Ainjärv.

Sama koosolek tegi hoiatuse järgmistele liikmetele: E. Valker, H. Luhalaid, A. Remma ja L. Abelile, sest nad ei võtnud tööst pidevalt osa. Anti valida, kui nad ei soovi kolhoosis töötada, siis järgmisel üldkoosolekul loetakse nad kolhoosist lahkunuks.

Samal ajal aga on kolhoosis palju kohusetruusid töötajaid. Iseloomustav on uuest töössesuhtumisest fakt, et karjatalitajad oma põhitöö kõrval kasvatavad täiendavalt söödaratsioonile söödajuurvilja. Üheks stiimuliks on siin ka karjatalitajate vaheline sotsialistlik võistlus. Seepärast kasutavad karjatalitajad oma vaba aega juurvilja kasvatamisel, et oleks oma rühma Päitsikule ja Punnikule võimalik anda mahlakat peeti, kaalikat või naerist.

Majandusprobleemide hulka tõusid teravalt mitmesugused veosed. Pärast mitmekordset kaalumist otsustati 1951.a. töötmisplaani võtta veoauto ostmine. Selleks otsustati teha pangast 10000 rubla laenu.

Muude kohustuste hulgas oli veel kolhoosil vaja täita tööjõu värbamise plaan. Korraldused kõrgemalt poolt olid resoluutsed ja ranged. Ka normikohustuste täitmiseks olid plaanid ja korraldused ranged. Kujukalt iseloomustavad seda kaks järgnevat fotokoopiat.

Kolhoos...Rõuma...

68

Laekunud TSN Täitevkomitee otsuse nr 313 28 juuniist 1950.a. alusel on Piirsalu valla TSN Täitevkomitee otsusega 14 juuliist 1950.a. nr 87 määratud tööl. organiseeritud toojõu värbamise plaani täitmiseks eraldama inim toojõudu III kvartalis .....inimest. Nimetatud värbamisplaani täitmiseest pol.vkivi ja sotsiaalse ministeeriumi käsutuse olemasiklikult vastutav

19 juulil 1950.a.

Piirsalu valla TSN TK esimees

sekretär

Ülesehitustöö vajas inimesi.
(HRRA, r.405, nim.1, s.-ü.25, l.68)

...Tarbijate Kooperatiiv.
Nr.....

Kolhoos.....
juhatusele.
.....rajoon
.....k/n

.....19 50.a.

.....1950.a. sõlmitud kontraheerimise lepingu alusel oleks kohustatud 195...a.....kvartali jooksul ii nagaduse riigile üleandma:

linakiud (ropsit ud lina).....kg... rokku.....
leotatud linavarred.....kg. rokku.....
linaseemet.....kg. puhtusega mitte alla 90 %

Eeltoodu eleto 1950.a. kontraheerimise lepingu täitmiseks müüdud:

linakiudu.....kg... rokku.....kgnr.
leotatud linavarsi.....kg rokku.....
.....kg. .....
.....kg .....

Lepingu tingimusi rikkudes jäi Teil tähtajaks üle andmata

linakiudu.....kg.. rokku.....kgnr.
leotatud linavarsi.....kg. rokku.....
linaseemet.....kg.

Peale selle on Teil veel eelmiste aastate lepingute järgi veel üleandmata:

linakiudu.....kg. .....kgnr.
leotatud linavarsi.....kg. .....
li.....
linaseemet.....

Kohustame Teid kohe selt üleandmata kogused linaseadusega lepingute s ettenähtud vastuvõtupunktidesse üleandma.

Hoiatame Teid, et juhul kui Teie le päeva HRRA jooksul kirjale kättesaamise päevast arvates eni kohustusi ei täida, oleme sunnitud Teitl,NSVL Täidesaatev Keskkomitee ja RKN nõ. sept.1935.a. määruse nr.19/2181 alusel astumaes enmetähtsegselt vastutavalelemata korras sis e nõudma kogu asjakohustuse täitmata osa. Peale selle võetakse kolhoosi esimees ja juhatuse liikmed kui ametiisikud kor lemaalt suhtuvad amet ikohustusse, kriminaalsele vastutusele.

.....kooperatiivi juhatuse esimees.

van.raamatupidaja.

.....
(allkiri)

.....
(allkiri)

Korraldus tuli täita (HRRA, r.405, nim.1, s.-ü.25, l.74.)

Fotokoopiad J. Mõldri

Ühiskondlike organisatsioonide tegevusest peab kindlasti mainima tuletõrjesalga moodustamist. Salga pealikuks valiti Voldemar Loik, abiks Eduard Kruus. Liikmeteks olid Marie Remma, Alfred Remma, Julide Loik, Helga ja Erich Kiirats.

Kolhoosis moodustatud naiskomisjon ei saanud oma töös hoogu sisse, seepärast kerkis päevakorda selle ümbervalimine. Seda tuli kolhoosis läbi viima EK(b)P Läänemaa Komitee naistöö osakonna juhataja J. Lepp. Ta analüüsis senise komisjoni tööd ja püstitas eesmärke ning ülesandeid uuele komisjonile. Üksmeelselt valiti naiskomisjoni esimeheks Marta Kruus, aseesimeheks Elvine Niit, kirjatoimetajaks Julide Loik ning liikmeteks Marie Remma, Alma Tamre, Alma Loik, Pauline Saliin, Helene Peekmann ja Marie Valk.

Kolhoosis organiseeriti ka põllumajandusring Voldemar Loigu juhtimisel ja isetegevusring Arnold Aava ettevõttel. Ringi kavas oli laulude ja näidendite õppimine. Kui valla spordiühing palus toetust, siis anti ka seda 25 kg. otrade näol.

1950.a. juulis moodustati kolhoosis kolhoosnike vastastikune abistamise kassa. Selle organiseerimiskomisjoni kuulusid Evald Valk, Marta Kruus, Alma Loik ja Helga Filimov.

Hiiumaa kolhoosiaktiiv esitas 1951a. üleskutse Haapsalu rajooni põllumajandustöötajate sotsialistlikku võistlusse astumiseks. Seda läbi arutades kavandati kevadtöödeks konkreetne plaan ja kutsuti võistlema naabruses asuv Mitšurinimeline kolhoos. Võeti kohustuseks lõpetada hobuinventari remont 15.märtsiks, viia hobused tugevale söödaratsioonile, teostada ettevalmistustööde vastastikune kontroll ja viia

kevadkülv läbi 20 päeva jooksul.[1]

Kolhoosi tootmisplaani kinnitamisel püstitati eesmärk, maksta normipäeva kohta vähemalt 2,5 kg teravilja, seepärast oli vaja suurendada külvipinda, tõsta saagikust. Tööde kogumaht oli planeeritud 272377 normipäevale. Loomakasvatuses pandi peaõhk piimatoodangu suurendamiseks haljassööda arvel, ~~et sellega~~ kindlustada edu seafarmis. Kapitaalmahutuste osas oli ettepanek planeerida 44317,12 rbl. ja tööpäeva tasuks ära jagada 22499 rbl., s.o. normipäeva kohta 0,82 rbl.

Kevadised külvitööd tehti edukalt. Mitme kultuuri osas ületati külvi-plaan tunduvalt, aga saagid agrotehnika puudulikkuse tõttu jäid väikeseks.

Tabel nr.1

Rõuma kolhoosi taimekasvatuse plaan ja selle täitmine 1951.a.[2]

Kultuur	Plaan		Tegelik	
	Pindala ha	Saak ts/ha-lt	Pindala ha	Saak ts/ha-lt
Talinisu	14	15,5	14,00	13,76
Talirukis	12	15,0	12,00	7,67
Suvinisu	14	14,0	16,68	7,35
Oder	18	16,0	30,40	8,68
Kaer	5	14,0	3,99	3,17
Segavili	27	14,0	30,59	8,80
Kartul	20	150,0	20,17	67,89
Põldhein (1.aasta)	6	29,5	6,36	30,86

1 HRRA, f. 405, nim.1. s.-ü. 89, ll. 90-94

2 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.18. ll. 3-5

Tabel nr.22

Loomakasvatuse plaan ja selle täitmine[1]
Rõuma kolhoosis 1951.a.

	Plaan	Tegelik
Veised	120	120
neist lehmi	47	49
Sead	80	31
Lambad	38	39
Kodulinnud	180	225
Piimatoodang lehmalt	2100 l	1600 l
Lambavilla	76 kg	81,9 kg
Mune	7700 tk.	4059 tk.
Veisefarmi tulu	37758 rbl.	42465,22 rbl.
Seafarmi tulu	41932 rbl.	13447,70 rbl.
Lambafarmi tulu	2771 rbl.	1346,77 rbl.
Linnufarmi tulu	5300 rbl.	3085,20 rbl.

1951.a. aruandes[2] võis esimehe kohusetäitja V. Loik (esimees A. Kulbin oli 1. aastasel kolhoosi esimeeste täienduskursustel) ette kanda mõningatest saavutustest. Oli paranenud kolhoosnike osavõtmine ühistööst, ainult 3 kolhoosnikku polnud täitnud normipäevade miinimumi, oli tõusnud tööviljakus. Selle tagajärjel saadi külvi- ja koristustööd läbi viia rahuldavalt, aga külvide hoolduse, väetise kasutamise, MTJ nõrga abi ja põuase suve tõttu oli saak taimekasvatuses liiga madal.

Üldkokkuvõttes märkis ettekandja, et karjafarm ~~veiste~~ lehmade osas oli oma plaani ületanud, aga lamba- ja linnufarm ei täitnud toodangu plaani. Suure lünga jättis hoopis seafarm, millest kolhoosnikud said palju kahju. Nimelt esines sigade alatoitluse

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.16. ll.8-10

2 Sealsamas, s.-ü.18, l.119.

tagajärjel palju suremist. Oleks rahaliste tulude osas kõik plaanid täidetud, siis oleks võinud päevapalgale 1,50 rubla juurde maksta.

Normipäevi oli planeeritud 27237, aga kulutati 20768,13. Seega pealtnäha nagu kokkuhoid, kuid tegelikult jäi selle võrra töid tegemata.

Perspektiivse analüüsiga esines raamatupidaja E. Valk. Ta tõi välja andmeid heinatööde kohta: 1500 ts põlluheina tegemiseks kulus 360 normipäeva, aga 900 ts metsaheina tegemiseks 1360 normipäeva. See oli esimene teade omahinna arvestamisest. Omahinna arvestamine peab külamehe tööd saatma, siis hakkab asi kiiremini liikuma.

Kogu põllunduse ja heinakasvatuse kultuuride kogusaagi väärtus oli 33797,75 rbl. Riiklikud normikohustused ja MTJ naturaaltasu kohustused olid täidetud. Tootmise struktuurist ja tasemest annab ülevaate piima kasutamine:

Piima kulutati	vasikatele	13 449	liitrit
"	" põrsastele	806	"
"	" kanapoegadele	44	"
"	" lambatalledele	342	"
Lõssi kasutati	vasikatele	32 578	"
"	" põrsastele	8015	"
"	" tibudele	2131	"

Täispiima antud riigile 48 336 l, turustati 20 288 l.

Rahaliste tulude-kulude bilansis oli puudujääk, sest plaanitud 98 520 rbl. asemel saadi tulu 89 030 rbl. Riigimaksudeks ja lõivudeks 18735 rbl., tootmiskuludeks 45 431 rbl., sellest mineraalväetiste ostmiseks 10 097 rbl. Märgatav osa

rahalistest tuludest saadi metsa ümbertöötamisest saematerjaliks. Jagamata fondi eraldati 12 666,77 rbl. Normipäeva tasuks kujunes 0,5 kg kartuleid, 1,95 kg teravilja, 2 kg põhku, 0,37 rbl. raha.[1]

Aruandekoosolekul nenditi, et MTJ ei ole täitnud oma lepingut sügiskünni osas, aga teiste tööde juures on abistanud rahuldavalt. Keila Maaparandusjaam on üles harinud 28 ha uudismaad. Veterinaarjaoskond on abistanud kolhoosi rahuldavalt.

Kuna püstitatud eesmärkidele tootmisaastal ei jõutud, töötulemuste osas ei suudetud plaanitud arengut saavutada, siis tekkis koosolekul põhjalik tööde analüüs. Brigadir Aava I brigaadist tundis ennast süüdi olevat madalates saakides. Olukorda lähemalt analüüsides leiti, et on tehtud kõik võimalik. Peamine põhjus seisi väetise puuduses: kartul ei saanud üldse mineraalväetist, heina plaan ületati 25 ha võrra, aga ha saak jäi madalaks - puudus väetis. "Kui tulevikus ei saa põldudele vajalikul määral väetist anda, siis kasvavad saagid maa alla ja ainult kassivurru-sugust vilja leiame põldudelt."[2] Ka traktoristide töö jättis soovida, sest nad ei harinud maad nõuetekohaselt. Tema, s.o. Aava sõnavõtust selgub, et taliviljad said 24 tonni laudasõnnikut hektarile.

Ka II brigaadi brigadir Aliide Sõitja märkis saakide ebaõnnestumise põhjusena ~~nenditi~~ mineraalväetiste puudust ja traktoristide halba tööd. Sõitja märkis, et peab sageli traktorite tööd hobustega täiendama. Brigadir andis hinnangu kolhoosnike osavõtule kolhoositööst. Selgus, et sellega võis rahule jääda.

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.16, ll.119-120

2 HRRA, f. 405, nim. 1, s.-ü 8, l. 120

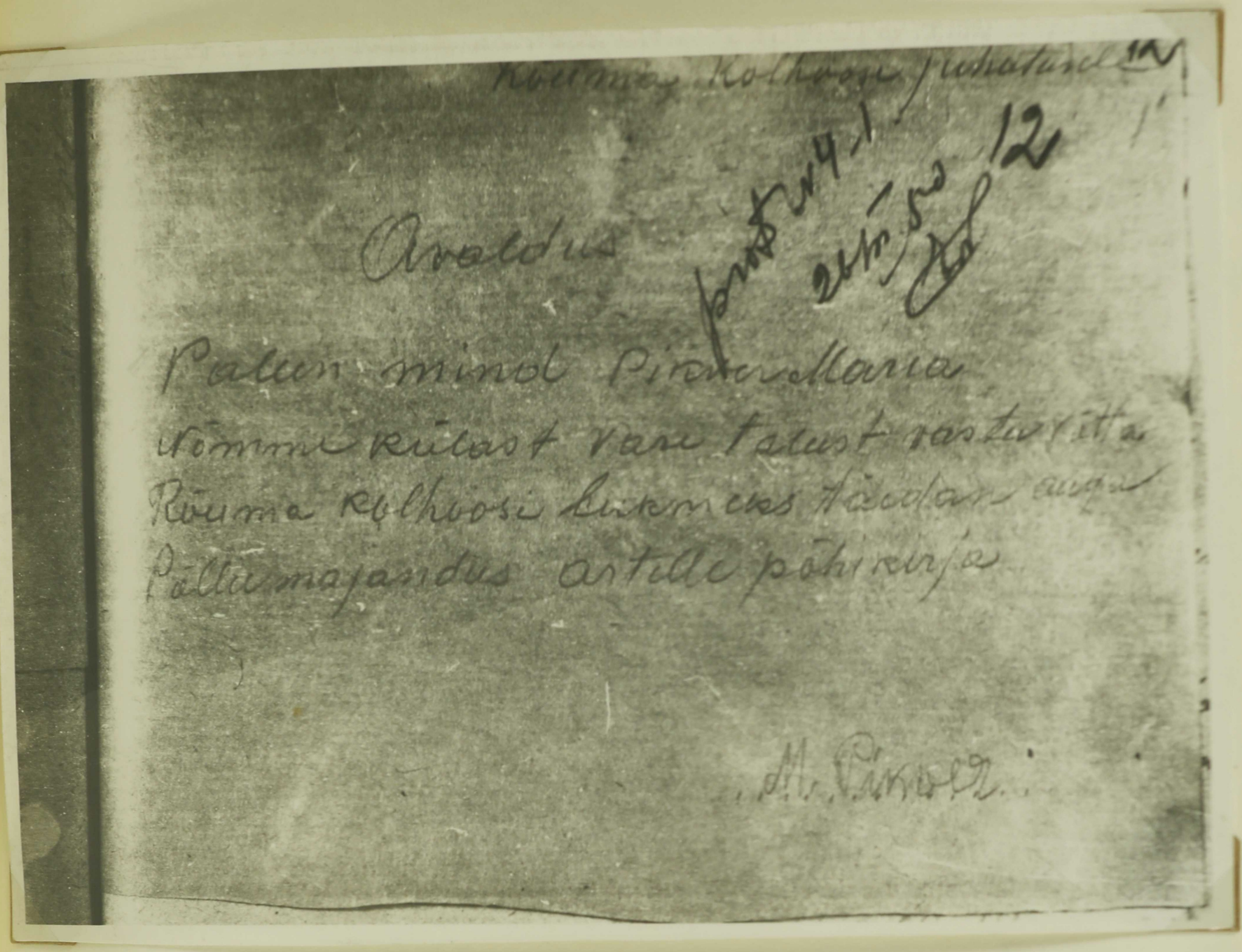
Karjafarmi juhataja A. Loik andis ülevaate oma tööst. Piimaplaani täitmise raskused olid tingitud veiste õnnetustest, söötade vähesusest. Segi oli läinud plaani koostamine kanafarmis, sest kõik haudujad kanad ja kuked olid plaani võetud.

Parimaks lüpsjaks-karjatalitajaks osutus Maria Pikver 814 normipäevaga. Nimetatud talitaja lüpsigrupp täitis ka aasta väljalüpsi plaani.

Seafarmi juhataja Alma Tamre oli mures sigade söödaratsiooni pärast. Haljassööta polnud varutud, ruumid väikesed, ainult jahu ja kartuliga tuli liha hind kallis.

Aastaaruande kinnitamisel märgiti Maria Pikveri head tööd, kes lüpsis ühelt lehmalt 2330 liitrit piima. Üldse tõusis piimatoodang 20 %, veiste arv suurenes 40 % võrra, lehmade arv 10 %, sigade arv kasvas 25 %, lammaste arv 30 %, kodulindude ja hobuste arv suurenes vastavalt 123 % ja 8 %. Külvipind laienes 19 %. Samal ajal mõjus häirivalt fakt, et varustuskontorist jäi saamata 28 tonni superfosfaati, 10 tonni fosforiiti, 38 tonni kaalit. Seafarmist jäi saamata 28 485 rbl. tulu.

Kolhoosi arvepidaja E. Valk märkis, et aruandlus brigadiride poolt venib, revisjonikomisjon ei võta alati tööd südamega. On esinenud juhtumeid, et rahva ei tule 100 % üldkoosolekule ning kvoorumi puudumise tõttu on pidanud koosolekuid ära jääma. Kolhoosis on mitmesuguseid töötajaid. Eduard Uussoo, 70.a. vana, töötas välja 372,5 normipäeva, aga Karl Liim, 40 a. vana, töötas 5 kuu jooksul välja 82 normipäeva. Marie Pikver, 59 a. vana, töötas välja 814 normipäeva,

Avaldus

Palun minul Pirita-Maria
rõmme Rüütlast vana talust raskesti ra
Rõuma Kolhoosi liikmeks hõõlata ning
Pöllamajandus artelle pöörduda.

M. Pikver

M. Pikveri avaldus kolhoosi astumiseks.
(HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.29, l.12.)

Kolhoosi teenekaim pensionär. M. Pikver.
Foto O. Müüripeal, 1968.

aga Aliide Maapere, 54 a. vana, kõigest 6,59 normipäeva. Priidik Sooveer, 76 a. vana, töötas välja 561,5 normipäeva, aga Jossif Salansky kuue kuuga 71,29 normipäeva. Tublilt töötas 86 a. vanune Priidik Valk, kes töötas välja 22,5 normipäeva, aga 57.aastane Helene Aug 36,56 normipäeva.[1]

August Põllumäe, 58.aastane, töötas välja 401 normipäeva, 60.aastasel Juuli Brikenblaffil oli 235 normipäeva, kuid 40. aastasel Lisette Koidikul 107 normipäeva. Need arvud näitasid erinevat suhtumist ühistöösse. Mõned kolhoosnikud vabandasid end mitmesuguste põhjustega, kuid neidanalüüsides leiti, et oli hea tahtmise puudumine.

Vaagides nii kõiki häid ja halbu külgi, jäädi juhatuse tööga siiski rahule ja töötati välja abinõude plaan järgmiseks majandusaastaks.

1951.a. tähtsamateks sündmusteks oli veel kolhoosi nime muutmine. 10.juunist 1951.aastast alates muudeti Rõuma kolhoosi nimi suure nõukogude kirjaniku auks M. Gorki nimeliseks.

Ühistöö hakkas pidevalt välja sõeluma neid, kes ei tulnud kolhoosi puhta südamega, vaid lootsid ainult kasutada kolhoosi korra hüvesid. Samal ajal aga tuli kolhoosi uusi liikmeid. Nii täienes kolhoos ka 1951.a. kevadel ~~a~~paljude uute liikmetega. Kolhoosi liikmeiks astusid Helmi ja Johannes Sarapuu, Helene Aug, Anna Mäeumbaed, Anna Tilk, Anna ja Jaan Tahema, Anete Kivisalu, Karl Liim koos abikaasa Rosaliega. Veidi hiljem astusid kolhoosi liikmeks Ida Mütnik ja Ida Teras.[2]

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, ll.120-125.

2 Sealsamas, ll.103-118.

Juhatusse laekus ka avaldusi majandist lahkumiseks, samuti kerkis probleem nende kolhoosnikega, kes ei võtnud tööst osa. Leena Abel tahtis kolhoosist lahkuda, kuid ei tulnud koosolekule, kus asja arutati ja seepärast jäeti ta avaldus rahuldamata. Järgmisel koosolekul nõustuti ta lahkumisega. Kui aga lahkumiseks oli objektiivne põhjus, siis katsus koosolek neid lahendada.

Kuulates kolhoosnik Kilvase seletust lahkumise põhjuse kohta, selgus, et puudus vastav laut, kuna lehm, lammas ja siga olid igaüks eri laudas. Koosolek tegi juhatusele kohustuseks leida Kilvasele vastav korter ja selle mitteleidmisel lubati sm. Kilvast kolhoosist lahkuda. Samuti lubati kolhoosnik Peitrele vastav korter. Ka taheti tulla vastu neile kolhoosnikele, kellel polnud lehma, andes neile ühe normipäeva kohta ühe liitri piima, kuid see kavatsus keelati ära.

Suvel astusid kolhoosi liikmeteks Johannes Aruakask, Hilja Luuri, Ilse O^{O}ma, Alviine Trummalt, Elena Sisask, Helene Tuutmaa, Marie Murumets, Meeta Põllumaa, Jossif Salansky. Karla Liimi avaldust ei rahuldatud, kuna ta ise ei viibinud koosolekul.

Suvel valiti endine täitevkomitee esimees E. Valker Mitšurini-nimelise kolhoosi esimeheks ja seepärast otsustati ta Rõuma kolhoosi nimekirjast kustutada. Samuti kustutati abiellumise tõttu lahkunud kolhoosi liige Rosalie Toom nimekirjast. Mõne aja möödumisel andis lahkumisavalduse Jossif Salansky põhjendusega, et kolhoosi esimees Kulbin polevat tööd andnud. Selle põhjuseks oli asjaolu, et Salansky pole lasknud ühistada oma varandust, müüs hobuse oma abikaasale, abikaasa

aga kolhoosi ei astunud ja pidas ka oma majapidamist. Salensky abikaasa Selma andis nüüd ka avalduse kolhoosi astumiseks. Sellega pidi probleem lahenema. Lahkuda aga lubati Adele Ennil.

Perekondlikel põhjustel lahkusid kolhoosist Helga Peitre ja Erna Terase, mõni aeg hiljem ka Hilja Hanga. Kui kolhoosi majandamisele jäid jalgu ette veel mõningad üksiktalupidajad, siis nüüd kaldus nende otsus kolhoosi kasuks. Nii astus Nõmmeküla talupoeg Juuli Mäeniit 1952.a. augustis kolhoosi liikmeks. Et põhikirja üks punkt, mis nõudis kõigi perekonnaliikmete astumist kolhoosi liikmeteks, oli tol ajal õige, näitab fakt, et sageli oli kolhoosist lahkumise põhjuseks ühe perekonna liikme töötamine linnas või mujal. Nendel motiividel lubati lahkuda kolhoosist Leida Luhasool, Ida Meitmikul ja Aliine Anslangil. Analoogiline põhjus oli Meeta Tedersool (Palumäel) ning Elisaveta Hangal.[1]

Kui ära minna tahtsid tööpõlgurid, siis tehti ettepanek rahakohtule võtta need kohtulikule vastutusele kui normipäevade mittetäitjad nagu Alviine Trummalt, kes 1951.a. töötas välja ainult 12,32 normipäeva, 1952.a. üldse tööl ei käinud.

1952.a. kevadel toimus kolhoosi piiride korrigeerimine. Likvideeriti lahusolevad maatükid ja saadi maad asemele naaberkolhoosidelt, riiklikust maafondist ja riigi reservmaadest. Samal aastal oli tööde organiseerimise juures omapäraseks jooneks see, et hakkas juurduma lisatasude ja preemiate süsteem. Vastavalt Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusele kehtestati heinatöödel 10 % naturaaltasu preemiana. Kolhoosi põhikirja

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, ll.110-111

täitmise kontrollist tegi kokkuvõtte 31.juulil 1952.a. üldkoosolekul EK(b)P Haapsalu Rajoonikomitee sekretär sm. Taalberg. Selle põhjal otsustati, et kõik kolhoosiperede liikmed pidid kolhoosis töötama. Tuli likvideerida suurim põhikirja rikkumine: Piirsalu Metskonnal oli eraldatud taimeaia jaoks 4,70 ha maad, millelt kolhoos maksis riiklikke müügikohustusi. Otsustati vastav summa metskonnalt sisse nõuda.

Sageli oli nurinat MTJ halva töö üle. 1952.a. 28.okt. üldkoosolek otsustas üksmeelselt eraldada uue rajatava MTJ jaoks 6,5 ha suuruse maa-ala.

Arutades XIX kongressi otsuseid, konstateeriti, et kolhoosi põllumajandus võiks edasi areneda, kui oleks piisavalt mineraalväetisi. Üldse paistab silma märkuste sagenemine. Nendes taotletakse väljakujunenud olukorra muutmist.

Brigadir A. Aava leidis: puudu on kunstväetisest, mis takistab meil suuremaid saake saada ja kui seda vajalikul hulgal ei eraldata, langevad meie saagid.[1] Raamatupidaja E. Valk ütles, et suuri puudusi on uudismaade ülesharimisel. See takistab söödabaasi laiendamist. Selles osas jäid võlgu maaparandusjaamad ja rajooni maaparandusosakonnad, kes ei suutnud vastavaid projekte välmistada. Sama seisukohta väljendas ka kolhoosi esimees A. Kulbin.

1952.aastal ei saadud enamikku mineraalväetisi. Kolhoosi vajadus oli 432 ts, saadi 19,70 ts, fosforiiti oli vaja 360 ts, ei saadud aga mitte grammigi. Kaaliväetisi oli vaja 360 ts, saadi aga 280 ts. Lämmastikku oli vaja 109 ts, saadi 10 ts.

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.144.

Seega oli ilmne, et planeerimises ja varustamises oli suuri puudujääke.

1952.a. sügis oli ilmastiku poolest raske. Saaki ähvardas hävimine. Viljapeks venis. Haapsalu Rajooni TSN TK Põllumajandusosakond saatis alles 23.jaanuaril 1953.a. kolhoosidesse telefonogrammi, millega lubati 1.jaanuarist 1953.a. kuni 1952.a. lõikuse ja viljapeksu tööde lõpetamiseni arvestada nende tööde eest normipäevi kahekordselt.[1]

"Raskete ilmastikutingimuste kõrval oli tööde venimise põhjuseks ka jällegi osa kolhoosiliikmete töölt kõrvalehoidmine. Sellesse nakatuvad mõned nooredki vanemate eeskujul, samal ajal töötab üks tubli kolhoosnik välja rohkem normipäevi kui 10 loodrit," tegi aastaaruande koosolekul kokkuvõtte kolhoosi esimees. Sama koosolek polnud jällegi rahul revisjonikomisjoni tööga. Väga õigeid mõtteid väljendas brigadir A. Aava, kes leidis: "... alati pole süüdi juhatus, vaid ka meie kõrgem ülemus (s.o. rajooni juhtivad organid). Nagu suvel heina ajal tehti korraldus, et tuleb heina niita niipalju kui jõuab, et loole saadetakse abi, aga seda oli vähe ja nii jäid teised tööd kõrvale. . . "[2]

Kokkuvõttes võib siiski öelda, et vaatamata paljudele ebameeldivustele, tegi enamik inimesi tublit tööd, rahaline tulu kasvas 22751 rbl. võrra. Tublid tööinimesed põllul olid:

August Põllumäe,	kes	töötas	välja	403,38	normipäeva
Eduard Tamre,	"	"	"	333,66	"
August Villandberg		"	"	278,33	"
Maria Remma		"	"	323,00	"

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.150.

2 Sealsamas, l.152.

Juliide Liok, kes töötas välja 321,00 normipäeva
Helene Heinla " " 282,00 "

Parimad loomakasvatuse olid:

karjafarmis Helene (Leena) Sarapuu 718,32 normipäeva, 61a. vana
Maria Pikver 674 " 60a. vana,

kes saavutas piimatoodangu lehmalt 2150 l.

Elise Reinsalu 681,19 normipäeva.

Parim tallimees Priidik Sooveer 663 normipäeva, 76 a. vana.

Aga leidus ka loodreid:

Rosalie Liim 0,00 normipäeva
Karla Liim 37,00 "
Oskar Arukask 68,00 "
Alviine Trummalt 0,00 "
Anete Kivisalu 54,00 "

Vanematest kolhoosmikest, kes oleksid võinud töötada kolhoosis, olid:

Anna Mäeumbaed 2 normipäeva
Helene Tuutmaa 3,95 "

1952.a. kasvas hästi talinisu, mille saak oli 15 ts hektarilt, aga rukki ja teiste teraviljade saak oli 2-5,45 ts ha-lt, kartul 92 ts ha-lt. Seega on näha, et Rõuma, Maakna ja Nõmme küla põllud võivad hoolsa tööga anda saaki kui on küllalt ja õiget agrotehnikat rakendatakse. Väetisi aga ei jätkunud, töödistsipliin oli nõrk.

Kolhoosi veteranid-pensionärid Aliide ja J. Maapere.

Foto O. Müüripeal, 1968.

Kolhoosi veteranid-pensionärid Johannes ja Leena Sarapuu.

Foto O. Müüripeal, 1968.

III peatükk

PIIRSALU KOLHOOSIDE ORGANISATSIOONILIS-MAJANDUSLIK KINDLUSTUMINE 1953 - 1958.A.

1953.aastal toimunud NLKP Keskkomitee septembripleenumil analüüsiti põhjalikult olukorda põllumajanduses ja selle edasiarendamise perspektiive. Eluliselt puudutasid septembripleenumi otsused ka Eesti NSV põllumajandust. Septembripleenum näitas, et põllumajandussaaduste tootmise tase "... ei rahulda täiel määral elanikkonna suurenevaid vajadusi toiduainete järel..."[1]

Ka Piirsalu valla kolhooside sotsialistliku suurpõllunduse arendamise suuri võimalusi kasutati ikka veel halvasti. Põllumajanduse produktiivsuse kasv, loomakasvatuse areng, kartuli, köögivilja, kiulina, söödateravilja ja teiste söödakultuuride tootmine ei vastanud tegelikele vajadustele. Loomakasvatuse söödabaas kolhoosides oli nõrk. Kari ei olnud rahuldavalt varustatud loomakasvatushoonetega, farmides olid paljud tööjõudu nõudvad tööprotsessid mehhaniseerimata. Ei rakendatud materiaalse huvitatuse printsiipi, põllumajandussaaduste madalad riiklikud kokkuostuhinnad ei äratanud kolhoosnikes materiaalset huvi toodangu tõstmise vastu. NLKP Kesk-

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957, lk.600.

komitee pleenumi otsused näitasid kätte tee, kuidas ummikust välja pääseda. Selleks oli vajalik suurendada loomakasvatussaaduste, kartuli ja köögivilja kokkuostu ja varumishindu. See otsus oli Jõud, Koidula ja M. Gorki-nimelise kolhoosi perele väga teretulnud. Septembripleenumi seisukoht tehnika ning mehhanisaatorite suhtes oli õige ka Piirsalu kolhooside suhtes. Kohalik Risti MTJ kasutas tehnikat halvasti ja ebaotstarbekalt. Traktorite ja teiste masinate vahetuses tehtav tööhulk oli väike, tehniliste rikete tõttu olid seisuajad suured. Tähtsamate tööde tegemine venis pikale, optimaalne külviaeg lasti mööda, samuti saagi koristamise õige aeg, mille tulemuseks olid suured saagikaod. Traktorijaamades polnud veel piisavalt püsivat kaadrit. MTJ-st väljasõitnud spetsialistide abi seisnes sageli ainult tehtud tööde kontrollimises, aga kuidas ja mida teha - sellest asjalikku soovitust kuulsid kolhoosnikud harva, sest juhtimispraktikas oli peamine rõhk pandud ainult planeerimisele. Aastatel 1951-53 jäid korduvalt põhilised saagikuse ülesanded täitmata, sellega langes praktiliselt ära ka MTJ spetsialistidel lisatasu saamise võimalus. Üldse oli suur osa põllumajanduse spetsialistidest jäänud tööle keskasutustesse ja nendest oli suur puudus kolhoosides ja sovhoosides.

Vajalik oli suurendada lehmade osakaalu veiste üldarvus, võtta müügikohustuste määramisel aluseks põllumaa hektarite arv. Väga tervitatav oli kolhoosidele loomakasvatusülesannete planeerimise üleviimine 1.jaanuari seisult 1.oktoobri seisule. Huvi töö vastu tõstis loomakasvatusest laekuvatest tuludest avansimaksmine ja kolhooside ning kolhoosnikute looma-

kasvatussaaduste müügivõla kustutamine.

Pleenum näitas ka konkreetse väljapääsu söödabaasi kitsikusest. Koresööda kõrval pidid omandama tähtsa osa silo ja kartul. Vajalik oli suurendada silo valmistamist lehma kohta 5-6 tonnini ja tõsta kartuli hektarisaaki 140 tsentnerini. Sellist ja isegi suuremat saaki olid Piirsalu kolhoosid planeerinud mitu aastat, kuid seni mitte kunagi saavutanud.

Põllumajanduse olukorra parandamiseks on vaja eelkõige teada selle põhjusi. Septembripleenumil näidati põllumajanduskultuuride madala viljakuse põhjustena eelkõige hoolimatut suhtumist agrotehnikasse ning masintraktorijaamade, kolhooside ja sovhooside poolt teostatud maaharimistööde madalat kvaliteeti. Mineraalväetiste tootmise suurendamise kõrval juhiti tähelepanu vajadusele "... märksa suurendada kohalike väetiste (sõnniku, turba, virtsa, mitmesuguste kompostide ja teiste) kogumist ja kasutamist lähema 2-3 aasta jooksul 50-100 % võrra."[1]

Masintraktorijaamade üheks sandeks seati igati tõsta kolhoosides kõigi põllukultuuride viljakust, suurendada kolhooside ja sovhooside kaubatoodangut.

Varumis- ja kokkuostuhindade tõstmine hakkas kolhoosidele rahalisi sissetulekuid suurendama. Kõige kujukamalt iseloomustavad seda järgmised arvud:

---

1 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957, lk.624.

Tabel nr.23

Keskmised varumis- ja kokkuostuhinnad Eesti NSV-s (rubla tsentneri eest)[1]

Saadus	1952.a.	1955.a.	1958.a.
Nisu	o.97	5.08	6.40
Kartul	0.53	5.08	4.10
Söödajuurvili	1.05	1.36	2.26
Piim	2.80	8.60	11.30
Sealiha (eluskaalus)	7.00	56.40	79.00

Seega seisnes septembripleenumi viljastav mõju varustamis- ja kokkuostuhindade tõstmises, normide ja maksude vähenemises ning kolhoosi- ja kolhoosnike võlgade kustutamises.

Üks pääsuke ei too kevadet. Septembripleenum tõi küll värskendavaid tuuli põllumajandusse, kuid järgmisel NLKP Keskkomitee pleenumil konstateeriti, et asi pole siiski veel küllaldaselt edasi liikunud, sest "põllumajanduses juhtimise alal on välja kujunenud kahjulik bürokraatlik praktika, mis seisneb selles, et aparaadi juhtivate töötajate ja spetsialistide põhijõude ei suunata konkreetsele elavale tööle ..., vaid pannakse koostama arvukaid direktiive, resolutsioone, õiendusi, kirju, aruandeid ning muid sageli mitte kellelegi vajalikke pabereid..."[2]

Kolhooside majandusalase initsiatiivi kasvu soodustas NLKP Keskkomitee ja NSVL Ministrite Nõukogu määrus 9.märtsist 1955.a. "Põllumajanduse planeerimise praktika muutmisest".

---

1 Matin, V., Bronštein, M. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn 1959, lk.127.

2 NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957, lk.669.

Senine põllumajanduse planeerimise süsteemi ülemäärane tsentraliseeritus põhjustas kolhoosidele, masintraktorijaamadele ja sovhoosidele detailselt määratletud näitajatega sageli ebasobivad külvikorrad ning ei võimaldanud ühtlasi kolhoosidel paremini organiseerida ühisloomakasvatust, suurendada liha, piima, munade, villa ja muude saaduste tootmist.

NLKP ja valitsuse otsused kõrvaldasid paljud pidurid kolhoosi tootmistegevuse tõusu ja jõukuse suurenemise teelt, soodustasid majandusliku iseseisvuse ja initsiatiivi kasvu.

Muudatused planeerimissüsteemis kajastuvad eriti kolhoosi tootmisplaanide koostamisel. Ku aastaid tehti kalkulatsioonid 15 ts teravilja ja 150 ts kartulisaagi saamiseks, siis alates 1955.aastast näeme plaanide reaalsemaks muutumist. Eelmiste aastate plaanid olid tolleaegsetes tingimustes liiga suured. Nüüd tehti plaanid umbes $^{1}/_{3}$ võrra väiksemad.

Kolhoos "Jõud" 1953-1958.a.

Tööde ja murederikas oli Jõud kolhoosi perele 1953.aasta. Aasta alguseks oli veel osa 1952.aasta vilja masindamata. Masindatud vili kippus niiskuse tõttu riknema. Täiendavalt tuli organiseerida "kuivateid" rehetubadesse. Viljapeks lõpetati 18.jaanuariks 1953.a.[1] Koristustöödega hilinemise tõttu olid söödavarud väikesed. Need võeti rangelt arvele, hakati andma vitamiinsöödana männi- ja kuuseoksi, kuid sellele vaatamata esines loomade suremist. Tööjõudu oli nii vähe, et kui riikliku plaani järgi nõuti kahe noore suunamist MTJ-i ning tööjõudu Pärnu Metsatöökeskusse laadimistöödele, siis juhatus pidi nendele nõudmistele eitavalt vastama.[2]

Kolhoosnike tööd raskendas majandi rahaliste ja tehniliste vahendite piiratus. Vajadus oli tootmishoone järgi, kuid selle ehitamiseks puudus materjal. Raha saamiseks otsustati müüa põrsaid ja söödabaasi vähesuse tõttu ka 10 kõhna pulli, et siis ülejäänud loomi paremini toita.[3]

Mõeldi ja kaaluti hoolega iga kopikat, veeretati n.ö. pihus, enne kui otsustati välja anda. Kokkuhoid võeti üheks majandusliku tegevuse juhtnööriks. Isegi autojuht Johannes Sild sai noomituse, et sõidab liiga kiiresti, masin kulutab palju bensiini.

1953.a. kevadkülvi plaani ei täidetud. 252 ha asemel kül-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.42, l.2.
2 Sealsamas, l.12.
3 Sealsamas, l.15.

vati seemne puudusel täis ainult 237 ha. Pealegi venis kevadkülv 47 päevale.[1] See mõjutas tugevasti saaki.

Värsked tuuled hakkasid kolhoosis puhuma 1953.a. sügisel. Partei ja valitsuse abinõud põllumajandusliku tootmise tõstmiseks hakkasid pikkamööda oma mõju avaldama. Kantseleiliku planeerimise osa vähenes, hinnapoliitika muutmine suurendas kolhoosi sissetulekuid, suurenes töötasu, mistõttu ka kolhoosnike huvi ühistöö vastu suurenes. 1956.a. kustutati kolhoosil võlgu 17 200 rbl. Risti MTJ-le ja 8 385 rbl. Keila Maaparandusjaamale.[2]

Muude abinõude kõrval tuleb kindlasti märkida seda, et EKP Haapsalu Rajoonikomitee suunas kolhoosi uue esimehe. Kuni 1955.aastani oli kolhoosi esimees M. Asper, kelle vahetas välja R. Lepp. Kuna aga viimasel ei laabunud töö, siis pidi rahvas jälle otsustama.R. Lepa vabastamise poolt hääletas üldkoosolekul 39 inimest 94-st, vastu oli ainult 3 häält. Uueks esimheks soovitatud E. Kanali poolt hääletas 29 inimest, vastu kolm, erapooletuks jäi 62 kolhoosnikku.[3]

Näeme, et kollektiiv oli umbusklik võõraste vastu. See oli küllaltki raske asjaolu uuele esimehele. Rahva usaldus tuli võita tegeliku tööga, mitte sõnadega. Ja E. Kanal selle võitis, ta juhib Jõud kolhoosi juba 12 aastat. Tema tööd on väärikalt hinnatud; 1966.a. autasustati teda Töötunalipu ordeniga.

E. Kanali osa majandi edasiviimisel tuleb hinnata seda

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.42, l.36.
2 Sealsamas, s.-ü.78, l. 76.
3 Sealsamas, s.-ü.78, l.14.

enam, et tema oli üks vähestest, kes partei ülesandel põllumajandusse auunatuna juhib majandit pikemat aega. E. Kanal oli endine raudteelane, õppis tegeliku elu käigus põllumeheks. Muidugi ei läinud kõik libedasti. Töid ja toimetusi oli palju. Ikka ja jälle oli päevakorras ehitusküsimus. Otseste tootmisküsimuste kõrval hakati rohkem hoolitsema inimeste eest, kollektiivi ühtekuuluvuse suurendamiseks korraldati 1956.a. kolhoosi naiskomisjoni poolt nääripidu. Tublimad töötajad said preemiat, eesrindlasi tõsteti esile autahvlil.[1]

Riigi poolt osutatud abi kõrval oli suureks stiimuliks riiklike müügikohustuste vähendamine. Nii vähendati 1956.a.

piimanormi 19 500 kg,
lihanormi 2 200 kg,
viljanormi 500 kg ja
heinanormi 11 000 kg võrra.[2]

Kolhoosi tabas 3.veebruaril 1957.a. teatud määral suur õnnetus. Põles maha majandi viljakuivati. Tules hävis traktor, 6000 kg vilja, palju viljakotte ja muud inventari. Kogu kahju ulatus 100 000 rublani.[3] Kindlustussumma küll hüvitati, kuid kogu kahju see ei heastanud. Kohe järgmisel päeval toimunud juhatuse koosolekul kavandati uue viljakuivati ehitamine, et viljakoristusajaks oleks uus kuivati valmis. Hakati üles töötama metsamaterjali, varuti seadmeid. Sügisel oligi kuivati jälle rivi!

Aastatel 1953-1958 toimus kolhoosis tervikuna suur majan-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.57, l.21.
2 Sealsamas, s.-ü.78, l.27.
3 Sealsamas, l.34

duslik tõus. 1958.aastaks saavutatud tulemused on eriti hinnatavad veel stabiilsuse seisukohast.

Tabel nr.24

Jõud kolhoosi põhilisi taimekasvatuse saagikuse näitajaid 1953 - 1958.a.[1]

Kultuur		1953.a. Plaan	1953.a. Tegelik	1958.a. Tegelik
Rukis	ts/ha-lt	15,5	6,53	10,7
Suvinisu	"	15	7,75	13,3
Oder	"	15,5	6,37	15,7
Kaer	"	14,5	5,70	12,1
Segavili	"	15,5	6,92	10,5
Kartul	"	150	57,95	178

Loomakasvatuses suurt arengut ei toimunud. 1953.a. plaaniliste näitajateni ei jõutud. See fakt ei iseloomusta siiski niivõrd kolhoosi loomakasvatuse nõrkust, kuivõrd 1953.a. plaani ebareaalsust.

Tabel nr.25

Jõud kolhoosi loomakasvatuse põhinäitajad 1953 - 1958.a.[2]

	1953.a. Plaan	1953.a. Tegelik	1958.a. Tegelik
Veiseid	300	213	202
neist lehmi	140	129	120
Sigu	120	128	140
Hobuseid	120	96	59

Eriti paistab silma hobuste arvu vähenemine. Selle põhju-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.91, ll.1-3

2 Sealsamas, ll. 5-10

seks on tehnika osa kasv, eriti 1958.aastal, millal osteti kolhoosile järgmised masinad:

traktor DT-14 - 1
traktor DT-54 - 2
Kombain C-4 - 1
veoauto - 1 (varem oli juba kaks autot)

Käsitletud ajavahemikul suurenes normipäevade kulu ja rahaline tulu ning normipäevatasu.

Tabel nr. 26

Ülevaade normipäevade kulutamisest, rahalisest tulust ja normipäeva tasust Jõud kolhoosis 1953 - 1958 .a.[1]

	1953.a.	1958.a.
Normipäevade kulu kokku	40 306	48 656
sellest loomakasvatuses	13 482	17 797
taimekasvatuses	14 030	16 596
Rahaline tulu (rublades)	379 987	715 547
sellest loomakasvatuses	347 471	522 760
taimekasvatuses	4 400	53 429
Normipäeva tasu	3 rbl. 0,75 kg vilja 0,5 kg kartuleid	4,20 rbl. 3,4 kg vilja 0,75 kg kartuleid 0,5 kg heina

Tabel näitab, et normipäevade kulu oli suurenenud, kuid tänu kokkuostuhindade tõstmisele ja tööviljakuse tõusule suurenes ka kolhoosi rahaline sissetulek ligi kaks korda, mis positiivselt mõjutas töötasu ja töössesuhtumist. Majand hakkab kindlalt liikuma tõususuunas.

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.91, l.25

M. Gorki-nimeline (end. Rõuma) kolhoos
1953.- 1958.a.

Vastavalt partei ja valitsuse otsustele hakkasid tootmistegevust korraldama ka Piirsalu kolhoosid.

Vaadeldes M. Gorki-nimelise kolhoosi arengut, peab märkima, et partei ja valitsuse ajaloolised otsused põllumajanduse kohta avaldasid ka M. Gorki-nimelise kolhoosi arengule soodustavat mõju, kuigi kavandatud edu ei saavutatud kiiresti. Kolhoosikollektiivi septembripleenumile järgnevate aastate töötulemusi aitavad iseloomustada alljärgnevad tabelid.

Tabel nr.27

Võrdlevaid andmeid taimekasvatusest M. Gorki-nimelises kolhoosis

Kultuur	1953.a.[1]		1955.a.[2]		1958.a.[3]	
	Plaan ts/ha	Tegelikult ts/ha	Plaan ts/ha	Tegelikult ts/ha	Plaan ts/ha	Tegelikult ts/ha
Talinisu	16	2,6	10	13,0	11,0	9,43
Rukis	16	4,78	10	7,32	10,0	10,81
Suvinisu	15	6,55	9	5,5	10,0	7,70
Oder	15	7,79	7	5,50	12,00	9,23
Kaer	14	0,83	-	-		
Segavili	15	6,65	7	3,40	8,00	10,87
Kartul	150	82,36	100	50,27	100,00	81,13
Söödajuurvili	300	48,93	200	161	-	-

Tabelist selgub, et vaatamata plaanide tunduvale vähenemisele, ei suudetud ka neid 1955.aastal peale suvinisu saagiku-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.28, l.1

2 Sealsamas, s.-ü.41, l.1

3 Sealsamas, s.ü.53, l. 3-5

se täita. Tunduv nihe paremusele toimus 1958.aastal. Taimekasvatus kogus elujõudu pikkamööda.

Tabel nr.18

M. Gorki-nimelise kolhoosi maakasutuse ja rahaline olukord 1953.-1958.a.

	1953.a.[1]	1955.a.[2]	1958.a.[3]
Maad üldse	2234,29 ha	2287,32	2336
sellest põldu	211,84 ha	218,32	220
looduslikku heinamaad	1118,74 ha	746,59	738
" karjamaad	549,70 ha	404	398
metsa	97,93	743	743
põllumajand. maad		1531 ha	1369
Rahaline tulu	136474	284628	390736
Põhivahendite väärtus	219600	244800	577856
Jagamata fondide väärtus	195350	327800	11700
Normipäeva tasu	1,50 rbl.	3 rbl.	5,34 rbl.
	0,73 kg vilja	0,6 kg vilja	1,22 kg vilja
	1,5 kg kartul.		0,45 kg kartul.
	0,4 kg juurvilja		0,75 kg heina
			8,15 rbl.

Aastatel 1953-1958 maakasutuses erilist muutust polnud. Põllumaa suurenes vähe. Maakasutuses oli toimunud ainult suure maaala loodusliku heinamaa ja karjamaa arvelevõtmine metsana. Rahaliste tulude suurenemine oli tingitud eelkõige varumis- ja kokkuostu hindade tõusust ja toodangu suurenemisest. Jagamata fondide vähenemine 1958.a. oli tingitud arvestussüs-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.28, ll. 24-25

2 Sealsamas, s.-ü.41, ll. 24-25

3 Sealsamas, s.-ü.153, l. 20-25

teemi muutmisest.

Teraviljasaake analüüsides näeme, et aastast aastasse dikteeriti kõrgemalt poolt suurte saakide võtmist tootmisplaani, kuid alates 1955.aastast olukord muutus.

Raske pärandina avaldas veel mõju põlluharimise puudulikkus, väetiste vähesus ja koristustöödega hilinemine, see põhjustas madalad saagid, seetõttu oli tootmisplaanis kavandatud näitajate läbikukkumine paratamatu. Selle tagajärjel suurenesid visalt kolhoosi rahalised sissetulekud, vähenes normipäeva tasu, ei klappinud loomade arv ja söödabilanss.

Seoses varumishindade tõstmisega suurenes 5 aastaga kolhoosi rahaline sissetulek peaaegu kolm korda. Väga heaks töödistsipliini stiimuliks oli igakuine avansimaksmine alates 1958.aastast. Rubla kujunes veenvaks"agitaatoriks".

Kolhoosikollektiivi osavõttu ühistööst vaadeldaval perioodil näitavad ilmekalt järgneva tabeli arvud.

Tabel nr.29

M. Gorki-nimelise kolhoosi tööjõud ja selle kasutamine 1953.-1958.a.

	1953.a.[1]	1955.a.[2]	1958.a.[3]
Kolhoosi liimeid kokku	115	106	86
Kokku võttis tööst osa (töövõimelisi)	40	36	29
Neist töötas looma-kasvatuses	19	20	20
Mehi töötas (üldse)	13	12	10
neist töötas välja üle 300 normipäeva	4	5	)keskmiselt
üle 400 normipäeva	5	4	)366 normipäeva
Naisi töötas (üldse)	27	24	19
neist töötas välja üle 300 normipäeva	6	7	)keskmiselt
üle 400 normipäeva	7	8	)350 normipäeva
Riiklikes asutustes töötas kolhoosnikke	15	3	2
Taimekasvatuse kulutati (normipäevi)	4151	8481	5668
Loomakasvatuse kulutati (normipäevi)	8672	8801	9864
Kokku kulutati normipäevi	23 624	21 277	22 110

Näeme, et kolhoositööst osavõtjate arv vaatamata majanduslikele abinõudele vähenes, kuid seda nende arvel, kes olid südames juba kolhoosiga hüvasti jätnud, sest tööveteranid - 300- ja 400-päevalised töötajad kohusetruult edasi. Ümbruskonna riiklikes asutustes töötavate kolhoosnikute arv vähenes seetõttu, et need kustutati kolhoosnike nimekirjast. Vaieldav on kolhoosi liikmete üldarv 1958.aastal, sest põhikirja punk-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.28, ll. 3-4
2 Sealsamas, s.-ü.41, ll. 2-5
3 Sealsamas, s.-ü.153, l. 1-5

ti kõigi perekonnaliikmete kuulumise kohta kolhoosi liikmeks tõlgendati erinevalt.

Tabel nr.30

M. Gorki-nimelise kolhoosi loomakasvatuse põhinäitajad 1953 - 1958.a.

	1953.a.[1]	1955.a.[2]	1958.a.[3]
Veised	111	120	119
neist lehmi	63	69	70
Sigu	50	61	136
Lambaid	30	45	41
Linde	110	105	123
Tööhobuseid	60	42	40
Piimatoodang ühelt lehmalt (liitrites)	1536	1133	1829

Tingituna söödabaasi nõrkusest pole loomakasvatuse eriti suurt edasiminekut. Mida rohkem tuleb kolhoosi tootmistegevusse tehnika, seda vähemaks jääb hobuste arv.

Nende aastate töökorralduses ja tootmisprofiilis toimub mitmeid muudatusi. Vastavalt kehtestatud korrale viidi sisse pidev aruandlus loomakasvatuse olukorrast. Igal juhatuse koosolekul kuulati raamatupidaja ja farmijuhataja aruannet olukorrast loomakasvatuse ja vajaduse korral rakendati operatiivseid abinõusid.

Samal perioodil tuli kolhoosipõldudele ka mais. Esialgu oli see uus ja võõras kultuur, põllumees oli umbusklik ja seda suhtumist suurendasid esialgu veel möödalaskmised maisi agrotehnikas. Seda tõendab 22.nov. ~~kui~~ 1955.a. toimunud kol-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.28, ll. 10-12
2 Sealsamas, s.-ü.41, ll. 8-9
3 Sealsamas, s.-ü.153, l. 8-9

hoosi üldkoosolek, kus kolhoosi agronoom H. Tuutmaa tõi esile asjaolu, et kevadel oli maisi külvi ajal ülearust ruttamist rajooni_organite nõudmisel ja selle tagajärjel osa maisi külvi ebaõnnestus. Agronoom palus rajooniorganitelt jätta kolhoosile rohkem tegevuavabadust.[1] Sama nõudis ka kartuli külvipinna suhtes kolhoosi esimees A. Kulbin. Liigsest hooldamisest ja dikteerimisest oli juttu veel paljudes järgmistes protokollides.

Elupraktika näitas, et partei ja valitsuse poolt vastuvõetud otsused nõudsid elluviimiseks palju tööd ja vaeva. Tuli murda vanu harjumusi, muuta tööstiili. Raskusi tekitas ka ilmastik. 1954.a. sügis oli vihmane, 1955.a. kevad aga harukordselt külm.

Omalt poolt aitas kitsaskohti lahendada ajakirjandus. Rajooni ajalehes "Stalinlik Tee" ilmus 6 veebruaril 1955.a. artikkel "Paremini hooldada ühiskarja talveperioodil".[2] Selles oli kriitiliselt ära toodud ka M. Gorki-nimelise kolhoosi puudujääke. Rajooniorganite poolt kohustati kolhoose seda artiklit kohapeal läbi arutama ja leidma abinõusid olukorra parandamiseks. Seda artiklit läbi arutades konstateeriti 1954.a. vihmast sügist, mille tõttu palju sööta riknes. Loomade söötmise parandamiseks alustati söötade aurutamist ja vitamiinsöödana hakati andma männioksi.

Kolhoosnike materiaalse huvitatuse tõstmiseks hakati järkjärgult rakendama lisatasu süsteemi. Eriti kasutati seda kar-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.119, l.65.

2 "Stalinlik Tee" nr.14, 6.veebr. 1955.

jakasvatuses. Kui lüpsja-karjatalitaja oli temale kuuluvas lehmadegrupis likvideerinud ahtruse 10 %-liselt, sai ta lisatasuks 250 l piima või 4-nädalase vasika. Vasikate ülesskasvatamise eest 2 kuu vanuseni sai ta 40 rbl. lisatasu. Ülekplaani lüpstud piimast sai karjatalitaja 20 % endale. Kehtestati ka karjatalitajatevahelises sotsialistlikus võistluses rahalised preemiad järgmiselt: I koht - 100 rbl., II koht - 75 rbl. ja III koht - 50 rbl. Seati sisse ka 200-rublaline aastapreemia sellele, kes oli saavutanud kõige suurema töodangu aastalehmalt.[1] Lisatasud ja preemiad kehtestati ka teistes loomakasvatusharudes ja taimekasvatuses.

1954.a. tulemusi mõjutasid mitmed asjaolud. Kõik kolhoosnikud ei võtnud tööst osa, samal ajal olid eesrindlikumad töötajad jõudnud põllutöödel teha keskmiselt 340 normipäeva. Halvasti töötas Risti MTJ. Ta asus kolhoosi vahetus läheduses, MTJ asutamise ajal oli üldkoosolek üksmeelselt nõus traktorijaama jaoks maad eraldama, kuid vaatamata lähedusele asi edenes halvasti. Seepärast nõudis kolhoosi revisjonikomisjon täpsema arvestuse tegemist, et selguksid kahjud, mis olid tekkinud tööde tähtaegadest mittekinnipidamisest. Samuti kritiseeris revisjonikomisjon kolhoosi juhatuse töö puudusi, oma osa kritikast said ka MTJ juures asuv parteiorganisatsiooni sekretär ja parteiinstruktor, kes vähe abistasid kolhoosi.[2]

1954.a. saavutati kolhoosis mõningaid märkimisväärseid tulemusi. Rahalist tulu saadi 64 555 rbl. rohkem kui 1953.a., kusjuures loomakasvatuse suurenes tulu 28 000 rbl. Sellega

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.119, l.98.

2 Sealsamas, s.-ü.8, l.53.

koos suurenes ka normipäevatasu. Kriitiline olukord oli ületatud.

Hoopis optimistlikumad toonid kõlasid 1.apr. 1955.aasta kolhoosi üldkoosolekul,[1] millal kavandati kolhoosi perspektiivplaani 1955 - 1960.aastaks.[2] Risti MTJ peaagronoom sm. Toomla selgitas tootmisplaanide koostamise uut korda, NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsuseid, milles võeti otsustavalt kurss põllumajandus- ja karjakasvatussaaduste toodangu järsu tõstmise suunas.

Kolhoosi söödabilansis oli tähtis koht kartulil ja söödajuurviljal. Tööjõu vähesus ja tehnika puudumine hooldustöödel, samuti väetiste nappus ning olemaoleva halb kasutamine põhjustasid saakide languse. Kui ilmastik ei takistanud, siis vajalik kultuurheina kogus põhiliselt varuti, kuigi selle kvaliteet jättis soovida paremat. Looduslikud heinamaad olid põhilises osas võsastunud, masinate niitmist ja loorehadega riisumist sai vähe teha. looduslike heinamaade väetamisest ja hooldusest ei olnud juttugi, seepärast jäävad looduslike heinamaade saagid äärmiselt väikeseks. Looduslikult heinamaalt saadud heina omahinda siis välja ei arvestatud, kuid tegelikult oli tohutu kõrge, sest kulutused aja ja tööjõu osas olid suured.

Aasta-aastalt tuli appi riigi abistav käsi tehnika, hindade ning muude majandustingimuste osas ja töötulemused hakkavad tunduvalt paranema. Tootmise mõõdupuuks saavad näitajad 100 ha põllumajandusliku maa kohta. Need olid 1957.a. järgmi-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.53.

2 Sealsamas, l.58.

sed:[1]

Piima toodeti	94,6 ts
Liha toodeti (eluskaalus)	11,5 ts
Veiseid oli	8 pead
neist lehmi	5 pead
Sigu oli	28 pead
Saadud aasta sealiha	40,7 ts
Rahaline tulu	26 375 rbl.

MTJ masinapark polnud küllaldane, masinate töökindlus väike, kaadri väljaõpe ja töödistsipliin nõrk. See tekitas teatud umbusu MTJ masinate ja ja tööde vastu. 1955.a. jõuti sügiskündi teha ainult 70 %, sest MTJ võttis oma masinad varakult remonti. Seepärast otsustati 1956.a. kartulikasvatuses olukorda parandada sellega, et järgmisel aastal 20 ha kartulit maha panna käsitsi, kuna traktoriga oli töö kvaliteet halb, vaheltharimine traktoriga ei õigustanud end samuti.[2]

Aasta-aastalt oli suurenenud M. Gorki tootmisplaanis metsakasutuse osatähtsus. Kolhoosi metsade parema hooldamise ja kasutamise eesmärgil palgati Priidik Pikveri asemele, kes oli vana ja haiglane, kolhoosi metsavahiks Piirsalu Metskonna metsavaht Eduard Säär. Alates 1956.a. paistab silma tööjõu palkamine väljastpoolt kolhoosi , kuna kibedal tööajal oli tääkäsi vähe. Inimeste palkamine aga tekitas normipäeva rahalise tasu suurenemist, aga tootmise seisukohalt oli tööjõu palkamine kasulik.

Elupraktika näitas 4 farmiga standardi mitteotstarbekust, kuna kääbusfarmid ei andnud kasumit. Nii oli lambakasvatus

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.145, l. 22.

2 Sealsamas, s.-ü.119, l.77.

1955.a. andnud jälle kahjumit, seepärast otsustas juhatus lambatalitaja haigestumise tõttu jagada lambad 2-3 kaupa kolhoosiperedele, kusjuures ühe lamba talitamise eest koos vajaliku koguse heinte tegemisega arvestati töötasu 10 normipäeva aastas.[1] Mõni aeg hiljem lambafarm likvideeriti.

1958.a. oli kolhoosis nn. tehnika aasta. Masintraktorijaamade reorganiseerimine tegi lõpu kahe peremehe valitsusele põllul. Masinad jäid nüüd kolhoosi käsutusse. Praktika näitas selle sammu õigsust. Kolhooside rahalised sissetulekud olid viimastel aastatel tunduvalt suurenenud, rahapuudusel ei jäänud ükski soovitud masin ostmata, kuid kahjuks polnud neid küllaldaselt saada. Pealegi müüdi masinaid vastavalt nende amortisatsiooniastmele alandatud hindadega. Koos sellega levis siis seatud skeptiline arvamine, et riik müüb oma vanad masinad kalli hinna eest kolhoosidele. See eelarvamus möödus peagi, igatahes kolhoosnike rõõm tehnika saamise üle oli suur.

1958.a. lõpuks[2] oli M. Gorki-nimelisel kolhoosil muretsetud järgmised masinad ja seadmed:

traktorid DT-54	- 1
traktorid XT3-7	- 1
kombainid C-4	- 1
5-korpuse traktoriatru	- 1
ketasrandaale	- 2
teravilja külvikuid	- 2
lohistid	- 1

Seoses traktorite ostmisega kolhoosile kerkis päevakorda traktoristide leidmine. Esialgu andis sellele töökohale aval-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.145, l.2.
2 Sealsamas, s.-ü.153, l. 21

duse Elmar Karing, kuid peatselt ta lahkus, kuna töötasu oleduse Elmar Karing, kuid peatselt ta lahkus, kuna töötasu olevat väikene. Veidi hiljem olid traktoristideks Ilmar Piirivat väikene. Veidi hiljem olid traktoristideks Ilmar Piirimaa ja Arno Saliin. 1958.a. tehti traktor DT-54-ga 240 masinpäevaga 352 ha tingkündi. Alguse kohta küllaltki hea tulemus.

Pidevalt olid päevakorras töödistsipliini küsmused. Kohusetruude töötajate kõrval oli neidp kes ilma kolhoosi loata olid kolhoosist lahkunud või ei võtnud tööst osa.

Töödistsipliini parandamiseks otsustati 1953.a. saata järelpärimine rajooni organitele, kuidas toimida nende kolhoosi liikmetega, kes olid omavoliliselt lahkunud ja asunud mujale tööle. Niisugusteks olid:[1]

Heinrich Saliin - töökoht teadmata
Laine Saliin - töökoht teadmata
Alfred Remma - Risti Tarbijate Kooperatiiv
Alviine Trummalt - töökoht teadmata
Helene Tuutmaa - Haapsalu Lihakombinaadis
Karl Liim - Lehetu sovhoosis
Rosalie Liim - Lehetu sovhoosis
Aleksander Peitre - Vasalemma paemurd
Hilje Kruuspau - raudteel.

Et kolhoosiperes töötada on siiski ainuõige, leidsid Linda Roosiorg, Koidu Roosiorg ja endine kolhoosi liige Kustas Luuri, kes oli amnestiaga vabastatud. Üksiktalupidajana töötas edasi Oskar Taal, kelle heinamaa ümbervahetamist kolhoosi juhatus taotles 1954.a. jaanuaris, kuid 1954.a. aprillis esitas ta avalduse kolhoosi astumiseks. Veel jäi vägikaika veda-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.155.

jaid 3 (Siiberg, Kalve ja Mõisamaa).[1] 8.nov. 1954.a. koosoleku otsusega taotleti liita kolhoosiga üksiktalupoegade Helgi Roosioru, Rosalie Koppeli, Arnold Anijärve ja Madis Kase maad.

Kui rajooni ajalehes "Stalinlik Tee" ilmus artikkel "Õnne otsijad", milles kritiseeriti M. Gorki-nimelise kolhoosi liikmeid Olga Paumaad, Maret Paumaad ja Helve Kruuspani ebanõukogulikku eluviisi, amoraalsuse ja lubamatu suhtumise tõtu oma kolhoosi, kiitis üldkoosolek selle artikli üksmeelselt heaks.

1955.a. heideti kolhoosist välja Anete Kasesalu, kustutati nimekirjast Linda Roosiorg, Ülo Koidik, Rein Villandberg, Heino Põldoja, Jüri Kreis, Olga Paumaa ja Aleksander Nurkmaa, vähendati neil õueaiamaad 0,15 ha-ni.

Austama peab aga kolhoosi tublisid veterane. Põllutöölistest paremateks osutusid Maria Remma (326 normipäeva), Julide Loik (332 normipäeva), August Põllumäe (407 normipäeva) ja Helene Heinla (302 normipäeva). Vanematest töötajatest väärisid eeskujuks seada 73-aastane Eduard Uussoo (334 normipäeva), 63-aastane August Ainjärv (253 normipäeva). Karjafarmis oli endiselt parim 66-aastane Maria Pikver (847 normipäeva) ja 653 normipäevaga Elise Reinsalu. 77-aastane tallimees Priidik Sooveer töötas välja 513 normipäeva, 70-aastane piimavedaja Johannes Soom 604 normipäeva.[2]

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus tegid 50-ndatel

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.8, l.183.

2 Sealsamas, s.-ü.102, l. 148

Kolhoosi pensionärid Johannes ja Julie Soom.

Foto O. Müüripeal, 1968.

Kolhoosi veteran-pensionär Helene Turbal.
Foto O. Müüripeal, 1968.

Kolhoosi veteran-pensionär August Villandberg.
Foto O. Müüripeal, 1968.

aastatel palju töötajate ja teenistujate elujärje parandamiseks. 1956.a. võttis NSV Liidu Ülemnõukogu vastu tööliste ja teenistujate uue riiklike pensionide seaduse, mida võib pidada nõukogude rahva ajalooliseks saavutuseks. Kolhoosnikud ootasid ka oma pensioneerimise seadust. Kolhoosnikute pensioneerimist hakati laialdaselt rakendama pärast NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956.a. 6.märtsi määruse "Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisele ja artelli juhtimisel" avaldamist.

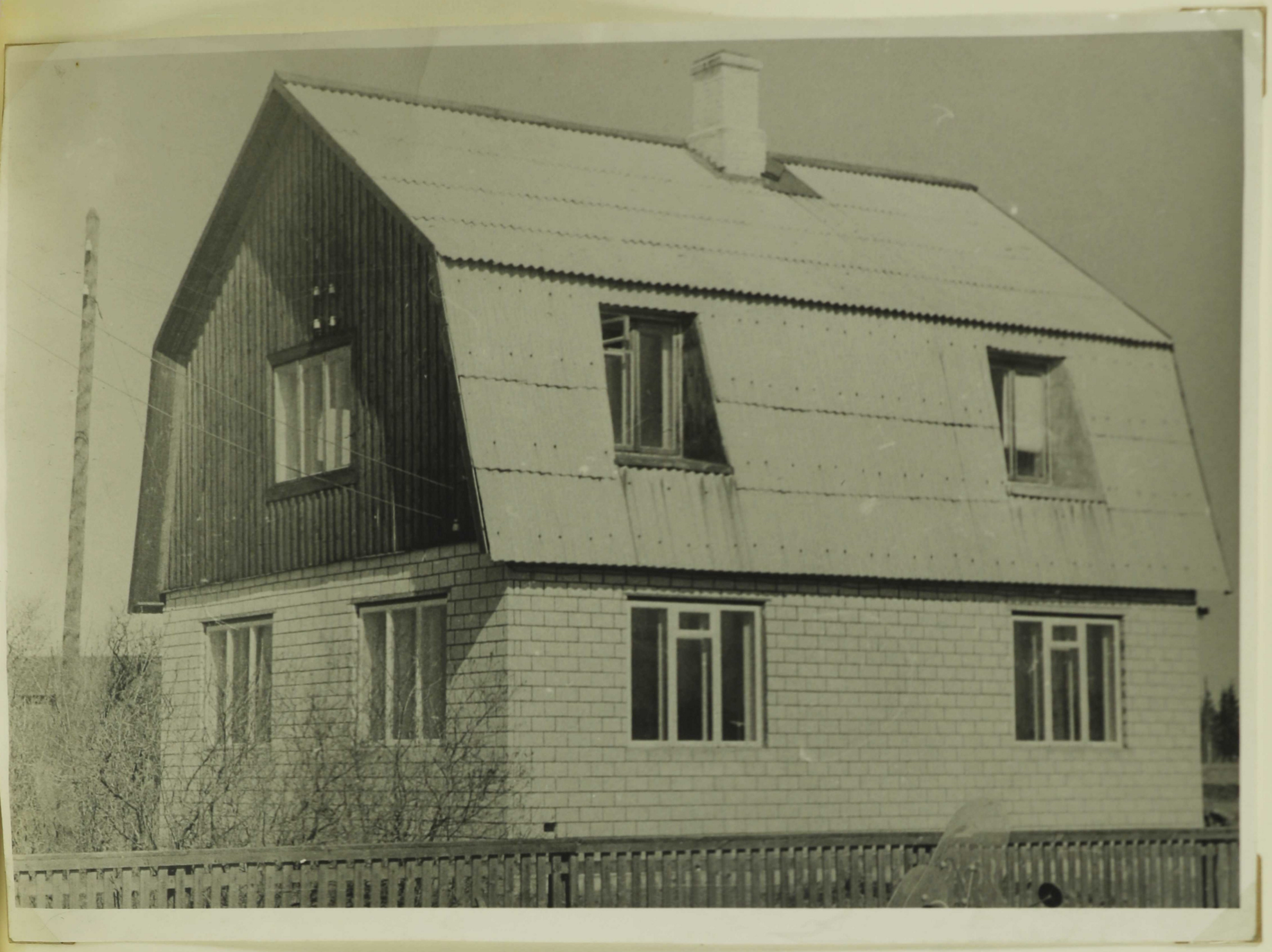
Tuginedes sellele määrusele hakkas ka M. Gorki-nimeline kolhoos pensioneerima oma tööveterane. Kolhoosi juhatus otsustas astuda kolhoosidevahelise sotsiaalkindlustuse vanadekodu liikmeks. Otsustati alates 4.jaanuarist 1957.aastast pensioneerida naiskolhoosnikud alates 60-st ja meeskolhoosnikud 65-st eluaastast, kui kolhoosnik on kolhoosis töötanud kolhoosi asutamisest, s.o. 1949.aastast alates. Seati veel tingimuseks, et pensioni maksmisel peab arvestama kolhoosniku osavõttu kolhoositööst. Pensioni määraks otsustati võtta 30 % väljateenitud normipäevadest. Pensioni väljamaksu miinimumiks otsustati võtta 50 normipäeva aastas ning maksimumiks 100-120 normipäeva. Töövigastuse korral hakati andma toetust 100% viimase 3 kuu jooksul väljatöötatud normipäevadest,ajutise töövõime kaotuse juhul anda 50% 3 viimase kuu jooksul väljateenitud normipäevadest.[1]

Ajavahemikul 1953-1958.a. saavutas M. Gorki-nimeline kol-

---

1 HRRA, f.405, nim.1, s.-ü.119, l.30.

hoos märgatavat edu. See alati väliselt veel ei avaldunud, kuid seda väärtusliku oli edu teadvus kolhoosnike südames. Majand tugevnes, töötasu tõusis, pessimism asendus optimismiga.

Jõud kolhoosi kontorihoone.

Foto O. Müüripeal, 1968.

Jõud kolhoosi ait-kuivati.

Foto O. Müüripeal, 1968.

IV p e a t ü k k

P I I R S A L U K O L H O O S I D E A R E N G
S E I T S E A A S T A K U L

Kolhoos "Jõud" 1959 - 1965.a.

Endise Piirsalu valla kolhoosidest kujunes kõige elujõulisemaks ja perspektiivsemaks Jõud kolhoos. 1960.a. kerkis päevakorda Koidula ja Jõud kolhoosi ühinemine. Seoses rajooni perspektiivplaani väljatöötamisega oli vaja kindlaks määrata majandite perspektiivid maakasutuses ja kolhoosikeskuste ning tootmishoonete rajamisel. Kui tõsteti üles küsimus Jõud ja Koidula kolhoosi ühinemisest, siis hääletamise tulemused näitasid, et ajalugu teatud määral kordus. Koidula kolhoosi näol polnud külla tegemist mahajäänud majandiga, näiteks sealiha tootmisel oli ta Jõud kolhoosist tunduvalt parem, Jõud aga oli omakorda parem piimatootmises.

5.märtsil 1960.a. toimus Jõud kolhoosi üldkoosolek. 57-st kohalviibijast kolhoosi liikmest hääletas 26 ühinemise poolt ja 2 vastu, kuna 29 jäi erapooletuks. 11.märtsil 1960.a. toimunud Koidula kolhoosiüldkoosolekul oli olukord hoopis teistsugune. Ühinemise poolt hääletas 55 inimest ja 5 jäi erapooletuks.[1]

Kolhoosi nimeks valiti "Jõud" ja esimeheks endine Jõud kolhoosi esimees Edgar Kanal. Moodustati neli põllundusbri-

---

[1] HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.135, l.6

gaadi: I brigaad asus Kabeli külas brigadiri Anton Toompuu juhtimisel, II brigaad asus Piirsalu külas Johannes Truve juhtimisel, III brigaad Kuijõe Vallakülas Rudolf Mäe juhtimisel ja IV brigaadi juhtis Kuijõe Mõisaküla Jakob Kruusel.

Kuna majandi piirid nüüd tunduvalt laienesid, siis eraldati jaotuskava alusel kolhoosile sõiduauto GAZ-69, milline jäi põhiliselt esimehe käsutusse.

Kolhoosi maakasutuse ülätusest annab ülevaate järgnev tabel.

Tabel nr.3[1]

Jõud kolhoosi maakasutus 1960.a.

Kokku maad	5102 ha
sellest põllumaad	689 ha
looduslikku heinamaad	1331 ha
looduslikku karjamaad	1154 ha
metsa	1544 ha
muid kõlvikuid	384 ha

Tabelist selgub, et üldpinnalt on kolhoos üsna suur, kuid intensiivsesse tootmisse lülitatud maa osakaal on väike. Looduslikud heinamaad figureerisid rohkem aruandluses, sest aasta-aastalt olid nad võsasse kasvanud ja kasutati põhiliselt karjamaana. Looduslikud karjamaad olid samuti võsastunud, palju oli soostunud pinnast. "Muude kõlvikute" alla kuulus põhiliselt raba, see tuli panna vilja kandma.

Ka kolhoosipere oli nüüd küllaltki arvukas. Üldse loeti kolhoosis 137 leibkonda. Liikmete üldarv oli 217, neist töö-

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.134, l.5.

jõulisi mehi 35 ja naisi 54. Suure osa tööjõust hõlmas looma-kasvatus, seal töötas 41 kolhoosnikku. Kaalukat osa tööjõust haaras kolhoosikülas hiljuti tekkinud mehhanisaatori elukutse. Kolhoosis oli 7 traktoristi ja 7 autojuhti. Kolhoosipraktikas ei saa rangelt piiritleda autojuhi elukutset, sest vastavalt vajadusele töötavad autojuhid ka kombaineri, lukksepa või traktoristina. Mehhanisaatori elukutse tekkimine kolhoosis on kõige paremaks tõendiks suurest murrangust eesti külas.

Varem võttis kolhooside ühinemisel aega majandusliku tegevuse ühtesulatamine ja esimesed ühise töö aastad polnud alati edukad. Peale Jõu ja Koidula ühinemist seisakut ja tagasiminekut ei esinenud. Töö laabumisest annab tunnistust eelkõige toodangu suurenemine 100 ha põllumajandusliku maa kohta.

Tabel nr. 32

Põllumajandussaaduste tootmine kolhoosis 1960.a.

100 ha põllumajandusliku maa kohta	Jõud kolhoos[1] 1958.a.	Koidula[2] 1958.a.	Jõud[3] 1960.a.
Piima (ts)	121,1	149,2	184,1
Veiseid (tk.)	10,6	12	12
neist lehmi	6,2	7	7
Rahalist tulu	37 609	38 800	49 900
Piima toodang(ühe lehma kohta liitrites)	1 910	1 800	2 398

Edu saavutati ka taimekasvatuses . Head saaki andis mais, milline keskmine saak oli 644 ts ha-lt, kohati 800-900 ts. "Sellel aastal kasvas põllul mets, läksid sisse, eksisid ära",

---

1 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.91, l.8.
2 Sealsamas, f.410, s.-ü.45, l.8.
3 Sealsamas, f.406, nim.1, s.-ü.109, ll.8-9

meenutab brigadir J. Truve.[1] Umbes/ sellest ajast omab mais söödabilansis kindlat osa. Põllumees oli õppinud teda kasvatama ja armastama. Keemiline umbrohutõrje muutis hooldustööd kergemaks. Arvustades maisi tundlikkust pinnase ja ilmastikutingimustele ei võinud teda siiski arvestada ainsa trumbina söödabilansis.

Et töö oli muutunud hoopis produktiivsemaks, näitab fakt, et normipäevade kulu tugevasti väheneb, rahaline tulu aga suureneb.

Tabel nr.33

Ülevaade normipäevade kulutamisest ja rahalisest tulust 1960.a.

	Jõud kolhoos[2] 1958.a.	Koidula kolhoos[3] 1958.a.	Jõud kolhoos[4] 1960.a.
Normipäevi kulutati:			
taimekasvatuses	16 596	5 669	6 583
loomakasvatuses	17 800	9 782	18 01o
üldse kokku	48 656	19713	39 399
Rahaline tulu:			
taimekasvatusest	104 684	54 200	231 219
loomakasvatusest	522 760	417 980	1 179 335
üldse kokku	715 547	493 338	1 586 891

Suurenesid ka põhivahendid ja jagamatud fondid. Jõud kolhoos hakkas kindlama ja kiirema sammuga liikuma rajooni kolhooside esiritta.

Peale M. Gorki-nimelise kolhoosi ühinemist Jõud kolhoosiga

---

1 J. Truve suulised mälestused.
2 HRRA, f.406, nim.1, s.-ü.91, l1.3,11-12.
3 Sealsamas, f.410, nim.1, s.-ü.45, l1.3,11-12.
4 Sealsamas, f.406, nim.1, s.-ü.109, l1.3,11-12.

kujuneb lõplikult välja majandi maakasutus ja tootmisstruktuur.

Järgnevateks aastateks määras põllumajanduse juhtimise kindlaks NLKP Keskkomitee märtsipleenum 1962.a. Pleenum konstateeris, et põllumajanduse arengutempo ei olnud kooskõlas seitsmeaastaku kontrollarvudega, tootmise intensiivsus polnud küllaldane, kõiki olemasolevaid võimalusi ei kasutatud veel ära. Selle põhjuseks olid puudused põllumajanduse juhtimises.

"NLKP Keskkomitee pleenum on seisukohal, et põllumajanduse juhtimise praegune struktuur ei vasta kasvanud nõuetele, see piirab sotsialistlikus põllumajanduses peituvate reservide kasutamise võimalusi ning vajab põhjalikku ümberkorraldamist".[1]

Moodustati uued organid - tootmisvalitsused. Haapsalu Territoriaalne Tootmisvalitsus on põllumajanduse juhtimisel ära teinud suure töö. Juhtimine on muutunud konkreetsemaks, tungitakse tootmise kitsaskohtadesse, analüüsitakse majanduslikku efektiivsust. Mõõdupuuks on kujunenud omahind ja söötühikud.

Samal ajal jäeti kolhoosile vabadus tootmise konkreetseks korraldamiseks. Aasta-aastalt paranes tehnikaga varustamine "Põllumajandustehnika" Haapsalu osakonna poolt.

Kõik Nõukogude valitsuse ja partei poolt vastu võetud otsused kajastusid ka kolhoosi töötulemustes, mis reljeefselt välja toodi rajooni kolhoosidevahelise võistluse bülletäänis. See bülletään on majandijuhtidele heaks orientiiriks.

Analüüsides Jõud kolhoosi töötulemusi aastatel 1962-1965 näeme palju rõõmustavat. Tootmist iseloomustab stabiilsuse

---

1 Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee 1962.a. märtsipleenumi materjale, Tallinn 1962, lk.149.

kasv.

Tabel nr.34

Teraviljakasvatus Jõud kolhoosis [1]
1962 - 1965.a.

	1962.a.	1963.a.	1964.a.	1965.a.
Jõud kolhoos:				
külvipind (ha)	334,1	336,7	349,2	331
saak (ts/ha-lt)	11,8	16,1	22,9	24,8
Rajooni kolhooside:				
keskmine saak (ts/ha-lt)	10,6	11,2	16,3	20,5

Tabelist näeme, et Piirsalu põllud, mis 10-12 aastat tagasi andsid 6-7 ts hektarilt, olid nagu uuteks muutunud. Jah, muutnud on seda tõeliselt kaasaegne agrotehnika ja tootmise korraldus. See muutus pole toimunud mitte üksinda Piirsalus, vaid kogu rajoonis. Tublid viljakasvatajad Jõud kolhoosist on siiski pidevalt rajooni keskmistest kõrgemal. Pole haruldased ka 40-tsentnerilised saagid 10-15 ha-liselt põllult. Mitu aastat järjest kuulus keskmise saagikuse poolest rajoonis esikoht Jõud kolhoosile.

Et analoogiliseks kujunes olukord ka kartulikasvatuses, näitab ülevaatlikult järgnev tabel.

Tabel nr.35

Kartuli kasvatamine Jõud kolhoosis
1962 - 1965.a.[1]

	1962.a.	1963.a.	1964.a.	1965.a.
Jõud kolhoosi kartuli külvipind (ha)	70	57	57,5	55
saak (ts/ha-lt)	113,6	91,0	168	158
Rajooni kolhooside keskmine saak[ts/ha)	89,6	80	142	137,8

1 Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.
2 Sama.

Kui taimekasvatuse saagid on head ja jätkub sööta loomadele, siis kasvab ka loomakasvatuse toodang. Selle kasvu näeme järgmisest tabelist.

Tabel nr. 36

Loomakasvatussaaduste toodang ja selle realiseerimine Jõud kolhoosis 1962 - 1965.a.[1]

	1962.a.	1963.a.	1964.a.	1965.a.
Veiste üldarv	580	599	616	614
Lehmade arv	334	329	323	382
Piimatoodang lehma kohta (kg)	1794	1752	2212	2605
Rajooni keskmine piimatoodang lehma kohta (kg)	2048	2109	2222	2732
Piima müük riigile (ts arvestuskaalus)	5322	5259	6630	7909
Liha tootmine (ts eluskaalus)	1058	1070	1252	1254
Liha müük riigile (ts arvestuskaalus)	1024	1050	1084	1228

Need on ilmekad arvud Jõud kolhoosi tööka kollektiivi panusest seitsmeaastaku plaani täitmiseks. Samal ajal tuleb märkida, et võrreldes 1962.aastaga vähenes kartuli ja teravilja müük riigile, sest lihatootmisele spetsialiseerudes kasutati suur osa kohapeal loomasöödaks

Kõik eeltoodud edusammud ei ole saavutatud põhimõttel - toodangu suurendamine iga hinna eest, vaid toodangu tõusu on saatnud omahinna alandamise kalkulatsioon. Omahinda püüti alandada ja tööviljakust tõsta tööde mehhaniseerimise abil. Kuidas sellega seitseaastakul toime tuldi, seda näitab alljärgnev tabel.

---

[1] Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.

Tabel nr. 37

Tööpäevade kulutamine ja toodangu oma-
hind Jõud kolhoosis teravilja ja piima tootmisel
1962 - 1965.a.[1]

	1962.a.	1963.a.	1964.a.	1965.a.
Tööpäevade kulu 1 ts teravilja tootmisel:				
Jõud kolhoosis	0,75	0,49	0,31	0,32
rajooni kolhooside keskmine	1,19	0,91	0,56	0,46
Tööpäevade kulu 1 ts piima tootmisel:				
Jõud kolhoosis	1,77	1,62	1,24	0,98
rajooni kolhooside keskmine	1,79	1,56	1,44	1,20
1 ts teravilja omahind:				
Jõud kolhoosis	7,33	7,83	6,60	7,28
rajooni kolhooside keskmine	10,32	11,64	8,86	7,94
1 ts piima omahind:				
Jõud kolhoosis	12,08	11,30	12,41	12,67
rajooni kolhooside keskmine	10,57	10,71	11,95	12,56

Selgub, et Jõud kolhoosis on tööpäevade kulutamine vilja ja piima tootmisel tunduvalt efektiivsem kui rajooni kolhoosides keskmiselt. Ka teravilja omahind on rajooni keskmisest tunduvalt väiksem, ainult piima omahind on söödabaasi nõrkuse tõttu rajooni keskmisest kõrgem, kuna suvel toimus suure koguse haljassööda ettenimitmine.

Tubli töö tagajärjel oli toodang tõusnud, samuti kolhoosi puhastulu ning tööpäeva tasu.

)

[1] Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.

Tabel nr. 38

Kolhoosi puhastulu ja töötasu kasv [1]

1962 -1965.a.

	1962.a.	1963.a.	1964.a.	1965.a.
Jõud kolhoosi puhastulu (rbl.)	30 334	59 692	62 177	94 224
tööpäeva tasu rahalises arvestuses (rbl.)	2,70	2,75	3,08	3,99
Keskmine töötasu rajooni kolhoosides	2,14	2,39	2,70	3,44

Kuna 1965.a. majandusaasta oli edukas ja aasta jooksul tõsteti riiklikke kokkuostu hindu, suurenes toodangu realiseerimisest saadav tulu plaaniga võrreldes 40 tuhande rubla võrra. Seoses hindade tõusuga suurenes ka kolhoosi kasum. Arvestades sellega, et 1965.a. majandusaasta lõpetati edukalt, otsustati maksta lisatasu kõigile kolhoosi liikmetele ja palgalistele, kes töötavad alaliselt kolhoosis. Lisaks lisatasule premeeriti ühe kuupalgaga 80 kolhoosnikku, poole kuupalga ulatuses sai preemiat 25 kolhoosnikku, kuid kombainerid jäeti preemiast ilma, kuna nende lohaka töö tõttu hilineti koristustöödega. Tööjõulistelm kes ei ole täitnud tööpäevade miinimumi, vähendati lisatasu suurust 50% võrra. Tööpäevade miinimumi mittetäitmise korral arvestati, kas mittetäitmine on põhjendatud või mitte. Üldse oli lisatasu suurus 20 kopikat igale väljateenitud rublale.

Põhjendatud ei olnud tööpäevade miinimumi mittetäitmine 13 kolhoosnikul. Seepärast vähendati real kolhoosnikel 50%

---

1 Haapsalu Tootmisvalitsuse andmeil.

võrra lisatasu.[1]

Tööjõulistele kolhoosi liikmetele, kes aastast aastasse põhjendamatult ei täitnud tööpäevade miinimumi, otsustati lisatasu hoopiski mitte maksta. Selle karistuse said neli kolhoosnikut: (Helmi Roosenblatt, Selma Salanski, Arno Saliin ja Elviine Markus).

Kolhoosi juhatus lahendas küsimust deferentseeritult. Näiteks mõnele kolhoosnikule (Lisete Mikk ja Erich Tismus), kellel töölkäimine oli raskendatud ja tööpäevade miinimumist jäi puudu ainult 10 päeva, otsustati siiski lisatasu maksta täies suuruses. Palgalistele töötajatele maksti lisatasu poole suuruses, s.o. 10 kop. iga väljateenitud rubla kohta.

1965.aastaks püstitatud ülesanded Jõud kolhoos täitis. Kolhoos töötas kasumiga, pealegi on kasum aastast aastasse suurenenud. Kevadkülv lõpetati 10 päeva varem kui eelmisel aastal. Vili kasvas ilus, kuid selle koristamine valmistas raskusi. Tuli appi kutsuda 2 kombaini K. Marksi-nimelisest kolhoosist. Kui teraviljasaagi poolest on majand juba aastaid esimeste hulgas, siis heinakasvatus ei edenenud. Oli vaja külvata uusi põlde ja vanad üles künda. Samuti on vaja teostada põldmde massiivistamist.

Seni kui maaparandus toimus majandi kulu ja kirjadega, rahuldati põhilised vajadused sellel alal, kuid seoses maaparanduse viimisega riigi arvele on tööde maht kogu rajoonis tohutult tõusnud, esmajoones aga rahuldati mahajäänud majandite vajadusi.

1965.a. olid tublideks põllutöölisteks Ida Valk, Aliide

---

[1] Jõud kolhoosi juhatuse protokollide raamat 1966.aastast.

Kask, Johannes Lai, Lembit Koidumäe, August Aug ja Vello Tammer. Loomakasvatuse andsid kohusetruu tööga oma panuse kolhoosi majanduse arengule Luule Liivla, Helene Vahar, Linda Köster, Salme Ojasaun, Ida Vint, noorloomade talitajad Elmar Valker ja Leida Aedna. Plaanitud 2300 kg väljalüpsi asemel saavutati piimatoodanguks ühe lehma kohta 2732 kg. See on tubli saavutus, kuid kahjuks esineb palju II sordi piima.

Kogutoodangu ja riigile müügi plaanid piima osas täideti ja ületati. Piima omahinnaks kujunes 12,67 rbl. ts, milline pole rentaabel. Omahinna viisid kõrgele kallid söödad. Ka sealiha omahind võrreldes 1964.aastaga läks kallimaks. Selles oli süüdi talitaja Ljubimovi hooletus, kuna halva hooldamise tõttu paar kuud sigade juurdekasvu peaaegu ei olnudki. Hooletuse tagajärjel levis sigade hulgas taud. Seepärast otsustati kõik sead realiseerida, sigala põhjalikult desinfitseerida ja remontida ning muretseda tõuloomi.

Masinapargi hoidusega polnud ka kõik korras. Tublide traktoristide kõrval oli palju lohakaid, töödistsipliin lonkas, pehmekünni omahind läks kallimaks. Mehaanik Ounapuu ei tulnud oma ülesannetega toime.

1965.a. anti ekspluatatsiooni kaasaegne garaaž-töökoda ja karjalaut. Pooleli jäi veel elamu ja ait-kuivati ehitus.

Viisaastaku lõuks iseloomustavad kolhoosi rahalist olukorda järgmised arvud:[1]

Toodangu realiseerimisest laekus 333 536 rubla,

kasumit saadi 94 224 rubla ehk 39,5 %.

---

[1] Jõud kolhoosi 1965.a. aastaruanne.

Loomakasvatus andis tulu 281,3 tuhat rubla.

Kulutusi mineraalväetistele tehti 11 025 rubla.

Kolhoosnike töötasu (põhi) 117 463 rubla,

palgaliste töötasu 26 565 rubla.

Kokku töötati välja 38 883 inimpäeva,

päevatasu 3,99 rubla.

M. Gorki -nimeline kolhoos

1959 - 1963.a.

Samaaegselt "Jöud " ja "Koidula " kolhoosiga areneb edasi ka M. Gorki-nimeline kolhoos. Oma edusammude poolest on esirinnasvJöud " kolhoos. Edusammudele lisanduvad veel sobivad geograafilised tingimused (s.o. keskne asend), kaadri tugevus ning seepärast kujuneb "Jöud" kolhoos tuumikuks , mille ümber ühinevad teised kolhoosid.

Seoses valitsuse ja partei otsustega muutus kolhoosides juhtimine hoopis konkreetsemaks ja majanduslikumaks. 25. veebr. 1959.a. analüüsis Haapsalu rajooni TSN TK M. Gorki nimelise kolhoosi majanduslikku tegevust ja märkis, et rahalised tulud olid suurenenud 30 tuhande rubla võrra, kuid see on suures osas saavutatud kõrgemate kokkuostuhindade kehtestamisega valitsuse poolt. Toodang ühe lehma kohta oli langenud 71 kg võrra, samuti ka kogutoodang. Lihatoodang oli langenud 40 ts võrra. Taimekasvatuses said majanduslikuks möödupuuks söötühikud ja omahind. Nii toodeti igalt kultuurpinna ha-lt 1180 s/ü. Tingituna madalatest saakidest oli paljude toodete omahind kõrge ja neid realiseeriti seepärast kahjumiga. Nii saadi piima realiseerimisel ainult 20%, loomalihast 63%, sealihast 83% tegelikust omahinnast. Väljatöötlus ühe 15 hobujõulise traktori kohta oli ainult 190 ha.

Kõike seda arvestades püstitati Haapsalu rajooni TSN kolhoosidele konkreetsed teed majandamise parandamiseks.[1)]

1) HRRA, f.405, nim.1, s.-ü. 168 , l.4.

Toodangu omahinna arvestamisel oli vaja teha suur töö. 1959.a. aruanne andis juba konkreetse pildi üksikute majandusharude omahinnast, andis suuna ökonoomsusele.

Hoopis optimistlikum on 1959.a. kokkuvõte.[1] Selle aasta aruandes konstateeriti, et 1959.a. on olnud edukas majandusaasta. Kolhoosil oli üldse 2342 ha maad, sellest künnimaad 220,92 ha, looduslikku heinamaad 739,36 ha, karjamaad 400,32 ha, metsa all aga 745,52 ha ja jäätmaid ning sööti 6,2 ha. Kolhoosipered de arv oli 67, liikmeid 87, töövõimelisi mehi 13, naisi 22 , seega töövõimelisi 35, kõrges vanuses inimesi (üle 60.a.) 51, alaealisi 26. Teravilja saagid ha-lt kujunesid järgmisteks:

talirukis	15 ts	segavili	11,8 ts
talinisu	14,4 ts	hernes	15,1 ts
oder	8,9 ts		

Seega kujunes teravilja saak sellel majandusaastal 1,5 ts kõrgemaks kui eelmisel aastal. Õnnestus ka sööda-juurvilja kasvatamine. Uudismaadele külvati 6 ha naerist, saagiks saadi 232 ts/ha. Selleks kultuuriks oli sööda-naeris, sest see oli vähe tööjõudu vajav kultuur, millel on majandis tulevikku. Hea oli ka heinasaak. Mitmeaastast heina oli 61,1 ha, saaki saadi 48,5 ts/ha, üheaastase heina saak 15 ha-lt oli 30 ts /ha. Loodusliku heinaga oli olukord halvem - 155 ha saadi 3,6 ts/ha-lt. Veidi leevendas seda siiski asjaolu, et looduslikku heina tegid enamuses mittekolhoosnikud Risti asulast. Kokku varuti heina 3725 ts, põhku koguti 767 ts. Võrreldes

---

1) HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 168, l. 55-62 .

eelmise aastaga, varuti heina rohkem 446 ts. Väheks jäi aga silo kogus 90 tonni. Jalad alla sai ka heinaseemne kasvatus: saadi 800 kg seemet, oma majandi tarbeks küllaldane kogus.

Piimatoodang kokku oli 1466,8 ts, keskmine väljalüps lehma kohta 2015,1 kg, ületas eelmise aasta 222 kg võrra. Riigile müüdi 185 siga kogukaaluga 159,3 ts, põllumaa 100 ha kohta oli sealiha toodang 72 ts. Seakasvatuses oleks võinud edu olla suurem, aga kolhoosil oli palju sekeldusi seatalitaja Silvia Tammela (sellest edaspidi!) ja emisetalitaja Erich Kiiratsiga. Nimetatud ühisvara riisujad vallandati Küll üksmeelse otsusega, kuid uutel inimestel tuli oma tööga harjuda. Veiseliha müüdi 111,2 ts, köik vasikad kasvatati 150 kg - 200 kg raskusteks. Üldse müüdi riigile 307 ts liha, milline kogus ületas 1958.a. oma 158,32 ts võrra. Plaan lihatoodangu suurendamiseks nõudis 1960.a. 2 x rohkem liha tootmist, seepärast võeti suund noorveiste vabapidamisele ja sigalatesse suurte sulgude ehitamisele.

Kui aastaid oli kanakasvatus toonud kahjumit, siis oli ka kanakasvatus sellel aastal jõudnud paremale järjele. Kanade arv oli köigest 106, neilt saadi 15350 muna, keskmiselt 144,7 tk. kanalt.

Vaatleme tulusid lähemalt.

Rahalised tulud majndusalade lõikes olid:

taimekasvatusest 18 087 rbl.

veisekasvatusest 198 956 rbl.

seakasvatusest	172 577 rbl.
lambakasvatusest	5 222 rbl.
kanakasvatusest	11 830 rbl.
väljaspool kolhoosi tehtud töid	11 254 rbl.
metsandusest	97 824 rbl.
kindlustushüvitused	8 543 rbl.
mitmesugused tulud	8 753 rbl.

Kokku saadi tulu 524.503 rbl., see ületas 1958.a. tulu 133 767 rublaga. Rahalised tulud ületati tootmisplaanis ettenähtu 72 392 rublaga.

Suuremaks kulutuseks oli jõusööda ostmine. Selleks kasutati 66 433 rbl.

Tulude analüüsimisel paistab silma, et üheks n.ö. kolhoosi rahakotiks on olnud metsandus. Vaadeldes olukorda lähemalt, ei saa kolhoosi süüdistada metsade laastamises, vaid eelköige saadi see tulu uudismaaks ettenähtud maa-alalt. Üldse oli kolhoosil 745,52 ha metsa. See on suur maa-ala. Tulu saadi 97 824 rbl, see on kahtlemata suur summa. Mets töötati üles väljastpoolt palgatud tööjõuga, kellele maksti töötasu 68 276 rbl. Enamik metsamaterjali töötati üles küttena, sellega varustati külanõukogu allasutusi (haigla, kooperatiiv, apteek, kool j.t). Metsa töötlemine toimus plaani järgi, mis koostati 10.a. peale. Selles olid ette nähtud istutustööd ja 1959.a. rajati 4,1 ha noort istandust.

Millised olid kolhoosi majanduselu saladused:

Kahtlemata oli kaaluvam osa valitsuse ja partei otsustel põllumajanduse arendamiseks. 1959.a. majandusaasta tööd teostati aasta algusest peale uute tööhinnetega, see oli palju produktiivsem ja andis paremaid töönäitajaid. Kolhoosnike osavõtt ühistööst oli üldiselt rahuldav. Kevadkülv jõuti läbi viia õigeaegselt. Heinakoristustööd olid väga pingelised, selle tempot aitasid tõsta lisatasud, selköige 5 % lisatasu varutud heinast. Koristustöödel oli normipäeva kohta garanteeritud 3 kg vilja või 10 rubla.

See edu saavutati kogu kollektiivi tubli tööga. Nagu igal aastal, nii ka 1959.a. tööd analüüsides peab märkima, et mõned kolhoosnikud nagu Ilse Rahumeel ja Lisette Koidik polnud praktiliselt 10 a.jooksul ühismajandi tööst osa võtnud. Oleks vist ammu aeg olnud niisugused "auliikmed" kolhoosi nimekirjast kustutada. Kahjuks aga ei tehtud seda paljudel juhtumitel: paljud "pool-auliikmed " saavad praegu tösiste tööveteranidega pensioni peaaegu võrdselt.

Au tuleb aga anda paljudele kolhoosiliikmetele, eriti aga 70-aastastele vanadele, kes lõevad nooremad tööga üle. Näiteks Priidik Sooveer 82 .a. vana, töötas välja 255 normipäeva, August Ainjärv 147 np. , Jakob Põld 291 np., Priidik Taumann 189 np. , Juuli Hendriksoo 40 np. Nii, et ka vanad on kolhoosis suur jõud. Kui töömees sai tasu, siis asi arenes : rubla oli köige parem agitaator.

1959.aastal töötati kolhoosis välja kokku 14 064 np., mille tasuks kuulus väljajagamisele 157 170 rubla, seega tuli normipäeva tasuks 9 rubla ja 2 kg teravilja. Kui aga juurde arvestada köik lisatasud,

siis oli ühe normipäeva tasu 2,125 kg vilja ja 11,20 rbl. raha. Arvestus tuli sellest, et koristustööde ajal maksti teravilja 3 kg normipäeva kohta, heinatöödel aga 10 rubla, loomakasvatajad said piima väljalüpsi plaani täitmise ja loomade hea toitumuse eest lisatasu rahas. Teravilja läks jagamisele 299 ts riiklikes jaehindades 51 025 rubla eest. Lisatasuna välja jagatud 95 ts kartuli väärtus jaehindades oli 7680 rubla, sellest tuli normipäevale arvestatuna 0,688 rbl. Heina anti preemiana 194 ts, mille väärtus oli 7178 rubla, piima anti üleplaani lüpstud toodangu eest 21,3 ts 4384 rubla eest. Lisatasudena maksti noorloomade ja sigade üleskasvatamise eest 28 126 rubla.

Köik see kokku tegi rahalises väljenduses normipäeva tasuks 16.80 rbl. Ühe inimpäeva kohta aga 20,34 rbl.[1] Kindlasti peab märkima, et kolhoos hakkas valmistama ömblusvabrik "Riieturile" pesunööpe. Könealusel aastal valmistati neid 48 tuhat tükki. Nende hinnast 50% sai valmistaja, ülejäänud sai aga kolhoos.[2]

Kuigi enamik kolhoosi perest tegi kohusetruult tööd ja röömustas hea saagi üle, esineb möningaid kolhoosnikke, kes tahavad teiste arvel rikastuda. 1960.a. veebruaris üldkoosolekul[3] arutati üht ebameeldivat töika perekond Tammelast, kes tahtis rikastuda rahva töövaevast.

Selle ühisvara körvaldamise avastamine ja

---

1) HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 172, l. 62.
2) HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 199, l.101.
3) HRRA, f. 408, nim.1, s.-ü. 172, l.28.

arutamine toimus töönimeste enda algatusel, ilma võimuorganite abita. Paistab silma, kui mõned kolhoosi liikmed ei võtnud tööst osa, siis nende kritiseerimisel oldi tagasihoidlikumad, kuid ühise töövaevaga loodud varandust võtta - siis tutvus ja naabrus ei loe - köik tuuakse päevavalgele.

Kuna juhtum on üks suuremaid kolhoosi ajaloos ja ka iseloomustavamaid, siis sellest veidi pikemalt . Ühisvara riisumise avastamisest on säilinud põhilised andmed protokollide raamatus, seda täiendavad tolleaegse farmijuhataja E. Valki suulised mälestused. 1)

Vello Tammer, kes oli varem kolhoosi I brigaadi põllutööline, oli tubli töömees. Kolhoosi juhatus edutas Vello Tammeri kolhoosi nuumsigade talitajaks 15. okt. 1959.a. Samast päevast vabastati endine talitaja Silvia Tammela, kuna ta kolhoosi sigade talitamise kõrval hakkas paisutama oma individuaalmajapidamist. Juhatuse ja revisjonikomisjoni poolt teostatud kontrollimisel selgus, et Tammela pidas 2 emist järglastega ning veel 2 nuumikut, üks neist 180-200 kg raskune. Tihti märgati, et Tammela isiklikud loomad jalutavad vabalt kolhoosi söötade juures. Asi läks niikaugele, et oli juhus, kus Tammelale kuulunud vasikale tuli liigsöömise tõttu (söi ennast lõhki) teha häädatapmine. Köik Tammelale kuuluvad loomad olid üle keskmise toitumuse. Avansivili oli aga neil kolhoosist välja võtmata. Veskis oli käidud jahvatamas viimati

---

1) E. Valki suulised mälestused.

kevadel, siis aga väikeses koguses. Kolhoosi juhatusele oli ilmne, et Tammelad körvaldavad kolhoosile kuuluvat jõusööta. Juhatus võttis küsimuse arutamisele kolhoosi parteialgorganisatsiooni lahtisel koosolekul. Selle otsusega vabastati Silvia Tammela sigadetalitaja kohalt usalduse kaotamise töttu. Sellega oleks võinud lugu löppeda, kuid kiusatus ühisvara järele oli suur ega andnud rahu.

Juhatus ei võinud aimatagi, et uueks sigadetalitajaks määratud Vello Tammer hakkab kohe körvaldama sigalast jõusööta, milline oli määratud nuumikutele. Pealegi oli V. Tammer varem olnud tubli töömees. 1959.a. detsembris tuli kolhoosi juhatusele signaale, et V. Tammer viibib tihti endise talitaja Tammela pool, sööb nende lauas ning Ristil viibides on nad tihti Harald Tammelaga puhvetis. Tuli isegi signaale, et Tammela söögilaual on kolhoosikartulid, kuna Tammelatel olnud aiamaal hoopis teist sorti kartulid. Seega oli kolhoosi juhatusele selge, et endised seatalitajad Tammelad tahavad Vello Tammeri viia ühisvara körvaldamise teele.

Pealegi oli V. Tammer alles 18-aastane. Poja pärast oli mures ka ema. Vello ema kandis kahel korral juhatusele ette, et tema poeg võetaks eriti rangs kontrolli alla. Olukorda oli vaja täpsustada. 11. jaanuaril 1960.a. selgus farmijuhataja ja esimehe isiklikul kontrollimisel, et 9. jaanuaril sigalasse viidud 9 kotist (ca 300 kg) jõusöödast polnud enam ühtegi kotti järel. Oli ilmne, et ühe päevaga 2 söögiga ei või nii palju sööta kulutada.

Oli selge, et kolhoosile kuuluv jõusööt oli kõrvaldatud. Jäljed näitasid, et sigala juurest on hobusega mindud metsateed mööda Lihula maanteele ja sealt uuesti kõrvale keeratud Metsamajandi töölise kod. Juhkentali juurde. Läbiotsimist ei saadud ilma miilitsata teha. Esimees ja farmijuhataja söitsid tagasi kolhoosikeskusse, kus momendil viibis V. Tammer. Viimane tunnistas oma süü üles. Selgus, et ta viinud 6 kotti jõusööta kod. Juhkentalile 175 rubla eest ja samuti oli ta varem viinud Tammelatele 3 kotti, saades koti eest 30-40 rbl.

Asja uurimise käigus sai arusaadavaks ema mure poja pärast. V. Tammeri ema oli 9. jaanuari õhtul rahutu, et poeg polnud veel koju tulnud ja läks sigalasse oma poega Vellot otsima. Harald Tammela oli ka sel momendil sigala juures. Harald Tammela küsinud V. Tammerilt, kas ta on seal ära käinud, kuhu pidi minema. V. Tammer vastanud, et käib veel täna õhtul ära.

See näitab, et jõusööt realiseeriti kohe toomise päeval ja organiseerijaks oli Harald Tammela. Kõik see kõrvaldamine oli tingitud endiste sigadetalitajate Tammelate õhutamisel. Tammelad ise olid õpetanud, kuidas sigu nii sööta, et kasvatada ette jõusööda tagavara ning hiljem see uue dekaadi eel maha müüa. Peale jõusööda kõrvaldamise faktide kindlakstegemist tehti miilitsa kaasabil läbiotsimine kod. Juhkentali ja Tammela juures. Juhkentali juurest saadi kätte 6 kotti, Tammela juurest 1,5 kotti jõusööta.

Kolhoosi juhatus arutas koos aktiiviga V. Tammeri teguviisi ning võttis seisukoha mitte anda V. Tammerit

kohtu alla kriminaalvastutusele võtmiseks, vaid saata prokuratuurile vastav taotlus võtta V. Tammer kollektiivi kasvatamisele arvestades tema noorust ja varem tehtud tublit tööd.

Tammelad, kelledest Harald Tammela oli varem riigivara kõrvaldamise eest karistatud vabaduskaotusega, otsustati heita välja kolhoosist kui mittesobivad isikud, kes ise kaldusid sellele teele, et kolhoosi hüvede arvel elada parasiitlikku elu, mõjutades veel noori kolhoosi liikmeid järgnema endile. Veel otsustati nõuda Tammelalt sisse ehituspalgid, 20,25 tm, millised ta sai kolhoosi metsast tasuta. Palkide maksumus 2025 rbl. (à 100 rbl. tihumeeter) aga tuli 1959.a. lõpparveldusest kinni pidada. Tasumise tähtajaks määrati 1. märts 1960.a., sellest mittekinnipidamise korral esitada tsiviilhagi. Samuti kohustati Tammelaid 2 nädala jooksul vabastama kolhoosi majas olev korter.

Eriti häbiväärne oli veel asjaolu, et Harald Tammela oli ise veel juhatuse liige. Uueks juhatuse liikmeks valiti Elmar Valker. [1]

Teine ühisvara omastamise avastamine toimus laomees P. Käära poolt. Oli saabunud signaale, et üks karjatalitaja nuumab kolhoosi jahudega siga. Jahu on jahu, silmaga pärit-olu kindlaks teha on võimatu, Laomees , keda hüüti ka viguri-meheks, puistas kahtlustatava karjatalitaja lehmagrupile määratud jahude hulka kruupe. Karjatalitaja muidugi seda

---

[1] HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 172, l. 33.

ei märganud, süüa said kolhoosi lehmad ja karjatalitaja nuumik. Kui revisjonikomisjon läks kontrollima, olid asitöendid kruupide näol künas ja ei aidanud karjatalitaja mingid vabandused ega öigustused.

Rahva ühisvara pidi olema püha ja puutumata. Inimene kujuneb pikkamööda,"pikkade näppude" körval esineb teisigi puudusi - purjutamist, jämedust, mötlematust. Kui möni kollektiivi liikmetest eksib käitumisnormide vastu, siis astutakse kohe vahele. Pöllundusbrigadir Vambola Erlich oli mönikord tööl äge, ei valinud väljendusi, ütles ebasündsusi, ähvardas karistustega , armastas napsitada. Kolhoosi parteialgorganisatsiooni lahtiselt koosolekult toodi tema personaalküsimuse arutamise ajal välja köik tema negatiivsed omadused. V. Erlich oli ise ka üllatunud, kuidas lihtsad tööinimesed võivad otsekoheselt välja astuda ja oma tootmiskomandöri kohta kriitikat teha. See aga möjus hästi. V. Erlichi töössesuhtumine muutus. Ka kolhoosi esimees A. Kulbin polnud "puhvetipatust " puhas. See oli ka üheks pöhjuseks, miks tulevikus päevakorda tuli ühinemine "Jöud" kolhoosiga. Samuti sai kriitika osaliseks karjane Harald Halman, kes sageli purjutas ja jättis loomad hooletusse. Samasugused pahandused olid ka Lembit Kivimäega.

Vörreldes"Koidula"ja "Jöud" kolhoosiga paistab silma tublide tööinimeste meelespidamine preemiate körval ka kiitusega.

Juhatuse otsusega avaldati kiitust koos tööraamatusse

kandmisega järgmistele kolhoosnikele: [1]

Helene Heinla	Priidik Taumann
Maria Pigul	August Aug
Julie Loik	August Ainjärv
Rosalie Erlich	Elise Reinsalu
Luule Liivla	Felix Tikanov
Arnold Tiitsman	Jakob Pöld
Elise Tool	Rosalie Valker
Eduard Tamre	Mai Pirk

Tubli karjatalitaja E. Reinsalu premeeriti ka puhkekodu tuusikuga.

Tööinimesest hakatakse lugu pidama!

Tootmise ümberkorraldamine valitsuse ja partei otsuste alusel annab tagajärgi. 1961.a. karjatalitajad saavutavad hoolsa töö tulemusena M. Gorki-nimelises kolhoosis ennemägematu piimatoodangu.

Tublimad karjatalitajad olid:

E. Reinsalu, kes lüpsis ühelt lehmalt 2523 l piima

R. Erlich, kes lüpsis ühelt lehmalt 2835 l piima

M. Pirk, kes lüpsis ühelt lehmalt 2523 l piima.

Seda köik käsitsi, kui lehmade grupi suurus oli 12-15 lehma ja mehhaniseerimist kaasaja möiste kohaselt polnud.

Ka külanöukogu poolt majandite töö suunamine ja analüüsimine muutub konkreetsemaks. Risti külanöukogu istungjärk analüüsis 1960.a. piirkonna majandite tööd.[2]

---

1) HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 199, l.57.

2) HRRA, f. 405, nim.1, s.-ü. 198

Kui varasemas praktikas oli kontrolli all külvi ja muude plaanide täitmine, siis nüüd on analüüs hoopis sisulisem. Istungjärgu materjalidest selgub, et "Jõud" kolhoosis saadi 1960.aastal kultuurpinna hektarilt 1952 söötühikut, aga M. Gorki-nimelises ainult 1046 söötühikut. Järelikult on veel palju kasutamata reserve. Nende kindlakstegemine ja elluviimine eest võitlemine pandi revisjonikomisjonile. Revisjonikomisjoni esimeheks oli endine raamatupidaja E.Valk, kes nüüd töötas farmijuhatajana.

E. Valkil oli revisjonikomisjoni esimehena suured teened partei ja valitsuse otsuste elluviimisel. Revisjonikomisjon andis igal aastal aruande koosolekul põhjaliku ülevaate kolhoosi majanduslikust seisukorrast, näitas teid kitsaskohtade lahendamiseks. Näiteks kultuurkarjamaade rajamisel, eesrindlike töövõtete propageerimisel, piiripeenarde üleskündmisel , söötade arvestamisel oli suur abi E.Valki kirjamehe oskustest. Muide, tänu temale, oli kõnealustest kolhoosidest ainult M. Gorki-nimelises viidud üldkoosolekute kvoorumilehed. Praegu on need korralikult säilitatud ja pakuvad väärtuslikke andmeid.

1961.aastal saavutati tootmises teatud edu, kuid pikkamööda hakkab tundma andma majanduslike mastaapide piiratus. Tootmishooned olid põhiliselt üksiktalupoegade pärandus, suuremaid kapitaalmahutusi ehitusteks polnud tehtud. Eriti tunti puudust mehhaniseeritud sigalast. Kui kolhoos oli esimestel aastatel vallas parim, siis alates 50-ndatest aastatest tuli tootmise langus, alates 1955.aastast saavutab ta tunduvat edu, kuid naaberkolhoosis

- -

lähevad asjad paremini. Kollektiiv oli lootnud suuremat edasiminekut. Selleks oli aga vaja majandit põhjalikult analüüsida ja juhtkonna poolt jäi oskustest-teadmistest töö organiseerimiseks vajaka. Tekib teatud rahulolematus. Kolhoosi esimehe tööstül tuli, et ta tahtis köike ise teha ja mönikord head nöuànnet ei vötnud kuulda, sai mitu korda kriitika osaliseks. Kui partei rajoonikomitee oli suunanud paljudesse majanditesse uued esimehed, siis soovis seda ka M. Gorki-nimelise kolhoosi rahvas. Ka esimees A. Kulbin tunnistas, et rohkemaks ta pole võimeline, on lihtsalt väsinud ja palus ennast ametist vabastada. Tema taotlust polnud võimalik rahuldada, kuid päevakorda jäi küsimus - - ühineda "Jöud" kolhoosiga.

"Jöud" kolhoos saavutas aasta-aastalt häid tulemusi, töötasu pidevalt tõusis. M. Gorki-nimelise kolhoosi kollektiivi enamus oli nöus ühinema. See sai teoks 1963.a. veebruaris.

Seega sõs sai kolhoos "Jöud" oma praegused maakasutus-piirid ja tootmisstruktuuri.

V peatükk

K O L H O O S "J Õ U D" U U E L

V I I S A A S T A K U L

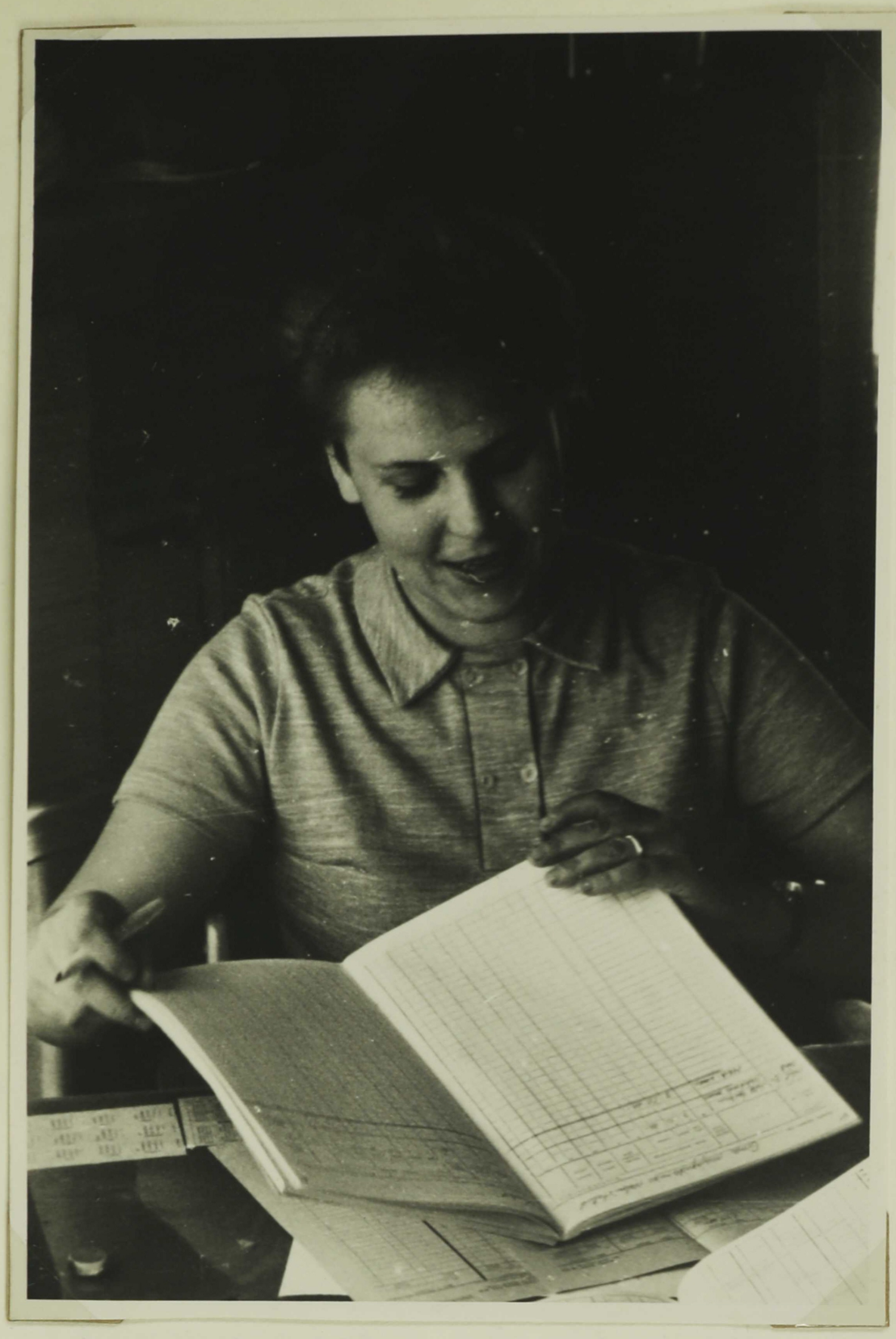
Kolhoosi saavutused 1966 - 1967.aastal.

Käesoleval ajal on kolhoos väljakujunenud piiridega ja kindla tootmisstruktuuriga tugev ning elujõuline majand. Ta on suuruselt viies Haapsalu rajoonis ning ka tootmistaseme ja tootmismahu poolest rajooni esimeste hulgas. Maa üldsuurus on praegu 7410 ha, sellest tulundumaad on 2805 ha ja põllumaad 829 ha.

Töö on organiseeritud kolmes põllundusbrigaadis. I brigaad asub Piirsalus, seda juhib põllumajandusliku eriharidusega brigadir Magda Tõns. Brigaadi kuulub 6 põllutöölist. II brigaad asub Rõumas, seda juhib spetsialist Maie Järve. Brigaadi kuulub 5 põllutöölist. III brigaadi, milline asub Kuijõel, ühendab 6 põllutöölist ja seda juhib kogemustega põllumees Johannes Truve. Seeg

Seega oli 1949.aastal ainuüksi Piirsalu Külvajas põllutöölisi poole rohkem (vt. 1.23.). Tehnika osatähtsuse tõus ja tööjõu kasutamise struktuuris toimunud muudatused kajastuvad kujukalt kolhoosi tootmistasemes.

Tööjõulisi kolhoosnikke on kolhoosis praegu 90, neist töötavad loomakasvatuses 31. Kolhoosis töötab agronoomina Elmar Laursoo. Loomakasvatuses töötab 3 spetsialisti: karjabrigadirina Aino Arnoveer, zootehnikutena Elfriida Kuusemäe

Kolhoosi pearaamatupidaja M. Ints võib rõõmustada aastaaruande kontrollimisel.

Foto O. Müüripeal, 1968.

Brigadir J. Truve ja kolhoosi esimees E. Kanal nõu pidamas.

Foto O. Müüripeal, 1968.

ja Elfriida Viigipuu, laborandina Helgi Marbu. Karjafarmide elektrikuna-mehhaniseerijana tegutseb Arvi Stahl. Tehnika-alast tööd juhib Vambola Viigipuu. Raamatupidamises on kolm töötajat: pearaamatupidaja Maimu Ints, raamatupidaja Leili Turu ja kassapidaja Hilda Mikk. Kolhoosi ökonomisti koht on praegu komplekteerimata.

Kolhoos on üle läinud viiepäevasele töönädalale. Tööpäeva korraldus on järgmine: 1.novembrist 1.maini on tööpäev kella 9-17-ni, lõuna kella 12-13-ni; 1.maist - 1.novembrini algab töö kell 8 ja kestab 18-ni, kusjuures lõuna on kella 13-14-ni. Aeg on korrigeerinud 2-tunnilise lõuna 1-tunniliseks, sest "hobusemehe lõunaks" pole enam vajadust.

Kahel viimasel majandusaastal on Jõud kolhoosi kollektiiv saavutanud suurt edu teraviljakasvatamisel. Juhtpositsioon on rajoonis kindlalt Jõud kolhoosi käes. Tubli on olnud ka kartulikasvatuse stabiilsus. Kõigi aastate ilmastikutingimused pole küll võrdsed, kuid suurt ja elujõulist majandit ei suuda ebasobivad ilmastikutingimused häirida. Kui tulebki teatud kõikumisi üksikute toodanguliikide osas, on areng siiski silmanähtav.

Tublid ja kuulsad on Jõud kolhoosi karjatalitajad. Mehhaniseeritud laudad on muutnud töö hoopis kergemaks. Kolhoosis on ainult üks "talulaut" Jaakna külas. Selles laudas asub 12-pealine lüpsilehmade grupp, keda on kogu aja talitanud E. Reinsalu. Karjatalitaja kohusetruu töö on seda hinnatavam, et kõik toimub käsitsi. Perspektiivis on see grupp Jaakna külast ära tuua ja arvatavasti saab siis E. Reinsalu oma hoole alla mullikad.

Kolhoosi revisjonikomisjoni esimees Evald Valk.

Foto O. Müüripeal 1968

Konkreetselt annab ülevaate viisaastaku kahe viimase tootmisaasta tulemustest järgnev tabel:

Tabel nr. 39

Jõud kolhoosi 1966 - 1967.a. tootmisplaan ja selle täitmine

	1966.a.[1]		1967.a.[2]	
	Plaan	Täitmine	Plaan	Täitmine
Teravilja kasvatus	298 ha	276 ha	276 ha	247 ha
kogusaak	5364 ts	5131	4965 ts	6924
saak ha-lt	21 ts	18,6 ts	23 ts	28 ts
Kartulikasvatus	55 ha	55 ha	55 ha	55
kogusaak	8350 ts	8387 ts	8800 ts	9274 ts
saak ha-lt	150 ts	152 ts	160 ts	169 ts
Põldheina saak ha-lt	20 ts	11,4 ts	20 ts	17,7 ts
Kultuurheina saak ha-lt	25 ts	21,9 ts	25 ts	17,7 ts
Piima kogutoodang ts	8710 ts	8706,7 ts	8880 ts	9869 ts
toodang 1 lehma malt	2600 l	2621 l	2630 l	2928 l
Sealiha	417 ts	401 ts	804 ts)	1114 ts
Veiseliha	833 ts	621 ts	366 ts)	
Tulu kogutoodangu realiseerimisest (rbl.)	324,600	326,100	333,900	321.937
sellest taimekasvatusest (rbl.)	33 300	34 944	28 200	39 913
loomakasvatusest (rbl)	278 100	271 876	297 700	270 944
Veiseid :		784		755
neist lehmi		335		344
Hobuseid		48		47
Kulutatud normipäevi		37 989	38 908	31 776
keskmiselt tööjõul. kohta		267		224
töötasu (rbl.)		4.28	3.70	4.27
Põhivahendid (rbl.)		850 308		1001 200
Jagamata fondid (rbl.)		691 299		727 542

1 Kolhoosi 1966.a. tootmisplaanist ja aastaaruandest.

2 Kolhoosi 1967.a. tootmisplaanist ja aastaaruandest. (säilitatakse kolhoosi raamatupidamises)

Põldheina kasvatamine on olnud aastaid kolhoosi üheks kitsaskohaks. Keskmine hektarisaak oli kahel viimasel aastal madal. See takistab piimakarja suurendamist. Praegu on käsile võetud heinaseemnekasvatus. 1967.a. saavutas kolhoos selles osas rajoonis esikoha. See eeldab, et lähematel aastatel saab rajada vajalikul määral uusi kultuurheinamaid ja kultuurkarjamaid. See omakorda tõotab piimatoodangu kasvu ning piima omahinna alanemist. Söödabaasi kindlustamise üheks eeltingimuseks on kahtlemata maaparandus. Põhiline suund maaparanduses on drenaažkuivendus, kuna lahtise kraavituse korral loomad viivad kuivendussüsteemi kergesti rivist välja ning taimekasvatuses takistab tihe lahtine kraavitus masinate kasutamist. Hiljuti anti käiku 75 ha-suurune kuivendatud maaala. Dokumentatsioon on valminud mitme objekti jaoks, kuid kahjuks ei saa kolhoos nendega lähematel aastatel arvestada, kuna esmajoones tehakse riigi poolt maaparandust nõrgemates majandites.

Kolhoos pole jäänud lootma riigi abile, vaid on kahel viimasel aastal ära teinud suure töö põldude massiivistamisel, piiripeenarde koristamisel ja kiviaedade likvideerimisel. Selles suunas tahetakse eelolevatel aastatel tööd jätkata.

Kuigi praegu loetakse kolhoosi tulundusmaaks 2805 ha, pole see arv siiski objektiivne, sest praktilist tulu kogu eelnimetatud maa ei anna. Teatud korrektiive senises maakasutuse bilansis tegi ka 1967.a. augustitorm, mis tõi kolhoosile palju kahju.

Umbes 45 tuhat tihumeetrit metsa on tormi poolt mahamurtud. Kolhoosi oma töömehed asusid kohe seda koristama, kuid

nende tööjõudlus nimetatud metsamaterjali koguse ülestöötamiseks on väike. Suudeti koristada ainult 4,5 tuhat tihumeetrit puitu. Sellise tempo juures võtaks kolhoosil 10 aastat tormikahjustuste likvideerimiseks. Et metsamaterjal oma väärtust ei kaotaks, on mitmed asutused ja ettevõtted tulnud appi tormimurdu koristama, nende seas ka mitu Ukraina NSV kolhoosi. Peale tormimurru koristamist tuleb enamus raielanke uuesti metsastada, kuid kindlasti võetakse osa maad vastavalt pinnasetingimustele karjamaadena kasutusele.

Kolhoos on varustatud kaasaegse tehnikaga, millisest üksiktalupoeg ei võinud unistadagi. Üksiktalupoegadelt ühistatud põllutööriistu võib veel näha ainult mõnel individuaalaiamaal. Needki haritakse enamuses traktoritega. Kadunud on tootmistegevusest ja dokumentidest sõnad puuäke, hobusesahk ja 5-piiline vedruäke. Asemele on tulnud kaasaegsed põllutöömasinad ja seadmed. Ülevaade Jõud kolhoosi tehnilisest baasist on järgmine:[1]

Kokku traktoreid	18
neist roomiktraktoreid	5
Traktorite summaarne haakevõimsus	373,5 HJ
Teraviljakombaine	5
neist roomikutega	1
Traktori heinaniidumasinaid,	5
Traktorikülvikuid	4
Teraviljakuivateid	4
Sõnnikulaotajaid	3

---

[1] Kolhoosi 1967.a. aastaaruandest (säilitatakse kolhoosi raamatupidamises).

Autokaale	1
Veomasinaid	8
Sõiduautosid	2

Kui aastaid tagasi oli probleemiks, kuidas maksta tööd päevale (rohkem raha või saadusi), siis nüüd tuleb päevatasu kindlaks määrata tootmise omahinna ja tööviljakuse seisukohalt.

Kolhoos leiab, et üle nelja ja poole rubla praeguse tööviljakuse juures pole otstarbekas maksta, kuna sellega tõuseks ka omahind, langeks rentaabluse %. Nüüd ongi kalkuleeriv pliiats ja paber spetsialistide käes olulised tegurid tootmise analüüsimisel. Kahjuks pole seni õnnestunud leida võimekat ökonomisti ja see ametkoht on kaadri puudusel komplekteerimata. Kindlasti saab tootmise efektiivsust tõsta siis, kui agronoomi ja zootehnikute kõrvale asuks kalkuleeriv ökonomist. Paber ja pliiats võiksid selgitada välja augud, kuhu kaovad seni veel tuhanded rublad ja kuidas tahab kergesti tõusta omahind.

Uusi jooni kolhoosipere elu-olustikus.

Kolhoosi kogu tegevust iseloomustab tootmise kasvu kõrval oma liikmete heaolu eest hoolitsemine. Kolhoosnikud pöörduvad mitmesuguste abitaotlustega kolhoosi poole. Mõnel juhatuse koosolekul on avaldusi terve kaustatäis. Enamikul juhtumitel rahuldatakse need jaatavalt. Kolhoos võimaldab soodustatud tingimustel muretseda ehitusmaterjale, soetada individuaalmajapidamistele loomi. Töövõimetute vanade eest hoolitsevad kolhoosnikud saavad hooldustasu. Alates 1962.a. kehtestati palgaline puhkus kõigile kolhoosi liikmetele. Samuti on sisse viidud puhkusetasu maksmine dekreetpuhkuse eest.

Seoses üleliidulise kolhoosnike pensioneerimise seaduse kehtestamisega hakkas kolhoos maksma oma veteranidele korralist rahalist pensioni. Selleks eraldati 1967.a. 8 700 rubla, kuid tegelikult maksab riiklik fond sellele veel lisa.[1]

Tänapäeva kolhoosnikke iseloomustab avar silmaring, suured kultuurilised vajadused, nõudlikkus kultuurilise teeninda mise suhtes. Kolhoosipered loevad agaralt ajakirjandust. Selle tellimine on viimastel aastatel mitmekordistunud. Tellitavatest ajalehtedest on esikohal rajooni ajaleht "Töörahva Lipp" 127 eksemplariga ja "Rahva Hääl" 74 eksemplariga. Kolhoosi naispere tellib 47 eksemplari ajakirja "Nõukogude Naine". Nuputajad ja juurdlejad tellivad 24 eksemplari ajakirja "Kü-

---

[1] Kolhoosi raamatupidamise andmeil.

simused ja Vastused". Televisonni ja raadio saatekava tellivad ligi 40 kolhoosiliiget.[1]

Kolhoosi sportlane Uno Plakk on meistrikandidaat kabes. Temal on tellitud palju spordialast kirjandust. Meistrimehed on Elmar Liiv ja Arvo Liiv. Arvo Liiv lõpetas kaugõppe keskkoolis 8.klassi ja õpib nüüd mittestatsionaarselt Tihemetsa tehnikumis. Vennad Liivid uurivad hoolega ka inglis- ja saksakeelseid tehnilisi ajakirju.

Kolhoos ei pea häbenema ka isetegevuse saavutuste poolest. Piirsalu rahvamaja on kujunenud praktiliselt kolhoosi klubiks. Selle juhataja Liiv, kes varem töötas pedagoogina, oskab rahvast kaasa tõmmata. On läbi viidud koka- ja õmbluskursused, väga palju kolhoosnikke eesotsas kolhoosi esimehe E. Kanaliga võttis osa tantsukursustest. Pidevalt toimuvad harjutused näiteringis, orkestris, laulukooris ja rahvatantsusühmades.

Et tegevus rahvamaja juures pole ainult noorema generatsiooni huvialaks, tõendab fakt, et rahvamaja juures töötab ka eakate rahvatantsijate rühm. Tantsijate keskmine vanus on 68 aastat.[2] Arvatavasti on see üks ainulaadsemaid tantsurühmi vabariigis.

Näiteringis on üheks staažikamaks kaasalööjaks Risti külanõukogu esimees H. Kaunismaa.

Peab tunnistama, et 6 km kaugusel umbes 500 elanikuga Risti asula kultuurimajas pole nii sisukat tegevust. Kolhoosi juhatus planeeris lähematel aastatel suure klubi-spordihoone

---

1 Piirsalu sideagentuuri andmeil.

2 Sm. Liivi andmeil.

ehitamise. Siis kaldub vaekauss isetegevuses ja spordis kindlalt Jõud kolhoosi kasuks.

Kolhoosipere moodustab ühtse ja sõbraliku kollektiivi. Kauaaegne ühine töö on liitnud inimesed. Koos tähistatakse kõiki riiklikke ja tähtsamaid perekondlikke tähtpäevi. Selleks korraldatakse sageli kohvi- ja teeõhtuid. Kohvilauas laabub jutt alati hästi. Varem või hiljem suundub siis jutt ikka tulevikuperspektiividele: vaja veel rohkem ehitada ja maaparandust teha. Kollektiivil rahalisi võimalusi jätkub, olgu ainult vastavatel organisatsioonidel jõudu.

Kolhoosipere olustik erineb vähe linnatöötaja olustikust. Peaaegu igas kolhoosiperes on pesupesemismasin ja raadio. Aasta-aastalt suureneb televiisorite arv. Jalgrataste ja mootorrataste arvu pole kerge kindlaks teha. Arvukad avaldused ehitusmaterjalide saamiseks on hea näide kolhoosipere jõukuse kasvust. Kui 50-ndatel aastatel sooviti materjali peamiselt katuselaastude jaoks, siis nüüd tahetakse ehituspalke või materjali põranda ning voodrilaudade jaoks.

Rahvas enam ainult ei remondi oma elamuid, vaid ehitab endale püsivat kodu. Kolhoosnike ellusuhtumist iseloomustab tänapäeval kindlustunde kasv homse päeva suhtes. See on kolhoosikorra kõige suurem võit.

Ühe uue joonena tänapäeva kolhoosikülas peab märkima töövõimetute kolhoosnike pensioneerimist. See on üheks järjekordseks tõendiks nõukogude võimu hoolitsusest tööveteranide eest.

Juba kolhoosi algperioodil abistas kolhoos materiaalselt töövõimetuid vanu. Alates 1957.aastast sai kolhoosnike pensioneerimine kindla aluse ning alates 1965.aastast viidi sisse

üleliiduline kolhoosnike pensioneerimine. Praegu on Jõud kolhoosis 119 pensionäri.

Kolhoosnike pensioneerimise seadusega määrati kindlaks pensioni minimaalsuurus 12 rubla. Kahjuks on aga seaduse ellurakendamisel ilmnenud selles seaduses mitmed ebakõlad. Sageli esines nüüd juhtumeid, et kolhoosnik "kummardas" oma individuaalmaad ja töötas kolhoosipõllul aastas välja ainult 50-60 normipäeva - seega ei täitnud põhjendamatult minimaalpäevade arvu. Samal ajal aga kohusetruu kolhoosnik töötas põllutöödel 300-400 normipäeva või karjafarmis koguni 600-700 normipäeva (vt. ll.115, 161-162, 185-188, 207).

Teatavasti oli kolhoosides esialgu töötasu väike, pensioni arvestamisel kujunes ka üle 300 normipäeva väljatöötanud kolhoosniku pensionimäärals sageli 12 - 13 rubla. Enamik vanemaid kolhoosnikke-pensionäre töötasid põhiliselt siis, kui töötasu oli veel väike. Aastad ja elu tegid oma töö. Viimastel aastatel, kui töötasu oli tõusnud, loomulikult ei suutnud nad enam täie pingega ühistöös osa võtta. Selle tagajärjel tekkis pensionide määramisel võrdsustamine. Praegu ei kajastu täielikult pensionides kolhoosnike osavõtt ühistööst ja individuaalne panus suurmajandi arengus.

Mõned kolhoosid maksavad lisaks riiklikele pensionidele veel täiendavalt toetust, kuid see lahendus pole küllaldane. Tööveteranid väärivad suuremat üldriiklikku hindamist, eriti nüüd kolhoosikorra juurveli künnisel.

Pensioni objektiivse suuruse kindlaksmääramisel tuleks aluseks võtta ka väljateenitud tööpäevade arv, mitte aga tööpäevade eest saadud töötasu, sest see ei kajasta täielikult kolhoosnike osavõttu ühistööst.

Normipäevade miinimumi mittetäitjatele peaks pensioni suuruseks jääma senikehtiv 12 rubla, kuid normipäevade miinimumi (see oli tavaliselt 150-200 päeva) täitmise korral võiks pensioni määraks olla 15 rubla. Kalendritööpäevade arvu normipäevi väljateeninud kolhoosnike pension peaks kujunema 18 rubla. Tõelised töökangelased, kes töötasid välja 300-700 normipäeva aastas, peaksid saama kuus vähemalt 25 rubla.

Eeltoodud kaalutlused on täiesti subjektiivsed, need ei põhjene konkreetsetele arvutustele, vaid kolhoosnikega toimunud vestlustele. Selle variandi kõrval võiks kaaluda ka kolhoosi personaalpensionäride statuudi sisseseadmist. Igatahes probleem vajaks sügavamat ja laiemat uurimist, sest paljude seni nimetute töökangelaste panus väärib seda.

K O K K U V Õ T E

Koos Eesti NSV teiste majanditega on Haapsalu rajooni Jõud kolhoos läbi teinud pika ja keerulise arengutee. Sellel teel olid pioneerideks Piirsalu valla Piirsalu ja Kabeli küla talupojad. Nad rajasid 1948.aastal vallas esimese kolhoosi „Piirsalu Külvaja". Järgmisel aastal tekkisid Ühisjõu, Kalevi, Lembitu, Esimene Mai, Uus Elu ja Ellamaa kolhoosid.

Nendesse kuulusid tavaliselt 1-2 küla talupojad. Ühelt poolt oli selle põhjuseks esialgne umbusklikkus suurte majandite suhtes, seepärast taheti edasi töötada ainult oma küla ja omakandi rahvaga, kaugemaid naabreid nagu võõrastati. Muidugi oli esialgu paratamatu väikeste kolhooside rajamine, sest polnud küllaldaselt võimekat ja kogemustega kaadrit, kes oleks suutnud suuri kolhoose juhtida. Kindlasti poleks kaasaegsed suurkolhoosid end tolleaegse madala tehnilise taseme juures majanduslikult õigustanud.

Ka väikeste kolhooside juhtimiseks oli vaja teatud kogemustega ja võimetega majandusjuhte. Tavaliselt valiti kolhooside juhatusse talupojad, kes olid tuntud oma asjaliku töössesuhtumisega ja avara silmaringiga, kuid tootmismastaabid olid üksiktalupoja omaga võrreldes hoopis suuremad. Esialgsel perioodil peeti seepärast sageli koosolekuid (vt. lisa 241-242.) Selleks oli vaja spetsialistide teadmisi, majandusmehelikku taipu ja organisatoorseid võimeid. Kahjuks jäi Piirsalu kolhooside esialgsel kaadril selles osas pâlju vajaka.

Äsjamoodustatud kolhooside tehniline ja majandusliku baas oli nõrk. Hobune ja töömees, sahk ja puuäke, vikat ja hang olid peamised tootmisvahendid (vt.lisa 248-251). Tehniline piiratus vajutas oma pitsati tootmistasemele. Iseloomustavaid näiteid selle kohta pakuvad kolhooside esimesed tööaastad.

Kolhooside majanduslik-organisatoorse kindlustamise üheks abinõuks oli väikeste kolhooside ühinemine. See ei olnud alati kerge protsess, eriti siis kui üks asjaosalistest oli majanduslikult tunduvalt nõrgem. Kujukalt ilmnes see Piirsalu Külvaja ja Ühisjõu ühinemisel. Võrdse tasemega Kalevi ja Lembitu ühinemine toimus hoopis lihtsamalt.

Kahtlemata oli kolhooside ühinemisest suur kasu. Ühinemine oli ühelt poolt ka kolhoosnike elutunnetuses toimunud muutuse tõendiks. Saadi aru, et tõelise suurtootmise jaoks on vaja teha suuri kapitaalmahutusi, mis pole väikesele kolhoosile jõukohased. Esimesed aastad olid andnud teatud kogemusi ühistöö organiseerimisel. Kujunes välja kolhooside põhikaader.

Alati ei kaasnenudühinemisega kohe tootmise tõus. Selleks oli vaja lahendada veel teisigi kitsakohti.

Rahalist olukorda mõjutasid põllumajandusliku tootmise kõrval ka abiettevõtted ja -tootmisharud. Nii oli Risti asula läheduse tõttu M. Gorki-nimelisele kolhoosile üheks tuluallikaks metsamaterjali müük. Ei saa kolhoosi süüdistada metsade laastamises, sest raiet teostati tulevastelt uudismaa objektidelt, kuid siiski vajutas see teatud pitsati kolhoosi tegevusele. Mitmes kolhoosis tõi teatud lisatulu ka puidust nööpide valmistamine.

Riik tegi suure panuse noorte majandite materiaalseks abistamiseks, andis mitmesuguseid laene, MTJ masinad teosta-

sid suure osa põllutöödest, korraldati mitmesuguseid kursusi kolhoosi juhtiva kaadri ettevalmistamiseks.

Kõigi selle kõrval oli mitmeid puudujääke. Keskasutuste spetsialistide abi tootmise otsesel organiseerimisel oli väike, see seisnes peamiselt plaanide koostamises ja nende täitmise kontrollimises. Põllule jõudsid spetsialistid harva. Põllul valitses endiselt põllumehe tarkus, kuid sedagi mõjutasid mitmed tegurid.

Väetiste kasutamine esimestel aastatel oli esialgu suurem, kuid mittepiisav. Kui esimestel kahel aastal saadi enamikus kolhoosides tolleaja kohta rahuldavad saagid, siis väetiste vähenemise ja agrotehnika reeglite rikkumise tagajärjel mullaviljakus järsult langes. Saakide vähenemisega vähenes allapanu, see viis omakorda jälle sõnnikukoguse vähenemisele.

Kui esimestel aastatel oli kolhoosil võimalik orgaanilist väetist saada kolhoosnikelt, siis edaspidi langes see võimalus ära.

Koos väetiste vähenemisega kaasnes ka agrotehnika rikkumine. "Kolhoosi köie" meeleolu kõrval oli suur süü ka kehtinud planeerimissüsteemil. Külviplaan tuli iga hinna eest täita, selle täitmine mõnikord venis jaanipäevani. Sageli külvati ka kiirustades ja lohakalt või isegi ettevalmistamata tõi põllule. Selline formaalne käsutäitmine majandile kasu asemel kahju, sest kulutati seemet ja tööjõudu ning kasvatas kolhoosnikes ükskõiksust tootmistegevuse vastu. Hilinenud ja halvasti läbiviidud külvide tagajärjeks oli saakide langus. Väikeste saakide põhjuseks oli ka koristustöödega hilinemine. Sageli olid takistavaks teguriks ilmastikutingimused.

MTJ masinate osatähtsus aasta-aastalt kasvas, kuid MTJ-de töökorralduses oli palju puudujääke. Puudus püsiv kaader, masinate tööaja kasutamine polnud produktiivne. MTJ-le maksev maturaaltasu moodustas küllaltki suure osa kolhooside taimekasvatuse kogutoodangust. Kolhoosnike hulgas levis kõnekäänd: "MTJ teeb ja viib".

Kui kolhooside esialgsel perioodil oli MTJ abi siiski hädavajalik, siis rööbiti ühistöö ja tootmise kogemuste omandamisega ja kolhooside kasvuga oleks pidanud hoopis varem hakkama suurendama kolhooside oma tehnika osatähtsust.

Kui 1958.aastal MTJ-d reorganiseeriti, siis ostsid kolhoosid omale masinaid. Aastatel 1953-1958 olid kolhooside rahalised sissetulekud mitmekordselt suurenenud. MTJ-de reorganiseerimise ajajärgul esines siiski ka skeptitsismi. Seda tekitas asjaolu, et kõik ostetud masinad polnud uued. Regelikult olid masinate hinnad vastavuses nende amortisatsiooni astmega.

Majandite arengu takistavaks tegmriks oli ka kuni 1953. aastani kehtiv hinnapoliitika. Normikohustuste katteks müüdud produktide eest laekus väga vähe raha. See sageli ei katnud tootmiskulusid. Kehtivat hinnapoliitikat põhjustas osaliselt ka meie maa sõjajärgne raske olukord. Vastavalt majandusliku seisukorra paranemisele hakkab alates 1955-1956.aastast olukord nihkuma paremusele. Tõsteti varumis- ja kookuostuhindasid. Kolhoosi rahalised sissetulekud pidevalt suurenesid.

Kõik Nõukogude valitsuse ja NLKP otsused leidsid kajastumist ka Piirsalu kolhooside töös. Tootmistegevuse perspektiivsel planeerimisel selgus, et Lääne-Eesti olukorras väikesed

kolhoosida ennast ei õigusta ja seepärast ühines 1960.aastal ka Koidula kolhoos Jõud kolhoosiga. Kaadri tugevdamise ja kohalike võimaluste paremaks ärakasutamiseks ühines ka M. Gorki-nimeline kolhoos 1963.aastal Jõud kolhoosiga. Selle tagajärjel kujunes suur elujõuline, kaasaegse tootmistasemega majand.

Majanduslik-organisatoorsete abinõude kõrval on suur tähtsus partei ja valitsuse kaadripoliitikal. Rääkimata põllumajanduspetsialistide kaadri väljaõppe täiustamisest, suurenes otselt tootmistegevusse rakendatud spetsialistide arv mitmekordselt. Peale NLKP Keskkomitee 1953.a. septembripleenumit suunati kolhoosidesse rohkearvuliselt kommuniste. Alates 1956. aastast on seotud Jõud kolhoosi areng kommunist E. Kanali nimega. Kollel perioodil suunati Haapsalu rajooni kolhoosidesse juhtivatele kohtadele palju nõukogude- ja parteitöötajaid. Enamuses nad on õigustanud neile pandud lootused. Nad on kujunenud autoriteetseteks majandusjuhtideks. Tunnustavalt peab märkima E. Kanali kõrval kommunist R. Egiptit "Uus-Kasari" kolhoosis ja E. Viimsit "Kevade" kolhoosi esimehena. Rajooni paremate hulgas on ka J. Tombi nimeline kolhoos O. Rahuoja ja "Koit" kolhoos E. Tee juhtimisel. Ka kolhoosi tegevuses on pidevalt suurenenud parteiorganisatsiooni osa.

Kolhoosi parteiorganisatsioon võtab kolhoosi 20.aastapäeva juubelit vastu hõlopis arvukama perena. Praegu kuulub parteiorganisatsiooni 11 NLKP liiget ja 1 liikmekandidaat. Aastaaastalt on muutunud algorganisatsiooni töö sisukamaks. Parторg E. Kuusemäe juhtimisel on analüüsitud komsomoli- ja sporditööd kolhoosis. Parteiorganisatsiooni juhtimisel töötab

rahvakontrolli grupp. See kontrollis oma aktiiviga loomakasvatuse ja tehnika olukorda. Parteiorganisatsioon organiseeris äsjamöödunud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva tähistamist.

Kolhoosi kõige aktuaalsemateks probleemideks on ehitamine ja maaparandus. Üks kaasaegne 8-korteriga elumaja on valmis, selle kõrvale tuleb lähematel aastatel veel kaks moodsat elamut. Dokumentatsioon majade ehitamiseks on valmis ja ootavad järjekorda. Haapsalu Kolhoosidevahelises Ehituskontoris. Kolhoosi rahalised võimalused lubavad ette võtta ka uue keskusehoone ehitamise. Kui see saab teoks, siis on kolhoosipere kasutada ka klubiruumid ja spordisaal.

Seni on kolhoosis käiku lastud kolm suurt uudismaaobjekti. Kuijõe rabast tehti 100 ha kultuurheinamaad. Risti alevi piiril puhastati võsast ja kännustikust 100 ha suurune Rõuma objekt, Piirsalus asub 140 ha suurune Jaanipõllu massiiv. Praegu toimuvad maaparandustööd 75 ha suurusel maaalal. Jah, palju on tehtud, kuid karjakasvatuse areng nõuab veel enamat. Ilma maaparandustööde teostamiseta pole võimalik lähematel aastatel laiendada karjakasvatust. Teatud reservi loomakasvatuse arendamisel on heinasaagi tõstmine, kuid ainuüksi sellele toetudes kindlat tõusu karjakasvatuses pole võimalik saavutada.

Pakiliselt ootab lahendamist Kuijõe abikeskuse väljakujundamine. Seal on ehitatud suur laut, kultuurmaid on küllaldaselt, ka tarvilik korterifond on olemas, kuid kaubandusliku ja kultuurilise teenendamisega asi ei laabu. Sellest tingituna pole pikemat aega suudetud karjalauta komplekteerida püsiva kaadriga. 6-12 km kauguselt karjatalitajate tööle viimine

on hädaabinõu. Kolhoosi transportvahendeid kasutatakse ebaratsionaalselt, toodangu omahind tõuseb, toodang kipub langema, sest karjagrupile on vaja rohkem hoolt - ei piisa ainult tööl käimisest.

Suur tööpõld ootab heakorrastustöödel. 1967.a. kasutati 28 tuhat rubla teede korrastamiseks. Kaks aastat tagasi alustatud heakorrastustööde käigus rajati mustkattega võrkpalliväljak, asfalteeriti Piirsalu asula vaheline maantee.

Pingelised tootmise tõusuaastad tõmbasid peamise tähelepanu asula üldkujundamiselt kõrvale. Inimesed vajavad mitte ainult liha ja piima, vaid ka ilu enda ümber. Vaja koristada vanu parke, lammutada varemeid ja näotuid piirdetarasid.

Üleriigiliselt tuleb lahendada kindlasti kolhoosiveteranide pensioneerimise probleem.

Tehnika edukäik võimaldas praeguse tootmistaseme saavutada suhteliselt väikese arvu inimestega. Endises väikeses "Piirsalu Külvajas" oli põllutöölisi kaks korda rohkem kui praegu kogu Jõud kolhoosis. Praeguse tööjõu ja tehnikaga suudetakse lähematel aastatel tootmise üldise kasvutempoga sammu pidada, kuid mõne aasta pärast olukord muutub. Praegused tööjõulised inimesed põllul ja farmides on eakad, peagi lähevad need auga väljateenitud vanduspuhkusele, kuid küllaldasel arvul pole peale tulemas noort generatsiooni. Mehhanisaatoritega on olukord parem , enamuses on need noored või keskealised. Mehhanisaatorite kaadri ettevalmistamiseks suunati kolhoosi poolt mehhaniseerimiskooli 3 noort, üks nendest juba töötab kolhoosis.

Noortepere kasvuks kolhoosis ei piisa tänapäeval enam heast palgast, vaid selleks on vaja veel palju ettevõtmisi

kasvatustöös ja elu-olu korraldamisel.

Haapsalu rajooni Jõud kolhoos on läbi käinud pika arengu. Sellel teel on olnud palju kordaminekuid, kuid on ka juhtunud ka ebaõnnestumisi. Ligi kahekümneaastase ühistöö kõige suuremaks võiduks on kolhoosnike peremehetunde kasvamine ja kindlustunne homse päeva suhtes.

Р Е З Ю М Е

В настоящей дипломной работе представлена история колхоза "Йыуд" Хаапсалуского района с 1948 года по 1967 год. История колхоза "Йыуд" - длинная и сложная, он был основан в 1948 году, когда образовался колхоз Пиирсалу Кюльвая. Техническая база маленького колхоза была слабой. Первые результаты молодого коллектива были удовлетворительными, но несоблюдение агротехнических правил колхозного произволства, понижение уровня материальной заинтересованности в производственном процессе привели к распаду колхоза. Объединения маленьких колхозов не дали сначала больших экономических эфектов.

Положение резко изменилось после сентябрьского пленума ЦК КПСС в 1953 году по принятию решительных мер в колхозном производстве. Постоянно начало увеличиваться количество продукции животноводства и полевых культур, увеличились денежные доходы, повысилась производственная дисциплина. Большую роль сыграло приобретение собственной техники в 1958 году. Самыми большими достижениями из всех колхозов Пийрсалу были у коллектива колхоза "Йыуд", которыми руководит с 1956 г. коммунист Е.Канал. С этим колхозом соединяются другие колхозы.

Сейчас колхоз "Йыуд" в хаапсалуском районе один из самых больших. Уже несколько лет подряд колхоз держит первое место в районе по производству зерна. С помощью государства произведено осушение земель. Колхоз имеет хорошие показатели в области себестоимости производства. На хорошем счету колхозная самодеятельность.

Разумеется, в колхозе еще много неразрешенных проблем, особенно не разрешены проблема строительства и проблема рабочей силы (кадры). Трудолюбивый и дружный колхоз "Йыуд" смело смотрит в будущее и обязательно добьется в будущем новых успехов.

Lisa nr.1

Kolhoos "Piirsalu Külvaja" ühistamis-

aktide kinnistamisest (koos hoonetega)

Akti nr.	Artelli liikme nimi	Vara kogusumma	Jagamata fond rbl.	Osamaks rbl.
1.	Rahumeel, Voldemar	3833,43	1916,86	1916,87
2.	Riiman, Lovise	2441,60	122o,80	1220,80
3.	Kook, Juuli	1532,32	766,41	766,41
4.	Mänd, Ida	124,15	62,07	62,08
5.	Lindegrön, August	14296,73	5348,33	8948,40
6.	Smittal, Johannes	7385,93	2892,96	4492,97
7.	Tohver, Jüri	13314,15	5257,07	8057,08
8.	Vaarmets, Juuli	1602,7o	801,35	801,35
9.	Pedak, Anton	1692,40	846,20	846,20
10.	Tegur, Jaan	2991,13	1495,56	1495,57
11.	Lai, Juuli	3663,51	1691,75	1971,76
12.	Piir, Voldemar	1284,58	642,29	642,29
13.	Truberg, Rudolf	545,45	272,72	272,73
14.	Koppel, Meinhard	2033,51	1016,75	1016,76
15.	Irs, Adele	2573,71	1286,85	1286,86
16.	Onemar, Jakob	3042,33	1536,16	1536,17
17.	Tanner, Jaan	1198,83	569,41	569,42
18.	Sarapuu, Priidik	616,58	308,29	308,29
19.	Lai, Karl	3398,10	1299,05	2099,05
20.	Veikeveski, Jaan	2703,26	1351,63	1351,63
21.	Plakk, Paul	1750,68	875,34	875,34
22.	Mikk, Liseta	1526	763,00	763,00
23.	Mikk, Johannes	4964,76	1982,38	2982,38
24.	Käär, Paul	305,84	152,92	152,92

25.	Taimla, Johannes	6702,78	2751,39	3951,39
26.	Kartau, Kristjan	694,48	347,24	347,24
27.	Koorberg, Liisa	683,60	341,80	341,80
28.	Smittal, Priidik	2788,88	1394,44	1394,44
29.	Valk, Johannes	3978,50	1989,25	1989,25
30.	Vainlo, Hohannes	5366,12	2283,06	3083,06
31.	Sarapuu, Evald	3676,38	1838,19	1838,19
32.	Heinvars, Rosalie	4103,67	2051,83	2051,84
33.	Lemsalu, Johannes	3556,81	1378,40	2178,41
34.	Luta, Jaan	-	-	-
35.	Tuulpärg, Liine	8732,30	8366,15	5366,15
		500,	290	290
36.	Lepp, Maria	3564,72	1782,36	1782,36
37.	Mikk, Jaan	3043,94	1321,97	1721,97
38.	Pille, Aliine	1512,32	716,16	796,16
39.	Villand, Jaan	566,97	293,43	343,49
40.	Risti, Mari	776,91	388,45	388,46
41.	Reinlo, Eduard	2690,00	1345,00	1345,00
42.	Sirel, Aliine	736,50	368,25	368,25
43.	Põldsalu, Kustas	1410,92	705,46	705,46
44.	Vainlo, Juuli	1096,99	548,49	548,50
45.	Uus, Aleksander	5365,82	2182,91	3182,91
46.	Sepamaa, Villem	2809,86	1401,43	1401,43
47.	Vahar, Johannes	3583,06	1791,53	1791,53
48.	Pihl, Tatjana	1193,57	576,78	616,79
49.	Mikk, Liisi	462,00	231,00	231,00
50.	Kuusemäe, Lovise	781,71	390,85	390,86
	Kõik kokku	149244,29	66362,02	82882,27 [1]

1 HRRA, f. 409, nim. l, s.-ü. 26, ll. 44-46

Lisa nr.2

Tabel kolhoos "Piirsalu Külvaja" üld-
koosolekute kohta

18.jaan.	1949.	11	osavõtjat	kellaaeg	19.30 - 20.50
28. "	"	8	"	"	16.45 - 17.25
4.veebr.	"	2/3	liikmeist	"	19.20 -
10. "	"	12	liiget	"	20.00 - 22.00
21. "	"	12	"	"	18.50 - 23.45
7.märts	"	8	"	"	21.00 - 23.00
5.aprill	"	10	"	"	21.30 - 23.05
8.aprill	"	23	"	"	20.00 - 23.00
15. "	"	22	"	"	21.00 - 23.00
21. "	"	26	"	"	20.45 - 5.07
4.mai	"	49	"	"	15.00 - 17.20
22. "	"	68	"	"	20.15 - 22.40
19.juuni	"	42	"	"	16.30 - 20.00
3.juuli	"	48	"	"	18.20 - 20.08
24. "	"	48	"	"	16.40 - 18.30
31. "	"	69	"	"	16.20 - 20.04
16.okt.	"	45	"	"	19.30 - 23.45
27.nov.	"	46	"	"	14.00 - 17.03
30. "	"	32	"	"	19.30 - 21.20
13.dets.	"	47	"	"	19.00 - 20.05
15.jaan.	1950	48	"	"	20.15 - 23.45
27. "	"	43	"	"	19.10 - 21.00
5.veebr.	"	58	"(79-st)	"	20.00 - 22.00
19. "	"	43	"(")	"	20.30 - 23.40
13.märts	"	54	"	"	18.15 - 21.00
5.aprill	"	42	"	"	20.30 -23.40

12.juuni	1950	50	liiget	(72-st)	kellaaeg	
2.juuli	"	46	"	(")	"	14.35 - 18.40
15. "	"	49	"	(")	"	22.30 - 4.00
28. "	"	50	"	(")	"	21.30 - 3.30
7.sept.	"	40	"	(71-st)	"	21.30 - 2.00
15.okt.	"	31	"	(72-st)	"	20.30 - 23.45
8.dets.	"	35	"		"	19.40 - 23.10 1/

1 HRRA, f. 409, nim. 1, s.-ü. 26, ll. 1-45

Lisa nr.3

Jõud kolhoosi pensionäride nimekiri

1. Tuutmaa, Katarina	alates 1.jaan.1965. eluaegne	12.00
2. Pikver, Maria		13.94
3. Taumann, Priidik		13.22
4. Turbal, Helene		12.00
5. Soom, Johannes		12.00
6. Vestjärv, Elviine		12.00
7. Saulepp, Pauline		12.90
8. Sildmaa, Maria		12.00
9. Saulepp, Evald		17.95
10. Sarapuu, Evald		12.00
11. Rehi, Anette		12.00
12. Riimand, Leena		12.00
13. Reinpalu, Maria		12.00
14. Remma, Maria		12.00
15. Ahas, Maria		12.00
16. Verlin, Aksel		16.95
17. Leppärg, Marta		16.80
18. Tammjärv, Lovise		13.88
19. Külv, Salme		12.00
20. Maapere, Johannes		12.00
21. Maapere, Aliide		12.00
22. Hollas, Maria		12.00
23. Sarapuu, Miina		12.00
24. Uus, Aleksander		15.17
25. Lai, Priidik		18,38
26. Tegur, Loviise		12.00

27. Valk, Johannes	13.30
28. Nõmm, Pauline	12.00
29. Kaunismaa, Maria	12.00
30. Ainjärv, Pauline	12.00
31. Liiv, August	33.07
32. Ooma, Mariat	12.00
33. Sarapuu, Leena	12.00
34. Preibach, August	12.00
35. Kruusel, Kustas	12.85
36. Vessart, Eliise	12.00
37. Uus, Magda	12.00
38. Teras, Adeele	12.00
39. Smittal, Eliise	14.11
40. Sarapuu, Helene	12.00
41. Salum, Tõnis	12.00
42. Soovere, Priidik	12.17
43. Sirel Helene	12.00
44. Taumann, Elisabeth	12.00
45. Villandberg, August	12.00
46. Villandberg, Ida	12.00
47. Tuutmaa, Julie	12.00
48. Sillart, Alma	12.00
49. Ainjärv, August	12.00
50. Karing, Maria	12.00
51. Mikk, Anete	12.00
52. Plakk, Paul	12.00
53. Heinvars, Rosalie	31.02
54. Pedak, Maria	12.00
55. Lepp, Maria	12.00

56. Veikeveski, Jaan	12.00
57. Kaunismaa, Jüri	12.00
58. Uus, Maria	12.00
59. Lindegrön, August	12.00
60. Kook, Juuli	12.00
61. Riimann, Loviise	12.00
62. Laur, Maria	12.00
63. Laan, Elviine	12.00
64. Pärgmäe, Elviise	12.00
65. Rannik, Tiina	12.00
66. Tammel, Maria	12.00
67. Salmu, Maria	12.00
68. Sutrop, Hilda	12.00
69. Teras, Eduard	12.00
70. Põldsalu, Kustas	12.00
71. Vintsi, Johannes	12.00
72. Põllaste, Hildegard	12.00
73. Põllaste, Joosep	14.49
74. Preibach, Johanna	12.00
75. Kruusel, Jaan	12.00
76. Ilves, Hugo	15.13
77. Müürikivi, Johannes	12.00
78. Söödinurm, Aime	12.00
79. Niit, Pauline	12.00
80. Niitm Heinrich	12.00
81. Mandre, Maria	12.00
82. Heina. Leena	12.00
83. Valk, Maria	12.00
84. Oonemar, Jakob	12.00

85. Pihl, Tatjana			12.00
86. Sutrop, Eduard			19.80
87. Plekmann, Helene			17.85
88. Valk, Evald			13.51
89. Tamre, Eduard			25.38
90. Hindreksoo, Juuli			12.00
91. Nõmm, Aleksander			12.00
92. Nõmm, Voldemar			12.00
93. Tuulpärg, Liine			13.03
94. Raie, Hans			12.00
95. Kruusel, Juuli			12.00
96. Kruusel, Johannes			16.65
97. Salmu, Johannes			12.00
98. Kruusel, Amalie			12.00
99. Iis, Leana			12.00
100. Tõns, Amanda			15.32
101. Tohver, Elviina			12.98
102. Taimla, Liisa	21.01.65		19,69
103. Smittal, Maria	"		12.00
104. Roosioks, Alma	"	ajutine	17.43
105. Liiv, Elviine	19.02.65		24.56
106. Uus, Johannes	01.01.65		12.00
107. Teder, Pauliine			12.00
108. Reetamm, Maria			12.00
109. Toompuu, Terese			12.00
110. Treial, Rudolf	11.03.65	ajutine	12.00
111. Treial, Marta	31.03.65	"	12.00
112. Nurmik, Hermiine	17.03.65		20.85
113. Kuusemäe, Loviise		eluaegne	24.97

114. Irs, Georg	22.04.65	ajutine	17.52
115. Kõrgemaa, Maria	"	eluaegne	12.00
116. Lai, Maria Priidiku	20.05.65		13.09
117. Ilves, Luise	09.06.65		12.00
118. Vintsi, Anton	11.06.65		17.60
119. Põldm Jakob	07.07.65		27.86

Lisa nr. 4

Rõuma kolhoosi töönormid 1950.aastaks

(kinnitatud üldkoosoleku poolt 6.veebr.1950.a.)

1. Vilja tuulamine käsituulimasinaga
   Päevanorm 2 inimest — 3 tonni
2. Puhtimine kuivpuhisega (tünni maht 50 kg) — 2,5 "
   Päevanorm 2 inimest
3. Seemnekartuli sorteerimine käsitsi
   Päevanorm ühel inimesel 1 tonn, hinne — 0,75 "
4. Seemnekartuli lõikamine
   Ühe inimese päevanorm 0,5 tonni, hinne — 1,0
5. Sõnnikuvedu ühe kilom. kaugusele
   Ühe inimese päevanorm 12 koormat, hinne — 1,25
6. Sõnniku tõstmine,
   ühe inimese päevanorm 18 koormat, hinne — 1,25
7. Sõnniku laotamine
   Ühe inimese päevanorm 25 koormat, hinne — 1,50
8. Mineraalväetise külv käsitsi
   Ühe inimese päevanorm 2 ha hinne — 1,50
9. Mineraalväetise vedu põllul 1 km.
   Päevanorm 2,5 ha hinne — 1,25
10. Kündmine 18 cm sügav.
    Päevanorm 0,54 ha hinne — 3,70
11. Söödi kündmine
    20 cm sügav.
    Päevanorm 0,5 ha hinne — 4,00
12. Libistamine ja äestamine
    Päevanorm 4,0 ha hinne — 1,50
13. Koorimine ja seemendam.
    kolmehõlmadraga, päevan. 1,5 ha " — 1,50
14. Kultiveerimine, päevan. 1,0 " " — 1,50

15.	Rullimine,	päevanorm	4,0 ha	hinne	1,50
16.	Külv reaskülvajaga	"	2,0 "	"	2,0
17.	Külv käsitsi	"	2,0 "	"	1,0
18.	Kartuli vagude ajamine		0,60 "	"	2,9
19.	Kartulipanek vagudesse	päevan.	0,18 "	"	1,25
20.	Kartuli muldamine	"	1,0 "	"	1,75
21.	Mineraalväetise külv ridadele	"	0,3 "	"	1,75
22.	Viljakõikamine aparaadiga niidumasinal	"	3,0	"	2,50
23.	Lamandunud kahelt küljelt aparaadiga niidumasinal		1,5	"	2,50
24.	Viljalõikamine lõikusmasinal		3,0	"	2,50
25.	Viljalõikamine vikatiga (käsitsi)		0,36	"	2,50
26.	Viljalõikamine vikatiga (käsitsi) lamandun.		0,18	"	2,25
27.	Vihkude sidum. koos hakkidesse ladumisega		500 tk	"	2,0
28.	Viljavedu ühes peale- ja mahalaadimisega. Päevanorm		12 koormat	"	1,50
29.	Viljakuhade tegemine	"	40	"	2,50
30.	Viljapõldude riisumine		3,5 ha	"	1,0
31.	Riismete kokkupanek		3,5 "	"	1,0
32.	Allapanija viljapeksul (koorem 4 ts)		35 koormat	"	2,0
33.	Söötja viljapeksul ühes lõikam.		35 "	"	2,0

34.	Põhukandjad viljapeksul 25 m kaugele. Talivilja põhk	koorem	4 ts	10 koormat	hinne 1,50
	Suveviljapõhk	"	12	" "	1,00
35.	Aganate vastuvõtt	"	70	" "	1,50
36.	Kuhjameiste	"	35	" "	2,00
37.	Kotipoiss	"	5	tonni "	1,50
38.	Kaaluja	"	5	" "	1,00
39.	Virnast lauale andja: talivili	"		20 koormat "	1,50
	suvevili	"		15 " "	2,00
40.	Heinaniitmine masinaga, kultuurh.			3 ha "	2,00
41.	Heinaniit käsitikatiga. Päevan.			0,4 ha "	1,75
42.	Loovõtt käsitsi looduslikul heinamaal	"		0,75 " "	1,25
43.	Mejtsaheina saadudesse panek	"		10 saadu "	1,50
44.	Saadude vedu	"		40 " "	1,50
45.	Saadude tõstmine kuhja	"		40 " "	1,75
46.	Heinakuhja meister	"		60 " "	2,00
47.	" meistri abi	"		60 " "	1,50
48.	Viljarõukude tegu	"		8 rõuku "	1,50
49.	Söödajuurvilja ülesvõtmine	"		10 tonni "	1,75
50.	Kartulikuhjade katmine	"		50 " "	1,50
51.	Kartuli noppimine masina järelt	"		8 ts "	1,75
52.	Kartuli noppimine käsits.	"		5 ts "	1,75
53.	Linakitkumine	"		0,08 ha "	2,00

54. Puude raiumine:				
Tarbematerjal	päevanorm	1,5 tm	hinne	1,00
küttepuud 2 m pikad	"	2,0 "	"	1,00
okste koristamine	"	3,0 "	"	1,00
latte raiuda	"	50 tükki	"	1,00
55. Traataia vaiade valmist.	"	100 "	"	1,00

HAAPSALU RAJOONI

SKEEMILINE KAART

MÕÕT 1:200000

Soome laht

OSMUSSAAR

VÕRMSI

Muhu väin

Matsalu laht

HAAPSALU raj. „JÕUD" KOLHOOSI KUJUNEMINE

MÄRKIDE SELETUS:

KOLHOOSI PRAEGUNE PIIR

① KOLHOOS „LEMBITU" } HILJEM KOLHOOS KOIDULA

② — " — KALEV

③④ — „KÜLVAJA" + „ÜHISJÕUD" — HILJEM „JÕUD"

⑤ KOLHOOS · RÕUMA ⑥ HILJEM M. GORKI nimeline

⑦ RISTI ASULA

Haapsalu rajoon

Rapla rajoon

Pärnu rajoon

K/a Dzerzinski nim

RANNAKÜLA

PÕDASAARE

Nõva P/A Võidu

VAISI

ERITA

TUSARI

Veskijärv

P/A Sutlepa

P/A Kommunismi Tee

Järv

RIGULDI

SÖDERBY

VANAKÜLA

MOLDRI

S-NÕMMKÜLA

P/A J. Lauristini nim. VILAVERE

P/A JÕUD

LEMBITU 1

MÕISAKÜLA

KALEV 2

KÜNE

Seljaküla

P/A Lauristini nim.

KALEVIPOEG

3 KÜLVAJA

4 ÜHISJÕUD

M. GORKI-nim

5

RÕUMA 6

TALLINN

PÄLIVERE LASTEKODU

VÄLKSE

HAAPSALU

SALAJÕE

JÄLKSE

P/A Kalevipoeg

KEEDIKA

ARDU

VIDRUKA

EINBY

EISTERBY

P/A Lauristini nim.

RÄÄGU

ORU

KÕELA

TAGAVERE

P/A Sõprus

VÕNTKÜLA

P/A Edasi

JÄÄKNA

P/A Jõud

TAEBLA

ROOSNA

KEDRE

LEEDIKÜLA

KIRIMÄE

KAPRAMÄESA

ERJA

VÕNNU

NIINKA

LAHEVA

RUHENSE

ESPRE

P/A Karl Marksi

TÜRVALEPA

KNABIKÜ

V-LÄHTRU

S-LÄHTRU

P/A Kaardivägi

VANAKÜLA

KIRNA

HÜSKÜLA

P/A Edu

KÜLDVERE

KULLAMAA

P/A Kullamaa

SILLA

P/A Esimene Mai

TÜRPRA

ÜDRUMAA

P/A Virsnurk

KÜREVERE

J. Tombi nim

RAANA

V-RÕUDE

KABELI

S-RÕUDE

METSKÜLA

LAIKÜLA

KÜNILA

TUHU

PÄRIVERE

KIRBLA

Kirbla Sov

P/A Üus Kasari

PAGASI

KELU

SELI

VÕHMA

RUMBA

VÄNNAMÕISA

HÄLVATI

Lihula

LIHULA ALAKÜLA

P/A Jõe

VALUSTE

TUUDI

VAGIVERE

P/A Kõit

VATLA

TORGU

NEHATU

NURMSI

LINNUSE

LÕO

HANILA RJ

KÄRUSE RJ

KÄRUSE

KOTI

P/A Kevade

KÖMSI

HANILA

KASEKÜLA

RIDALA

MASSU

P/A Kurija

MÕISAKÜLA

SÄLEVERE

LIIVA

MATSALU

SAASTNA

MEELVA

PENIJÕE

P/A Matsalu

T.A. Puhtu Katsejaam

VIRTSU

KÄRDLA

KÄRDLA RJ

KIRBLA RJ

RMF

MF

K A S U T A T U D K I R J A N D U S J A A L L I K A D

I Kirjandus

Lenin, V.I., Kooperatsioonist, Tallinn 1955.

Lenin, V.I., Suur algatus, Teosed, 29.kd., Tallinn 1954.

NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957.

NLKP programm, Tallinn 1962.

Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded, Tallinn 1963.

Eesti talurahvas teel sotsialismile. Artiklite kogumik J. Kahki toimetusel, Tallinn 1965.

Matin, V., Bronštein, M., Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn 1959.

Matin, V., Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, Tallinn 1955.

Kolhoosi arvepidamine lihtsüsteemis. Käsiraamat masskaadri ettevalmistamiseks E.S. Sofijevi ja A.P. Krasnovi toimetusel, Tallinn 1948.

Ruusmann, A., Põllumajanduse taastamine ja kollektiviseerimine Eesti NSV-s aastail 1944 - 1950. Kandidaadidissertatsiooni käsikiri ENSV TA Ajaloo Instituudis.

Tubenšljak, E., Kolhoosnikute pensioneerimisest Eesti NSV kolhoosides, Tallinn 1961.

Tarmisto, V., Rostovtsev, M., Eesti NSV majandusgeograafiline ülevaade, Tallinn 1956.

Tõnurist, E., Eesti NSV põllumajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine, Tallinn 1967.

II Perioodika

Lääne maakonna ajaleht "Läänlane" 1944 - 1949.

Haapsalu rajooni ajaleht "Stalinlik Tee" 1951.

Haapsalu rajooni ajaleht "Töörahva Lipp" 1961 - 1963.

III Arhiivimaterjalid ja asutuste dokumendid

A. Haapsalu Rajooni Riiklik Arhiiv (HRRA)

Fond 409 - Piirsalu Külvaja kolhoos

Fond 408 - Ühisjõu kolhoos

Fond 405 - Rõuma kolhoos

Fond 411 - Lembitu kolhoos

Fond 407 - Kalevi kolhoos

Fond 410 - Koidula kolhoos

Fond 406 - Jõu kolhoos

B. Jõu kolhoosi jooksev arhiiv

Tootmisplaanid 1966 - 1967

Aastaaruanded 1966 - 1967

Juhatuse ja üldkoosolekute protokollide raamatud 1966 - 1967

Pensionäride nimekiri

C. Haapsalu Tootmisvalitsuse jooksev arhiiv

1965.a. sotsialistliku võistluse kokkuvõte

Kolhooside ja sovhooside tootmistegevuse statistilised aruanded 1966 - 1967

D. EKP Haapsalu Rajoonikomitee jooksev arhiiv

Materjalid Jõu kolhoosi kohta

E. Piirsalu sideagentuuri aruanne ajakirjanduse tellimisest 1967.a.

IV Suulised mälestused

Jõu kolhoosi liikmed 1968.aastal

Salme Külv	- kolhoosi liige alates	1949.a.
Juuli Kook	- " " "	1948.a.
Evald Sarapuu	- " " "	1949.a.

Aliide Lai	-	kolhoosi	liige	alates	1949.a.
Hermiine Nurmik	-	"	"	"	1949.a.
Elmar Valker	-	"	"	"	1950.a.
Evald Valk	-	"	"	"	1949.a.
Voldemar Rahumeel		"	"	"	1948.a.
Aliide Sõitja	-	"	"	"	1950.a.
Johannes Truve	-	"	"	"	1949.a.

S I S U K O R D

SISSEJUHATUS . . . . . lk. 2

I ptk. PIIRSALU VALD KOLHOOSIKORRA EEL (1944-1948) . lk. 8

Piirsalu loodusest ja minevikust . . . . . lk. 8

Esimesed sõjajärgsed aastad . . . . . lk 10

Ettevalmistused kolhooside rajamiseks . . . . . lk. 14

II ptk. PIIRSALU KOLHOOSIDE ESIMESED TÖÖAASTAD . . . lk. 20

Piirsalu Külvaja 1948 - 1951.a. . . . . lk. 20

Ühisjõud kolhoos 1949 - 1951.a. . . . . lk. 69

Kolhoos "Jõud" 1951 - 1953.a. . . . . lk. 90

Kolhoos Kalev 1949-1951.a. . . . . lk. 98

Lembitu kolhoos 1949 - 1951.a. . . . . lk. 107

Koidula kolhoos 1951 - 1952.a. . . . . lk. 116

Rõuma kolhoos 1949 - 1952.a. . . . . lk. 124

III ptk. PIIRSALU KOLHOOSIDE ORGANISATSIOONILIS-MAJANDUSLIK KINDLUSTUMINE 1953 - 1958.A. . lk. 164

Kolhoos "Jõud" 1953 - 1958.a. . . . . lk. 169

M. Gorki-nimeline (endine Rõuma) kolhoos 1953 - 1958.a. . . . . lk. 174

IV ptk. PIIRSALU KOLHOOSIDE ARENG SEITSEAASTAKUL . . lk. 190

Kolhoos "Jõud" 1959 - 1965.a. . . . . lk. 190

M. Gorki- nimeline kolhoos 1959 - 1963.a. . . . lk. 203

V ptk. KOLHOOS "JÕUD" UUEL VIISAASTAKUL . . . . . lk. 217

Kolhoosi saavutused 1966 - 1967.aastal . . . . lk. 217

Uusi jooni kolhoosipere elu-olustikus . . . . . lk. 225

KOKKUVÕTE . . . . . lk. 230

RESÜMEE . . . . . lk. 238

LISAD . . . . . lk. 239

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD . . . . . lk. 252